TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA AİLE TAHKİMİ

Yüksek Lisans Tezi

İbrahim Ethem ALPER

ANKARA, 2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA AİLE TAHKİMİ

Yüksek Lisans Tezi

İbrahim Ethem ALPER

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Rifat ERTEN

ANKARA, 2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA AİLE TAHKİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Rifat ERTEN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı Soyadı	**İmzası**
1- Prof. Dr. Rifat ERTEN	
2- Doç. Dr. Belkıs VURAL ÇELENK	
3- Dr. Öğr. Üyesi Neva Övünç ÖZTÜRK	

Tez Savunması Tarihi

01.08.2025

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Rifat ERTEN danışmanlığında hazırladığım **"Milletlerarası Özel Hukukta Aile Tahkimi (Ankara, 2025)"** adlı yüksek lisans tezimdeki tüm bilgilerin akademik kurallara uygun ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 27.08.2025

İbrahim Ethem ALPER

TEŞEKKÜR SAYFASI

Çalışmanın hazırlanması sürecinde bana destek olan birkaç kişiye ayrıca teşekkürlerimi sunmak isterim.

İlk olarak çalışmam boyunca engin tecrübesi, donanımı, bilgisi ve disiplini ile beni hep daha iyisini yapmaya teşvik eden; rehberliği, sabrı ve katkıları ile her daim yanımda olduğunu hissettiren tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Rifat ERTEN; milletlerarası özel hukuk disipline olan ilgimin doğmasında ve akademik yolculuğumu belirlemede apayrı bir yeri olan Sayın Prof. Dr. Fügen SARGIN; dersi anlatma şekli ve akademik üslubu ile bana her daim örnek teşkil eden Sayın Dr. Öğr. Üyesi Neva Övünç ÖZTÜRK Hocalarıma en içten teşekkürlerimi sunmayı boynumun borcu bilirim.

Bütün eğitim – öğretim hayatım boyunca beni her daim destekleyen ve koşulsuz sevgisini sürekli hissettiren aileme de ayrıca minnetimi sunuyorum. Düşünce yapımı şekillendiren babam Said Emre ALPER; çalışma disiplini ile bana örnek olan annem Nuray ALPER ve zor zamanlarımda dert ortağım olan kardeşim Ömer Tarık ALPER'in bugünlere gelmemde katkıları çok büyük.

Çalışmamda yararlandığım Almanca kaynakları çevirmemde yardımcı olan Gökçe AKSU başta olmak üzere akademik yolculuğumda her daim desteğini hissettiğim arkadaşlarıma da ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak yüksek lisans eğitimim sırasında 2210-A Yurt İçi Yüksek Lisans Burs Programı ile beni destekleyen TÜBİTAK'a da teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR SAYFASI I

İÇİNDEKİLER II

KISALTMALAR VI

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE TAHKİMİNE DAİR GENEL BİLGİLER

I. TERMİNOLOJİ 5

A. Aile 5

B. Aile Hukuku 8

C. Evlilik 9

D. Evlilik Dışı Yaşam Modelleri 10

E. Mahkeme 11

F. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları 12

G. Tahkim 12

H. Aile Tahkimi 14

II. AİLE TAHKİMİNİN GELİŞİMİ 15

III. AİLE TAHKİMİNİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI 18

A. Aile Tahkiminin Avantajları 19

1. İrade Özerkliği ve Esneklik 19

2. Hız 20

3. Gizlilik 20

4. Hakemlerin Uzmanlığı 21

B. Aile Tahkiminin Dezavantajları 21

1. Kamu Düzeni Boyutu 21

2. Hukukî Denetim Meseleleri ve Ayrıksı Durumlar 23

3. Hakemlerin Nitelikleri Arasındaki Muhtemel Farklılıklar 25

4. Masraflar 26

IV. AİLE TAHKİMİNİN ÖZELLİKLERİ 27

A. Aile Tahkiminin Kapsamı 27

1. Aile Hukuku Uyuşmazlıklarının Tahkime Götürülebilmesine İzin Verilmesi 27

2. Aile Tahkiminin Rejim Olarak Kabul Edilmesi 31

B. Aile Tahkiminde Tahkim Anlaşması 33

C. Aile Tahkiminde Uygulanacak Hukuk Meseleleri 37

1. Tahkimi İdaren Eden Hukuk (Lex Arbitri) 37

2. Tahkim Yargılamasına Uygulanacak Hukuk 37
3. Uyuşmazlığın Esasına Uygulanacak Hukuk 38
D. Aile Tahkiminde Hakemler 41
E. Aile Tahkiminde Yargılama 44
F. Aile Tahkiminde Hakem Kararı 46
V. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA AİLE TAHKİMİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER 49
A. Amerika Birleşik Devletleri 49
1. Aile Tahkiminin Gelişimi 49
2. Amerikan Hukukunda Aile Tahkiminin Farklı Yönleri 52
a) Kapsamın Daha Dar Olması 52
b) Hakem Kararlarının Niteliğinin ve Denetiminin Farklı Olması 54
B. İngiltere 57
1. Aile Tahkiminin Gelişimi 57
2. İngiltere Hukukunda Aile Tahkiminin Farklı Yönleri 59
a) Kapsamın Daha Geniş Olması 59
b) Tahkim Anlaşmalarının Maktu Olması 60
C. Kanada 61
1. Aile Tahkiminin Gelişimi 61
2. Kanada Hukukunda Aile Tahkiminin Farklı Yönleri 62
a) Esasa Uygulanacak Hukukun Seçiminin Daha Kısıtlı Olması 64
b) Hakemin Sahip Olması Gereken Şartların Yürütme Organlarınca Belirlenmesi 64
c) İcra Edilebilirlik Şerhi ile Temyiz İncelemesi Arasında Net Bir Sınır Çizilmesi 65
D. Almanya 66
1. Aile Tahkiminin Gelişimi 66
2. Alman Hukukunda Aile Tahkiminin Farklı Yönleri 67
a) Esnekliğin Az Olması 67
b) Hakemlerin Belli Olması 68
VI. AİLE TAHKİMİ REJİMİNİN TÜRK HUKUKUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ 69

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRK HUKUKU EKSENİNDE AİLE TAHKİMİ MESELELERİ

I. GENEL OLARAK 71
II. TAHKİME ELVERİŞLİLİK YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRME 71
A. Tahkime Elverişliliğe Uygulanacak Hukuk 73
1. Hakem Tarafından Tahkime Elverişlilik İncelemesi 74
a) Tahkim Anlaşmasının Geçerliliğine Uygulanan Hukuk 74
b) Tahkim Yeri Hukuku 75

c) Tenfiz Yeri Hukuku 76
d) Diğer Hukuklar 77
2. Mahkeme Tarafından Tahkime Elverişlilik İncelemesi 78
a) Hakem Kararı Verilmeden Önce Uygulanacak Hukuk 78
b) Hakem Kararı Verildikten Sonra Uygulanacak Hukuk 79
B. Objektif Tahkime Elverişlilik Konusunda İleri Sürülen Görüşler 80
1. Kıta Avrupası Hukuk Sistemi Görüşü 80
2. Uyuşmazlığın Kamu Düzeninden Olması Görüşü 81
3. Geçerli Sonuç Doğurabilme Görüşü 84
a) Yetki Anlaşması 85
b) Sulh – Kabul 87
c) Yemin 89
d) Cumhuriyet Savcısının Davada Yer Alması 89
C. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarına Elverişlilik ile Tahkime Elverişlilik Arasındaki İlişki 90
1. Uzlaştırma/ Sulh 90
2. Arabuluculuk 91
D. Aile Hukuku Uyuşmazlıklarının Türüne Göre Tahkime Elverişlilik 94
1. Nişanlılık İlişkisinden Doğan Uyuşmazlıklar 95
2. Evlilik İlişkisinden Doğan Uyuşmazlıklar 96
3. Boşanma ve Ayrılık Kararına İlişkin Uyuşmazlıklar 97
4. Boşanmanın Fer'î Taleplerine İlişkin Uyuşmazlıklar 98
a) Mal Rejimi 99
b) Yoksulluk Nafakası 101
c) Maddî Tazminat 101
d) Manevî Tazminat 102
e) Çocuğun Velâyeti 102
f) Çocuk ile Kişisel İlişkinin Kurulması ve Çocuğun Bakımı 103
g) Boşanan Eşlerin Yasal Mirasçılığı 104
5. Yardım Nafakasına İlişkin Uyuşmazlıklar 104
6. Soybağı İlişkisinden Doğan Uyuşmazlıklar 104
7. Vesâyet İlişkisinden Doğan Uyuşmazlıklar 105
III. AİLE TAHKİMİ VE MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUK 106
A. Yabancılık Unsuru İçeren Aile Tahkimi Yargılamaları 106
1. Geçici Hukukî Koruma Önlemi Verme Meselesi 107
2. Esasa Uygulanacak Hukuk Problemi 109
B. Milletlerarası Aile Tahkiminin Türk Milletlerarası Usul Hukukundaki Sonuçları 112
1. Milletlerarası Aile Tahkim Yargılamalarının Sonuçları: Milletlerarası Yetki 112
a) MÖHUK m. 41 Çerçevesinde Milletlerarası Yetki 112
(1) İlgililerden Birinin Türk Vatandaşı Olması 113

(2) Uyuşmazlığın Kişi Hâllerine İlişkin Olması 115
(3) Kişi Hâllerine İlişkin Dava 116
(4) Yabancı Mahkemede Dava Açılmamış veya Açılamayacak Olması 117
b) MÖHUK m. 42 Çerçevesinde Milletlerarası Yetki 118
(1) Tarafların Yabancı Gerçek Kişi Olması 118
(2) Yabancının Türkiye'de Yerleşim Yerinin Bulunmaması 119
(3) Uyuşmazlığın Belli Başlı Kişi Hâllerine İlişkin Olması 120
c) MÖHUK m. 43 Çerçevesinde Milletlerarası Yetki 120
d) MÖHUK m. 40 Çerçevesinde Milletlerarası Yetki 121
e) Milletlerarası Aile Tahkimi ile Milletlerarası Yetkili Türk Mahkemesi Arasında Paralel Yargılama Meselesi 122
(1) Tahkim İtirazı 122
(2) Milletlerarası Derdestlik 129
2. Milletlerarası Aile Hakem Kararlarının Sonuçları: Etki Tanıma 131
a) MÖHUK Hükümlerine Göre Etki Tanıma 132
(1) Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi 132
(2) Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ile Tenfizinde Dilekçe ve İnceleme Usulü 134
(3) Yabancı Hakem Kararlarının Reddi Sebebi 134
b) Nüfus Hizmetleri Kanununa Göre Etki Tanıma 137
(1) Adlî veya İdarî Makam Kararı 138
(2) Boşanma, Evliliğin Butlanı, İptali veya Mevcut Olup Olmadığına İlişkin Tespit Kararı 140
(3) Kararın Kesinleşmesi 141
(4) Taraflardan En Az Birinin Türk Vatandaşı Olması ve Bizzat Başvurulması 142
(5) Kararın Kamu Düzenine Aykırı Olmaması 143
(6) Tanınması Talep Edilen Kararla İlgili Türk Mahkemelerinde Görülmekte Olan veya Reddedilmiş Bir Dâvanın Bulunmaması 143

SONUÇ 145

KAYNAKÇA 151

ÖZET 180

ABSTRACT 181

KISALTMALAR

AMK	**:**	Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun
AYM	**:**	Anayasa Mahkemesi
Bknz.	**:**	Bakınız
C.	**:**	Cilt
CALIF	**:**	Centre d'Arbitrage des Litiges Familiaux
E.	**:**	Esas
Ed.	**:**	Editör
FAA	**:**	Federal Arbitration Act
HD	**:**	Hukuk Dairesi
HGK	**:**	Hukuk Genel Kurulu
HMK	**:**	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUAK	**:**	Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
HUMK	**:**	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
I.	**:**	Issue
IFLA	**:**	Institute of Family Law Arbitrators
İBGK	**:**	İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
İBBGK	**:**	İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu
K.	**:**	Karar
m.	**:**	Madde
MÖHUK	**:**	Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
MTK	**:**	Milletlerarası Tahkim Kanunu
NHK	**:**	Nüfus Hizmetleri Kanunu
RG.	**:**	Resmî Gazete

RUAA	**:**	Revised Uniform Arbitration Act
S.	**:**	Sayı
s.	**:**	Sayfa
T.	**:**	Tarih
TMK	**:**	Türk Medeni Kanunu
TVK	**:**	Türk Vatandaşlığı Kanunu
UAA	**:**	Uniform Arbitration Act
UFLAA	**:**	Uniform Family Law Arbitration Act
V.	**:**	Volume
vd.	**:**	ve devamı
ZPO	**:**	Zivilprozessordnung

GİRİŞ

Mahkemeler; uyuşmazlıkları etkili bir şekilde çözüme kavuşturma, taraf memnuniyetini sağlama ve somut dava hakkaniyetini tesis etme gibi temel kazanımlara hizmet eden kuruluşlardır. Lakin ihtilâfların sayısında yaşanan ciddî artışlar, mahkemelerin iş yükünü ağırlaştırmış ve verimliliklerini düşürmüştür. Bu noktada birçok devlet, mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yollarına ilişkin çalışmalara ağırlık vererek hem mahkemelerin işlevlerini güçlendirmeye çalışmış hem de hak sahipleri açısından farklı alternatifler oluşturmaya gayret etmiştir. Bu yönde yapılan gelişmelerden payını alan bir disiplin de aile hukuku olmuştur.

Son yıllarda aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda kullanılabilecek mahkeme dışı çözüm yollarına yönelik çalışmalara birçok devlette giderek daha sık rastlanılmaktadır. Aile hukukunun kapsamına giren birçok konunun kamu düzenini yakından ilgilendirmesi, söz konusu başvuru yollarının daha hassas bir şekilde düzenlenmesine yol açmakta; buna bağlı olarak gelişim sürecini yavaşlatmaktadır. Ancak ilerlemenin yavaşlığına rağmen günümüzde aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda mahkeme dışı çözüm yollarının uygulamasına rastlamak mümkündür. Hem Kıta Avrupası Hukuk Sistemine hem de Anglosakson Hukuk Sistemine tâbi devletlerde bu durumun en temel görünümlerinden biri, aile arabuluculuğunun kabul edilmesidir. Ancak arabuluculuk, aile hukuku uyuşmazlıkları için kullanılan tek alternatif değildir. Bu noktada değinilebilecek bir diğer yol, aile hukuku tahkimi veya bundan sonra ifade edileceği şekli ile aile tahkimidir.

Aile tahkimi, aile hukukunun kendine özgü yanlarını göz önüne alarak oluşturulan bir uyuşmazlık çözüm yoludur. Aile tahkimi ile sadece yeni bir tahkim rejimi oluşturulmamış; ticarî olmayan uyuşmazlıklarda da tahkime gidilebileceği açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Yaklaşık 30 yıllık bir geçmişe dayanan seküler nitelikteki aile tahkiminin uygulanabilirliği

konusunda doktrinde çok farklı görüşler ileri sürülmüş; özellikle de son yıllarda bu konu üzerine çalışan yazar sayısında artış gözlenmiştir.

Çalışmamız, aile tahkimini Türk hukuk doktrinine tanıtmayı ve Türk hukukundaki mevcut düzenlemeler çerçevesinde aile tahkimine ilişkin bazı konuları incelemeyi amaçlamaktadır. Bu hedef doğrultusunda çalışmamız, iki temel bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümün amacı, aile tahkiminin özelliklerini açıklamak ve bir rejim olarak aile tahkimini düzenleyen devletlerdeki hukukî metinler çerçevesinde bu mahkeme dışı uyuşmazlık yolunu somutlaştırmaktır. Bölüm, çalışmamızda sıkça kullanılan kavramlara yer vererek bu terimlerin hukukî vasıflandırmalarının yapılmasıyla başlayacaktır. Ardından aile tahkiminin gelişimine yol açan süreçten bahsedilecek, devletlerin mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yolları için değerlendirdiği bazı alternatiflere dikkat çekilecektir.

Birinci bölümün devamında aile tahkiminin mahkeme yargısına göre avantajları ile dezavantajlarına ilişkin birtakım açıklamalar yapılacaktır. Bu kısım, aynı zamanda aile tahkiminin benimsenmesi konusunda doktrinde yer alan hukukçuların görüşlerine ve eleştirilerine de yer vermekte; özellikle dezavantajlara ilişkin açıklamalar doğrultusunda devletlerin aldığı tedbirlere de değinmektedir.

Aile tahkiminin avantajları ile dezavantajları açıklandıktan sonra bu rejimin özelliklerine geçilecektir. Aile tahkimini doğrudan düzenleyen milletlerarası bir kaynak olmadığı için konu, devletlerin pozitif hukuk düzenlemelerinden yararlanılarak açıklanmıştır. Aile tahkiminin özellikleri, ticarî tahkim rejiminden farklı yönlerine temas edilerek netleştirilecektir. Bu sayede ticarî uyuşmazlıkların niteliklerine göre hazırlanan tahkim hükümlerinin aile hukukunda doğurabileceği sıkıntılara dikkat çekilecek; devletlerin bu konuda aldıkları önlemlere ve koruma mekanizmalarına değinilecektir. Konunun daha iyi anlaşılması

için tahkimin farklı yönleri kategorize edilmiş; kapsam, uygulanacak hukuk, anlaşma, hakemler, yargılama ve hakem kararı şeklinde farklı alt başlıklar oluşturulmuştur.

Birinci bölümün devamında karşılaştırmalı hukuk ekseninde aile tahkimi incelenecektir. Özellikle de bir rejim olarak aile tahkimini kabul eden devletlerin, bu yolu kabul etme süreçleri anlatılacaktır. Ardından söz konusu devletlerin, bir önceki başlıkta anlatılan özelliklerden farklı yönlerine temas edilecek, bu sayede karşılaştırmalı hukuk perspektifinden değerlendirme yapılacaktır.

Türk hukukunda aile tahkiminin faydalı olup olmayacağına dair görüşlerimizle birlikte birinci bölüm tamamlanacaktır. Bu kısım, aile tahkiminin Türk hukukunda bir rejim olarak kabulüne ilişkin önerilere yer vermekte ve dikkat edilmesi gereken noktalara odaklanmaktadır.

İkinci bölüm, Türk hukukunda yer alan mevcut düzenlemeler çerçevesinde aile tahkiminin konumunu açıklamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda ilk olarak Türk hukukunda yer alan tahkime elverişlilik kavramına değinilmiş; ardından da aile tahkimi, milletlerarası özel hukuk çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Türk hukukunda tahkime elverişlilik kavramının ne şekilde yorumlandığı, aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkime götürülmesini ayrıca etkilediği için önemlidir. Bu çerçevede objektif tahkime elverişliliğin yorumlanma şeklini etkileyen konulara değinilmiştir. Bahsi geçen ilk konu, yabancılık unsuru içeren bir aile hukuku uyuşmazlığında tahkime elverişliliğe uygulanacak hukukun belirlenmesidir. Bu mesele, hakemlerin ve hâkimlerin elverişliliğe uygulayacakları hukuk olmak üzere iki farklı yönden ele alınmıştır.

İkinci bölümün devamında Türk hukukunda objektif tahkime elverişliliği düzenleyen kavram, farklı görüşler çerçevesinde somutlaştırılmıştır. Zira Türk hukukunda tahkime elverişliliği belirleyen kavramın içeriğinin doldurulması ayrıca önem arz etmektedir. Bu hedef doğrultusunda aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların hangi görüş altında tahkime elverişli

olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği de ele alınmıştır. Ayrıca Türk hukukunda farklı alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına ilişkin elverişlilik hükümleri ile tahkime elverişlilik arasında bir bağın bulunup bulunmadığı incelenmiş; söz konusu yollar açısından yapılan elverişlilik açıklamalarının tahkim açısından da geçerli olup olmadığına bakılmıştır.

İkinci bölümün ilk temel alt başlığı, tahkime elverişliliği tayin eden görüşlerden hangisinin kabul edildiğine bağlı olarak tasarruf serbestisinin geçerli olduğu aile hukuku uyuşmazlıklarının tespiti ile tamamlanacaktır. Bu aşamadan sonra aile tahkimi, milletlerarası özel hukuk disiplini çerçevesinde ele alınacaktır.

Milletlerarası özel hukuk perspektifinden aile tahkimi, iki farklı yönden ele alınmıştır. İlk olarak aile hukukunda tahkime elverişli sayılabilecek uyuşmazlıkların yabancılık unsuru taşıması halinde dikkat edilmesi gereken bazı meselelere değinilecektir. Bu kısımda özellikle mevcut Türk hukukundaki tahkim rejiminin uygulanması halinde doğabilecek sonuçlara odaklanılmıştır.

Türk tahkim rejimindeki kuralların uygulanabilirliğine ilişkin açıklamaların ardından milletlerarası aile tahkiminin Türk milletlerarası usul hukukunda doğuracağı sonuçlara odaklanılacaktır. Bu aşama, aile tahkim yargılamalarının Türk hukukundaki etkisi ile aile hakem kararlarının Türk hukukundaki etkisine ayrı ayrı odaklanmaktadır. İlkinde milletlerarası yetki ve paralel yargılamalar meselesine değinilecek; ikincisinde ise farklı mevzuat hükümleri çerçevesinde etki doğurma meselesi ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE TAHKİMİNE DAİR GENEL BİLGİLER

I. TERMİNOLOJİ

Aile tahkimine ilişkin açıklamalara geçmeden önce çalışmamızda sık kullanılacak bazı kavramların vasıflandırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

A. Aile

Aile, milletlerarası toplumun net bir şekilde tanımlamadığı ve tanımlamaktan kaçındığı kavramlardan biridir. Bunun temel nedeni, zamana veya coğrafyaya göre toplumların aileye atfettikleri anlayışın değişebilmesidir[1]. Nitekim Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi[2] (*International Covenant on Civil and Political Rights*), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme[3] (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*) veya İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi[4] (*Universal Declaration of Human Rights*) gibi aile kavramını doğrudan tanımlayan milletlerarası metinlerde dahi vasıflandırma; çok genel bir çerçeveden yapılmıştır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme[5] (*Convention on the*

[1] **BAYATA CANDAŞ, Aslı:** *"Sınır Dışı Etme İşlemi ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı: Çatışan Menfaatler ve Esas Alınan Ölçütler"*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2023, S. 56, s. 182.

[2] Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi m. 23'de aile, *"toplumun doğal ve esaslı bir birimi"* olarak tanımlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *International Covenant on Civil and Political Rights* (*United Nations Human Rights Office of the High Commissioner*) <https://www.ohchr.org/en/ohchr_homepage> (Erişim Tarihi: 13.04.2025).

[3] Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme m. 10'da aile, *"toplumun doğal ve temel birimi"* olarak tanımlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* (*United Nations Human Rights Office of the High Commissioner*) <https://www.ohchr.org/en/ohchr_homepage> (Erişim Tarihi: 13.04.2025).

[4] İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi m. 16'da aile, *"toplumun temel ve doğal ögesi"* olarak tanımlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Universal Declaration of Human Rights* (*United Nations Human Rights Office of the High Commissioner*) <https://www.ohchr.org/en/ohchr_homepage> (Erişim Tarihi: 13.04.2025).

[5] *Convention on the Rights of Child* (*United Nations Human Rights Office of the High Commissioner*) <https://www.ohchr.org/en/ohchr_homepage> (Erişim Tarihi: 13.04.2025).

Rights of the Child), Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi[6] (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*), Afrika İnsan ve Halkların Sözleşmesi[7] (*African Charter on the Rights and Welfare of the Child*), Amerikan İnsan Hakları[8] Sözleşmesi (*American Convention on Human Rights*) veya Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi[9] (*European Convention on Human Rights*) gibi diğer temel milletlerarası metinlerde ise bir tanım yapılmamasına rağmen aile ifadesine yer verilmiştir[10]. Milletlerarası mahkemeler tarafından verilen kararlara bakıldığında da aile kavramının içine giren hayat ilişkilerinin çok çeşitli olabildiği ve zaman içinde değişikliğe uğrayabildiği göze çarpmaktadır[11]. Nitekim milletlerarası özel hukukta yapılan çalışmaların önemli bir kısmı, aileyi tanımlamaktan ziyade aileyi ilgilendiren bir uyuşmazlıkta izlenecek metodolojinin yeknesaklığına odaklanmaktadır. Maddî hukuka ilişkin bir düzenleme üzerine çalışılması halinde yazarlar, karşılaştırmalı hukuk

[6] *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* (*United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women*) <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/> (Erişim Tarihi: 13.04.2025).

[7] *African Charter on the Rights and Welfare of the Child* (*African Union*) <https://au.int/> (Erişim Tarihi: 13.04.2025).

[8] *American Convention on Human Rights* (*African Union*) <https://au.int/> (Erişim Tarihi: 13.04.2025).

[9] *European Convention on Human Rights* (*European Court of Human Rights*) <https://www.echr.coe.int/home> (Erişim Tarihi: 13.04.2025).

[10] **REDMOND, Melissa/ MARTIN, Beth:** *"All in the (Definition of) Family: Transnational Parent – Child Relationships, Rights to Family Life, and Canadian Immigration Law"*, Journal of Family Issues, 2023, V. 44, I. 3, s. 771; **STYCH, Marek:** *"The Definition of Family in International and EU Law"*, MEST Journal, 2021, V. 9, I. 1, s. 194.

[11] Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin belli başlı kararlarında bu durum açık bir şekilde ortaya konulmaktadır. Mahkeme; *Marckx v. Belgium, No: 6833/74, 13 June 1979* ile *Kroon and Others v. The Netherlands, No: 18535/91, 27 October 1994* (*European Court of Human Rights*) <https://www.echr.coe.int/home> (Erişim Tarihi: 13.04.2025) davalarında hukukî bir ilişki tesis edilmemiş olsa dahi biyolojik ve duygusal bağların aileye vücut verebileceğini vurgulamış; *X, Y and Z v. The United Kingdom, No: 21830/93, 22 April 1997* ile *Schalk and Kopf v. Austria, No: 30141/04, 22 November 2010 European Court of Human Rights*) <https://www.echr.coe.int/home> (Erişim Tarihi: 13.04.2025) davalarında ise biyolojik ilişkilere dayanmayan ve geleneksel aile yapısının dışında kalan hayat ilişkilerinin aile olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir.

ve insan hakları hukuku ile bağlantılı bir şekilde temel prensipler belirleme eğilimindedir[12]. Çok genel bir perspektiften milletlerarası toplumun aileyi, yetişkinler arası ilişkiler veya yetişkinler ile çocuklar arası ilişkilerden oluşan organik yapı olarak nitelendirdiği söylenebilir[13].

Klasik anlayışa bakıldığında yetişkinler arasındaki ilişkinin aile olarak nitelendirilmesi, karşı cinsiyetten kişilerin devlet tarafından tanınan bir evlilik sözleşmesi ile ilişkilerini tescil ettirmelerine bağlanmıştı. Çocuklar ile yetişkinler arasındaki ilişkinin aile olarak vasıflandırılması ise biyolojik bir soybağı ilişkisinin varlığı ile mümkün olmaktaydı[14]. Diğer bir deyişle aile; anne, baba ve çocuğun bir araya gelerek oluşturduğu hayat ilişkisi olarak görülmekteydi. Bununla birlikte dünyanın farklı bölgelerinden bir araya gelen insanların oluşturdukları hayat ilişkilerinin geleneksel çekirdek aile tanımına her zaman girmemeye başlaması, ailenin daha geniş bir perspektiften yorumlanması zorunluluğunu beraberinde getirmiştir[15].

---

[12] Bu konuya doğrudan veya dolaylı bir şekilde temas eden eserler için ayrıca bknz: **BOELE-WOELKI, Katharina:** *"What comparative family law should entail"*, Utrecht Law Review, 2008, V. 4, I. 2, s. 21; **LAMONT, Ruth:** *"Habitual Residence and Brussels IIbis: Developing Concepts for European Private International Family Law"*, Journal of Private International Law, 2007, V. 3, I. 2, s. 263; **MARELLA, Mana Rosaria:** *"Critical Family Law"*, American University Journal of Gender, Social Policy & the Law, 2011, V. 19, I. 2, s. 747; **NICOLA, Fernanda:** *"Family Law Exceptionalism in Comparative Law"*, The American Journal of Comparative Law, 2010, I. 58, s. 781 vd.; **STARK, Barbara:** *"When Globalization Hits Home: International Family Law Comes of Age"*, Vanderbilt Journal of Transnational Law, 2006, V. 39, I. 5, s. 1592 – 1593.

[13] **BANDA, Fareda/ EEKELAAR, John:** *"International Conceptions of the Family"*, International and Comparative Law Quarterly, 2017, V. 66, I. 4, s. 833 – 834; **BAYATA CANDAŞ,** s. 183; **REDMOND/ MARTIN,** s.769 – 770.

[14] **BOELE-WOELKI,** s. 18; **REDMOND/ MARTIN,** s. 769; **SİRMEN, Kazım Sedat:** *"Yabancıların Türkiye'den Sınırdışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar"*, Ankara Barosu Dergisi, 2009, S. 9, s. 38; **STYCH,** s. 194 – 195.

[15] **BAYATA CANDAŞ,** s. 185; **REDMOND/ MARTIN,** s. 779; **SİRMEN,** s. 38; **STARK,** s. 1559 vd.

Aile kavramının içine giren hayat ilişkilerinin çeşitliliğinde önemli dönüm noktalarından biri, aynı cinsiyetten kişilerin oluşturdukları hayat ilişkilerinin hukuken tanınması olmuştur[16]. Aynı cinsiyetten kişilerin birlikteliklerine hukuken sonuç bağlanması hem ailede yer alan yetişkinlerin farklı cinsiyetten olması gerektiği anlayışını zedelemiş hem de evlilik sözleşmesi olmadan ailenin olamayacağı yönündeki kabulü sarsmıştır[17]. Benzer bir değişim, yetişkinler ile çocuklar arasındaki ilişkiler ekseninde de gözlenmiştir. Zira milletlerarası toplum, doğum dışında nesep bağı kuran alternatif hayat ilişkilerini tanımaya başlamıştır[18].

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda aile, bazı hayat ilişkilerini bünyesinde barındıran hukukî ve sosyolojik topluluğu ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Çalışmamızda aile kavramı sadece Türk hukukundaki karşılığını ifade etmemekte; bahsi geçen hukuk düzeninin aileye atfettiği anlamı karşılamayı da amaçlamaktadır.

B. Aile Hukuku

Aile hukuku; nişanlanmanın kurucu unsurlarını, geçerlilik şartlarını, hükümlerini veya sona ermesini; evlenmenin şartlarını ve hükümsüzlüğünü; evliliğin sona erme şeklini ve yöntemlerini; nafakanın türlerini ve tâbi olduğu hukukî rejimleri; evliliğin hükümlerini; mal rejimi türlerini; soybağının türlerini, kurulmasını ve hükümlerini; evlât edinmenin şartlarını,

[16] **BANDA / EEKELAAR,** s. 837; **BEESON, Audrey J.:** *"Arbitration. A Promising Avenue for Resolving Family Law Cases?"*, Pepperdine Dispute Resolution Law Journal, 2018, V. 18, I. 2, s. 212; **STARK,** s. 1558 vd.; **STYCH,** s. 196 – 197.

[17] **BEESON,** s. 212; **LOWE, Nigel & Others:** Bromley's Family Law, Oxford 2021, s. 1 – 2.

[18] **BANDA/ EEKELAAR,** s. 837 vd.; **BEESON,** s. 212.

şeklini, hükümlerini; velâyet veya vesâyet gibi kurumların hukukî niteliğini ve rejimini düzenleyen hukuk disiplini olarak tanımlanabilir[19].

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda aile hukuku, Türk aile hukukunda düzenlenen konuları içine alan hukuk disiplinini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Ancak çalışmada bahsi geçen devletin, Türk aile hukukunda yer almayan konuları kendi aile mevzuatında düzenleyebileceği unutulmamalıdır. Bu hallerde aile hukuku ifadesi sadece Türk hukukundaki anlayışı değil; bahsi geçen hukuk düzeninin anlayışını esas alarak geniş bir şekilde yorumlanmalıdır.

C. Evlilik

Milletlerarası özel hukuk perspektifinden evlilik; birbirlerinin eşi olmayı kabul eden iki kişinin karşılıklı rızaları sonucunda eş olarak yaşamayı taahhüt ettikleri özel bir sözleşme, yaşam ilişkisi veya sosyal birlik olarak tanımlanabilir[20]. Dünya genelinde her ne kadar evlilik sözleşmesi yapabilecek kişilerden birinin kadın ve diğerinin erkek olduğu düşüncesi yaygın olsa da zaman içerisinde aynı cinsiyetten kişilerin de aile ilişkisi tesis edebilecekleri; dolayısıyla evlilik ilişkisi kurabilecekleri belli başlı devletlerde kabul edilmiştir[21].

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda evlilik, bahsi geçen egemen devletin mevzuatındaki şartları sağlayarak evlilik sözleşmesini tescil ettirmiş çiftler arasındaki ilişkiyi ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Dolayısıyla evliliğin sadece Türk hukuku ekseninde

---

[19] **AKİPEK ÖCAL, Şebnem ve Diğerleri:** Aile Hukuku, Ankara 2024, s. 27 vd.; **BACCAGLINI, Laura:** *"Arbitration on family matters and religious law: a Civil Procedural Law Perspective"*, Civil Procure Review, 2014, V. 5, I. 2, s. 6; **GENÇCAN, Ömer Uğur:** Boşanma Hukuku, Ankara 2020, s. 85 vd.

[20] **TÜZÜNER, Özlem:** *"Türk ve İslam Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukukî Niteliği Hakkında Bir İnceleme"*, Ankara Barosu Dergisi, 2013, S. 1, s. 135; **WARDLE, Lynn D.:** *"What is Marriage"*, Whitter Journal of Child and Family Advocacy, 2006, V. 6, I. 1, s. 61.

[21] **SWENNEN, Frederik:** Private Ordering in Family Law: A Global Perspective, in: Contractualisation of Family Law – Global Perspectives (**Ed. SWENNEN, Frederik**), New York 2015, s. 23.

değerlendirilmemesi; ilgili devletin bu konudaki tutumunu göz önüne alarak geniş bir şekilde yorumlanması gerekir. Aynı cinsiyetten kişilerin evliliğini tanıyan devletler, aile tahkiminin uygulanabilirliği açısından karşı cinsiyet – aynı cinsiyet evliliği şeklinde bir ayrım yapmamaktadır[22].

D. Evlilik Dışı Yaşam Modelleri

Evlilik dışı yaşam modelleri, evlilik ilişkisinin getirdiği yükümlülüklerin hafifletildiği veya farklılaştığı ve genel olarak hukuk düzeni tarafından kendisine sonuç bağlanan hayat ilişkileridir. İlk başta aynı cinsiyetten kişilerin birlikteliklerinin hukuken tanınması amacıyla oluşturulmuştur. Lakin zaman içinde karşı cinsiyetten kişiler arasında evliliğe sıcak bakmayan insan sayısının artması ve çiftlerin birbirlerine yüklemek istedikleri sorumluluğun derecesinin değişmesi, evlilik dışı yaşam modellerinin herkes tarafından kullanılabilir hale getirilmesine yol açmıştır[23].

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda evlilik dışı yaşam modelleri, bahsi geçen egemen devletin mevzuatındaki şartları sağlayarak bir hayat ilişkisi kuran çiftler arasındaki birliktelikleri ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Çalışmamızda daha çok evlilik ilişkisi üzerinden açıklamalar yapılmıştır. Ancak evlilik ilişkisinden doğan uyuşmazlıklarda tahkime başvurulmasına müsaade eden devletler, evliliğe göre daha esnek kurallara tâbi olan evlilik dışı yaşam modellerinde de aile tahkimine başvuruyu kabul etmektedir. Dolayısıyla aile tahkimi söz

---

[22] **SPITKO, Gary:** *"Reclaiming the "Creatures of the State": Contracting for Child Custody Decisionmaking in the Best Interests of the Family"*, Washington and Lee Law Review, 2000, V. 57, I. 4, s. 1143; **WALKER, George K.:** *"Family Law Arbitration: Legislation and Trends"*, Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers, 2008, V. 21, I. 2, s. 545 – 546; **WARDLE,** s. 76 vd.

[23] **LOWE,** s. 7; **ÖZTÜRK, Necla:** Aile Kurma Amaçlı Evlilik Benzeri Yaşam Modelleri, Ankara 2016, s. 18 – 28; **SWENNNEN,** s. 24; **TEKDOĞAN BAHÇIVANCI, Işıl Selin:** *"Evlilik Dışı Birlikte Yaşam Modellerine Uygulanacak Hukuk"*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2018, S. 33, s. 625 – 626.

konusu olduğunda evliliğe ilişkin yapılan açıklamaların, niteliği elverdiği ölçüde evlilik dışı yaşam modelleri açısından da geçerli olabileceği unutulmamalıdır[24].

E. Mahkeme

Mahkeme, milletlerarası toplumun doğrudan tanımladığı bir kavram değildir. Doktrin; bürokratik bir yapıya sahip olan mahkemeleri genel olarak usul kurallarına sıkı bir şekilde uyan, devlet adına yargılama faaliyetini icra eden ve bir uyuşmazlığı çözüme kavuşturmaya çalışan kurumlar olarak nitelendirmektedir[25]. İdarî merciler, noterler, siciller veya yargılama faaliyetini gerçekleştirmesine rağmen devlet tüzel kişiliği altında yer almayan kuruluşlar mahkeme tanımının kapsamına girmez[26].

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda mahkeme, devlet tüzel kişiliği altında ve devlet adına yargılama faaliyetini gerçekleştiren kuruluşları ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında aile tahkimi yargılamasını gerçekleştiren birtakım kurumlara değinilecektir. İsimlerinde mahkeme ifadesi yer alsa bile söz konusu oluşumlar, mahkeme olarak değerlendirilmemelidir.

---

[24] **BIX, Brian H.:** *"Private Ordering and Family Law"*, Journal of American Academy of Matrimonial Lawyers, 2010, V. 23, I. 2, s. 272 – 273; **ELROD, Linda D.:** *"The Case for Arbitration in Family Cases – and for the Uniform Act"*, Dispute Resolution Magazine, 2017, V. 23, I. 2, s. 3 – 4, 19; **SPITKO,** s. 1140 vd.

[25] **ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder/ TAŞPINAR AYVAZ, Sema/ HANAĞASI, Emel:** Medenî Usul Hukuku, Ankara 2023, s. 86; **ATALI, Murat/ ERMENEK, İbrahim/ ERDOĞAN, Ersin:** Medenî Usûl Hukuku, Ankara 2024, s. 40 – 41; **KORKMAZ, Abdullah Harun:** Tanıma – Tenfiz Hukukunda Yeni Eğilimler: 2 Temmuz 2019 Tarihli Hukukî ve Ticarî Konularda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Lahey Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2021, s. 29; **PEKCANITEZ, Hakan/ ÖZEKES, Muhammet/ AKKAN, Mine/ TAŞ KORKMAZ, Mine:** Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku, İstanbul 2017, s. 110; **ŞANLI, Cemal:** Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, İstanbul 2023, s. 72 – 73.

[26] **GODDARD, David:** *"The Judgements Convention – The Current State of Play"*, Duke Journal of Comparative & International Law, 2019, C. 29, S. 3, s. 480; **KORKMAZ,** s. 29.

F. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları

Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı çözmek için başvurdukları ve devletin yargı organlarının yanında varlığını sürdüren yöntemler olarak tanımlanır. Seçimlik olan bu yollar sayesinde tarafların, aralarındaki uyuşmazlığı tatmin edici bir şekilde çözüme kavuşturmaları amaçlanır[27]. En yaygın alternatif uyuşmazlık çözüm yolları müzakere, tarafsız ön değerlendirme, vakıaların saptanması, kısa duruşma, uzlaştırma ve arabuluculuktur[28]. Devletler, sayılan uyuşmazlık çözüm yollarını mahkeme yargısına alternatif olacak şekilde kendi hukuk düzenlerine entegre edebilirler veya belli başlı uyuşmazlık türleri açısından özel yollar oluşturabilirler[29].

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, tarafların aralarındaki ihtilâfı gidermek maksadıyla başvurdukları mahkeme dışı mekanizmaları ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının kapsamına sadece alışılagelmiş yöntemler değil; aile uyuşmazlıklarının çözülmesi için oluşturulan özel yollar da girmektedir.

G. Tahkim

Geçmişten beri varlığını sürdüren tahkimin hem millî hukukta hem de milletlerarası hukukta çok çeşitli tanımları yapılsa da milletlerarası toplumun vasıflandırma konusunda ortak bir noktada buluştuğu belirtilebilir. Nitekim milletlerarası hukuk, verilen hakem kararlarına etki tanınmasını kolaylaştırmak için 1950'li yıllarda çalışmalara başlamıştır. 1958 yılında Yabancı

---

[27] **ÖZBEK, Mustafa Serdar:** Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 5. Bası, Ankara 2022, s. 197.

[28] **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 202; **TANRIVER, Süha:** *"Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk"*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2006, S. 64, s. 151; **UYUMAZ, Alper/ ERDOĞAN, Kemal:** *"Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, C. 17, S. 1, s. 123 – 126.

[29] **BLACKABY, Nigel/ PARTASIDES, Constantine/ REDFERN, Alan/ HUNTER, Martin:** International Arbitration, Oxford 2015, s. 40 – 41; **BORN, Gary B.:** International Arbitration: Law and Practice, Croydon 2016, s. 5 – 6.

Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki New York Sözleşmesi[30] (*Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards*), 1965 yılında Devlet ile Diğer Devlet'in Vatandaşları Arasındaki Yatırım İhtilaflarının Giderilmesine Dair Washington Sözleşmesi[31] (*Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and Nationals of Other States*) ve 1985 yılında *UNCITRAL* Uluslararası Ticari Tahkim Model Kanunu[32] (*UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration*) gibi milletlerarası hukukun kaynaklarının artması, farklı hukuk düzenlerinin tahkime olan yaklaşımının yeknesaklaştırılmasını kolaylaştırmıştır[33]. Genel olarak tahkim, taraflar arasında doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların mahkeme yerine hakem adı verilen kişiler aracılığıyla kesin ve bağlayıcı bir şekilde çözüme kavuşturulmasını amaçlayan yol olarak betimlenmiştir[34]. Tahkimin niteliği doktrinde tartışmalıdır. Anglosakson Hukukuna tâbi devletler tahkimi, alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olarak görme eğilimindedir. Diğer taraftan aynı durum, Kıta Avrupası Hukuk Sistemine tâbi devletler açısından geçerli değildir[35]. Türk hukukunda çoğunluk

[30] *Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards 1958* (*New York Convention*) <https://www.newyorkconvention.org/> (Erişim Tarihi: 10.10.2024).

[31] *Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and Nationals of Other States 1965* (*International Centre for Settlement of Investment Disputes*) <https://icsid.worldbank.org/> (Erişim Tarihi: 10.10.2024).

[32] *UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985* (*United Nations Commission on International Trade Law*) <https://uncitral.un.org/> (Erişim Tarihi: 10.10.2024).

[33] **BORN,** s. 2.

[34] **AKINCI, Ziya:** Milletlerarası Tahkim, İstanbul 2021, s. 5; **BLACKABY/ PARTASIDES/ REDFERN/ HUNTER,** s. 2; **ŞANLI,** s. 295; **YEŞİLOVA, Bilgehan:** *"Milletlerarası Tahkimin Hukuki Niteliği Üzerine Düşünceler ve Güncel Gelişmeler"*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2008, S. 76, s. 89 – 90.

[35] **BULUR, Alper:** *"Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi"*, Ankara Barosu Dergisi, 2007, S. 4, s. 32; **KEKEÇ, Elif Kısmet:** Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Şartlar ve Taktikler, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 2010, s. 23; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 125.

görüş tahkimi, bir alternatif uyuşmazlık çözüm yolundan ziyade devlet yargısını tamamlayan yargısal bir yol olarak değerlendirmektedir[36].

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda tahkim, niteliği konusunda farklı tartışmaları kapsayacak şekilde modern hukuk düzenlerinde yer alan mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yolunu ifade etmek amacıyla kullanılmıştır[37].

H. Aile Tahkimi

Aile tahkimi, aile hukukundan doğan bir ihtilâfı çözmek amacıyla tarafların yaptıkları tahkim anlaşması sonucunda tarafsız üçüncü bir kişinin hakem olarak atandığı uyuşmazlık çözüm yoludur[38]. Ticarî tahkim kadar oturmadığı için aile tahkimi, çok daha geniş yönleri ile ele alınabilen bir rejimdir. Zira aile tahkiminin kapsamına sadece seküler nitelikteki değil; dini kurallara göre oluşturulan uyuşmazlık çözüm yolları da girmektedir. Elbette ki ticarî tahkim rejiminde de dini kuralların uygulanması mümkündür. Ancak ticarî uyuşmazlıklarda taraflara tanınan seçim serbestisi, ortaya çıkabilecek problemlere tarafların katlanmasının kabulü ile birlikte çözülebilecektir. Diğer taraftan aile hukukunda dini tahkim (*religious arbitration*), bütün hukuk düzenlerinin kabul edeceği bir uyuşmazlık çözüm yolu teşkil etmemektedir.

Farklı hukuk düzenlerinin doktrinlerinde dini tahkimi ele alan çeşitli çalışmalara rastlamak mümkündür. Hatta bazı devletlerde dini tahkim, hukuken tanınan uyuşmazlık çözüm

---

[36] Tahkimin bir alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olduğunu savunan yazarlar için ayrıca bknz: **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 203; **YILMAZ, Ejder:** Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi, içinde: 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Ankara 2005, s. 845. Tahkimin, devlet yargısını tamamlayıcı bir yol olduğunu savunan yazarlar için ayrıca bknz: **BULUR,** s. 32; **KEKEÇ,** s. 25; **KÜÇÜKGÜNGÖR, Erkan:** *"Spor Hukuku Uyuşmazlıklarında Tahkim ve Alternatif Çözüm Yöntemleri"*, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 2004, C. 22, S. 4, s. 48; **TANRIVER,** *ADR ve Arabuluculuk*, s. 132.

[37] **BLACKABY/ PARTASIDES/ REDFERN/ HUNTER,** s. 2 vd.; **YEŞİLOVA,** s. 94 vd.

[38] **IFLA,** *A Guide to the Family Law Arbitration Scheme*, Fourth Edition, s. 3; **KESSLER, Joan F./ KORITZINKSY, Allan R./ SCHLISSEL, Stephen:** *"Why Arbitrate Family Law Matters?"*, Journal of American Academy of Matrimonial Lawyers, 1997, V. 14, I. 2, s. 334.

yollarından biridir. Dini tahkim sadece İslam hukukunda değil; Hristiyanlık, Yahudilik veya diğer dini inançlar açısından da gündeme gelebilmektedir. Ancak doktrindeki tartışmaların önemli bir kısmı, genellikle semavî din kurallarına göre gerçekleştirilen tahkim yargılamalarına odaklanmaktadır[39]. Hem Türk hukuk doktrininde hem de milletlerarası hukukta dini tahkime yoğunlaşan eserlere rastlamak mümkündür.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda aile tahkimi; özellikle evli veya geçmişte evlenmiş iki kişinin aralarındaki ilişki veya ortak çocukları hakkında ortaya çıkan uyuşmazlıklar başta olmak üzere ilgili devletin kanunlarına göre tahkime elverişli olarak kabul edilen her türlü aile hukuku uyuşmazlığının çözülebildiği tahkim olarak anlaşılmalıdır[40]. Dini tahkim üzerine yoğunlaşan eserlerden farklı olarak bu çalışmada aile tahkimi, 1950'li yıllardan sonra oturmaya başlayan ve seküler anlayışta şekillenen tahkim ile paralel bir şekilde ele alınmıştır. Yeri geldiğinde dini tahkime ilişkin açıklamalar yapılacak olsa da çalışmamızda aile tahkiminin, bahsi geçen egemen devletin hukuk düzeninde yer alan seküler tahkim olarak ele alındığı unutulmamalıdır.

II. AİLE TAHKİMİNİN GELİŞİMİ

Modern hukuk düzenlerinde yargının iş yükünün artması ve hukukî meselelerin çözüm sürecinin uzaması, mahkemelerin iş yükünü azaltma ve mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm mekanizmalarına ağırlık verme noktasında devletlere yeni bir amaç yüklemiştir[41]. Söz konusu

[39] **ATWOOD, Barbara:** *"Religious Arbitration of Family Disputes"*, Family Advocate, 2019, V. 42, I. 2, s. 25; **ERDEN, Zeynep:** Günümüz İslâm Aile Hukuku Kanunlarında Tahkim Müessesesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2019, s. 44 vd.; **HELFAND, Michael A.:** The Future of Religious Arbitration in the United States: Looking Through a Pluralist Lens, in: The Oxford Handbook of Global Legal Pluralism (**Ed. BERMAN, Paul Schiff**), Oxford 2020, s. 9 – 10.

[40] **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 334.

[41] Yabancı hukuk düzenlerinde bu hedefe "*dejudicialization*" denir. Türk hukukunda bu kavramın tam bir karşılığı veya çevirisi yer almamaktadır. Kısaca tekrarlamak gerekirse *dejudicialization*, yavaşlayan yargının hızlandırılması ve bunun farklı uyuşmazlık çözüm yolları aracılığı ile gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir.

hedef doğrultusunda hareket eden birçok hukuk düzeni, farklı alternatifleri değerlendirmeye başlamıştır. Bu noktada önemli sayıda devletin kullandığı ve nispeten güvenilir olarak nitelendirilebilecek yollardan biri, mahkeme dışı devlet organları aracılığıyla uyuşmazlıkların çözülmesidir. Aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların önemli bir kısmını oluşturan boşanmalarda noter veya nüfus hizmetleri dairesi gibi farklı idarî organların yetkilendirilmesi, bu açıdan önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir[42]. Hatta bu organların yeri geldiğinde hakem veya arabulucu gibi davrandıkları dahi söylenebilir[43]. Ancak bu yollara başvurunun sıkı şekil şartlarına tâbi olması, sadece belli hallerde kullanılabilmesi ve taraf iradesine beklenildiği kadar özgürlük tanımaması; aile hukukundan doğan meselelerin çözülmesinde farklı yol arayışına girilmesinin önünü açmıştır.

Mahkemelerin iş yükünün azaltılmasına yönelik atılan ikinci somut adım, aile hukukunda alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının güçlendirilmesi olmuştur[44]. Özellikle son yıllarda aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda tarafların kendileri için en iyisini bilecekleri ve mahkeme sürecini işletmekten ziyade aralarında gerçekleştirecekleri bir anlaşma ile çok daha etkili çözümler üretebilecekleri yönünde farklı düşünceler doktrinde yer edinmeye

---

Ayrıntılı bilgi için ayrıca bakınız: **JONG, Madelene de:** *"Arbitration of Family Separation Issues – A Useful Adjunct to Mediation and the Court Proceedings"*, Potchefstroom Electronic Law Journal, 2014, V. 17, I. 6, s. 2361 – 2362; **KOSHY, Alex K.:** *"Scope of Arbitration in Family Law: Analysis in Light of Developments in Foreign Jurisdiction and Jurisprudence"*, Chanakya National Law University Journal, 2020 – 2021, V. 9, s. 224 **ÜREM ÇETİNEL, Merve/ GÜNEŞ, Biset Sena:** *"Mahkeme Dışı Boşanma Kurumu ve Türk Hukukunun Bu Kuruma Yaklaşımı"*, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, 2020, S. 1, s. 314.

[42] **ÜREM ÇETİNEL/ GÜNEŞ,** s. 313.

[43] **KENNETT, Wendy:** *"It's Arbitration, But Not As We Know It: Reflections on Family Law Dispute Resolution"*, International Journal of Law, Policy and the Family, 2016, V. 30, I. 3, s. 5 – 6; **KOSHY,** s. 224 – 225.

[44] **ALBANO, Christine:** *"Binding Arbitration: A Proper Forum for Child Custody?"*, Journal of American Academy of Matrimonial Lawyers, 1997, V. 14, I. 2, s. 419; **BURLESON, Lynn P.:** *"Family Law Arbitration: Third Party Alternative Dispute Resolution"*, Campbell Law Review, 2008, V. 30, I. 2, s. 297; **OGUS, Anthony/ JONES-LEE, Michael/ COLE, William, MCCARTHY, Peter:** *"Evaluating Alternative Dispute Resolution: Measuring the Impact of Family Conciliation on Costs"*, The Modern Law Review, 1990, V. 53, I. 1, s. 57.

başlamıştır[45]. 1970'li yıllarda Anglosakson Hukuk Sistemlerinde başlayan aile hukukunda arabuluculuk çalışmaları, en çok ses getiren adımlardan biridir[46]. İlerleyen dönemde de özellikle aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların çözülmesi için işbirlikçi hukuk (*collaborative law*), ebeveynlik koordinasyonu (*parenting coordination*) veya benzeri farklı başvuru mekanizmaları oluşturulmuştur[47]. Ancak meselenin sadece sayılan uyuşmazlık çözüm yolları ile sınırlı kalmadığı unutulmamalıdır. Aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların çözülmesi için oluşturulan yollardan birisi de aile tahkimidir[48].

Aile tahkimi, aile arabuluculuğu kadar sistematik bir şekilde gelişmemiştir. Bu durumun nedenlerinden biri, genel hüküm niteliğinde sayılan tahkim rejimlerindeki kuralların aile hukukunda uygulanmasının hakkaniyetsiz veya sıkıntılı sonuçlar doğurma ihtimalidir[49]. Nitekim bundan dolayı aile tahkiminde kabul edilen belli kurallar, diğer tahkim mevzuatında yer alan hükümlerden ayrışmaktadır. Milletlerarası toplumun hukukî kaynaklarına bakıldığında da özel olarak aile tahkimini ele alan bir metne veya belgeye rastlanılmamaktadır.

Aile tahkim rejimini hukuklarında sistematik bir şekilde düzenleyen üç devlet Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Kanada'dır. Modern alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının da Anglosakson Hukuk Sisteminde daha erken gelişmeye başladığı düşünüldüğünde aile tahkim

---

[45] **HEENAN, Anna:** *"Haley v Haley: Family law arbitration and the new frontier of private ordering"*, The Modern Law Review, 2021, V. 84, I. 6, s. 1386; **LAND, John:** *"The Revolution in Family Law Dispute Resolution"*, Journal of American Academy of Matrimonial Lawyers, 2012, V. 24, I. 2, s. 419 vd.

[46] **BÖRÜ, Levent:** *"Aile Arabuluculuğu Konusunda Güncel Gelişmeler"*, II. Uluslararası Kadın ve Hukuk Sempozyumu, Türkiye Barolar Birliği, Ankara 2019, s. 1045; **DEMİR, Gül İpek:** Karşılaştırmalı Hukukta Aile Arabuluculuğu, Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir 2022, s. 60 vd.; **KARAGÖZOĞLU, Nursen:** Aile Uyuşmazlıklarında Arabuluculuğa Elverişlilik, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara 2017, s. 34 vd.; **LAND,** s. 423; **ŞAHİN ALTINTAŞ, Mehtap:** *"Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Arabuluculuğa Elverişliliği"*, Medeni Hukuk Dergisi, 2024, C. 1, S. 2, s. 8.

[47] **LAND,** s. 429, 439; **SWENNNEN,** s. 40 – 41.

[48] **JONG,** s. 2362 – 2363; **LOWE,** s. 13; **MCGUANE, Frank L. Jr.:** *"Model Marital Arbitration Act: A Proposal"*, Journal of American Academy of Matrimonial Lawyers, 1997, V. 14, I. 2, s. 393 – 394.

[49] **LAND,** s. 442 – 443.

rejiminin de bu sistemde daha hızlı gelişmesi anlaşılabilir bir durumdur. 20. yüzyılın sonlarına doğru mahkemelerin yavaşlığı meselesinin Anglosakson Hukuk Sistemine tâbi ülkelerde daha büyük bir sıkıntı teşkil etmesi[50] ve Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde tahkimin sözleşme özgürlüğünün bir görünümü olduğu anlayışının daha baskın olması[51], Anglosakson Hukuk Sisteminde alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin ve tahkimin daha hızlı gelişme nedenlerinden sadece bazıları olarak sayılabilir. Elbette ki sayılan ülkeler dışında da dünya genelinde aile tahkimine daha ılımlı yaklaşmaya başlayan veya aile tahkim uygulamalarına yer veren farklı hukuk düzenlerine rastlamak mümkündür. Lakin bu devletlerin hiçbiri; Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Kanada'da olduğu kadar kapsamlı ve detaylı düzenlemelere sahip değildir. Sayılan üç hukuk düzeni dışında aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkime götürülmesi büyük oranda ilgili devletin tahkime elverişlilik anlayışının veya aile hukuku uyuşmazlıkları ile kamu düzeni arasındaki ilişkiye olan bakış açısının değişimi ile gündeme gelmektedir[52]. Diğer bir deyişle bu devletlerde aile tahkimi, özel bir rejim olarak hukuk düzeninde kabul edildiği için değil; aile hukuku uyuşmazlıklarında sınırlayıcı bir yol benimsenmediği için uygulama bulmaktadır.

III. AİLE TAHKİMİNİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Aile tahkimi üzerine çalışan pek çok yazar, aile tahkimi ile mahkeme yargısını kıyaslayarak tahkim rejiminin sunduğu avantajları ve dezavantajları ortaya koymaya çalışmıştır. Farklı devletlerde farklı şekilde düzenlense bile aile tahkim yargılamalarının sahip olduğu avantajlar ile dezavantajlar birbirlerine benzemektedir.

---

[50] **GU, Weixia:** *"Looking at Arbitration Through a Comparative Lens: General Principles and Specific Issues"*, The Journal of Comparative Law, 2018, V. 13, I. 2, s. 166 vd.

[51] **CARBONNEAU, Thomas E/ JANSON, Francois:** *"Cartesian Logic and Frontier Politics: French and American Concepts of Arbitrability"*, Tulane Journal of International and Comparative Law, 1994, V: 2, s. 209.

[52] Konunun detayları için ayrıca bknz: **IV. Aile Tahkiminin Özellikleri**, s. 27 vd.

A. Aile Tahkiminin Avantajları

1. İrade Özerkliği ve Esneklik

Aile tahkiminin en büyük avantajlarından biri, aile hukuku ihtilâflarında tarafların irade özgürlüğünü ön plana çıkarmasıdır[53]. Yargılamada taraflara seçim serbestisinin tanınması aile tahkimini, mahkeme yargısına göre çok daha esnek bir süreç haline getirmektedir. Nitekim taraflar, daha az resmi bir ortamda kendilerini daha rahat ifade edebilmekte ve gerekli görülmesi halinde tahkim öncesi toplantılar (*pre – arbitration conferences*) aracılığıyla akıllarına takılan sorulara cevap bulabilmektedir. Hem tarafları uzlaştırma hem de verilen kararın benimsenmesini kolaylaştırma açısından bu tarz bir esnekliğin faydalı olacağı doktrinde ileri sürülmüştür[54].

İrade serbestisinin sağladığı bir diğer fayda, tahkim yargılamasında somut olay adaletinin daha kolay sağlanabilmesidir. Çünkü tahkimde hakem, uyuşmazlığa net bir şekilde temas etmekte; buna bağlı olarak daha sağlam tespitlerde bulunmaktadır. Öte yandan geleneksel mahkeme yargılamasında içtihadın önemli bir yeri vardır. İçtihadın bağlayıcı olup olmamasından bağımsız bir şekilde mahkemeler, benzer olaylar hakkında verilen kararları göz önüne almakta; bu durum somut olayın kendisine has özelliklerinin göz ardı edilmesine neden olabilmektedir. Aile hukukunda her bir detayın ayrı bir öneme sahip olduğu düşünüldüğünde

---

[53] **BEESON,** s. 229; **BIX,** s. 251 – 252; **GASS, Werthen:** *"We're Getting SUED??? *emotional* *with proof*: Using Alternative Dispute Resolution in Child Influencer Disputes"*, Journal of Dispute Resolution, 2024, V. 2024, I. 2, s. 7 – 8; **HUYSAL, Burak:** International Family Law Arbitrations (Uluslararası Aile Hukuku Tahkimi), içinde: Rona Aybay'a Armağan Cilt: 1, İstanbul 2014, s. 1357; **IFLA,** *Family Arbitration An introductory guide*, Fourth Edition, s. 3; **IFLA,** *Guide to Scheme*, s. 5; **JONG,** s. 2366; **KRONBY, Malcolm C.:** Canadian Family Law, Mississauga 2010, s. 181; **MCGILL, Shelley:** *"Family Arbitration: One Step Forward, Two Steps Back"*, Journal of Law and Social Policy, 2007, V. 21, s. 56.

[54] **BURLESON,** s. 312; **HUYSAL,** *Family Law Arbitration*, s. 1357; **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 337 – 338; **KISTHARDT, Mary Kay:** *"The Use of Mediation and Arbitration for Resolving Family Conflicts: What Lawyers Think About Them"*, Journal of American Academy of Matrimonial Lawyers, 1997, V. 14, I. 2, s. 392; **MCGUANE,** s. 397.

tahkimin, somut olay ekseninde daha ayrıntılı bir incelemeye zemin hazırlayacağı; bu çerçeveden daha faydalı olacağı düşünülmektedir[55].

2. Hız

Aile tahkiminin bir diğer avantajı, çok uzun süren mahkeme yargısına nazaran taraflara çok daha hızlı bir çıkış yolu sunmasıdır. Zira aile ihtilâflarında hem eşler hem çocuklar açısından önemli bir nokta, uyuşmazlığın bir an önce çözülmesi ve herkesin hayatına devam etmesidir. Uyuşmazlığın gereğinden fazla uzaması, kişilerin özel hayatlarının dokunulmazlığı ilkesini olumsuz etkilemektedir[56]. Ayrıca aile uyuşmazlıkları, ticarî uyuşmazlıklara nazaran daha fazla uyarlamaya ihtiyaç duyabilmektedir[57]. Özellikle çocuklar veya nafakalar ile alakalı talepler göz önüne alındığında hızlı bir değişikliğe veya uyarlamaya gitme gerekliliği doğabilir. Ani tedbir alınmasını gerektiren durumlar açısından aile tahkiminin seçimlik bir yol olarak kabul görmesi hem uyuşmazlığın tarafları hem de çocuklar açısından faydalı olabilmektedir.

3. Gizlilik

Birçok aile tahkimi yargılamasında ya gizlilik esası kabul edilmekte ya da tarafların bu konuda aralarında anlaşarak hakemi ve sürece tanıklık eden diğer kişileri bir yükümlülük altında bıraktıkları görülmektedir. Ayrıca duruşmada yer almasına gerek olmayan kişilerin ortamdan uzaklaştırılması veya belli başlı belgelerin sansürlenmesi, gizlilik ilkesi altında hakemlerin alabileceği önlemler arasındadır. Elbette ki gizlilik ilkesi, verilen bir hakem kararının mahkemeye götürülmesi halinde esnetilebilir. Ancak doktrin, tahkimde kamuya mal

---

[55] **ELROD,** s. 18; **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 337; **SHERIDAN, Dennis/ KINGSTON, Susanne:** Family Law Arbitration: Practice & Precedence, Londra 2022, s. 152.

[56] **BEESON,** s. 229; **BURLESON,** s. 313; **ELROD,** s. 18; **IFLA,** *Introductory Guide*, s. 3; **IFLA,** *Guide to Scheme*, s. 5; **JONG,** s. 2367; **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 337; **KRONBY,** s. 181; **MCGUANE,** s. 402; **ROSE, Teleicia J.:** *"For Better or Worse: Surviving Divorce Through Alternative Dispute Resolution"*, Arbitration Law Review, 2012, V. 4, s. 291; **SHERIDAN/ KINGSTON,** s. 153.

[57] **KOSHY,** s. 230.

edilme gibi bir sakıncanın olmadığını vurgulayarak hem yargılama sürecinin hem de hakem kararının mahkeme yargısına nazaran daha gizli kaldığını belirtmektedir[58].

4. Hakemlerin Uzmanlığı

Aile tahkiminde hakem olarak seçilen kişi, genellikle aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda uzman biri olmaktadır. Bu sayede nitelikli bir inceleme gerektiren birçok mesele, özel olarak bu konular üzerine uğraşan ve donanım kazanan hakemler tarafından çözülebilmektedir[59]. Bilhassa çocuklar veya karmaşık finansal meseleler ile alakalı bir uyuşmazlıkta konunun uzmanı bir hakem desteği alınmasının faydalı olacağı ileri sürülmüştür. Bazı devletlerde aile mahkemelerinin bulunmadığı; bulunsa dahi az önce değinilen ve özel nitelik gerektiren konularda bilirkişiye başvurulmasının gerekli olduğu göz önüne alındığında mahkemede çözüm sürecinin yavaşlaması ve arada kopuklukların yaşanması muhtemeldir. Diğer taraftan aile hakemi olacak kişinin, söz konusu uyuşmazlıklar açısından yeterli bilgi ve donanım ile yetiştirileceği; dolayısıyla üçüncü uzman bir kişinin müdahalesine daha az gerek duyulacağı belirtilmektedir[60].

B. Aile Tahkiminin Dezavantajları

1. Kamu Düzeni Boyutu

Aile tahkiminin doğuracağı en büyük sakıncalardan biri, aile hukukunda verilen bir kararın çok kolay bir şekilde kamu düzenini ihlal edebilmesidir[61]. Birçok devlet, tahkime

---

[58] **BURLESON,** s. 313; **ELROD,** s. 18; **GASS,** s. 7; **HUYSAL,** *Family Law Arbitration*, s. 1357; **IFLA,** *Introductory Guide*, s. 3; **IFLA,** *Guide to Scheme*, s. 6; **JONG,** s. 2367; **KRONBY,** s. 181; **ROSE,** s. 291; **SHERIDAN/ KINGSTON,** s. 152.

[59] **ALBANO,** s. 432; **BEESON,** s. 229 – 230; **BURLESON,** s. 312; **GASS,** s. 7; **JONG,** s. 2365; **KISTHARDT,** s. 391; **KRONBY,** s. 181; **MCGILL,** s. 56; **MORRIS, Catherine:** Arbitration of Family Law Disputes in British Columbia (*Paper prepared for the Ministry of Attorney General of British Columbia 2004*), s. 6; **ROSE,** s. 292.

[60] **BEESON,** s. 237; **HUYSAL,** *Family Law Arbitration*, s. 1357; **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 336.

[61] **BIX,** s. 253; **HUYSAL,** *Family Law Arbitration*, s. 1353.

başvurma konusunda bir iradenin ortaya koyulmasıyla kamu düzenini devreye sokmakta; verilecek kararın içeriğinin ihlale sebep olup olmadığıyla ilgilenmemektedir[62]. Bir özel hukuk disiplini olsa bile aile hukukundan doğan birçok ihtilâfta devletin müdahalesine ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim aile tahkimini kabul eden devletler de bu ihtimali göz önünde bulundurarak hakem kararlarına karşı temyiz yolları oluşturmakta, uyuşmazlığın esasına mahkeme tarafından girilmesine izin vermekte ve hatta tahkim yargılamasını durduracak birtakım istisnalar belirlemektedir[63].

Aile tahkiminde verilen kararların kamu düzenini ihlal etmemesi için denetim mekanizmaları dikkatli bir şekilde oluşturulmalıdır. Genel kabul gören görüş, aile tahkiminde denetim mekanizmalarının ne mahkeme yargısında olduğu kadar yoğun ne de ticarî tahkimde olduğu kadar esnek olmasıdır. Aile tahkim yargılamalarının veya hakem kararlarının çok sıkı bir şekilde denetlenmesi, tahkimin hız avantajını zedeleyecektir[64]. Diğer taraftan denetimin çok esnek kalması, devletin müdahale edici vasfını etkisiz hale getirebilecektir[65]. Bundan dolayı devletler, iki farklı yargılama rejimi arasındaki dengeyi tutturmak için sadece iptal sebepleri açısından yenilikler getirmemekte; aynı zamanda aile hakem kararlarının icraî nitelik kazanması için farklı koşullar öngörebilmektedir.

Yukarıdaki açıklamaların yanı sıra bazı yazarlar, aile hakeminin bir mahkeme hâkimi kadar yetkiye sahip olmadığına işaret etmektedir. Bu durum, özellikle delillere temas edilmesi konusunda sıkıntı yaşanmasına neden olabilmektedir. Ancak bu riski göz önüne alan devletler,

---

[62] **STERK, Stewart E.:** *"Enforceability of Agreements to Arbitrate: An Examination of Public Policy Defense"*, Cardozo Law Review, 1981, I. 2, s. 543.

[63] **KENNETT,** s. 17; **KOSHY,** s. 230.

[64] **WOODFORD, Bridgette:** *"Leave it to the Courts: Why Child Custody Arbitration is Improper"*, Arbitration Law Review, 2023, V. 5, s. 12.

[65] **WOODFORD,** s. 9.

somut olay adaletini sağlayabilmek için aile hakeminin yetkilerini dikkatli bir şekilde düzenlemektedir[66].

2. Hukukî Denetim Meseleleri ve Ayrıksı Durumlar

Ticarî tahkimde taraflar, bir tahkim anlaşması yaptıkları zaman bu anlaşma ile bağlıdır[67]. Diğer bir deyişle taraflar, aralarında yeniden anlaşmadıkları müddetçe yaptıkları tahkim anlaşmasından geri dönemezler. Lakin aile tahkiminde bu kuralın sıkı bir şekilde uygulanması, farklı problemleri de beraberinde getirecektir. Zira evlilik anında imzalanan ancak evlilik tarihinden çok daha sonra ortaya çıkan uyuşmazlıklarda tarafları aile tahkimine başvurmaya zorlamak, hakkaniyet ve adalet duygusu ile bağdaşmayacaktır. Nitekim bu sakıncalardan ötürü birçok devlet, aile hukukunda tahkim anlaşması yapma ehliyetini sınırlamakta; özellikle de uyuşmazlık doğmadan önce yapılan tahkim anlaşmalarını geçersiz saymaktadır[68]. Ancak milletlerarası toplumun aile hukukunda sözleşme serbestisine daha fazla güvence tanıması, ilerleyen dönemlerde bu tarz koruyucu sınırlamaların geçersizliğine neden olup olmayacağı konusunda haklı soru işaretlerini de beraberinde getirmektedir[69].

---

[66] **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 339.

[67] **AKINCI,** *Tahkim*, s. 5 vd.; **LOKMANOĞLU, Salim Yunus:** *"Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesinin Kurucu Unsurları ve Geçerlilik Şartları"*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2020, S. 41, s. 350.

[68] **HUYSAL,** *Family Law Arbitration*, s. 1359; **KENNETT,** s. 12.

[69] Nitekim 2007 Tarihli Nafakaya Uygulanacak Protokol (*Protocol on the Law Applicable to Maintenance Obligations*) m. 8 ile 2010 Tarihli Boşanma ve Ayrılığa Uygulanacak Hukuk Alanında Güçlendirilmiş İşbirliğinin Uygulanmasına İlişkin Konsey Tüzüğü (*Council Regulation of 20 December 2010 implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation*) m. 5'e bakıldığı zaman taraf serbestisine öncelik tanındığı gözler önüne serilecektir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, Gülüm:** *"Roma III Tüzüğü Uyarınca Boşanma ve Ayrılığa Uygulanacak Hukukun Tayini ve Uygulanması"*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012, C. 62, S. 2, s. 514 vd.; **WALKER, Lara:** *"Party autonomy, inconsistency and the specific characteristics of family law in the EU"*, Journal of Private International Law, V. 14, I. 2, s. 246; **WAUTELET, Patrick R:** *"Party Autonomy in International Family Relationships: A Research Agenda"*, (SSRN 2015), s. 2.

İlerleyen bölümlerde tekrardan değinileceği üzere aile hakem kararları, genellikle hakem kararı olarak kalmaz. Verilen bir aile hakem kararı genellikle mahkeme hükmü formatına sokulur. Hatta bazı durumlarda mahkeme, aile hakem kararına yönelik şikâyetin büyüklüğüne göre kararı en baştan inceleyebilir. Aile hakem kararlarının bu şekilde denetlenmesi, hâkimin sadece kayıt üzerinden konuya vakıf olmasını ve olayı en baştan öğrenmek için bir gayret sarf etmemesi yönünde sakıncaların doğmasına neden olabilir[70].

Bir hukuk düzeninin aile tahkimine sınırlı ölçüde izin vermesi ve sadece belli aile hukuku uyuşmazlıklarının tahkime götürülmesine izin vermesi, arzulanan bir durum değildir. Zira böyle bir ihtimalde aile hakemi, uyuşmazlığı bütün yönleri ile ele alamayacak ve tahkimde çözülemeyen konular açısından mahkemeye başvurulması gerekecektir[71]. Bu tarz bir uygulamanın tahkimi cezbedici kılmayacağı açıktır.

Aile tahkiminde ortaya çıkan ayrıksı durumlardan bir diğeri verilen kararın sadece tarafları değil; üçüncü kişileri de etkilemesidir. Üçüncü kişilerin çocuk olması halinde aile hakem kararlarının çocuklara bir yükümlülük getirmediği; dolayısıyla tahkim anlaşmasının nisbîliği ilkesinin zedelenmediği doktrinde ileri sürülmüştür[72]. Ancak bir aile hukuku ihtilâfında taraflar ve çocuklar dışında ilgili üçüncü kişilerin var olması ihtimal dahilindedir. Böyle bir durumda ne olacağı tartışmalıdır. Mesela uyuşmazlığın taraflarından ayrı bir şekilde üçüncü kişi, çocuğun velâyetini veya çocuk ile arasında kişisel ilişki kurulmasını isteyebilir. Ancak aile tahkimini kabul eden devletler, nisbîlik ilkesinden dolayı tahkim anlaşmasına taraf olmayan

[70] **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 339; **WOODFORD,** s. 12.

[71] **BEESON,** s. 230; **BURLESON,** s. 313; **WOODFORD,** s. 2 **WOODHOUSE, Barbara Bennett:** *"Child Custody in the Age of Children's Rights: The Search for a Just and Workable Standard"*, Family Law Quarterly, 1999, V. 33, I. 3, s. 816.

[72] **AYDOĞMUŞ, Ayşe Yasemin:** *"Aile Hukuku Hakemleri Enstitüsü Kuralları Uyarınca Aile Hukuku Tahkimi"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2020, C. 40, S. 2, s. 1273; **BIX,** s. 255; **KENNETT,** s. 14; **STERK,** s. 499.

üçüncü kişi lehine çocuğun velâyetinin bırakılamayacağını veya çocuk ile görüşme saatlerinin belirlenemeyeceğini kabul etmektedir. Bu durum, aile hakeminin her daim çocuğun üstün yararına uygun hareket edemeyeceği tezini de desteklemektedir[73]. Bu sakıncayı göz önüne alan ve aile tahkimini kabul eden devletler, uyuşmazlığın her iki tarafının da çocuğun velâyetini almaya uygun olmaması halinde aile hakemine bir ödev yüklemekte; istismar veya benzeri bir vakıa ile karşılaşması halinde derhal sosyal hizmet birimi veya mahkeme ile görüşme konusunda hakemi görevlendirmektedir.

3. Hakemlerin Nitelikleri Arasındaki Muhtemel Farklılıklar

Hakem olacak kişinin taşıması gereken nitelikler, dikkatli bir şekilde belirlenmelidir. Aksi takdirde aile tahkim yargılamasının hem hız hem uzmanlık avantajlarının zedeleneceği açıktır. Aile tahkiminin etkili bir uyuşmazlık çözüm yolu olarak nitelendirilebilmesi, aile hakemi olacak kişinin süreci yönetecek donanıma sahip olmasına bağlıdır[74]. Ancak aile tahkimini kabul eden bazı hukuk düzenleri, tıpkı ticarî tahkimde olduğu gibi tarafların kendi aralarında herhangi bir kişiyi aile hakemi olarak tayin etmesine müsaade edebilmektedir[75].

Bir aile hakeminin, mahkeme hâkimine nazaran çok daha farklı bir konumda olduğu ayrıca vurgulanmalıdır. Zira hâkim; gücünü devlet makamlarından alan, iki taraftan da herhangi bir menfaat beklemeyen ve adaletin tecelli etmesini amaçlayan bir kamu görevlisidir. Öte yandan hakem, yetkisini bir özel hukuk anlaşmasından almaktadır ve maddî menfaatini taraflar sayesinde temin etmektedir. Dolayısıyla hakemin tarafsız olmasının zorlaşabileceği doktrinde ileri sürülmüştür[76].

---

[73] **HUYSAL,** *Family Law Arbitration*, s. 1359; **WOODFORD,** s. 15.

[74] **BEESON,** s. 230.

[75] **WOODFORD,** s. 13.

[76] **WOODFORD,** s. 13.

4. Masraflar

Aile tahkimi üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde birçok yazar tahkimin, mahkeme yargısına göre daha hesaplı veya en azından denk olabileceğini savunmaktadır. Ancak bu yöndeki kanının aksini savunan görüşlere rastlamak da mümkündür. Aile tahkiminin mahkeme yargısına göre daha hesaplıya geleceğini savunan yazarlar, tarafların harcadıkları zaman – gider dengesine atıf yapmakta; uzun süren yargılamalar sonucunda avukatlara çok büyük meblağlar ödemek durumunda kalmadıklarını belirtmektedir[77]. Bu tezin aksini savunan kişiler ise aile tahkimine başvurmayı düşünen tarafların en azından hukukî tavsiye alma konusunda sıkıntı çekmeyecek ekonomik özgürlüğe sahip olması gerektiğini iddia etmektedir[78]. Gizlilik ilkesinden dolayı tahkime başvuran tarafların malvarlıkları konusunda net bir yorum yapılması, verilen hakem kararları mahkeme incelemesine tâbi tutulmadığı ve mahkeme bu konuda bir açıklama yapmadığı müddetçe mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla aile tahkiminde yapılan masrafların avantaj veya dezavantaj olup olmadığı, çok net bir şekilde belirlenememektedir[79].

---

[77] **ALBANO,** s. 422; **IFLA,** *Introductory Guide*, s. 4; **IFLA,** *Guide to Scheme*, s. 7; **JONG,** s. 2368; **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 337, s. 343; **KRONBY,** s. 181; **MORRIS,** s. 6; **ROSE,** s. 296; **SCHLISSEL, Stephen W.:** *"A Proposal for Final and Binding Arbitration of Initial Custody Determinations"*, Family Law Quarterly, 1992, V. 26, I. 1, s. 77; **SHERIDAN/ KINGSTON,** s. 153.

[78] **HEENAN,** s. 1397; **MCGILL,** s. 57; **MILES, Joanna/ HITCHINGS, Emma:** *"Financial remedy outcomes on divorce in England and Wales: Not a 'meal ticket for life'"*, Australian Journal of Family Law, 2018, V. 31, I. 1 & 2, s. 21 vd.

[79] Genel olarak mahkemeye başvuru yollarının Kıta Avrupası Hukuk Sistemlerinde; avukat masraflarının ise Anglosakson Hukuk Sistemlerinde daha pahalı olduğu görülmektedir. Tahkime başvuruda yapılan giderlerin, mahkemeye başvuruda yapılan giderler ile paralel bir ilişkiye sahip olacağı düşünülürse çok basit bir mantıksal çıkarım ile masraflar, Türk hukukunda dezavantaj olarak vasıflandırılabilir. Ancak bu konunun tartışmaya açık olduğu ve farklı değişkenler ile birlikte değerlendirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **HODGES, Christopher/ VOGENAUER, Stefan/ TULIBACKA, Magdalena:** Costs and Funding of Civil Litigation: A Comparative Study, Oxford 2009, s. 5 vd.

IV. AİLE TAHKİMİNİN ÖZELLİKLERİ

Çalışmamızın bu kısmında temel hedef, aile tahkimine ilişkin hükümleri ve kuralları genel hatlarıyla ortaya koymaktır. Doğrudan aile tahkimine yoğunlaşan bir milletlerarası hukuk kaynağı bulunmadığı için söz konusu rejim, yerel mevzuat hükümlerine göre anlatılacaktır. Bu noktada aile tahkiminin tüm özelliklerinin ayrıntılı bir şekilde ele alınmayacağı; özellikle ticarî tahkimden farklılaşan yönlerine vurgu yapılacağı unutulmamalıdır.

Seküler aile tahkimi rejimi uygulamalarına dünyanın farklı yerlerinde rastlanılmaktadır. Bununla birlikte bu rejime ilişkin ayrıntılı düzenleme yapan devletler, daha öncesinde de belirtildiği üzere Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Kanada'dır[80]. Dolayısıyla çalışmamızda aile tahkiminin bir rejim olarak karakteristik özelliklerini açıklamak, söz konusu üç devletin hukukî düzenlemelerinden faydalanılarak mümkün olabilir. Lakin yeri geldiğinde diğer devletlerin aile tahkimine ilişkin düzenlemelerine bu başlık altında değinilecektir.

A. Aile Tahkiminin Kapsamı

Aile tahkimi, iki farklı açıdan ele alınabilecek bir mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yoludur. İlk olarak bir devlet, aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkime götürülmesi için özel kurallar oluşturabilir. Zaten çalışmamız, asıl olarak bu yaklaşım çerçevesinde oluşturulan rejime odaklanmaktadır. Bununla birlikte devletlerin bir kısmının tahkime elverişliliği ele alma şekli, aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkime götürülmesini etkilemiştir.

1. Aile Hukuku Uyuşmazlıklarının Tahkime Götürülebilmesine İzin Verilmesi

Bazı devletler, aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların hepsinin veya bir kısmının tahkimde çözülmesine müsaade etmektedir. Diğer bir deyişle aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğunu kabul eden hukuk düzenlerinde taraflar, genel kanun niteliğindeki tahkim mevzuatına dayanarak bu yolu işletebilmektedir. Mesela Hindistan

[80] **BACCAGLINI,** s. 14; **HUYSAL,** *Family Law Arbitration*, s. 1354.

Medeni Usul Hukuku Kanunu[81] m. 89'da tarafların, mahkemece alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından birisine yönlendirilebileceği belirtilmiş ve bu yollar arasında tahkim sayılmıştır. Hindistan'da bu hükümden yola çıkarak aile hukuku uyuşmazlıklarını alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına yönlendirmek için özel bir çaba ile karşılaşılmaktadır[82]. Benzer bir durum, Almanya ve İsviçre için de geçerlidir. Alman Medeni Usul Kanunu[83] (*Zivilprozessordnung*) (*ZPO*) m. 1030'da ile İsviçre Milletlerarası Özel Hukuku Kanunu[84] m. 177'de tahkime elverişlilik, uyuşmazlığın ekonomik değer arz etmesine bağlandığı için mal rejimi, nafaka veya tazminat gibi kalemlerin tahkimde görülebileceği ileri sürülmüştür[85].

İspanya ile Yeni Zelanda, tahkime elverişlilik kavramını son yıllarda farklı açılardan ele alan ve aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkimde görülebilirliğini tartışan iki devlettir.

---

[81] *India The Code of Civil Procedure § 89* (*India Code*) <https://www.indiacode.nic.in/> (Erişim Tarihi: 15.02.2025).

[82] **TAKKAR, Parameesh:** *"A Research on Arbitration in Family Disputes"*, Indian Journal of Law and Legal Research, 2022, V. 4, I. 4, s. 4 vd.

[83] *Zivilprozessordnung § 1030* (*Bundesministreium de Justiz*) <https://www.gesetze-im-internet.de/> (Erişim Tarihi: 15.02.2025).

[84] *Federal Act on Private International Law 1987 § 177* (*The Federal Council – The portal of Swiss government*) <https://www.admin.ch/gov/en/start.html> (Erişim Tarihi: 15.02.2025).

[85] **BARON, Partick M./ LINIGER, Stefan:** *"A Second Look at Arbitrability: Approaches to Arbitration in the United States, Switzerland, and Germany"*, Arbitration International, 2003, V. 19, I. 1, s. 33 – 34, 36 – 37; **BERGSCHNEİDER, Ludwig/ WOLF, Annette:** Eheverträge, in: Familienrecht in der Notar- und Gestaltungspraxis, 4. Auflage (**Ed. BERGSCHNEİDER, Ludwig/ MÜNCH, Christof**), Münih 2023, s. 510; **BLACKABY/ PARTASIDES/ REDFERN/ HUNTER,** s. 110; **FREY, Harold/ FAVRE – BULLE, Xavier/ AEBI, Martin:** *"Arbitration procedures and practices in Switzerland: overview"*, Lenz & Staehelin 2016, s. 2; **KENNETT,** s. 4; **SWENNNEN,** s. 42; **VON BARY, Christiane:** "*Die Familienschiedsgerichtsbarkeit in Recht und Praxis—eine rechtsvergleichende Untersuchung des deutschen und englischen Rechts [Family Arbitration in Law and Practice—A Comparative Study of German and English Law], by Saskia Constanze Zellerhoff"*, International Journal of Law, Policy and Family, 2021, V. 35, I. 1, s. 4; **VOSER, Nathalie:** *"Arbitrability and the Applicable Law in the Claims Resolution Process for Dormant Accounts in Switzerland"*, Arbitration International, 1999, V. 15, I. 3, s. 240.

İspanyol doktrininde yaygın görüş, İspanyol Tahkim Kanunu[86] m. 2'de yer alan tahkime elverişlilik kriterinin sadece malvarlığından doğan uyuşmazlıkları kapsadığını; aile tahkiminin elzem olmadığını; bu yol ile sağlanan yararın noterler aracılığı ile zaten gerçekleştiğini; teorik olarak mal rejimi, nafaka, tazminat gibi konularda tahkime başvurunun mümkün olduğunu belirtmektedir. Aksi yönde görüş belirten yazarlar ise 2'nci maddenin geniş bir şekilde yorumlanarak evliliğin bizzat sonlandırılması hali dışında her türlü talebin tahkime götürülebilmesine müsaade ettiğini savunmaktadır[87]. Yeni Zelanda'da da tahkime elverişliliği düzenleyen 1996 tarihli Tahkim Kanunu[88] m. 5 hükmü, doktrinde iki farklı şekilde yorumlanabilmektedir. Aile tahkimine izin verilmediğini savunan yazarlar; söz konusu hükümde yer alan ikinci istisnayı kullanmakta, özel olarak aile mahkemelerinin kurulduğunu ileri sürmekte ve aile tahkimin bilinçli bir şekilde dışladığını iddia etmektedir. Karşıt görüşte olan yazarlar ise 5'nci maddede yer alan birinci istisnaya dayanarak yasa koyucunun aile tahkimini dışlama niyetinden bahsedilemeyeceğini; kamu düzeninin sadece belli durumlarda devreye girdiğini ve aile hukukuna özgü olmadığını; ilgili hükmün kesin yetkiyi düzenlediğini iddia etmektedir[89].

Rejim olarak aile tahkiminin sahip olduğu özellikleri açıklamaya geçmeden önce bu yolu kendi hukuk düzeninde kabul ettirmek için farklı girişimlerde bulunan Güney Afrika Cumhuriyeti ile Fransa'ya değinilebilir. Çalışmamızın hazırlandığı dönemde Güney Afrika

---

[86] *Ley de Arbitraje 2003 §* 2 (*Ministreio de la Presidencia, Justicia y Relaciones con las Cortes*) <https://www.mjusticia.gob.es/es> (Erişim Tarihi: 03.01.2025)

[87] **BRAVO DE MANSILLA, Guillermo Cerderia:** *"Divorcio, Transacción y Arbitraje: ¿Desjudicialización o Privatización del Matrimonio?"*, Actualidad Jurídica Iberoamericana, 2024, I. 20, s. 20 – 37; **JUNCO, Ana Palamo Abarca/ JENE, Miguel Gómez:** *"Arbitraje Familiar Internacional"*, Cuadernos de Derecho Transnacional, 2012, V. 4, I. 1, s. 8 – 15.

[88] *New Zealand Arbitration Act 1996 § 5(a) & 10(1)(2)* (*New Zealand Legislation*) <https://www.legislation.govt.nz/> (Erişim Tarihi: 14.09.2024).

[89] **ASHWORTH, Laura:** Islamic Arbitration of Family Law Disputes in New Zealand, Dissertation, University of Otago, Dunedin 2010, s. 26 – 29.

Cumhuriyeti'nde aile hukuku uyuşmazlıklarının tahkime götürülmesi, Tahkim Kanunlarında[90] yer alan m. 2(a) hükmü nedeni ile mümkün değildir. Bununla birlikte Güney Afrika Hukuk Reformu Komisyonu (*South African Law Reform Commission*), aile tahkiminin hukuk düzenlerine entegre edilmesi için önemli çalışmalarda bulunmuştur. 2001 yılında çocukları etkilemeyen aile hukuku uyuşmazlıklarının tahkime götürülebileceğini savunan Komisyon, 2022 yılında yayınladığı 148 Numaralı Tartışma Raporunda duruşunu değiştirmiş; çocuklar ile alakalı uyuşmazlıklarla sınırlı olacak şekilde aile tahkimine izin verilebileceğini; böylece mahkemelerin iş yükünün büyük oranda azalabileceğini savunarak bu doğrultuda taslak bir madde oluşturmuştur[91]. Fransa'da ise 2019 yılında Aile Tahkim Uyuşmazlıkları Merkezi (*Centre d'Arbitrage des Litiges Familiaux*) (*CALIF*) kurulmuştur. Merkez; Fransız Medeni Kanunu[92] m. 2059 ile m. 2060'da yer alan tahkime elverişlilik şartını dar yorumlayarak bazı uyuşmazlıkların tahkime götürülmesinin faydalı olacağını düşünen avukatlar, noterler ve akademisyenler tarafından oluşturulmuştur. Günümüzde *CALIF*, aile tahkiminin yaygınlaştırılması ve benimsenmesi için çalışmalar yapmaya ve atölyeler düzenlemeye devam etmektedir. Nitekim *CALIF* tarafından hazırlanan tahkim ve enstitü kurallarında açıkça "olası" bir aile tahkim yargılamasının nasıl ilerleyeceği belirtilmektedir. Merkez, mevcut Fransız Medeni Kanununun çizdiği sınırlara uygun bir şekilde aile tahkimini ele almakta; dolayısıyla ehliyet, velâyet veya boşanmanın bizzat sona erdirilmesi gibi konularda kazaî işleme ihtiyaç duyulacağına işaret etmektedir. Bununla birlikte mal rejimi, tazminat talepleri, eşlerin yükümlülükleri, nişanlanmanın sonuçları ve hatta bazı miras hukuku konularında aile tahkimine

[90] *South African Arbitration Act of 1965 § 2(a)* (*South African Government*) <https://www.gov.za/> (Erişim Tarihi: 15.02.2025).

[91] Taslak metin için ayrıca bknz: *Discussion Paper 148* (*South African Law Reform Commission*) <https://www.justice.gov.za/salrc/index.htm> (Erişim Tarihi: 15.02.2025). Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **JONG,** s. 2356 – 2357.

[92] *French Code Civil § 2059 & 2060* (*Republique Française*) <https://www.legifrance.gouv.fr/> (Erişim Tarihi: 31.12.2024).

başvurulabileceği savunulmaktadır. Bu sayede yavaşlayan Fransız yargısına büyük bir desteğin sunulacağı ileri sürülmüştür. Fransız hukukunda aile uyuşmazlıkları açısından arabuluculuk, müzakere, işbirlikçi süreç gibi çok fazla alternatifin de olduğu unutulmamalıdır[93].

2. Aile Tahkiminin Rejim Olarak Kabul Edilmesi

Aile tahkiminin genel özellikleri, bu tahkim rejimini kabul eden devletlerin düzenlemeleri çerçevesinde daha kolay açıklanabilir. Aile tahkiminin kabul edilmesinde asıl amaç, evliliği sona erdiren boşanma veya boşanmanın fer'î kalemleri için mahkeme dışında bir uyuşmazlık çözüm yolunun oluşturulmasıdır. İzin verilmesi halinde evlilik ilişkisini sona erdiren diğer uyuşmazlık türleri de bu kapsama girebilir[94]. Ancak aile tahkiminin boşanmadan doğan uyuşmazlıklar için oluşturulması, her hukuk düzeninde boşanmanın tüm fer'îlerinin tahkime götürülebileceği anlamına gelmemektedir. Bazı hukuk düzenleri, evlilik ilişkisini sona erdiren hallerde ileri sürülebilen bütün taleplerin tahkime götürülmesine izin verirken diğerleri bu talepler açısından sınırlama yolunu tercih etmektedir. Özellikle de çocuklar ile alakalı uyuşmazlıklarda aile tahkiminin kapsamının daraltılıp daraltılamayacağı yönünde farklı yaklaşımlar mevcuttur[95]. Diğer bir deyişle tahkime götürülen uyuşmazlıkların sadece finansal konularda olabileceğini kabul eden aile tahkim rejimlerine rastlamak mümkündür[96]. Zira bazı

---

[93] **BARBE, Guillaume/ DE FONTMICHEL:** *"Arbitrating Family Disputes in France"*, Kluwer Arbitration Blog 2023 <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2023/12/13/arbitrating-family-disputes-in-france/>; **HARGES, Bobby Marzine:** *"Alternative Dispute Resolution in Divorce and Family Cases in France and United States: What the Two Countries Can Learn from Each Other"*, Loyola Law Review, 2023, V. 70, s. 142 – 150.

[94] **IFLA,** *Introductory Guide*, s. 7.

[95] **JONG,** s. 2391; **SPITKO,** s. 1150.

[96] Bu duruşu benimseyen ülkelerden birisi Avustralya'dır. 1975 tarihli Aile Hukuku Kanununa 1991 yılında eklenen hükmün 2016 yılında sistematik bir şekilde yürürlüğe girmesi ile birlikte Avustralya'da aile tahkimi resmî bir şekilde kabul edilmiştir. Ancak Avustralya'daki bu rejim, sadece finansal uyuşmazlıklar açısından uygulandığı için hiçbir zaman çok fazla rağbet görmemiştir. Avustralya hukukunda aile tahkimi, genellikle mahkemelerin yönlendirmesi ile gündeme gelmektedir. 2016 yılında sadece 15 tane uyuşmazlık tahkime gönderilmiş; bu sayı 2018 yılına gelindiğinde 50'nin üzerine çıkmıştır. 2018'den sonraki dönemde de yıllık tahkime gönderilen uyuşmazlık sayısı benzer seviyelerde seyretmeye devam etmiştir. Tahkime götürülen bir uyuşmazlığın çözüme

devletler aile hakeminin, çocuğun üstün menfaatini göz önünde bulunduracağı konusunda çekincelere sahiptir[97].

Aile tahkimine götürülmesi mümkün olan ve boşanmanın fer'îsi niteliğindeki talepler, ayrı bir şekilde de tahkime götürülebilir. Diğer bir deyişle taraflar, boşanmanın tamamını tahkime götürmek zorunda değildir; aralarındaki uyuşmazlığın sadece istedikleri kısmının tahkimde görülmesini tercih edebilirler. Bunun haricinde boşanmanın fer'îsi niteliğinde olmayan ancak aile hukuku uyuşmazlığı olarak vasıflandırılabilecek meselelerin tahkimde çözülüp çözülemeyeceğine dair doktrinde pek fazla yoruma rastlanılmamaktadır. Soybağı veya vesâyet gibi pek boşanma davasının fer'îsi niteliğinde sayılamayan uyuşmazlıklarda devlet müdahalesinin büyük ihtimalle gerekeceği göz önüne alındığında bu konuda çok yorum yapılmamış olması anlaşılabilir bir durumdur.

Aile tahkiminin kabul edilmesi, boşanma kararının da her zaman aile hakemi tarafından verileceği anlamına gelmez. Boşanmanın fer'î taleplerinin hepsinin tahkime götürülmesine izin vermeyen devletlerde bu durum zaten bir sorun teşkil etmemekte; taraflar hem aralarındaki diğer uyuşmazlıklar hem de boşanma ilâmı için mahkemeye başvurmaktadır. Ancak boşanmanın bütün fer'î taleplerinin tahkime götürüleceği kabul edilse dahi verilen hakem

kavuşturulma süresi de ortalama 7 ay olarak belirlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Family Court Act 1997, Part 4C – Court's Powers in relation to Court and Non – Court Based Family Services, Division 4 – Court's Role in relation to Arbitration of Disputes* (*Australasian Legal Information Institute*) <https://classic.austlii.edu.au/>; *Family Law Act 1975, Part II – Non – Court Based Family Services, Division 4 – Arbitration § 10L* vd. (*Australian Government*) < https://www.legislation.gov.au/> (Erişim Tarihi: 14.09.2024). Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **HARMAN, Joseph:** *"Family Arbitration in Australia: A difficult birth"*, Bond Law Review, 2023, V. 35, I. 1, s. 86 vd.; **JONG,** s. 2376 – 2378; **WADE, John:** *"Arbitration of Matrimonial Property Disputes"*, Bond Law Review, 1999, V. 11, I. 2, s. 414 vd.

[97] **WOODFORD,** s. 6, s. 14.

kararı, bizzat bir boşanma hükmü sayılmayabilir[98]. Verilen aile hakem kararının boşanma ilâmı niteliğinde olup olmadığını anlamak için o devletin mevzuatına bakılmalıdır.

B. Aile Tahkiminde Tahkim Anlaşması

Ticarî tahkimde olduğu gibi aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkime götürülmesi için bir tahkim anlaşmasının varlığı aranır. Tahkim anlaşması ile birlikte taraflardan herhangi biri, uyuşmazlığın mahkeme yerine tahkimde görülmesi gerektiğini ileri sürebilir[99]. Bu noktada dikkat edilmesi gereken noktalardan birisi, aile hukukunda tanınan sözleşme özgürlüğünün diğer hukuk disiplinlerinde tanınan özgürlükten farklılaşabileceğidir. Zira aile hukukunda tanınan irade serbestisinin ticarî bir uyuşmazlıkta tanınan serbesti ile eşdeğer olması, özgürlükten ziyade adaletsizliğe yol açabilecektir[100]. Hukuk düzenlerinin önemli kısmı, farklı sebeplerden dolayı aile hukukunda irade serbestisinin kapsamını daraltmaktadır. Aile hukukunun eşler, çocuklar veya yaşlı kimseler arasında uzun vadeli ve süreklilik arz eden ilişkilere odaklanması; taraflar arasında özgürlükten ziyade bağımlılık ilişkisinin bulunması; evlilik birliğinin korunmasında devletin süregelen siyasi ve sosyolojik menfaatlerinin varlığı ve aile içi bir uyuşmazlıkta tarafların eşit konumda olmama riskinin yüksek olması; bu sebeplerden sadece bazılarıdır[101].

Yukarıda açıklanan nedenlerden ötürü devletler, kamunun menfaati ile bireyin özgürlüğü arasında dengenin kurulmasını sağlamak amacıyla aile hukukunda tarafların

---

[98] **JONG,** s. 2392; **KENNETT,** s. 5.

[99] **BURLESON,** s. 298; **KOSHY,** s. 229; **WALKER,** s. 528.

[100] **BIX, Brian H.:** *"Family Law: Values Beyond Choice and Autonomy?"*, Law and Philosophy, 2021, I. 40, s. 181 – 182; **WALKER,** s. 248.

[101] **BIX,** s. 174 vd.; **CARRUTHERS, Janeen:** *"Party Autonomy in the Legal Regulation of Adult Relationships: What Place for Party Choice in Private International Law?"*, International and Comparative Law Quarterly, 2012, V. 61, I. 4, s. 884 – 885, 908 – 909; **JURCYS, Paulius/ FENWICK, Mark:** *"Party Autonomy in International Family Law: A Note from an Economic Perspective"*, (SSRN 2015), s. 7 – 8; **MARELLA,** s. 726 – 727; **WALKER,** s. 244 vd.

iradelerine sonuç bağlama konusunda hala korumacı bir politika ile hareket etmektedir[102]. Aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda tahkime izin verilmesi, bu durumu değiştirmemektedir. Mesela aile tahkim anlaşmasına yönelik en çok tartışılan hususlardan birisi uyuşmazlığın güçlü tarafının, daha zayıf konumda olan tarafı tahkime başvurmaya zorlayarak mahkeme korumasını devreden çıkarmak istemesidir[103]. Dini tahkim açısından tartışılan konulardan biri, tam bu noktada kendisini göstermiş; tarafların serbest iradeleri ile sözleşmeyi imzaladıklarının veya tahkime başvurduklarının kesin bir şekilde anlaşılamayacağı ileri sürülmüştür[104]. Doktrinde bazı yazarlar, seküler usul kurallarına uygun bir yargılama gerçekleştirildiği takdirde dini tahkimin tarafların eşitliği prensibini ihlal etmeyeceğini iddia etse de[105] uygulama, bu yöndeki önerileri göz ardı ederek daha koruyucu bir duruş benimsemeyi tercih etmiştir[106].

Aile tahkim anlaşmalarında aranan başlıca şartlar sözleşmenin yazılı şekilde yapılması; tarafların imzasının bulunması; hakemin, hakem enstitüsünün veya hakem seçim yönteminin belirlenmesi; tahkimde görülecek uyuşmazlıkların netleştirilmesi; yargılamanın gerçekleştirileceği yerin gösterilmesi; sözleşme kurulmadan önce tarafların hukukî destek almaları ve gerektiğinde ilgili makamlara bildirimde bulunma yükümlülüğünün yerine

[102] **CARRUTHERS,** s. 908.

[103] **HUYSAL,** *Family Law Arbitration*, s. 1360 – 1361.

[104] **ASLAM, Jehan:** *"Judicial Oversight of Islamic Family Law Arbitration in Ontario: Ensuring Meaningful Consent and Promoting Multicultural Citizenship"*, New York University Journal of International Law and Politics, 2006, V. 38, I. 4, s. 851; **BAKHT, Natasha:** *"Family Arbitration Using Sharia Law: Examining Ontario's Arbitration Act and its Impact on Women"*, Muslim World Journal of Human Rights, 2004, V. 1, I. 1, s. 19; **CHOTALIA, Shirish P.:** *"Arbitration Using Sharia Law in Canada: A Constitutional and Human Rights Perspective"*, Constitutional Forum, 2006, V. 15, I. 2, s. 68; **PROVINS, Marie Egan:** *"Constructing and Islamic Institute of Civil Justice That Encourages Women's Rights"*, Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, 2005, V. 27, I. 3, s. 526; **SHACHAR, Ayelet:** Multicultural Jurisdictions: Cultural Differences and Women's Rights, Cambridge 2001, s. 80 – 81; **SHACHAR, Ayelet:** *"Privatizing Diversity: A Cautionary Tale from Religious Arbitration in Family Law"*, Theoretical Inquiries in Law, 2008, V. 9, I. 2, s. 588.

[105] **BROYDE, Michael J.:** *"Multicultural ADR and Family Law: A Brief Introduction to the Complexities of Religious Arbitration"*, Cardozo Journal of Conflict Resolution, 2016, V. 17, I. 3, s. 810.

[106] **SHACHAR,** *Multicultural Jurisdictions*, s. 85.

getirilmesi olarak sıralanabilir[107]. Bununla birlikte her hukuk düzeninin farklı şartlar belirleyebileceği veya bazı şartları esnetebileceği unutulmamalıdır[108]. Genellikle aile tahkim anlaşmalarının fazla sayıda geçerlilik şartlarına tâbi olduğu ve uyuşmazlığın taraflarını korumak maksadıyla bu şartların sıkı bir şekilde yorumlandığı göz önüne alınmalıdır[109].

Aile tahkim anlaşmalarında tarafların yapabileceği işlemler, ticarî tahkim anlaşmalarında yapılabilecekler ile paraleldir. Mesela taraflar açıkça farklı bir anlaşma

---

[107] **BIX,** s. 264 – 265; **HUYSAL,** *Family Law Arbitration*, s. 1361; **KENNETT,** s. 21.

[108] Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde *Arizona*, tahkim yargılamasının gerçekleştirileceği tarihlerin mahkemeye sunulmasını gerekli görmektedir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Arizona Rules of Family Law Procedure Rule § 67.C.* (*The University of Arizona*) <https://law.arizona.edu/> (Erişim Tarihi: 10.07.2024). *Indiana*, uyuşmazlığın taraflarından birinin en azından geçmişte *Indiana*'da ikamet etmesini aramaktadır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Indiana Code Title 34. Civil Law and Procedure Article 57. Arbitration and Alternative Dispute Resolution Chapter 5. Family Law Arbitration § 34-57-5-1.* (*Justia*) <https://www.justia.com/> (Erişim Tarihi: 01.08.2024). *Michigan* hukukuna göre bir tahkim anlaşmasının geçerli olması, tarafların açıkça "temyiz yolunun sınırlı olduğu ve bütün uyuşmazlıklar açısından tahkimin ideal bir yol olmadığının farkında olduklarını" belirtmelerine bağlıdır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Michigan Complied Laws Chapter 600. Revised Judicature Act of 1961 Act 236 of 1961 Chapter 50B. Domestic Relations Arbitration § 600.5072.* (*Justia*) <https://www.justia.com/> (Erişim Tarihi: 22.08.2024). *New Hampshire* hukukuna göre tahkim yargılamasını gerçekleştirecek hakemin sözleşmede netleştirilmesi ve kanuni şartları taşıyan bir kişi olması gerekir. Bir mahkeme, taraflar için hakem ataması gerçekleştirmez. Alışılmış uygulamanın dışında *New Hampshire* hukukunda tarafların aile tahkimine başvurması, uyuşmazlığın bütün esaslarının çözülmesine aile hakemine yetki verilmesi anlamına gelir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *New Hampshire Revised Statutes Annoteated Title LV. Proceedings in Special Cases Title 542. Arbitration of Disputes § 542:11.* (*Justia*) <https://www.justia.com/> (Erişim Tarihi: 18.07.2024). *New Mexico* hukukunda ergin olmayan bir kişi aile tahkimine başvurmak istiyorsa velisinin veya vasinin onayını almalı veya aile tahkiminin üstün menfaatine hizmet edeceğini ispatlamalıdır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *New Mexico Statutes Chapter 40. Domestic Affairs Article 4. Dissolution of Marriage § 40-4.-7.2.* (*Justia*) <https://www.justia.com/> (Erişim Tarihi: 18.07.2024). Kanada'da yer alan eyaletler açısından da benzer kuralların bulunduğu belirtilebilir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *British Colombia Family Law Act S.B.C. 2011, c 25 § 19.2(2) & 19.14(1)*; *Manitoba Arbitration Act C.C.S.M. 2023, c A120 § 5(1.1) & 5.1(1)*; *Ontario Family Law Act R.S.O. 1990, c 17 § 59.4 & 59.6(1)*; *Saskatchewan Arbitration Act S.S. 1992, c a-24.1 § 6.1(1)* (*CanLII*) <https://www.canlii.org/en/> (Erişim Tarihi: 15.12.2024). Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **KRONBY,** s. 187; **LENKINSKI, Esther L./ MEHRA, Maneesha:** *"Are we Counsel or Counsellors? Alternative Dispute Resolution & the Evolving Role of Family Law Lawyers in Canada"* International Academy of Family Lawyers 2010, s. 30; **MCGILL,** s. 52.

[109] **BEESON,** s. 226; **KENNETT,** s. 13.

yapabilir, *incorporation by reference* aracılığıyla başka bir anlaşmaya göndermede bulunabilir veya sözleşmeyi uyarlayabilirler[110]. Ticarî tahkim anlaşmalarında yer alan nisbîlik ilkesi[111], aile tahkiminde de kabul edildiği için aile hakem kararları sadece anlaşmanın taraflarını etkileyebilir. Aile hakem kararlarının çocuklara bir yükümlülük yüklemediği ve daha ziyade veli veya vasi sıfatını haiz tarafın hareketlerine müdahale ettiği için nisbîlik ilkesinin zedelenmediği doktrinde kabul edilmektedir[112].

Aile tahkim anlaşmalarının ticarî tahkim anlaşmalarına göre en önemli farklarından biri, sözleşme yapma ehliyeti açısından zamansal bir sınırlama getirmesidir[113]. Aile tahkimini kabul eden devletlerin önemli bir kısmı, uyuşmazlık doğmadan önce yapılan tahkim anlaşmasını geçerli saymanın hakkaniyete aykırı olabileceğini göz önüne almıştır. Bundan ötürü aile tahkim anlaşmaları, genellikle uyuşmazlık doğduktan sonra yapılırsa geçerli kabul edilir[114].

---

[110] **COULSON, Robert:** *"Family Arbitration – An Exercise in Sensitivity"*, Family Law Quarterly, 1969, V. 3, I. 1, s. 29; **WALKER,** s. 538.

[111] **MEKENGEÇ, Merve Acun:** *"Türk Şirketler Hukukundaki Bazı Durumlarda Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili Sorunu"*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 68, S. 1, s. 9; **ŞİT KÖŞGEROĞLU, Banu:** *"Yabancı Hakem Kararlarının Üçüncü Kişilere Karşı Tenfizi"*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, C. 15, S. 3, s. 3 – 4.

[112] **AYDOĞMUŞ,** s. 1273.

[113] **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 335; **LENKINSKI/ MEHRA,** s. 30; **MORRIS,** s. 6 – 7; **WALKER,** s. 543. Uyuşmazlık doğmadan önce yapılan aile tahkim anlaşmalarının geçersiz olacağı kabul edilirse tarafların aralarında yaptıkları masraf anlaşmalarının da geçersiz hale gelebileceği; buna bağlı olarak hakkaniyete aykırı bir durumun ortaya çıkabileceği ileri sürülmüştür. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **WILKINSON, Francis/ HUNTON, Sara:** Costs in Family Law Proceedings, Londra 2020, s. 74.

[114] Bu durumun istisnalarından birine Kanada'da *Saskatchewan* Eyaletinde rastlanılır. *Saskatchewan* hukuku, belli konularda uyuşmazlık doğmadan önce tarafların aile tahkim anlaşması yapmasına izin vermektedir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Saskatchewan Arbitration Act S.S. 1992, c a-24.1 § 6.1(2)* (*CanLII*) <https://www.canlii.org/en/> (Erişim Tarihi: 16.12.2024).

C. Aile Tahkiminde Uygulanacak Hukuk Meseleleri

Tahkim anlaşmalarında bağımsızlık (ayrılabilirlik) prensibi geçerlidir. Bu ilke sayesinde tahkim şartı, içinde bulunduğu sözleşmeden ayrı bir şekilde değerlendirilir[115]. Dolayısıyla bir tahkim anlaşmasından bahsedildiğinde tahkimin kendisini idare eden, tahkim yargılamasına uygulanan ve tahkim anlaşmasının konusunu oluşturan uyuşmazlığa uygulanan hukuk birbirinden farklıdır.

1. Tahkimi İdaren Eden Hukuk (*Lex Arbitri*)

Tahkimi idare eden hukuk, ayrılabilirlik prensibinin en somut görünümüdür. Zira bu hukuk, tahkim anlaşmasının içinde bulunduğu belgeden bağımsız bir şekilde değerlendirilir. Tahkim yargılamasını idare eden hukuk; tahkim anlaşmasının geçerliliğini, şeklini ve tahkime elverişliliğini tayin eder. Genellikle tahkim anlaşmasının içinde yer aldığı sözleşmenin hukukuna veya tahkim yeri hukukuna tâbidir[116]. İçinde daha çok usul hukukuna ilişkin kurallara yer verse de *lex arbitri*'nin kapsamına hem maddî hukuka hem de kanunlar ihtilâfı kurallarına dair konular girebilir[117]. Aile tahkimini idare eden hukuk açısından özel olarak incelemeyi gerektiren bir durum yoktur. Zaten tarafların aralarında yaptıkları aile tahkim anlaşması, aile tahkimini kabul eden bir ülkede sonuç doğuracaktır.

2. Tahkim Yargılamasına Uygulanacak Hukuk

Tahkim yargılamasına uygulanan hukuk, usul hukuku kurallarını tayin eden ve yargılamada uygulanacak prosedürü belirleyen hukuka işaret eder. Diğer bir deyişle

---

[115] **AYGÜL, Musa:** Milletlerarası Ticarî Tahkimde Tahkim Usûlüne Uygulanacak Hukuk ve Deliller, İstanbul 2014, s. 25 – 26; **USLU, Gülser Banu:** *"Milletlerarası Tahkim Anlaşmasının Esasına Uygulanacak Hukuk"*, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021, C. 7, S. 1, s. 172 – 173.

[116] **BLACKABY/ PARTASIDES/ REDFERN/ HUNTER,** s. 158; **BORN,** s. 40; **ENGLE, Rachel:** *"Party Autonomy in International Arbitration: Where Uniformity Gives Way to Predictability"*, Global Business & Development Law Journal, 2002, V. 15, I. 2, s. 330 – 331.

[117] **AYGÜL,** *Uygulanacak Hukuk ve Deliller*, s. 41 – 42.

yargılamanın geçerliliğini, kullanılacak delilleri, delillerin etkisini, yargılamanın nasıl yürütüleceğini belirleyen hukuktur[118]. Yargılamaya uygulanacak hukuk ekseninde aile tahkimi ile ticarî tahkim rejimi arasında pek fark bulunmamaktadır. *Lex arbitri*'nin emredici kurallarına aykırı olmamak kaydıyla yargılamaya uygulanacak hukuk, taraflarca serbest bir şekilde seçilebilir[119]. Yargılamaya uygulanacak hukuk konusunda taraflar aralarında anlaşmamışsa kuralların tahkim yeri hukukuna göre belirleneceği kabul edilmektedir[120].

3. Uyuşmazlığın Esasına Uygulanacak Hukuk

Uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuk, tahkim anlaşmasına veya yargılamasına uygulanan hukuktan bağımsız bir şekilde varlığını sürdüren ve tarafların arasındaki ihtilâfı çözüme kavuşturan hukuktur[121]. Aile tahkimi açısından en çok tartışmalara neden olan konulardan biri, esasa uygulanacak hukuk problemi olmuştur. Çünkü ticarî tahkimden farklı olarak aile tahkiminde esasa uygulanacak hukuk seçimine müsaade edilip edilmeyeceği uzun bir süre doktrinde tartışılmıştır. Bazı yazarlar, aile hakem kararının tahkim yeri devletinin kamu düzenini ihlal etmemesi halinde esasa üçüncü devletlerin hukuklarının uygulanabileceğini ileri sürmüştür[122]. Ancak devletler, esasa uygulanacak hukuk konusunda daha dar bir anlayış

---

[118] **AYGÜL,** *Uygulanacak Hukuk ve Deliller*, s. 43 – 44; **BLACKABY/ PARTASIDES/ REDFERN/ HUNTER,** s. 166; **BORN,** s. 40 – 41; **ENGLE,** s. 331 – 332; **USLU,** s. 173.

[119] Amerika Birleşik Devletleri hukukunda Yeknesak Aile Hukuku Tahkimi Kanunu (*Uniform Family Law Arbitration Act*) (*UFLAA*) m. 4 ile İngiliz hukukunda Finansal ve Çocuk Şartları m. 1.3, Düzenlemeyi açıkça bu şekilde yapmıştır. Benzer bir durum, Kanada hukuku açısından da geçerlidir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Family Law Arbitration Financial Scheme Arbitration Rules 2021, 7th Edition § 1.3* (*IFLA*) <https://ifla.org.uk/wp-content/uploads/Financial-Scheme-Rules.pdf> (Erişim Tarihi: 13.06.2024); *Family Law Arbitration Children Scheme Arbitration Rules 2021, 5th Edition § 1.3* (*IFLA*) <https://ifla.org.uk/%20divi/wp-content/uploads/01-Rules-CS-April-2020.pdf> (Erişim Tarihi: 13.06.2024); *Ontario Arbitration Act S.O. 1991, c 17 § 3* (*CanLII*) <https://www.canlii.org/en/> (Erişim Tarihi: 08.12.2024); *Uniform Family Law Arbitration Act § 4* (*Uniform Law Commission*) <https://www.uniformlaws.org/home> (Erişim Tarihi: 13.06.2024).

[120] **AYGÜL,** *Uygulanacak Hukuk ve Deliller*, s. 72 vd.; **USLU,** s. 177 – 178.

[121] **BLACKABY/ PARTASIDES/ REDFERN/ HUNTER,** s. 185; **BORN,** s. 39 – 40; **ENGLE,** s. 329 – 330.

[122] **JONG,** s. 2394.

benimsemiş; aile tahkiminde farklı devletlerin hukuklarının uygulanma imkanını olabildiğince kısıtlamıştır. Çalışmamızda incelenen bütün devletler, aile tahkimine götürülen uyuşmazlıklarda esasa uygulanacak hukuk seçimini sınırlandırmaktadır[123]. Ayrıca bu devletler, sınırlı ölçüde hukuk seçimine izin verse bile uyuşmazlığın esasına doğrudan uygulanacak kurallar belirleyebilmekte; kendi adlî veya idarî makamları tarafından oluşturulan direktiflere bizzat uyma zorunluluğu getirebilmektedir[124].

Aile tahkimini kabul eden devletlerin uyuşmazlığın esasına kendi hukuklarını uygulama yönünde bir eğilim sergilemesinin temel nedeni, dini tahkimin engellenmek istenmesidir[125]. Aile tahkiminin kabul edildiği ilk yıllarda en çok tartışılan konulardan biri, dini hükümlerin veya kuralların uyuşmazlığın esasının çözümünde uygulanıp uygulanamayacağı olmuştur. Özellikle İslam Hukuku (Şeriat) hükümleri ile Yahudi kuralları ekseninde şekillenen tartışmalar, aile tahkimini kabul eden devletler içinde en çok Kanada'da kendisini göstermiştir[126]. *Ontario*, 1991 tarihli Tahkim Kanununda aile tahkimini kabul ettiği zaman üçüncü bir devletin hukukunun uyuşmazlığın esasına uygulanmasına izin vermiştir. Hatta belli bir noktadan sonra *British Columbia* açısından da benzer bir uygulama söz konusu olmuştur[127]. Bu durum; ülkede yaşayan Müslümanların, Şeriat hükümlerine; Yahudilerin ise hahamlık konseylerinde verilen kararlara göre boşanmalarının önünü açmıştır[128]. İlerleyen dönemde

[123] **ASLAM,** s. 875 – 876; **AYDOĞMUŞ,** s. 1275; **BAKHT,** s. 6 – 7; **KENNETT,** s. 15; **PROVINS,** s. 529 vd.

[124] **BLACKABY/ PARTASIDES/ REDFERN/ HUNTER,** s. 195 – 196; **KENNETT,** s. 15.

[125] **KENNETT,** s. 16.

[126] **ASLAM,** s. 841 vd.; **BACCAGLINI,** s. 5; **BROYDE, Michael J.:** *"The Rise of Religious Arbitration in America: American Arbitration Law, Jewish Batai Din, Protestant Peacemaker Panels, and Islamic Sharia Court Review"*, Studies in Judaism, Humanities, and Social Sciences, 2018, V. 2, I. 1, s. 17; **CHOTALIA,** s. 70; **PROVINS,** s. 520; **SHACHAR,** *Religious Arbitration*, s. 580 vd.

[127] **MORRIS,** s. viii.

[128] **ASLAM,** s. 849; **CHOTALIA,** s. 63; **LENKINSKI/ MEHRA,** s. 31; **SHACHAR**, *Religious Arbitration*, s. 580; **WALTER, Nicholas:** *"Religious Arbitration in the United States and Canada"*, Santa Clara Law Review, 2012, V. 52, I. 2, s. 537.

Kanada'da yaşayan Müslümanlar, İslami Hukuk Mahkemeleri Enstitüsü (*Islamic Institute of Civil Justice*) çatısı altında kendi hukuklarına yönelik bir tahkim kuruluşu oluşturmak ve mevcut uygulamayı sistematik hale getirmek istemiştir. Ancak taleplerin kamunun dikkatine sunulması ile birlikte farklı hukuk dernekleri ile kadın hakları örgütleri harekete geçmiş; Kanada doktrininde önemli tartışmalar boy göstermeye başlamıştır[129]. Her ne kadar 2004 yılında eski *Ontario* Eyalet Başsavcısı Marion Boyd, irade serbestisi ilkesi altında dini tahkimi destekleyen ve dini tahkimi hukuka entegre edebilmek için farklı alternatifler oluşturan bir belgeyi[130] hükümete sunsa da 2006 yılında *Ontario* Aile Kanunu revize edilmiştir. Bu noktadan sonra uyuşmazlığın esasına sadece *Ontario* veya bir başka Kanada Eyaletinin hukukunun uygulanabileceği açık bir şekilde hüküm altına alınmıştır[131].

Doktrinde dini tahkimin istememesinin temel nedenleri arasında kadın – erkek eşitliğine aykırı hükümlerin yoğun ve tarafların eşitliği prensibinin ihlal edilme riskinin yüksek olması gösterilmiştir[132]. Ayrıca dini düzenlemelere bakıldığında miras hukukunun, aile hukukunun bir alt disiplini olarak değerlendirildiği; bundan ötürü aile tahkiminin kapsamının beklentinin ötesinde genişleme riski altında olduğu ileri sürülmüştür[133].

Uygulanacak hukukun tespitinde aile tahkimine özel kanunlar ihtilâfı kurallarına rastlanılmamaktadır. Dolayısıyla yabancılık unsuru içeren ve farklı eyaletler/ idarî bölgeler

[129] **ASHWORTH,** s. 3; **ASLAM,** s. 842; **CHOTALIA,** s. 64; **PROVINS,** s. 525.

[130] **BOYD, Marion:** Dispute Resolution in Family Law: Protecting Choice, Promoting Inclusion (*Executive Summary Report* 2004), s. 1 vd.

[131] **ASLAM,** s. 843; **BAKHT,** s. 6; **BROYDE,** *Religious Arbitration*, s. 17; **CHOTALIA,** s. 63; **FADEL, Mohammed H.:** *"Religious Law, Family Law and Arbitration: Shari'a and Halakha in America"*, Chicago – Kent Law Review, 2015, V. 90, I. 1, s. 175 – 176; **MCGILL,** s. 50 – 51; **WALTER,** s. 538.

[132] **ASLAM,** s. 850; **PROVINS,** s. 539.

[133] **MCGILL,** s. 60.

arası ilişkileri etkileyen uyuşmazlıklarda esasa uygulanacak hukukun tespiti, o devletin genel kanunlar ihtilâfı kurallarına göre belirlenecektir[134].

D. Aile Tahkiminde Hakemler

Aile tahkiminde hakemlerin seçimi ve göreve gelmesi, ticarî tahkimden çok da farklı değildir. Her ikisinde de taraflar, kendileri bir hakem belirleyebilirler veya bir mahkemenin/ kurumun hakem atamasını talep edebilirler[135]. Hakem olarak gösterilen kişinin görevini icra etmesini engelleyen bir durum bulunuyorsa taraflar, alternatif bir hakem seçme metodu ile yeni bir hakemin atanmasını isteyebilirler[136]. Hakem olacak kişi, tıpkı ticarî tahkimde olduğu gibi tarafsız ve bağımsız olmalıdır. Tarafsızlığı şüpheye düşürecek bir durumun varlığında hakem, bu şüphe konusunda tarafları bilgilendirme yükümlülüğü altındadır. Paylaşma yükümlülüğüne aykırı bir davranış hem hakemlik yapan kişinin sorumluluğunu doğurma hem de aile hakem kararının iptali riskini beraberinde getirir[137]. Aile hakemi, genel düzenleme niteliğindeki tahkim mevzuatında yer alan dokunulmazlıklardan faydalanır.

---

[134] **HUYSAL,** *Family Law Arbitration*, s. 1354 – 1355**; KENNETT,** s. 15; **WOODFORD,** s. 3 – 4.

[135] Avustralya'da ve Yeni Zelanda'da aile tahkiminin kabul edildiğinin göstergelerinden biri, her iki hukuk düzeninde de aile hakemlerine rastlanılmasıdır. Avustralya'da aile hakemi olacak kişinin Avustralya Hukuk Konseyine (*Law Council of Australia*) adını yazdırması; buna bağlı olarak Avustralya Aile Hakemleri ile Arabulucuları Enstitüsüne kayıt olması gerekir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Family Law Regulations 1984, Part V – Arbitration, REG 67B Prescribed requirements for arbitrator* (*Australasian Legal Information Institute*) <https://www6.austlii.edu.au/> (Erişim Tarihi: 14.09.2024). Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: (*Australian Institute of Family Law Arbitrators and Mediators*) <https://www.aiflam.org.au/aiflam-members>; (*Law Council of Australia*) <https://lawcouncil.au/> (Erişim Tarihi: 14.09.2024). Benzer bir durum, Yeni Zelanda açısından da geçerlidir. Yeni Zelanda'nın Hakemler ve Arabulucular Enstitüsü Paneline (*Arbitrators' and Mediators' Institute of New Zeland Inc*) bakıldığında tahkime başvurmak isteyen taraflar, aile hukukunda uzman hakemlerin listesine ulaşabilirler. Çalışmamızın yapıldığı dönemde panel listesinde "Aile (*Family*)" sekmesinde 4; "Aile, Çocuk ve Gençlik (*Family, Children, Youth*)" sekmesinde 3 farklı hakem bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: (*Arbitrators' and Mediators' Institute of New Zeland Inc*) <https://www.aminz.org.nz/> (Erişim Tarihi: 14.09.2024).

[136] **WALKER,** s. 554.

[137] **WALKER,** s. 555.

Aile tahkiminde kurumsal tahkim uygulamalarına İngiltere'de ve kısmen Almanya'da rastlanılmaktadır. İngiltere'de aile tahkimi, Aile Hukuku Hakemleri Enstitüsü (*Institute of Family Law Arbitrators*) (*IFLA*)[138] altında gerçekleştirilmektedir. Benzer bir şekilde Almanya'nın bazı bölgelerinde yerel baro birliklerinden destek alarak aile tahkimi merkezleri kurulmuştur. Bu oluşumlardan en gelişmiş ve yaygın olanı, Güney Almanya Aile Tahkimi Mahkemesidir (*Süddeutsches Familienschiedsgericht*)[139]. Ayrıca 2007 yılında Kuzey Ren – Vestfalya'da CoopeRAtion Aile Tahkim Mahkemesi (*CoopeRAtion Familien-Schiedsgericht*)[140] ile kısmen Uzlaştırma ve Tahkim Mahkemesi Alman Noterleri (*Schlichtungs- und Schiedsgerichtshof Deutscher Notare*)[141], aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkim aracılığıyla çözülmesine aracılık etmiştir. Tahkime elverişlilik kriterine uyan aile hukuku uyuşmazlıklarının bu merkezlerde çözülmesi mümkündür[142]. Kurumsal bir tahkim söz konusu olduğunda da hakemin bizzat kurum bünyesinden atanacağı unutulmamalıdır. Hem İngiltere'de bulunan *IFLA* hem de Almanya'da yer alan Güney Almanya Aile Tahkim Mahkemesine ilişkin açıklamalara ilerleyen kısımlarda daha detaylı bir şekilde değinilecektir[143].

Aile hakeminin sahip olduğu yetkiler, genellikle ticarî bir tahkimde görevlendirilen hakem ile paraleldir. Hakemin başlıca görevleri tahkimde uygulanacak kuralları belirlemek,

---

[138] Ayrıntılı bilgi için bknz: (*Institute of Family Law Arbitrators*) <https://ifla.org.uk/> (Erişim Tarihi: 13.06.2024).

[139] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: (*Süddeutsches Familienschiedsgericht*) <https://familienschiedsgericht.de/> (Erişim Tarihi: 08.11.2024).

[140] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: (*Die CoopeRAtion*) <https://www.cooperation-fam.de/de/index.html> (Erişim Tarihi: 08.11.2024).

[141] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: (*Deutsche Notarverein*) <https://www.dnotv.de/> (Erişim Tarihi: 08.11.2024).

[142] **BERGSCHNEİDER/ WOLF,** s. 510; **KENNETT,** s. 13; **SWENNNEN,** s. 42; **VON BARY,** s. 2. **ZELLERHOFF, Saskia Constanze:** Die Familienschiedsgerichtsbarkeit in Recht und Praxis Eine Rechtsvergleichende Untersuchung Des Deutschen und Englischen Rechts, Bern 2020, s. 17 vd.

[143] Konunun detayları için ayrıca bknz: **V. Karşılaştırmalı Hukukta Aile Tahkimine İlişkin Değerlendirmeler**, s. 57 vd. & 66 vd.

duruşmaların tarihini seçmek, taraflardan yargılama ile alakalı belgeleri sunmalarını istemek, mevzuatın izin vermesi halinde çocukla görüşmek[144], bilirkişi raporları almak, delillerin ağırlığını tayin etmek, tahkim için yapılmış masrafları belirlemek, uyuşmazlığı çözmek ve kötüniyetli davranışlara yaptırım uygulamak olarak sıralanabilir[145]. Aile hakeminin yetkisinin büyük oranda hâkimin sahip olduğu yetkilere denk veya yakın olması, aile tahkiminin kabul edildiği devletlerde genellikle arzulanmaktadır[146]. Ancak eğilimin bu yönde olması, aile hakemi ile mahkeme hâkiminin yetkilerinin eşit olduğu anlamına gelmemelidir[147].

Aile tahkimini kabul eden devletler, hakem olacak kişinin taşıması gereken özellikleri belirleyebilir. Ancak bu şartların her zaman sıkı olmadığı unutulmamalıdır. Bazı hukuk düzenlerinde uzmanlığı bulunmayan kişi, taraflarca hakem olarak gösterilebilir[148].

Doktrindeki görüşler, aile tahkiminde tek bir hakemin var olduğu kabulünden hareket ederek rejimi açıklamaktadır. Ancak çalışmamızda incelenen hukuk düzenlerinde birden fazla

---

[144] İngiliz aile tahkiminde Çocuk Şartına tâbi bir uyuşmazlıkta hakemin, yargılamanın herhangi bir safhasında çocuk ile iletişim kuramayacağı veya buluşamayacağı, Çocuk Şartı m. 8.3'de açıkça belirtilmiştir. Bu durumun Türk hukukunda velâyet kararlarının tanınması ile tenfizini etkileyip etkilemeyeceği ayrı bir soru işaretidir. Konu hakkındaki tartışmalar için ayrıca bknz: **ÖZTEKİN GELGEL, Günseli:** *"Türk Devletler Özel Hukukunda Velayet ve Vesayet Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Bazı Problemler"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2015, C. 35, S. 2, s. 118 – 119.

[145] **ELROD,** s. 21; **WALKER,** s. 564.

[146] **BURLESON,** s. 309.

[147] Mesela İngiliz aile tahkiminde hakemlerin ihtiyatî tedbir, hapis veya üçüncü kişiler hakkında herhangi bir karar verme yetkisi yoktur. Zaten *IFLA*'nın lafzından hakemin infaz yetkisinin bulunmadığı açıktır. Bundan dolayı tahkim yargılamasına destek olması için mahkemeye başvuru gerekebilir. Bu duruma verilebilecek en önemli örneklerden biri, Şartlarda yer alan 8, 10 ve 12 numaralı maddelerde tanıklar ile alakalı hükümlerdir. Zira hakem, tanıkların sayısı veya beyanlarına ağırlık verilmesi gibi konularda yetkilidir; ancak tanıkları bizzat çağırma yetkisine sahip değildir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **AYDOĞMUŞ,** s. 1278; **IFLA,** *Guide to Scheme*, s. 17 – 18.

[148] **JONG,** s. 2395; **KENNETT,** s. 8 – 9; **WALKER,** s. 554 – 555.

hakemin atanmasını engelleyen özel bir hükme rastlanılmamıştır[149]. Dolayısıyla çocuk psikolojisi, ekonomi ve hukuk gibi farklı alanlarda uzman kişilerden bir hakem heyetinin oluşturulmasında teorik olarak bir sakınca yoktur[150]. Birden fazla aile hakeminin varlığı halinde nihaî kararın oy çokluğu ile verileceği yönünde de genel bir eğilim mevcuttur[151].

E. Aile Tahkiminde Yargılama

Aile tahkiminde yer alan yargılama usulü ile ticarî tahkimde yer alan yargılama usulü arasında ciddî bir fark bulunmamaktadır. Nitekim süreç ya tarafların tercih ettiği usule uygun bir şekilde yapılan bildirim ile ya da mevzuatta yer alan hükümlere göre başlar[152]. Aksi yönde bir anlaşma bulunmadığı müddetçe yargılama, genellikle duruşmalar aracılığıyla gerçekleştirilir[153]. Tarafların anlaşması veya makul bir gerekçenin ileri sürülmesi halinde duruşma tarihleri ertelenebilir[154]. Yine ticarî tahkime benzer bir şekilde aile tahkiminde de yargılama masrafları, aksine bir anlaşma bulunmadığı müddetçe taraflar arasında eşit bir şekilde paylaştırılır. Ancak aile hakemi, somut olay hakkaniyetini gözeterek masrafları tek bir tarafa

[149] Bu noktada İngiltere'ye özel olarak değinilebilir. *IFLA*'nın hazırladığı şartlarda tek hakem olacağına dair açık bir hüküm bulunmamakta; ancak maddelerde tek bir hakeme atıf yapılmaktadır. Dolayısıyla İngiliz aile tahkiminde yargılamaların tek bir hakem tarafından gerçekleştirildiği belirtilebilir.

[150] **BURLESON,** s. 310; **JONG,** s. 2396.

[151] **WALKER,** s. 555 – 556.

[152] Ticarî bir tahkime nazaran aile tahkiminin başlaması için gereken belge sayısı daha fazla olabilir. Mesela İngiltere'de çocuklar ile alakalı bir uyuşmazlıklarda tahkime başvurulacak ise Çocuk Şartı m. 17.1'de sayılan belgelerin *IFLA*'ya sunulması gerekir. Nitekim tahkim anlaşmasının ekinde yer alan koruyucu bildirge (*safeguarding questionnaire*), Açıklama ve Engelleme Hizmeti (*Disclosure and Barring Service*) veya Açıklama İskoçya (*Disclosure Scotland*) Kuruluşlarından alınan sabıka kaydı (*basic disclosure*) ve Çocuk ve Aile Mahkemeleri Danışmanlık ve Destek Hizmetleri (*Children and Family Court Advisory and Support Service*) tarafından alınan bir raporun kuruma iletilmesi tahkim yargılamasının başlatılması için gereklidir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: (*GOV.UK*) <https://www.gov.uk/government/organisations/disclosure-and-barring-service>; (*mygov.scot*) <https://www.mygov.scot/organisations/disclosure-scotland>; (*Children and Family Court Advisory and Support Services*) <https://www.cafcass.gov.uk/> (Erişim Tarihi: 15.11.2024).

[153] Bununla birlikte yargılamanın çevrimiçi ve sanal platformlar üzerinden gerçekleştirilebileceği de son zamanlarda tartışılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **SHERIDAN/ KINGSTON,** s. 147 vd.

[154] **WALKER,** s. 562 – 563.

yükleyebilir veya eşit paylaştırma kuralından ayrılabilir[155]. Masrafların hesaplanmasında hakemin harcadığı emeğin veya tahkim yargılamasına harcanan zamanın göz önüne alınması mümkündür[156]. Gizlilik ilkesi geçerli olduğundan aile hakemi, bu ilkenin zedelenmemesi için gerekli önlemleri almakla yetkilendirilmiştir[157]. Benzer önlemler, özellikle hakem kararı verildikten sonra mahkemeye karşı ileri sürülebilir[158].

Aile tahkimi ile ticarî tahkim yargılamaları arasındaki en önemli farklardan biri, tahkimin her an durdurulma riski altında olmasıdır. Çünkü taraflar tahkime başvurmuş olsa ve hatta yargılamaya başlansa dahi her an mahkemenin müdahalesini gerektirecek bir durum doğabilir. Aile hakemi, taraflardan birinin ya da çocuğun menfaatinin tahkimde ciddî anlamda zedeleneceği konusunda bir şüphe duyuyor veya ortada bir istismar vakasının bulunduğundan endişeleniyorsa derhal yargılamayı durdurmak ve uyuşmazlığı mahkemeye yönlendirmek ile mükellef tutulmuştur. Özellikle taraflardan biri aleyhine alınan bir koruma kararı (*protection order*), tahkim yargılamasına başlanması veya başlamış bir yargılamanın devam etmesi önündeki ciddî engellerden biridir[159]. Benzer bir şekilde aile hakeminin veremeyeceği bir ihtiyatî tedbir kararına ihtiyaç duyulması halinde tarafların her zaman mahkemeye başvurabilecekleri kabul edilmiştir[160]. Dolayısıyla aile tahkiminde yargısal yol, hiçbir zaman tam anlamıyla kapatılmamaktadır.

Aile tahkiminin bir diğer önemli farkı, avukat ile temsil edilme meselesidir. Devletler, zaten ticarî tahkime göre eşitlik prensibinin daha kolay ihlal edilebileceği bir aile tahkim yargılamasında iki tarafın aldığı hukukî yardımları göz önüne alabilmektedir. Taraflardan

[155] **WALKER,** s. 564.

[156] **WALKER,** s. 566.

[157] **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 335; **KRONBY,** s. 181; **WALKER,** s. 560.

[158] **BURLESON,** s. 309; **WALKER,** s. 579.

[159] **BEESON,** s. 227; **ELROD,** s. 20.

[160] **KRONBY,** s. 189.

sadece biri avukat ile kendisini temsil ettirirken diğeri herhangi bir avukattan yardım alamıyorsa aile tahkimine başvuru yolunun engellenmesi mümkündür. Böylece bir tarafın diğerine göre daha dezavantajlı konuma düşmesi engellenmeye çalışılmıştır[161]. Bunun yanı sıra Anglosakson Hukuk Sistemlerinde karşılaşılan ve yargılamada taraflardan birine destek olan *McKenzie Friend*, taraflar arasındaki muhtemel bir eşitsizliğin veya dengesizliğin aşılmasına yardımcı olabilecek kişilerden birisidir. Bu kişinin hukukçu olmasına gerek yoktur. Daha çok ilgili tarafın bir arkadaşı veya aile üyesi olarak yanında yer alır ve not alma, dokümanları organize etme, duruşmada sessiz bir şekilde tavsiye verme şeklinde katkı sunar. *McKenzie v. McKenzie*[162] davasından sonra hukuk düzenlerinde kendisine yer edinen *McKenzie friend*, özellikle de aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda aranan bir kişidir ve zaman içerisinde niteliklerinde değişiklikler yaşanmıştır.[163].

F. Aile Tahkiminde Hakem Kararı

Aile tahkimi yargılaması sonucunda bir hakem kararı verilir[164]. Elbette ki nihaî karardan önce hakem, ara kararlar verebilir. Lakin nihaî karar ile birlikte taraflar arasında tahkime götürülen uyuşmazlık sonuca bağlanır ve çözüme kavuşturulur[165]. Tıpkı ticarî tahkimde olduğu

---

[161] Uyuşmazlığın taraflarından birinin sırf tahkime gitmeyi engellemek amacıyla avukatına vekaleti vermemesi ve süreci kötüniyetli bir şekilde uzatmaya çalışması da göz önüne alınması gereken bir ihtimaldir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **BEESON,** s. 227; **WALKER,** s. 544.

[162] *McKenzie v. McKenzie [1970] 3 WLR 472, 11 June 1970* (*Royal Federation of NZ Justices' Associations*) <https://justiceofthepeace.org.nz/> (Erişim Tarihi: 20.11.2024).

[163] **MELVILLE, Angela:** *"'Giving Hope to Fathers': Discursive Constructions of Families and Family Law by McKenzie Friends Associated With Fathers' Rights Groups"*, International Journal of Law, Policy and The Family, 2017, V. 31, I. 2, s. 147 vd.

[164] *IFLA*, Finansal Şarta göre verilen hakem kararı ile Çocuk Şartına göre verilen hakem kararı için farklı terminolojiler kullanmıştır. Finansal Şart, tıpkı 1996 tarihli Tahkim Kanunu gibi "*award*" ifadesini kullanmaktadır. Öte yandan Çocuk Şartında hakem kararına "*determination*" denmiştir. Doktrinde bu ayrımın, özellikle nafaka gibi uyarlamanın daha sık görülebileceği konuları birbirinden ayrıştırma açısından oluşturulduğu ileri sürülmüştür. Terminolojik olarak böyle bir fark bulunmasına rağmen her iki ifadenin de hakem kararına işaret ettiği unutulmamalıdır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bakınız: **AYDOĞMUŞ,** s. 1273; **SHERIDAN/ KINGSTON,** s. 17.

[165] **WALKER,** s. 567.

gibi aile tahkiminde de hakemin karar vermesi, sınırlı bir süreye tâbi tutulabilir veya mevzuatta bu konuda bir hüküm yer alabilir[166].

Aile hakem kararının yazılı olması, tarih içermesi ve imza taşıması gerektiği genellikle kabul edilir. Ancak aile tahkiminin, ticarî tahkime nazaran en önemli farklarından biri, verilen hakem kararının niteliğinde ortaya çıkar. Çünkü aile hakem kararı, genellikle doğrudan icraya konu olmaz. Aynı zamanda birçok devlette aile tahkiminin olmadığı göz önüne alındığında verilen hakem kararının tanınması veya tenfizinde sıkıntılar çıkabilir. Bundan dolayı ticarî hakem kararlarından farklı olarak aile hakem kararlarının uygulanabilmesi için ayrı bir hukukî prosedür işletilmelidir. Devletlerin bu noktada benimsediği genel çözüm, mahkemelere başvurudur. Mahkemeler, önüne gelen aile hakem kararını inceler ve sanki uyuşmazlığı kendisi çözüme bağlamış gibi hakem kararını mahkeme hükmü formatına sokar. Dolayısıyla aile hakem kararının doğrudan bir boşanma hükmü veya icraya konu olabilecek ticarî hakem kararı olarak değerlendirilmesi her zaman doğru olmayacaktır[167].

Yukarıda yapılan açıklamalara paralel olarak aile hakem kararlarının, mahkemeler tarafından denetlenebileceği kabul edilir. Mahkemeler, önlerine gelen kararda mevzuatın doğru uygulanıp uygulanmadığını veya tesis edilen hakem kararında haklı bir menfaatin zedelenip zedelenmediğini inceleyebilir. Diğer bir deyişle aile hakem kararları genellikle mahkeme incelemesine tâbidir[168]. Bu inceleme ya aile hakem kararları açısından temyiz yolunun bizzat açık olması ya da açılan bir iptal/ tasdik ettirme davasında esasa yönelik değerlendirmeye izin

[166] **WALKER,** s. 566.

[167] **BACCAGLINI,** s. 15; **KRONBY,** s. 188; **WALKER,** s. 568.

[168] **KENNETT,** s. 17; **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 335; **WALKER,** s. 535.

verilmesi ile gerçekleşir[169]. Uyuşmazlığın esasına girildiği için aile hakem kararlarında gerekçelerin ayrı bir yeri vardır[170].

Temyiz incelemesi veya iptal davası sonucunda bir aile hakem kararına etki tanınmasının engellenmesi, belli başlı temyiz/ iptal sebeplerinin varlığına bağlıdır. Genellikle ticarî tahkimde karşılaşılan iptal sebeplerine aile tahkiminde rastlamak mümkündür. Hakem kararının hile veya benzeri bir haksızlıktan ötürü verilmesi, hakemin taraf tutması veya âdil davranmaması, hakemin yetkilerini aşması, geçerli bir tahkim anlaşmasının bulunmaması, yargılamanın usulüne uygun bir şekilde gerçekleştirilmemesi, çocuğun üstün menfaatine uygun hareket edilmemesi[171], kararın kamu düzenini ihlal etmesi başlıca iptal sebepleri olarak sayılmaktadır[172]. İptal veya temyiz sebeplerinin bunlarla sınırlı olmak zorunda olmadığı, her devletin kendi hukukunda farklı sebepleri belirleyebileceği de unutulmamalıdır.

Aile tahkiminin kendisine özgü bir diğer yanı, uyarlama taleplerinde kendisini gösterir. Zira başta yoksulluk veya iştirak nafakası, velâyet, çocuk ile kişisel ilişki kurulması gibi konular olmak üzere pek çok aile hukuku uyuşmazlığında kararın verilmesinden sonra şartlar değişebilir; dolayısıyla uyarlama ihtiyacı doğabilir. Bundan ötürü tarafların, aile hakem

---

[169] **JONG,** s. 2371.

[170] **KRONBY,** s. 188.

[171] Çocuğun üstün menfaatine uymayan bir hakem kararının iptal edilmesi, Amerikan hukukunda farklı tartışmalara neden olmuştur. Çünkü Amerikan hukukunda bazı menfaatler, çocuğun menfaatinden daha üstte yer alabilir. Örneğin *Troxel v. Granville [2000] 530 U.S. 57, 5 June 2000* (*Justia U.S. Supreme Court*) <https://supreme.justia.com/> (Erişim Tarihi: 18.07.2024) davasında Amerikan Yüksek Mahkemesi, velâyete ilişkin bir konuda çocuğun üstün menfaatine uygun olması halinde ebeveynin onayına ihtiyaç duymayan Washington Kanununu, Amerikan Anayasasına aykırı bulmuştur. Bir ebeveynin sahip olduğu velâyet hakkının, *14th Amendment* kapsamına girdiğini ve en temel hak ile hürriyetlerden birisi teşkil ettiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla aile tahkiminde çocuğun üstün menfaatinin nasıl tespit edileceğinin belli başlı kriterlere bağlanması gerektiği; aksi takdirde norm çatışmalarının ortaya çıkabileceği farklı yazarlar tarafından ileri sürülmüştür. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **SPITKO,** s. 1185; **WALKER,** s. 582.

[172] **WALKER,** s. 580.

kararında sonuca bağlanmış konular hakkında mahkemeye veya ikinci bir tahkime uyarlama için başvurulabilecekleri kabul edilmektedir[173].

V. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA AİLE TAHKİMİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bir önceki başlıkta aile tahkiminin genel özellikleri açıklanmış; özellikle de ticarî tahkim rejiminden farklı yanlarına değinilmeye çalışılmıştır. Bu başlık altında ise aile tahkimini bir rejim olarak kabul eden Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Kanada'nın[174]; genel kurallardan farklılaşan yönlerine temas edilecektir. Tekrara girmemek maksadıyla bir önceki kısımda yapılan açıklamalara olabildiğince az değinilecek; Almanya dışında aile tahkimini kısmen kabul eden veya aile tahkimine çekimser yaklaşan devletlere yer verilmeyecektir. Bu başlık altında temel hedefler bir rejim olarak aile tahkimini kabul eden devletlerde bu uyuşmazlık çözüm yolunun gelişimini anlatmak, aile tahkiminin önceki başlıkta değinilen özelliklerden farklı yanlarına değinmek ve karşılaştırmalı hukuk perspektifinden bir değerlendirme gerçekleştirmektir. Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde aile tahkimine ilişkin uygulamalara değinmek maksadıyla Almanya için de ayrı bir başlık açılmıştır.

A. Amerika Birleşik Devletleri

1. Aile Tahkiminin Gelişimi

Amerikan hukukunda tahkimi federal düzeyde düzenleyen temel kaynak, 1925 tarihli Federal Tahkim Kanunudur[175] (*Federal Arbitration Act*) (*FAA*). Kazuistik bir yasa olmaktan oldukça uzak olan *FAA*, geçersizlik sebebi bulunmadığı ve uyuşmazlık tahkime elverişli olduğu müddetçe bütün tahkim anlaşmalarına sonuç bağlamaktadır. Tahkime elverişlilik kavramı,

[173] **BURLESON,** s. 309; **ROSE,** s. 295; **WALKER,** s. 574.

[174] **BACCAGLINI,** s. 14; **HUYSAL,** *Family Law Arbitration*, s. 1354.

[175] *Federal Arbitration Act 1925* (*Office of the Law Revision Counsel*) <https://uscode.house.gov/> (Erişim Tarihi: 16.04.2025)

FAA'da açıklanmamıştır[176]. Dolayısıyla bu kavramın içeriğinin, mahkeme kararları ile şekilleneceği doktrinde kabul edilmiştir[177]. *FAA*'nın yanı sıra eyaletlerin tahkimi kabul etmelerini kolaylaştırmak amacıyla örnek niteliğinde hazırlanan diğer metinler ise 1955 tarihli Yeknesak Tahkim Kanunu[178] (*Uniform Arbitration Act*) (*UAA*) ile 2000 tarihli Yenilenmiş Yeknesak Tahkim Kanunudur[179] (*Revised Uniform Arbitration Act*) (*RUAA*). *RUAA* ile *UAA*, eyaletlerin kendi iç hukuklarında tahkimi düzenlemeleri için hazırlanan model kanunlardır[180].

Amerika Birleşik Devletleri, seküler nitelikteki aile tahkimi çalışmalarına başlayan ilk devlettir. *UAA* veya *RUAA*'da aile tahkimi ile alakalı özel bir hükmün bulunmadığını ileri süren Amerikan Aile Hukukçuları Akademisi (*American Academy of Matrimonial Lawyers*)[181], mahkemelerin aile hukuku uyuşmazlıklarına hızlı çözümler bulmada yetersiz kaldığını belirterek aile tahkiminin geliştirilmesine öncü olmuştur. 1990'lı yıllarda başlanan çalışma, 2005 yılına gelindiğinde Model Aile Hukuku Tahkimi Kanunu (*Model Family Law Arbitration*

[176] **BARON/ LINIGER,** s. 28.

[177] 2022 yılında Kongre, *FAA*'ya bir bölüm eklemiştir. İlgili bölüm, cinsel taciz veya saldırıya ilişkin uyuşmazlıklar doğmadan önce yapılan tahkim anlaşmalarının geçersiz olduğunu ve icraya zorlanamayacağını düzenlemektedir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Federal Arbitration Act 1925 § 401 & 402* (*Office of the Law Revision Counsel*) <https://uscode.house.gov/> (Erişim Tarihi: 16.04.2025). Bununla birlikte bu yenilik, aile hukuku ile alakalı değildir. Hüküm, iş hukukunda cinsel suç mağduru tarafın mahkemeye başvurusunu engellemek amacıyla imzalanan tahkim anlaşmalarını hedef almaktadır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **HORTON, David:** *"The Limits of the Ending Forced Arbitration of Sexual Assault and Sexual Harassment Act"*, The Yale Law Journal Forum, 2022, V. 132, s. 4 vd.; **PITTMAN, Larry J.:** *"Arbitration and Federal Reform: Recalibrating the Separation of Powers Between Congress and the Court"*, Washington and Lee Law Review, 2023, V. 80, I. 2, s. 907 vd.

[178] *Uniform Arbitration Act 1955* (*Uniform Law Commission*) <https://www.uniformlaws.org/home> (Erişim Tarihi: 22.08.2024)

[179] *Revised Uniform Arbitration Act 2000* (*Uniform Law Commission*) <https://www.uniformlaws.org/home> (Erişim Tarihi: 22.08.2024)

[180] **BEESON,** s. 225; **CARTER, James H./ SALAS, Claudio:** United States, in: The International Arbitration Review (**Ed. CARTER, James H.**), Londra 2015, s. 574 – 579.

[181] Amerikan Aile Hukukçuları Akademisi, 1962 yılında Şikago'da kurulmuştur. Temel amacı, aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda en etkili çözümleri tespit etmektir. Ayrıntılı bilgi için bknz: (*American Academy of Matrimonial Lawyers*) <https://www.aaml.org/> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).

Act) adı altında somut bir örnek haline getirilmiştir[182]. Böylece eyaletlerin aile tahkimini kendi hukuk düzenlerine entegre etme süreci başlamıştır[183]. İlk olarak 1999 yılında aile tahkimini kabul eden *North Carolina*, bu rejime ilişkin ayrıntılı düzenlemeleri ile pek çok eyalete örnek teşkil etmiştir. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'ndeki birçok eyalet, aile tahkimini kendi hukuklarında kabul etmiştir[184].

2012 yılına gelindiğinde Amerika Birleşik Devletleri'nde yer alan Yeknesak Hukuk Komisyonu (*Uniform Law Commission*)[185], aile tahkimi konusundaki gelişmelere duyarsız kalmamak amacıyla harekete geçmiş ve sonucunda Yeknesak Aile Hukuku Tahkimi Kanunu[186] (*Uniform Family Law Arbitration Act*) (*UFLAA*) hazırlanmıştır. Böylece sırf aile hukukundan doğan ihtilâflar için örnek niteliğinde bir model tahkim rejimi oluşturulmuştur[187]. Kanunun son

[182] **BEESON,** s. 213; **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 333; **WOODFORD,** s. 3.

[183] **BEESON,** s. 213; **ROSE,** s. 291; **WALKER,** s. 521.

[184] Amerika Birleşik Devletleri'nde bazı eyaletler; aile tahkimini özel olarak düzenlemese de her türlü uyuşmazlığın tahkime götürülebileceğini belirten hükümlere sahiptir. Bu düzenlemelerden hareket ederek belli eyaletler, en azından belli uyuşmazlıklarda ortaya çıkabilecek elverişlilik problemlerinin önüne geçmiştir. *Maine*, *Missouri*, *New Jersey*, *New York*, *Ohio* ve *UFLAA*'yı kabul eden *Washington D.C.*; bu tarz düzenlemeler yapan eyaletlere örnek olarak gösterilebilir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Maine Revised Statutes Title 14. Court Procedure Part 7. Particular Proceedings Chapter 706. Uniform Arbitration Act § 14.*5927; *Missouri Revised Statutes Title XXVII. Contracts and Contractual Relations Chapter 435. Arbitration § 435.*350; *New Jersey Revised Statutes Title 2A. Administration of Civil and Criminal Justice § 2A:23B-*6; *Consolidated Laws of New York Chapter 8. Civil Practice Law & Rules Article 75. Arbitration §* 7501; *Ohio Revised Code Title 27. Courts – General Provisions – Special Remedies Chapter 2711. Arbitration § 2711.*01; *Ohio Rules of Superintendence for the Courts Rule 15. Arbitration § 15(B)*; *Code of District of Columbia Title 11. Organization and Jurisdiction of the Courts § 1102.* (*Justia*) <https://www.justia.com/> (Erişim Tarihi: 01.07.2024). Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **BURLESON,** s. 298; **KOSHY,** s. 229.

[185] Ayrıntılı bilgi için bknz: (*Uniform Law Commission*) <https://www.uniformlaws.org/home> (Erişim Tarihi: 24.08.2024).

[186] *Uniform Family Law Arbitration Act 2016* (*Uniform Law Commission*) <https://www.uniformlaws.org/home> (Erişim Tarihi: 22.08.2024).

[187] **BEESON,** s. 224.

hali, 23 Mayıs 2016 tarihinde kabul edilmiştir. *UFLAA*, eyaletlerin kendi iç hukuklarında aile tahkimi rejimini kolay kabul edebilmeleri için *UAA* ve *RUAA* ile paralel hükümlere sahiptir[188].

2. Amerikan Hukukunda Aile Tahkiminin Farklı Yönleri

Amerika Birleşik Devletleri hukukunda *UFLAA*, aile tahkimi uygulamalarını yansıtan örnek bir düzenlemedir ve eyaletlerin kabul edip etmemesinden bağımsız bir şekilde ayrı bir öneme sahiptir. Zira çalışmamızda incelenen eyaletlerin aile tahkimi düzenlemeleri, büyük oranda *UFLAA* ile paralellik arz etmektedir. Dolayısıyla bu başlık altında yapılan açıklamalar, *UFLAA*'da yer alan hükümler ekseninde ele alınacaktır. Lakin *UFLAA*'nın sadece model kanun olduğu; eyaletlere yol göstermek amacıyla hazırlandığı ve içinde barındırdığı kuralların her eyalet açısından bağlayıcı olmadığı unutulmamalıdır.

a) Kapsamın Daha Dar Olması

Aile tahkimini detaylı bir şekilde düzenleyen her üç devlet de boşanmanın bütün fer'î talepleri açısından tahkime başvurulabileceğini kabul etmektedir. Lakin bu kuralın, Amerikan hukukunda mutlak olmadığı belirtilebilir. Zira *parens patriare* ilkesi, çocuklar ile alakalı uyuşmazlıkların mahkeme dışında çözülmesini engelleyen önemli bir ilkedir. *Parens patriare*, mahkemelerin gerekli gördüğü takdirde egemenliği altında bulunan herhangi bir kişiyi koruyacak şekilde hareket edebilme yetkisi olarak tanımlanır. İlkenin temel amacı, çocuklar veya ehliyetsizler gibi korunmaya muhtaç kişilerin menfaatlerinin bizzat devlet tarafından gözetildiğini vurgulamaktadır. Tahkim yargılamasının kapsamına çocuklar ile alakalı hiçbir uyuşmazlığın sokulmaması gerektiğini savunan yazarlar, tahkimde önceliğin taraf menfaati olduğunu belirtmekte ve *parens patriare* ilkesinin zedelenebileceğini ileri sürmektedir[189].

---

[188] **WOODFORD,** s. 4.

[189] **ALBANO,** s. 425; **BIX,** s. 260; **BURLESON,** s. 311; **HUYSAL,** *Family Law Arbitration*, s. 1362; **JONG,** s. 2383; **KENNETT,** s. 14; **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 344 – 345; **LENKINSKI/ MEHRA,** s. 34; **STERK,** s. 494 – 500; **WOODFORD,** s. 7.

Eyaletlerin çocuklar ile alakalı uyuşmazlıklara yaklaşımları değişmektedir. *UFLAA* m. 2, çocuklar ile alakalı uyuşmazlıkları tahkimin kapsamı almak istemeyen eyaletlere bu konuda düzenleme yapma çağrısında bulunmaktadır. Bununla birlikte özel bir kanun hükmü hazırlamasa dahi içtihat aracılığıyla çocuklar ile ilgili uyuşmazlıkları dışlayan eyaletlere rastlanabilir[190]. Ancak çocuklarla alakalı uyuşmazlıkların tahkimin kapsamının dışında tutulduğu bir hukuk düzeninde hakemin bu konularda karar vermesi, otomatik olarak yargılamayı veya kararı geçersiz hale getirmez. Çünkü Amerikan hukuku, aile tahkimine ilişkin uyuşmazlıklarda *de novo* yargılama yapılmasına müsaade etmektedir. *De novo* yargılama, verilmiş bir hakem kararı veya ilâma rağmen mahkemenin yeni baştan yargılama yapma yetkisini ifade eder. Uyuşmazlığın taraflarından biri, verilen hakem kararını mahkemeye götürerek *de novo* yargılama yapılmasını talep edebilir ve bu sayede çocuğun üstün menfaatinin zedelenip zedelenmediğini teyit ettirebilir. Bu noktada ispat yükünün kimde olduğu ve iddianın hangi delillerle kanıtlanacağı net olmadığı için eyaletlerin farklı uygulamalarına rastlamak mümkündür[191]. Çalışmamızda incelenen eyaletlerden sadece *Florida* ile *Connecticut*, aile tahkiminde çocuklar ile alakalı uyuşmazlıkları mutlak bir şekilde yasaklamaktadır[192].

---

[190] *Glauber v. Glauber [1993] 600 N.Y.S.2d. 740, 26 July 1993* (*Justia U.S. Law*) <https://law.justia.com/> (Erişim Tarihi: 04.07.2024) davasında *New York* Mahkemesi; *Kelm v. Kelm [2001] 749 N.E.2d 299, 5 July 2001* (*Quimbee*) <https://www.quimbee.com/> (Erişim Tarihi: 04.07.2024) davasında *Ohio* Yüksek Mahkemesi, mal rejimi ile nafaka taleplerinin tahkime elverişli olduğunu kabul ederken velâyet ile çocuklarla alakalı meselelerin tahkimin kapsamının dışında tutulması gerektiğine hükmetmiştir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 349; **SPITKO,** s. 1161.

[191] **ALBONO,** s. 429; **BEESON,** s. 217 – 226; **COULSON,** s. 28; **ELROD,** s. 20; **KENNETT,** s. 17; **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 342; **SPITKO,** s. 1163 – 1164; **WOODFORD,** s. 7 – 8.

[192] *Connecticut* Kanununda iştirak nafakası, ziyaret saatleri ve velâyet konularının aile tahkimine elverişli olmadığı açık bir şekilde hüküm altına alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Connecticut General Statutes Title 46.b. Family Law Chapter 815j. Dissolution of Marriage, Legal Separation and Annulment § 66.* (*Justia*) <https://www.justia.com/> (Erişim Tarihi: 01.07.2024). *Florida* hukukunda ise aile tahkimi açıkça yasaklanmıştır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Florida Family Law Rules of Procedure § 12.610.* (*Florida Courts*) <https://www.flcourts.gov/> (Erişim Tarihi: 03.09.2024). Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **SPITKO,** s. 1157 – 1158.

Bazı eyaletler, yukarıdaki yaklaşımın tam tersi yönünde bir yorum yapmakta; sadece çocuklar ile alakalı uyuşmazlıkların tahkime götürülmesine izin vermektedir. Bu tarz bir duruş benimseyen eyaletler aile tahkimini, mahkeme yargısına alternatif bir yol olarak görmekten ziyade yardımcı bir metot olarak değerlendirmektedir. *Colorado*, *Georgia*, *Oklahoma*, *Utah*, *Washington* ve *Minnesota*; aile tahkimini bu şekilde değerlendiren eyaletlere örnek olarak gösterilebilir[193].

Aile tahkiminin kapsamı, yukarıda da anlatıldığı üzere genellikle çocuklar ile alakalı uyuşmazlıklara dayanılarak daraltılmaktadır. Ancak bu durum, farklı konularda da kapsamın daraltılmasının önünde engel değildir. Bir eyalet, kendi inisiyatifi ile başka bir konuda tahkime başvurulmasını engelleyebilir veya kısıtlayabilir[194].

b) Hakem Kararlarının Niteliğinin ve Denetiminin Farklı Olması

Hakem kararları açısından Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Kanada teorik anlamda farklı bir tutum benimsese de uygulamada sonuç; bir önceki başlıkta yapılan açıklamalar ile paraleldir. Yani bir hakem kararı, taraflarca mahkemeye götürülmekte; denetlendikten sonra mahkeme hükmü formatına sokulmaktadır. İngiltere, bu noktada en liberal

[193] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Colorado Revised Statutes Title 14. Domestic Matters § 10-128.5.*; *Code of Georgia Title 19. Domestic Relations Chapter 9. Child Custody Proceedings Article 1. General Provisions § 19-9-1.1*; *Minnesota Statutes Chapters 517 – Chapter 519A. Domestic Relations Chapter 518. Marriage Dissolution § 518.168; Oklahoma Statutes Title 43. Marriage and Family § 43-109(H)*; *Utah Code Title 30. Husband and Wife Chapter 3. Divorce § 30-3-10.9.*; *Washington State Legislature Title 26. Domestic Relations Chapter 26.09. Dissolution Proceedings – Legal Separation § 26.09.175.* (*Justia*) <https://www.justia.com/> (Erişim Tarihi: 16.07.2024).

[194] *California* hukukuna göre tarafların "mal rejimi" konusunda bir anlaşmaya varamamaları halinde hâkim; 50.000$'ı geçmeyeceğini düşündüğü uyuşmazlıklarda tarafları aile tahkimine yönlendirebilmektedir. Böylece "mal rejimi" ile sınırlı olacak şekilde bir hakem, taraflar açısından karar tesis edebilir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *California Family Code Division 7. Division of Property Part 2. General Provisions § 2554* (*Justia*) <https://www.justia.com/> (Erişim Tarihi: 12.07.2024). *California* hukukunda çocuklar ile alakalı uyuşmazlıkların aile tahkimine götürülmesi ise mümkün değildir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **KENNETT,** s. 8; **WALKER,** s. 591.

tutuma sahip devlettir. Çünkü verilen aile hakem kararları hem kesindir hem bağlayıcıdır hem de icra edilebilir niteliğe sahiptir[195]. Kanada'da verilen hakem kararları da hem kesin hem bağlayıcıdır; sadece kararın icrası için mahkemeye başvuru gerekir[196]. Amerikan hukukunda ise aile hakem kararları, diğer iki devlete göre daha sıkı bir şekilde denetlemektedir.

Amerikan hukukunda bağlayıcı tahkim – bağlayıcı olmayan tahkim ayrımı vardır ve aile tahkimi, genellikle bağlayıcı olmayan tahkim olarak vasıflandırılır. Bağlayıcı tahkim; hakem kararlarının tıpkı bir mahkeme hükmü gibi sonuç doğurduğu ve tarafları bağladığı tahkim türüdür. Türk hukukunda tahkim, Amerikan hukukunda yer alan bağlayıcı tahkime karşılık gelir. Bağlayıcı olmayan tahkim, daha çok arabuluculuğa benzeyen ve hakem kararının verildiği anda bağlayıcı olmadığı tahkim türüdür. Kararın bağlayıcılık kazanması, her iki tarafın karara onay vermesi veya itiraz süresinin geçmesi ile mümkündür. Bağlayıcı olmayan tahkimde verilen karara itiraz edilirse hâkim, uyuşmazlığı en baştan değerlendirmeye başlar ve gerektiğinde hakem kararı üzerinde birtakım değişiklikler yaparak nihaî hükmü tesis eder. Bağlayıcı olmayan tahkimin en büyük artısı, mahkemeyi her konuda inceleme yapmaktan kurtarmasıdır. Mahkeme, sanki bir çeşit temyiz makamı gibi hakem kararı üstünden birtakım değerlendirmeler yaparak bir hüküm verebilir. Dolayısıyla bütün delillere tek tek kendisinin temas etmesine gerek yoktur. Genellikle mahkemece tarafların tahkime yönlendirilmesi halinde

[195] Finansal Şart ve Çocuk Şartı m. 13.4'e bakıldığında tarafların özel olarak talep etmesi veya İngiliz hukukunun zorunlu tutması halinde hakem kararı mahkeme hükmü formatına sokulmalıdır. Lakin uygulamada taraflar, zorunlu olmasa dahi hakem kararı aldıktan sonra aynı konuda mahkemeye başvurmayı ve hüküm tesis ettirmeyi tercih etmektedir. Bu konu, *S v. S [2014] EWHC 7, 14 January 2014* (*vlexJustis*) <https://www.casemine.com/> (Erişim Tarihi: 13.09.2024) davasında gündeme gelmiştir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **IFLA,** *Guide to Scheme*, s. 4; **IFLA,** *Guide to Scheme*, s. 16; **JONG,** s. 2372; **SHERIDAN/ KINGSTON,** s. 17.

[196] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *British Colombia Family Law Act S.B.C. 2011, c 25 § 19.20*; *Ontario Family Law Act R.S.O. 1990, c 17 § 59.8* (*CanLII*) <https://www.canlii.org/en/> (Erişim Tarihi: 20.12.2024). Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **KRONBY,** s. 189.

bağlayıcı olmayan tahkim söz konusu olur[197]. Mevzuatında bu konuya ilişkin özel düzenleme yapan eyaletlerden birisi de *Texas*'dır[198].

Aile hakem kararlarının çocuklar ile alakalı bir konuyu içermesi halinde *UFLAA* m. 15'e göre gerekçeye yer verilmesi ve icraî nitelik kazanabilmesi için *UFLAA* m. 16'ya göre mahkemeye götürülmesi gerekir. Mahkeme, önüne getirilen hakem kararını onaylarsa bu kararı tasdik eder ve *UFLAA* m. 21'e göre bir mahkeme hükmü formatına sokar. Tasdik işlemi, tarafların hakem kararına onay vermesi veya iptal davası açma süresinin geçmesi ile gerçekleşir. Süresi içinde iptal davası açılırsa hakem kararı tasdik edilmediği için icraî nitelik kazanılmaz. İptal davasında mahkeme, hakem kararının usul hukukuna uygun bir şekilde verilip verilmediğini değerlendirir. Çocuklar ile alakalı bir uyuşmazlık söz konusu ise kural olarak *de novo* yargılama gerçekleştirilir. Ancak farklı eyaletlerde bu uygulamanın istisnasına rastlamak mümkündür. Mesela *Faherty v. Faherty*[199] davasında *New Jersey* Yüksek Mahkemesi, aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda tahkime gidilebileceğini belirtmekle kalmamış; çocuğun menfaatinin açıkça zedelenmediği hallerde herhangi bir müdahaleye gerek duyulmadığına değinmiştir. Dolayısıyla *New Jersey*, çocuklar ile alakalı uyuşmazlıklarda mahkemeye *de novo* yargılama yapma yetkisini kendiliğinden tanımamakta; sadece çocuğun bizzat zarar gördüğü somut olaylarda mahkemenin müdahale edebileceğini kabul etmektedir[200]. *UFLAA* m. 24'e göre iptal davası sonucunda verilen kararlar, temyize tâbidir.

---

[197] **BENNETT, Steven C.:** *"Non – Binding Arbitration: An Introduction"*, Dispute Resolution Journal, 2006, V. 61, I. 2, s. 24 – 25; **EDELMAN, Lester/ CARR, Frank/ LANCASTER, Charles/ CREIGHTON, James L.:** Non – Binding Arbitration, Virginia 1990, s. 1 – 3; **JONG,** s. 2360; **MORRIS,** s. 3.

[198] *Texas*, aile tahkimi açısından bağlayıcı tahkim – bağlayıcı olmayan tahkim ayrımı yapmaktadır. Bir aile tahkim anlaşmasında taraflar, açıkça tahkimin bağlayıcı olup olmadığını kararlaştırmak zorundadır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Texas Family Code Title 1. The Marriage Relationship Subtitle C. Dissolution of Marriage Chapter 6. Suit for Dissolution of Marriage § 6.601.* (*Justia*) <https://www.justia.com/> (Erişim Tarihi: 11.07.2024).

[199] *Faherty v. Faherty, [1984] 97 A.2d 1257, 19 July 1984* (*Justia U.S. Law*) <https://law.justia.com/> (Erişim Tarihi: 18.07.2024).

[200] **ELROD,** s. 20; **KESSLER/ KORITZINKSY/ SCHLISSEL,** s. 347; **WOODFORD,** s. 9.

Amerikan hukukunda aile hakem kararlarına ilişkin genel açıklamaların istisnasını *Indiana* ile *Michigan* oluşturur. Her iki eyalet, aile hakem kararlarının otomatik olarak evliliği sona erdirdiğini ve bu kararlara karşı temyiz yolunun açık olduğunu net bir şekilde kabul etmiştir[201].

B. İngiltere

1. Aile Tahkiminin Gelişimi

İngiltere'de tahkim, 1996 tarihli Tahkim Kanunu (*Arbitration Act*) ile düzenlenmektedir. Her ne kadar İngiltere'de 16. yüzyıldan itibaren oldukça sık kullanılmaya başlayan bir yol olsa da modern anlamda tahkim, 1996 tarihli Tahkim Kanunu[202] ile birlikte sistematiğe oturmuştur[203]. Ancak 1996 tarihli Tahkim Kanununda aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkime elverişli olup olmadığına ilişkin özel bir hüküm bulunmamaktadır. Doktrin ve uygulama, burada yer alan boşluğu bir çeşit bilinçli susma olarak nitelendirmiş ve uzun bir süre aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkime götürülemeyeceğini savunmuştur[204].

---

[201] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Indiana Code Title 34. Civil Law and Procedure Article 57. Arbitration and Alternative Dispute Resolution Chapter 5. Family Law Arbitration § 34-57-5-2*; *Michigan Complied Laws Chapter 600. Revised Judicature Act of 1961 Act 236 of 1961 Chapter 50B. Domestic Relations Arbitration § 600.5078.* (*Justia*) <https://www.justia.com/> (Erişim Tarihi: 08.07.2024).

[202] *Arbitration Act 1996* (*Legislation.gov.uk*) <https://www.legislation.gov.uk/> (Erişim Tarihi: 12.09.2024).

[203] **SPELLER, Duncan/HORNYOLD-STRICKLAND, Francis,** England & Wales, in: The International Arbitration Review (**Ed. CARTER, James H.**), Londra 2015, s. 222; **BREKOULAKIS, Stavros:** *"The Historical Treatment of Arbitration under English Law and the Development of the Policy Favouring Arbitration"*, Oxford Journal of Legal Studies, 2019, V. 39, I. 1, s. 136.

[204] Nitekim İngiltere'de 1990'lar ile 2000'li yılların başlarında bu konuda çok sayıda içtihat bulunmaktadır. En önemli dava örnekleri şu şekilde sıralanabilir: *Hyman v. Hyman [1929] UKHL J0430-1, 30 April 1929* (*LawTeacher*) <https://www.lawteacher.net/>; *Edgar v. Edgar [1980] EWCA Civ J0723-1, 23 July 1980*; *Camm v. Camm [1982] EWCA Civ J1207-1, 7 December 1982*; ve *Xydhias v. Xydhias [1998] UWCA Civ 1966, 21 December 1998* (*Casemine*) <https://www.casemine.com/> (Erişim Tarihi: 13.09.2024) davaları olarak sayılabilir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **AYDOĞMUŞ,** s. 1265; **KENNETT,** s. 6.

İngiltere'de aile tahkimine yönelik ilk tartışmalar, *Granatino v. Radmacher*[205] ile *S. v. S.*[206] davaları ile gündeme gelmiştir. Her iki karar, aile hukukundan doğan finansal uyuşmazlıkların mahkeme dışı yollar ile çözülebileceği görüşünün ortaya çıkmasına neden olmuş; o zamana kadar süregelen anlayışı sarsmıştır. İngiliz aile tahkimi rejiminde bir dönüm noktası teşkil eden *Haley v. Haley*[207] davası ile birlikte de aile tahkimi, kendisini mutlak surette kabul ettirmeyi başararak aile hukukunda irade serbestini genişleten bir içtihat olarak kayıtlara geçmiştir[208].

İngiltere, 1996 tarihli Tahkim Kanunun kapsamına giren aile hukuku uyuşmazlıklarının tahkime götürülmesini kolaylaştırmak maksadıyla 2012 yılında *IFLA*'yı kurmuştur. Kâr amacı gütmeyen kuruluş (*a non profit company*) olarak tanımlanan *IFLA*'nın oluşumunda Birleşik Hakemler Kurumu[209] (*Chartered Institute of Arbitrators*), Aile Hukuku Barosu[210] (*The Family Law Bar Association*) ve Aile ve Çocuk Hukuku Reformu Merkezi[211] (*Centre for Child and Family Law Reform*) gibi farklı kuruluşların büyük katkıları bulunmaktadır[212]. *IFLA*'nın ilk kurulduğu dönemde sadece finansal ve mal rejimi ile alakalı olan uyuşmazlıkların aile tahkimine götürülmesine izin verilmiştir. Ancak sonrasında çocuklar ile alakalı uyuşmazlıkların da kapsama sokulup sokulamayacağı tartışılmış ve bu doğrultuda değişikliğe gidilmiştir[213].

---

[205] *Granatino v. Radmacher [2010] UKSC 42, 20 October 2010* (*LawTeacher*) <https://www.lawteacher.net/> (Erişim Tarihi: 13.09.2024).

[206] *S v. S [2014] EWHC 7, 14 January 2014* (*vlexJustis*) <https://www.casemine.com/> (Erişim Tarihi: 13.09.2024).

[207] *Haley v. Haley [2020] EWCA Civ 1369, 23 October 2020* (*Mischon de Reya*) <https://levisonmeltzerpigott.co.uk/> (Erişim Tarihi: 09.08.2024).

[208] **SHERIDAN/ KINGSTON,** s. 151; **HEENAN,** s. 1395.

[209] Ayrıntılı bilgi için bknz: (*Chartered Institute of Arbitrators*) <https://www.ciarb.org/> (Erişim Tarihi: 13.06.2024).

[210] Ayrıntılı bilgi için bknz: (*Family Law Bar Association*) <https://www.flba.co.uk/> (Erişim Tarihi: 13.06.2024).

[211] Ayrıntılı bilgi için bknz: (*Centre for Child and Family Law Reform*) <https://www.city.ac.uk/research/centres/child-family-law-reform> (Erişim Tarihi: 13.06.2024).

[212] **AYDOĞMUŞ,** s. 1264 – 1265; **KENNETT,** s. 1 – 2; **WILKINSON/ HUNTON,** s. 71.

[213] **JONG,** s. 2370; **KENNETT,** s. 7.

Güncel İngiliz hukuku uygulamasında aile tahkimi, Finansal Şart[214] ile Çocuk Şartı[215] olmak üzere iki farklı metinde düzenlenmektedir[216]. Ancak çocuk tahkiminin, finansal tahkime göre çok daha yavaş ilerleme kaydettiği bu noktada belirtilebilir[217].

2. İngiltere Hukukunda Aile Tahkiminin Farklı Yönleri

İngiltere'de aile tahkimi, kurumsal bir tahkim olarak nitelendirilebilecek *IFLA* çatısı altında yürütülmektedir. *IFLA*, aile tahkimini Finansal Şart ve Çocuk Şartı olmak üzere iki başlık altında ele almaktadır[218].

a) Kapsamın Daha Geniş Olması

İngiliz hukukunda aile tahkimi, aile hukukunun dışına çıkabilen bir uyuşmazlık çözüm yoludur. Hem Finansal Şart hem Çocuk Şartı m. 2'ye bakıldığında milletlerarası sözleşmelerde düzenlenen konuların; kişi özgürlüklerini, statülerini veya ehliyetlerini belirleyen durumların; iflas hallerinin; çocuğun sorumluluğunu alan kişinin ergin olmadığı ihtimallerin veya uyuşmazlığın tarafı olmayan kişiler ile alakalı karar vermeyi getiren olayların tahkime götürülemeyeceği belirtilmiştir. Ancak sayılan bu istisnalar dışında tahkimin kapsamının çok dar olmadığı söylenebilir. Finansal Şart m. 2.1'e göre aile tahkiminin kapsamına sadece evliliğin sona ermesi ile birlikte ortaya çıkan finansal problemler değil; ölen birisinin

---

[214] *Family Law Arbitration Financial Scheme Arbitration Rules 2021, 7th Edition* (*IFLA*) <https://ifla.org.uk/wp-content/uploads/Financial-Scheme-Rules.pdf> (Erişim Tarihi: 13.06.2024).

[215] *Family Law Arbitration Children Scheme Arbitration Rules 2021, 5th Edition* (*IFLA*) <https://ifla.org.uk/%20divi/wp-content/uploads/01-Rules-CS-April-2020.pdf> (Erişim Tarihi: 13.06.2024).

[216] Aydoğmuş, söz konusu iki metin açısından "Finansal Şema" ile "Çocuk Şeması" ifadelerini kullanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bakınız: **AYDOĞMUŞ**, s. 1266 vd.

[217] **LOWE,** s. 13.

[218] Finansal Şart ile Çocuk Şartı, birbirleri ile yarışan statüler değildir; birbirlerini tamamlayıcı rol üstlenirler. Bununla birlikte uyuşmazlığın taraflarının hem finansal tahkime hem çocuk tahkimine başvurması halinde iki Şart arasında çatışma doğabilir. Diğer bir deyişle Finansal Şarta göre uygulanacak kural ile Çocuk Şartına göre uygulanacak kural çatışan menfaatlere hizmet edebilir. Böyle bir durumda Finansal Şart m. 17.3.2 ile Çocuk Şartı m. 18.4, hakeme takdir yetkisi tanımıştır. Hakem, takdir yetkisini kullanarak somut olay adaletini gözetir ve çatışan kurallardan birine üstünlük tanır.

terekesinden bakmakla yükümlü kişilere ödenecek kalemler de girmektedir. Keza Finansal Şart m. 2.2'de tröst, taşınmazlar veya miras konularında tahkime gidilebileceği; bu konuları düzenleyen kanunlara yapılan atıftan anlaşılmaktadır[219]. Benzer bir şekilde Çocuk Şartı m. 2'de ebeveynlik sorumluluğunun yerine getirilmesi veya çocuğun refahının korunması amacıyla ebeveynler, ebeveynlik sorumluluğuna sahip olanlar ya da çocuğun bakımında menfaati bulunanlar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklarda aile tahkimine başvurulabileceğini hüküm altına almıştır.

b) Tahkim Anlaşmalarının Maktu Olması

İngiliz hukukunda tarafların aile tahkimine başvurmak için yapmaları gereken, *IFLA*'nın hazırladığı maktu formları doldurmak ve bu formları kuruma iletmektir. Uyuşmazlığın tarafları, Finansal Şarta göre tahkime başvurmak istiyorlarsa *ARB1FS*[220] Formunu; Çocuk Şarta göre tahkime başvurulmak isteniyorsa *ARB1CS*[221] Formunu doldurulmalıdır.

Aile tahkim anlaşması, taraflardan birinin hayatını veya temyiz gücünü kaybetmesi ile birlikte kendiliğinden sona erer. Ancak bu konuda Finansal Şart, Çocuk Şartından farklı olarak istisnai bir düzenlemeye yer vermiştir. Finansal Şart m. 15.1'e göre temyiz kudretini kaybeden tarafın avukatı veya Koruma Mahkemesi (*Court of Protection*) tarafından atanan vasisi, kendi inisiyatifini kullanarak yargılamaya devam edilmesini sağlayabilir[222].

---

[219] **AYDOĞMUŞ,** s. 1270 – 1271; **SHERIDAN/ KINGSTON,** s. 4.

[220] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Family Law Arbitration Financial Scheme, Form ARB1FS – 7th Edition, Application For Family Arbitration, Financial Scheme* <https://ifla.org.uk/wp-content/uploads/ARB1FS.pdf> (Erişim Tarihi: 13.11.2024).

[221] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Family Law Arbitration Children Scheme, Form ARB1CS – 5th Edition, Application For Family Arbitration, Children Scheme* <https://ifla.org.uk/wp-content/uploads/02-ARB1CS-April-2020.pdf> (Erişim Tarihi: 13.11.2024).

[222] *Court of protection*, 2005 tarihli Temyiz Gücü Kanununa (*Mental Capacity Act 2005*) dayanılarak 2007 yılında oluşturulan mahkemelerdir. Temel görevleri arasında bir kişinin temyiz gücüne sahip olup olmadığını tespit etmek,

C. Kanada

1. Aile Tahkiminin Gelişimi

Kanada'da federal düzeyde tahkimi ele alan temel kaynak, 1986 tarihli Ticari Tahkim Kanunudur[223] (*Commercial Arbitration Act*). *UNCITRAL* Model Kanununa göre hazırlanan 1986 tarihli Ticari Tahkim Kanunu hem yerel hem de milletlerarası düzeydeki ticarî uyuşmazlıklarda uygulanmaktadır. Kanada'da neredeyse her eyalet, değiştirerek veya farklı şekillerde de olsa 1986 tarihli Ticari Tahkim Kanununu kabul etmiştir. Dolayısıyla ticarî tahkim söz konusu olduğunda eyaletler ve idarî bölgeler arasında çok büyük farklılık bulunmamaktadır[224].

Kanada ne Amerika Birleşik Devletleri'nde kabul edilen *UFLAA* gibi eyaletler açısından model teşkil eden bir mevzuata ne de İngiltere'de yer alan *IFLA* gibi kurumsal bir tahkime sahiptir[225]. Zaten Kanada'da da aile tahkimi, Amerika Birleşik Devletleri'ne veya İngiltere'ye göre daha az rağbet görmektedir. Bunun sebebi tarafların aile tahkiminden ziyade arabuluculuk – tahkim (*med-arb*) metoduna başvurmayı tercih etmesidir. Dolayısıyla Kanada doktrininin bu konudaki tartışmaları, genellikle *med-arb* düzenlemeleri ekseninde şekillenmektedir[226].

---

temyiz gücüne sahip olmaması halinde onun üstün yararına hizmet edecek şekilde işlem yapmak veya işlem yapacak bir temsilci atamak, temyiz gücüne sahip olmayan kişinin yaptığı eylemlerin hukuka uygunluğunu belirlemek ve özgürlüğün kısıtlanması ile alakalı verilecek izinleri değerlendirmektir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **KEENE, Alec Ruck/ KANE, Nuala B./ KİM, Scott Y.H./ OWEN, Gareth S.:** *"Taking capacity seriously? Ten years of mental capacity disputes before England's Court of Protection"*, International Journal of Law and Psychiatry, 2019, V. 62, s. 59 vd.

[223] *Commercial Arbitration Act 1986* (*Government of Canada*) <https://laws-lois.justice.gc.ca/> (Erişim Tarihi: 29.11.2024).

[224] **CASEY, Brian:** Arbitration Law of Canada: Practice and Procedure, Huntington 2011, s. 23 – 27; **O'LEARY, Thomas/ HARRISON, Martha/ CUNLIFFE, Holly:** Canada, in: The International Arbitration Review (**Ed. CARTER, James H.**), Londra 2015, s. 150.

[225] **LENKINSKI/ MEHRA,** s. 29 – 30.

[226] *Marchese v. Marchese [2007] 219 OAC 257, 18 January 2007* (*vLex*) <https://ca.vlex.com/> (Erişim Tarihi: 02.12.2024) davasında tarafların aralarında yaptıkları anlaşmadan sonra arabuluculuğa gitmeleri, ancak

Kanada'da federal veya model kanun niteliğinde bir aile tahkim mevzuatı bulunmamasına rağmen neredeyse bütün eyaletler, aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkime götürülmesine müsaade etmektedir. Nitekim 1985 tarihli Federal Boşanma Kanunu, doğrudan aile tahkimi ile alakalı bir hüküm içermemesine rağmen bazı maddelerde "hakem kararı" ifadesine yer vermektedir[227]. Lafızdan hareket ederek Kanada hukukunda aile tahkiminin kural olarak yasaklanmadığı söylenebilir. Bu genellemenin istisnasını, Kıta Avrupası Hukuk Sistemine daha yakın olarak nitelendirilebilecek *Québec* Eyaleti oluşturmaktadır[228]. *Québec* Medeni Kanununa[229] bakıldığında aile uyuşmazlıklarının tahkime elverişli olmadığı kesin bir dille kaleme alınmıştır. Dolayısıyla *Québec* ne bu yola başvurulmasına ne de diğer bölgelerde verilen aile tahkimi kararlarının tanınması ile tenfizine izin vermektedir[230].

2. Kanada Hukukunda Aile Tahkiminin Farklı Yönleri

Kanada'da aile tahkimini ele alan federal bir düzenleme yoktur. Ancak eyaletlerin düzenlemeleri, birbirleri ile paralellik arz eder[231]. Zaten aile tahkimine ilişkin detaylı düzenleme

---

arabuluculukta bir uzlaşmaya varılmamasının ardından erkek eşin tahkimden geri çekilmeye çalışmasının hukuka aykırı olduğu özel olarak belirtilmiştir. Böylece *med-arb* yolunun da aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda kullanılabilecek bir alternatif olduğu kesinleşmiştir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **KRONBY,** s. 182 – 187; **LENKINSKI/ MEHRA,** s. 25 – 26; **MORRIS,** s. 41.

[227] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Divorce Act R.S.C. 1985 § 16.92 & 16.93* (*CanLII*) <https://www.canlii.org/en/> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

[228] **CASEY,** s. 32.

[229] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Civil Code of Québec § 2639* (*Publications Québec*) <https://www.legisquebec.gouv.qc.ca/en/> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

[230] **JONG,** s. 2386; **KRONBY,** s. 180 – 181.

[231] **BACCAGLINI,** s. 14; **LENKINSKI/ MEHRA,** s. 3 – 4.

yapan eyaletler *Ontario*, *British Columbia*, *Manitoba* ve *Saskatchewan*'dır[232]. Geriye kalan eyaletler, aile tahkimini özel olarak düzenlememiştir[233].

[232] *Ontario*, aile tahkimini hem 1990 tarihli Aile Kanununda hem de 1991 tarihli Tahkim Kanununda düzenlemiştir. Her iki kanunun birbiriyle çelişmesi durumunda ise Aile Kanununa öncelik tanınmaktadır. *British Columbia*, aile tahkimi rejimini 2011 tarihli Aile Kanununda düzenlemektedir; 2020 tarihli Tahkim Kanununun aile tahkim yargılamalarında uygulanmayacağı açıkça hüküm altına alınmıştır. *Manitoba*, aile tahkimi rejimini asıl olarak 2023 tarihli Tahkim Kanununda düzenlemiş; diğer kanunlara sadece yer yer değinmekle yetinmiştir. *Saskatchewan*, aile tahkimini asıl olarak 1992 tarihli Tahkim Kanununda düzenlemiş; farklı aile hukuku mevzuatlarında aile tahkimine değinmekle yetinmiştir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Ontario Arbitration Act S.O. 1991, c 17 § 2.1*; *Ontario Family Law Act R.S.O. 1990, c 17 § 59.1*; *British Columbia Arbitration Act S.B.C. 2020, c 2 § 2*; *British Columbia Family Law Act S.B.C. 2011, c 25 § 19.*1; *Manitoba Arbitration Act C.C.S.M. 2023, c A120 § 1(1)*; *Saskatchewan Arbitration Act S.S. 1992, c a-24.1 § 2*; *Saskatchewan Family Property Act S.S. 1997 c F-6.3 § 44.01*; *Saskatchewan Family Maintenance Act S.S. 1997, c F-6.2 § 15.1 2*; *Saskatchewan Children's Law Act S.S. 2020, c 2 § 19 2* (*CanLII*) <https://www.canlii.org/en/> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

[233] *Alberta*, ne 2003 tarihli Aile Kanununda ne de 2000 tarihli Tahkim Kanununda aile tahkimine ilişkin özel hükümler belirlemiştir. Ancak belli başlı yasalarda düzenlenen uyuşmazlıklar dışında Tahkim Kanunun uygulanacağını hüküm altına almış; sayılan istisnalar arasında aile hukukundan doğan uyuşmazlıkları saymamıştır. *Newfoundland and Labrador* hukukuna bakıldığında aile tahkimi ile alakalı 1990 tarihli Tahkim Kanunu veya 1990 tarihli Aile Hukuku Kanununda herhangi bir hüküm bulunmadığı göze çarpmaktadır. Eyaletin aile arabuluculuğuna yaptığı vurgu göz önüne alındığında aile tahkiminin, *Newfoundland and Labrador* açısından pek üzerinde durulan bir uyuşmazlık çözüm yolu olmadığı sonucuna ulaşılabilir. *Nova Scotia*'da 1989 tarihli Tahkim Kanunu ile 1999 tarihli Ticari Tahkim Kanunu olmak üzere iki farklı mevzuat bulunmaktadır. Buradan hareketle aile hukukundan doğan uyuşmazlıklar için 1989 tarihli Tahkim Kanununun uygulanabileceği şeklinde bir yorum yapılması mümkündür. Ayrıca 1989 tarihli Evlilik Malları Kanununda tarafların, genel tahkim kanunu hükümlerine göre tahkime başvurmalarında bir sakınca bulunmadığı açıkça hüküm altına alınmıştır. *New Brunswick*, aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların mahkeme dışında çözüm yollarına yaptığı atıfta özellikle müzakere, arabuluculuk veya anlaşmalı boşanmaya değinmiştir. *Prince Edward Island*'ın 1988 tarihli Tahkim Kanununda aile hukuku uyuşmazlıklarında verilen hakem kararları ile alakalı özel bir hüküm bulunmaktadır. 2017 yılında *Prince Edward Island* Yasama Meclisi, 1988 tarihli Aile Hukuku Kanununa aile tahkimi ile alakalı oldukça ayrıntılı bir hüküm eklediği taslağı oylamış ve Parlamentodan bu tasarı geçmiştir. Ancak bu düzenlemenin yürürlüğe girebilmesi için vali yardımcısı (*lieutenant governor*) tarafından kamuya duyurulması gerekmektedir ve çalışmamızın yapıldığı sırada hala bu düzenleme duyurulmamıştır. Bundan ötürü aile tahkimi adına hazırlanan taslak, *Prince Edward Island* için hala yürürlükte değildir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Alberta Arbitration Act R.S.A. 2000, c A – 43 § 2(3)*; *Newfoundland and Labrador Family Law Act R.S.N.L. 1990, c F-2 § 4*; *Nova Scotia Arbitration Act R.S.N.S. 1989, c 19 & Nova Scotia Matrimonial Property Act R.S.N.S. 1989, c 275 § 30 & 31*; *New Brunswick Family Law Act S.N.B. 2020, c 23 § 1*; *Prince Edward Island Arbitration Act R.S.P.E.I. 1988, c A-16.1 § 65(2) & An Act to Amend the Family Law Act S.P.E.I. 2017, c 64* (*CanLII*) <https://www.canlii.org/en/> (Erişim Tarihi: 06.12.2024).

a) Esasa Uygulanacak Hukukun Seçiminin Daha Kısıtlı Olması

Kanada'da dini tahkime ilişkin yaşanan tartışmaların ardından esasa uygulanacak hukuk tercihi, büyük oranda kısıtlanmıştır. Devletler, tahkime götürülen bir aile hukuku uyuşmazlığında kendi maddî hukuk hükümlerini uygulama eğilimindedir. Bu kural, Amerikan ve İngiliz hukukunda da geçerliliğini korumasına rağmen her iki devlet, kanunlar ihtilâfı kuralları ekseninde bir serbesti tanımaktadır. Hem *UFLAA* m. 4 hem Finansal Şart ile Çocuk Şartı m. 3, kanunlar ihtilâfı kurallarına göre tespit edilen üçüncü ülke hukukunun uyuşmazlığın esasına uygulanabileceğini kabul etmekte ve tarafların bu konuda tercihini kısıtlamamaktadır. Diğer taraftan Kanada, esasa uygulanacak hukuk seçimini daha da daraltmıştır. Kanada hukukuna göre aile tahkimine konu olan uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuk, sadece Kanada'da yer alan eyaletlerden birinin maddî hukuk hükümleri olabilir[234]. Ayrıca esasa uygulanacak hukuktan bağımsız bir şekilde aile hakeminin, her daim çocuğun üstün menfaatine uygun hareket etmesi gerektiği de özel olarak belirtilmektedir[235].

b) Hakemin Sahip Olması Gereken Şartların Yürütme Organlarınca Belirlenmesi

Aile tahkiminde hakemlerin taşıması gereken şartlar açısından Kanada, Amerika Birleşik Devletleri ile İngiltere'den ayrılmaktadır. Çünkü Amerikan hukukuna bakıldığında *UFLAA* m. 8'de önemli bir standardın belirlendiği; ayrıca eyaletler tarafından farklı şartların eklenebildiği görülmektedir[236]. İngiliz hukukunda ise hakem olacak kişinin, *IFLA* tarafından

---

[234] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Manitoba Arbitration Act C.C.S.M. 2023, c A120 § 31.1*; *Ontario Arbitration Act S.O. 1991, c 17 § 32(3)*; *Saskatchewan Arbitration Act S.S. 1992, c a-24.1 § 32(2)* (*CanLII*) <https://www.canlii.org/en/> (Erişim Tarihi: 14.12.2024).

[235] **LENKINSKI/ MEHRA,** s. 35; **MCGILL,** s. 61 – 62.

[236] *UFLAA* m. 8'e göre bir kişinin aile hakemi olabilmesi için ya eyaletin barosuna kayıtlı bir avukat ya da emekli bir hâkim olması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca bu kişinin hem aile içi şiddet hem de çocuk istismarı konularında eğitim alması da aranır. Lakin bu kural, bazı eyaletlerde esnetilebilmektedir. Mesela *Maine* hukukunda özel hakem (*referee*) olarak atanacak kişinin bir hukukçu veya avukat olmasına gerek yoktur. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **PRESCOTT, Dana E.:** *"Parental Conflict and the Appointment of Referees in Child Custody Cases"*, Maine Bar Journal, 2000, V. 15, s. 46 – 47. Benzer bir şekilde *Minnesota* hukukunda yer alan ebeveynlik ve çocukla

oluşturulan finansal hakemler panelinden (*financial panel of arbitrators*) veya çocuk hakemler panelinden (*children panel of arbitrators*) seçilmesi gerekecektir[237]. Diğer taraftan Kanada'da aile hakeminin taşıması gereken nitelikleri belirleme görevi yasa koyucuya bırakılmamış; yürütme organı tarafından şartların belirleneceği kabul edilmiştir[238].

c) İcra Edilebilirlik Şerhi ile Temyiz İncelemesi Arasında Net Bir Sınır Çizilmesi

Kanada hukukunda hakem kararları, verildikleri anda kesin ve bağlayıcı olmalarına rağmen bu kararların icrası için mahkemeye başvurulmalıdır. Ancak icra edilebilirlik konusunda onay verirken mahkeme, uyuşmazlığın esasına girmemeye büyük oranda özen göstermektedir. *Shoval v. Shoval*[239] davasında bu durum irdelenmiş; süreci çok uzatmamak adına mevzuatın uygulanma şekline ilişkin değerlendirme yapılmayacağı belirtilmiştir[240].

Diğer taraftan mahkemenin hakem kararı üzerinden gerçekleştireceği temyiz incelemesi, icra edilebilirlik şerhinin verilip verilemeyeceğine dair yapılan incelemeden

---

geçirilecek zaman danışmanlığı yöntemi (*parenting time expediting and parenting consulting*), bir çeşit arabuluculuk – tahkim (*med-arb*) olarak nitelendirilmektedir. Bu yöntemde hâkim, ebeveynin çocuk ile geçireceği zamanı belirlemesi ve taraflara yol göstermesi bir görevli (*expeditor*) atar. *Minnesota* hukukuna göre *expeditor*'un hukukçu olmasına gerek yoktur. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Minnesota Court Rules General Rules of Practice Title 4. Rules of Family Court Procedure § 310.03.* (*Minnesota Legislature*) <https://www.revisor.mn.gov/> (Erişim Tarihi: 09.07.2024).

[237] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: (*IFLA*) <https://ifla.org.uk/> (Erişim Tarihi: 17.12.2024).

[238] Bu konuda yetkiler, genellikle Kanada Eyaletinin vali yardımcısına verilmiştir. Vali yardımcısı; aile hakemi olacak kişilerin taşıması gereken şartları, alması gereken eğitimleri, belli bir kuruma kayıt olma önkoşulunu belirlemekte özgürdür. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Manitoba Arbitration Act C.C.S.M. 2023, c A120 § 2.1(1) & 56.1*; *Ontario Arbitration Act S.O. 1991, c 17 §* 58; *Saskatchewan Arbitration Act S.S. 1992, c a-24.1 § 58.1* (*CanLII*) <https://www.canlii.org/en/> (Erişim Tarihi: 17.12.2024). Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **LENKINSKI/ MEHRA,** s. 31 – 32.

[239] *Shoval v. Shoval [2006] CanLII 60347, 23 March 2006* (*CanLII*) <https://www.canlii.org/en/> (Erişim Tarihi: 22.12.2024).

[240] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *British Colombia Family Law Act S.B.C. 2011, c 25 § 19.20*; *Ontario Family Law Act R.S.O. 1990, c 17 § 59.8* (*CanLII*) <https://www.canlii.org/en/> (Erişim Tarihi: 20.12.2024). Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **KRONBY,** s. 189.

farklıdır. Temyiz incelemesinde mahkeme, sanki önüne bir ilâm gelmiş gibi hareket eder. Bununla birlikte yapılan temyiz incelemesi, Amerikan hukukundaki *de novo* yargılamaya benzetilmemelidir. *Lalonde v. Lalonde*[241] davasında hâkim, her ne kadar aile hakeminin görmezden geldiği bazı işlemleri tasvip etmediğini belirtse de temyiz incelemesinin konu ile alakalı olmadığını; hukuk kurallarının uygulanması sırasında kararı iptal ettirebilecek seviyede hakemin bir hata yapıp yapmadığı ile ilgilendiğini vurgulamıştır[242].

D. Almanya

1. Aile Tahkiminin Gelişimi

Alman hukukunda tahkim, 1998 tarihinde önemli bir değişiklik geçirmiş ve *ZPO*'nun 10'ncu kitabında düzenlenmiştir. Yeni tahkim rejimi, *UNCITRAL* Model Kanununda yer alan kurallar ile paralellik arz etmektedir. Kanuna bakıldığında Alman hukukunda tahkime elverişli uyuşmazlıkların ya ekonomik değer arz etmesi ya da tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir konuya ilişkin olması aranmaktadır[243].

Alman hukukunda bir boşanma hükmü ancak mahkeme tarafından verilebildiği ve boşanmanın belli fer'î taleplerinin tahkimde görülmesi mümkün olmadığı için aile tahkimi, Almanya'da hiçbir zaman çok popüler olmamıştır. Güney Almanya Aile Tahkimi Mahkemesi, 2006 – 2021 tarihleri arasındaki 15 yıllık süreçte sadece 143 dosya ile ilgilenmiştir. Söz konusu dosyalardan 126 tanesi, en geç 6 ay içinde çözülmüştür. Bununla birlikte (2 tanesi yargılamanın dışında olmak üzere) uyuşmazlıkların 139 tanesinde taraflar sulh yoluyla anlaşmış; 1 tanesi eşlerin bir araya gelmesi nedeniyle ve 1 tanesi de eşlerden birinin ölmesi nedeniyle sona

---

[241] *Lalonde v. Lalonde [1994] CanLII 18196, 9 November 1994* (*CanLII*) <https://www.canlii.org/en/> (Erişim Tarihi: 22.12.2024).

[242] **KRONBY,** s. 190; **LENKINSKI/ MEHRA,** s. 34; **MORRIS,** s. 26.

[243] **BARON/ LINIGER,** s. 37.

ermiştir. Dolayısıyla hakem kararının verildiği sadece 2 tane dosya bulunmaktadır[244]. Alman hukukunda aile tahkiminin çok rağbet görmemesinden dolayı bu başlık altında diğer devletlerde olduğu kadar detaylı bir anlatım yapılmamıştır.

2. Alman Hukukunda Aile Tahkiminin Farklı Yönleri

Almanya'da aile tahkimine ilişkin uygulamalar, kurumsal bir tahkim olarak nitelendirilebilecek Güney Almanya Aile Tahkimi Mahkemesinin hazırladığı Tahkim Şartına[245] uygun bir şekilde gerçekleştirilmektedir.

a) Esnekliğin Az Olması

Aile hukukunda tahkimin çok yaygın olmamasından ötürü Güney Almanya Aile Tahkimi Mahkemesinin hazırladığı Tahkim Şartındaki kurallar, özellikle ticarî tahkim rejiminde karşılaşılan kurallara göre daha az esneklik tanımaktadır. Bu doğrultuda bazı hükümlere şu şekilde değinilebilir:

- Alman hukukunda tahkime götürülebilecek aile hukuku uyuşmazlıkları finansal nitelikte olmalıdır. Uyuşmazlığın tarafları arasında evlilik ilişkisinin varlığına gerek yoktur[246].
- Uyuşmazlığın her iki tarafı da avukat tarafından temsil edilmelidir[247].

---

[244] İstatistik verisi için ayrıca bknz: <http://www.familienschiedsgericht.de/pdf/statistik.pdf> (Erişim Tarihi: 08.11.2024).

[245] *Schiedsordnung des Süddeutschen Familienschiedsgerichts vom 01.07.2024*, <https://familienschiedsgericht.de/wp-content/uploads/go-x/u/a1f7edb8-cedb-48bf-8f10-47a24f3faff6/Schiedsordnung.pdf> (Erişim Tarihi: 10.11.2024)

[246] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Schiedsordnung des Süddeutschen Familienschiedsgerichts § I.2*. (*Familienschiedsgericht*) <https://familienschiedsgericht.de/> (Erişim Tarihi: 15.08.2025).

[247] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Schiedsordnung des Süddeutschen Familienschiedsgerichts § IV.3*. (*Familienschiedsgericht*) <https://familienschiedsgericht.de/> (Erişim Tarihi: 15.08.2025).

- Yargılama, kamuya açık değildir. Yargılamaya dahil olan bütün taraflar, gizlilik ilkesine uygun hareket etmelidir[248].
- Yargılamanın ilerleyiş şekli, ayrıntılı bir şekilde Tahkim Şartında düzenlenmiştir ve Şartın dili, taraflara aksini kararlaştırma konusunda oldukça az serbesti tanımaktadır[249].

Tahkim anlaşması, tıpkı İngiliz aile tahkiminde olduğu gibi maktu bir sözleşme ile gerçekleşmektedir. Sözleşme örneğine Güney Almanya Aile Tahkim Mahkemesinin resmî sitesinden ulaşmak mümkündür[250].

Güney Almanya Aile Tahkim Mahkemesi, verdiği hakem kararını veya tarafların aralarında vardıkları sulh anlaşmasını 3 yıl saklamakla yükümlü tutulmuştur[251].

b) Hakemlerin Belli Olması

Güney Almanya Aile Tahkimi Mahkemesi, 2006 yılında Dr. Peter Gerhardt ile Dr. Werner Schulz tarafından kurulmuştur. Çalışmamızın hazırlandığı sırada her iki hukukçunun da emekli olduğu; hem Güney Almanya Aile Tahkim Mahkemesinin resmî sitesinde hem de Tahkim Şartında hakem olacak kişilerin Elisabeth Kurzweil ile Susanne van Lier olacağı açıkça belirtildiği bu noktada söylenebilir[252].

---

[248] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Schiedsordnung des Süddeutschen Familienschiedsgerichts § IV.1*. (*Familienschiedsgericht*) <https://familienschiedsgericht.de/> (Erişim Tarihi: 15.08.2025).

[249] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Schiedsordnung des Süddeutschen Familienschiedsgerichts § IV.4*; *IV.5*; *IV.6*; *IV.7* (*Familienschiedsgericht*) <https://familienschiedsgericht.de/> (Erişim Tarihi: 15.08.2025).

[250] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Schiedsvereinbarung* <https://familienschiedsgericht.de/wp-content/uploads/go-x/u/a4833aa7-c244-431c-90b6-2e1bef7697d2/Schiedsvereinbarung.pdf> (Erişim Tarihi: 15.08.2025).

[251] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Schiedsordnung des Süddeutschen Familienschiedsgerichts § V.2*; *V.3* (*Familienschiedsgericht*) <https://familienschiedsgericht.de/> (Erişim Tarihi: 15.08.2025).

[252] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Schiedsordnung des Süddeutschen Familienschiedsgerichts § III.1*. (*Familienschiedsgericht*) <https://familienschiedsgericht.de/> (Erişim Tarihi: 15.08.2025).

VI. AİLE TAHKİMİ REJİMİNİN TÜRK HUKUKUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Türk aile hukukunda mahkeme dışı yolların oluşturulmasına odaklanan çalışmalara son yıllarda sıklıkla rastlanılmakta; ancak bu gelişmeler büyük oranda aile arabuluculuğuna odaklanmaktadır[253]. Öğretide aile tahkiminin rejim olarak Türk hukukunda kabulüne ilişkin olumlu veya olumsuz görüşlere pek rastlanılmamaktadır. Kanaatimizce aile tahkiminin Türk hukukunda bir rejim olarak kabul edilmesi, özellikle de diğer ticarî olmayan uyuşmazlıklar açısından tahkimin uygulanabilirliğinin arttırılmasının ardından faydalı olabilecektir. Ancak bu görüşün kabul edilmesi halinde dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır:

- Aile tahkimine ilişkin kurallar detaylı ve dikkatli bir şekilde oluşturulmalıdır. Dolayısıyla kapsam, uygulanacak hukuk, tahkim anlaşması, aile hakemleri, yargılamalar ve hakem kararlarına ilişkin nitelikler ayrı ayrı düzenlenmelidir.
- Aile tahkiminde bazı prensipler belirlenmeli; hakeme bu prensipler doğrultusunda hareket etme ödevi yüklenmelidir. Tarafların iradelerine öncelik tanınması, aile içi şiddet iddiaları veya şüphelerine karşı ilgili makamlara bildirimde bulunması veya yargılamada çocuğun üstün menfaatinin her daim göz önüne alınması; bu çerçevede akla gelebilecek ilkelerden bazılarıdır.

---

[253] Adalet Bakanlığının sitesinde Lisa PARKINSON'un "*Family Mediation*" adlı eserinin *"Aile Arabuluculuğu"* başlığı altında baş editör Yonca Fatma YÜCEL'in katkıları ile çevirisi bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Aile Arabuluculuğu – Family Mediation, Lisa PARKINSON, Sorumlu Editör: Yonca Fatma YÜCEL* (*Arabuluculuk Daire Başkanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü*) <https://adb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1512021090918Aile%20Arabuluculu%C4%9Fu.pdf> (Erişim Tarihi: 18.05.2025). Yine Adalet Bakanlığının sitesinde Şükran ŞIPKA, Nur ÖZDEN ve Şebnem AKİPEK ÖCAL editörlüğünde Ayça ÖZDOĞAN ve 6 diğer farklı yazardan oluşan *"Aile ve Miras Hukukunda Uzman Arabuluculuk"* kitabı yayınlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Aile ve Miras Hukukunda Uzman Arabuluculuk* (*Arabuluculuk Daire Başkanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü*) <https://adb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1512021090918Aile%20Arabuluculu%C4%9Fu.pdf> (Erişim Tarihi: 18.05.2025).

- Taraflar açısından usulî güvenceler ve farklı koruma yolları oluşturulmalıdır. Sadece mevcut tahkim mevzuatında sayılan iptal sebeplerinin aile tahkiminde uygulanması, hakkaniyetsiz durumlara yol açabilir.
- Aile tahkimi, kurumsal bir yapı bünyesinde yürütülebilir. Bu sayede süreç, daha sistematik bir şekilde ilerleyebilir ve kontrol altında tutulabilir. Kurumsal tahkim fikrinin değerlendirilmesi halinde tüketici hakem heyetleri, sigorta tahkim komisyonları, hal hakem heyetleri ve Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu gibi farklı uyuşmazlık çözüm yollarının işleyişinden faydalanılması mümkündür[254].
- Aile tahkimi, güncel arabuluculuk tartışmaları ile beraber ele alınabilir. Ayrıca *med – arb*'ın bir alternatif olup olamayacağı ayrıca üzerine düşünülebilecek bir başka konudur.

[254] Sayılan kurumlar hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz. **İZGİ, Mehmet Feridun:** Türk Hukukunda Tahkim Benzeri Uyuşmazlık Çözüm Yolları, İstanbul 2023, s. 314 vd.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKU EKSENİNDE AİLE TAHKİMİ MESELELERİ

I. GENEL OLARAK

Çalışmamızın birinci bölümünde aile tahkiminin ne olduğundan ve nasıl düzenlendiğinden bahsedilmiş; Türk hukuk terminolojisi ile paralel bir şekilde konu olabildiğince somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Özellikle dünyanın genelinde tahkime elverişlilik algısının değişmesi, aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkime götürülebileceği yönündeki kanıyı güçlendirmiştir[255].

Aile tahkiminin Türk hukuku çerçevesinde değerlendirilmesine geçmeden önce bu bölümün iki temel başlık ekseninde şekilleneceği unutulmamalıdır. İlk olarak aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların pozitif düzenlemeler çerçevesinde tahkime elverişli olup olmadığı incelenecek; söz konusu uyuşmazlıkların tahkime götürülmesine ne ölçüde izin verildiği ve sınırlandırıldığı sorgulanacaktır. Zira tahkime elverişliliğin yorumlanma şekli, bir uyuşmazlığın tahkimin kapsamına girip girmemesini doğrudan etkilemektedir.

Tahkime elverişlilik açısından yapılan incelemelerin ardından milletlerarası aile tahkim yargılamaları ve hakem kararlarının Türk milletlerarası özel hukukundaki yerine bakılacak; ayrıca yabancılık unsuru içeren aile tahkim yargılamaları açısından ortaya çıkan ayrıksı durumlara göz atılacaktır.

II. TAHKİME ELVERİŞLİLİK YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRME

Kıta Avrupası devletlerinin önemli bir kısmı, aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı yönünde bir yorum yapma eğilimdedir[256]. Türk hukukunda da

[255] **DARAOĞLU, Doğuş:** Tahkime Elverişlilik Doktrini, Yüksek Lisans Tezi, Altınbaş Üniversitesi, İstanbul 2023, s. 22 – 23.

[256] **KOSHY,** s. 222.

tahkime elverişlilik, Kıta Avrupası devletlerinin anlayışı ile paralel bir şekilde gelişmiştir. Hem 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu[257] (MTK) m.1(4)'e hem 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu[258] (HMK) m. 408'e göre *"taşınmaz mallar üzerindeki aynî haklar"* ile *"iki tarafın iradelerine tâbi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar"* tahkime elverişli değildir. Fakat iki tarafın iradesine tâbi olmaktan ne kast edildiği yoruma açıktır. Bu konuda farklı görüşler ileri sürülmüştür[259]. Aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkime elverişli olup olmadığının tespit edilebilmesi, kabul edilen görüşe göre değişecektir.

Tahkime elverişlilik, objektif ve sübjektif olmak üzere iki farklı boyuta sahip bir kavramdır. Objektif tahkime elverişlilik, bir uyuşmazlığın konu bakımından tahkimde çözülebilmesini; sübjektif tahkime elverişlilik ise bir uyuşmazlığın taraflarının tahkime başvurabilme ehliyetini ifade eder[260]. Çalışmamızın asıl odağını objektif tahkime elverişlilik oluşturmaktadır. Zira sübjektif tahkime elverişliliğin aile tahkimi özelinde ayrıca incelenmesine gerek yoktur. Sübjektif tahkime elverişliliğe yönelik çalışmalar, devletin bir özel hukuk kişisi gibi davranarak tahkim anlaşmasının tarafı olup olamayacağına odaklanmaktadır[261]. Bir önceki bölümdeki açıklamalarımızdan da hatırlanacağı üzere aile tahkimine götürülen uyuşmazlıkların

[257] RG. 05.07.2001 S. 24453.

[258] RG. 04.02.2011 S. 27836.

[259] **AYDOĞMUŞ,** s. 1264, **HUYSAL, Burak:** Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkime Elverişlilik, İstanbul 2010, s. 197.

[260] **DARAOĞLU,** s. 20 – 21; **IŞIK, Serpil,** MTK ve HMK Kapsamında Hakem Kararlarına Karşı İptal Davası, İstanbul 2022, s. 294 – 296; **İLHAN, Hüseyin Afşin:** Tahkim Sözleşmesinin Geçerliliği, Ankara 2016, s. 222 vd.; **ÖZKAN, Işıl:** *"Uluslararası Ticari Tahkimde Uygulanacak Hukuk"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2020, C. 40, S. 2, s. 836 – 838; **UÇAR, Mehmet:** *"Tahkime Elverişlilik"*, İstanbul Barosu Dergisi, 2023, C. 97, S. 2023/2, s. 79; **YILMAZ, Süleyman/ ÇAVUŞOĞLU, Gökçe Filiz:** *"Türk Hukukunda Tahkime Elverişlilik Kavramı ve Taşınmaz Aynına İlişkin Uyuşmazlıkların Tahkimde Görülmesi"*, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 10, S. 2, s. 601.

[261] **DARAOĞLU,** s. 20; **EKŞİ, Nuray:** Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Tahkim (6100 Sayılı HMK m. 407 – 444), İstanbul 2013, s. 73; **HENDEM, Burcu:** Hukuk Muhakemeleri Kanunu Bakımından Tahkime Elverişlilik, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2023, s. 32.

neredeyse tamamı, boşanma veya boşanmanın fer'î taleplerine ilişkindir. Bu durum, uyuşmazlığın taraflarının iki özel hukuk kişisi olduğunu göstermekte; devletin veya bir kamu tüzel kişinin aile tahkiminde taraf olma ihtimalini neredeyse imkânsız hale getirmektedir. Dolayısıyla aile tahkimine konu olan bir uyuşmazlıkta sübjektif tahkime elverişliliğin sağlandığı kabul edilebilir. Ancak taraflardan birinin kamu kuruluşu olduğu bir uyuşmazlığın aile tahkimine götürülmesi bir şekilde söz konusu olursa ilgili kurumun, özel hukuk kişisi sıfatıyla hareket etmediği ileri sürülebilecektir.

A. Tahkime Elverişliliğe Uygulanacak Hukuk

Tahkime elverişliliğe uygulanacak hukuk, tahkim üzerine çalışan yazarların mercek altına aldığı başlıklardan biridir. Zira bu konuda milletlerarası veya yeknesak bir uygulama bulunmadığı için doktrinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. New York Sözleşmesi, tahkime elverişliliğe uygulanacak hukuk konusunda sınırlı bir düzenlemeye sahiptir. Ayrıca farklı hukuk düzenleri, yabancılık unsuru taşıyan milletlerarası uyuşmazlıklarda tahkime elverişliliği, millî tahkim rejimlerinde düzenlenen tahkime elverişliliğe göre çok daha esnek bir şekilde yorumlayabilmektedir[262]. MTK'nın tahkime elverişlilik konusunda ele aldığı *"iki tarafın iradelerine tâbi uyuşmazlıklar"* kriteri de maddî hukuka ilişkin bir esas belirlemediği için uygulanması gereken hukuk sorununu da beraberinde getirmektedir[263]. Dolayısıyla Türk hukukunda yabancılık unsuru taşıyan bir uyuşmazlığın tahkime elverişliliğini tayin edecek hukukun ne şekilde belirleneceği ayrıca incelenmelidir.

Tahkime elverişliliğe uygulanacak hukuk, tespiti yapacak kişinin hakem veya hâkim olmasına göre iki alt başlıkta incelenebilecek bir konudur.

---

[262] **İLHAN,** s. 233 – 234.

[263] **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 362.

1. Hakem Tarafından Tahkime Elverişlilik İncelemesi

Milletlerarası tahkim yargılamalarında hakemin, herhangi bir millî hukuka tâbi olmadığı kabul edilir. Dolayısıyla hakem, tahkime elverişliliğe uygulanacak hukuk konusunda daha fazla alternatife sahiptir. Kendisinin millî kamu düzenine bağlı bir şekilde hareket etmesine gerek yoktur[264]. Doktrinde hakemin tahkime elverişliliğe uygulayabileceği hukuk açısından aşağıdaki irtibat noktaları sayılmıştır.

a) Tahkim Anlaşmasının Geçerliliğine Uygulanan Hukuk

Tahkim anlaşmasının geçerliliğini tayin eden hukukun tahkime elverişliliğe de uygulanması gerektiğini ileri süren yazarlar, uyuşmazlığın tahkime elverişli olmasının da özü itibariyle tahkim anlaşmasının esasına ilişkin bir geçerlilik şartı olduğuna dikkat çekmektedir[265]. Bu görüşü savunanlar, New York Sözleşmesi m. 2(1) hükmündeki *"hakemlik yolu ile halledilmesi mümkün olan uyuşmazlıklar"* ifadesinin içinde tahkime elverişliliğin de yer aldığını ileri sürmektedir. Ancak bu argümana karşı doktrinde diğer bir görüş, tahkim anlaşmasının geçerliliği ile tahkime elverişlilik kavramlarının birbirlerinden farklı olduğunu; uyuşmazlığın bir kısmının tahkime elverişli olmamasının bütün tahkim anlaşmasını geçersiz hale getirmediğini ileri sürmektedir[266].

---

[264] **BREKOULAKIS, Stavros:** Law Applicable to Arbitrability: Revisiting the Revisited Lex Fori, içinde: Arbitrability: International and Comparative Perspectives (**Ed. BREKOULAKIS, Stavros/ MISTELIS, Loukas A.**), Güney Hollanda 2009, s. 111; **CAN, Mustafa Cemre:** *"Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkime Elverişliliğe Uygulanacak Hukuk"*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2020, C. 26, S. 2, s. 1353; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 351; **İLHAN,** s. 224.

[265] **HANOTIAU, Bernard:** *"The Law Applicable to Arbitrability"*, Singapore Academy of Law Journal, 2014, V. 26, Special Issue, s. 879; **İLHAN,** s. 224.

[266] **BARAUSOVA, Victoria:** *"The Law Governing Arbitrability: Problems and Proposals"*, International Commercial Arbitration Review, 2017, V. 2017, I. 2, s. 139; **CAN,** s. 1354 – 1355; **HANOTIAU,** s. 883; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 353; **ÖZKAN,** s. 835.

Bu görüş, tarafların tahkim anlaşmasına uygulanacak hukuk konusunda herhangi bir tercih yapmamaları halinde hangi hukukun uygulanacağına cevap vermemektedir. Bazı yazarlar tahkim yeri hukukunun göz önüne alınacağını belirtirken diğerleri uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukukun geniş bir şekilde yorumlanarak tahkim anlaşmasını ve tahkime elverişliliği de içine alabileceğini belirtmektedir[267]. Görüşü savunan kişiler, tahkim anlaşmasına uygulanacak hukuka göre tahkime elverişliliğin tayin edilmesinin hakkaniyete uygun olacağını ileri sürmektedir[268]. Diğer taraftan hukuk seçimi ile tahkime elverişliliğin belirlemesini taraf iradesine çok büyük bir hukukî sonuç bağlanması şeklinde yorumlayan yazarlara rastlamak da mümkündür[269]. Zira bu kabul, millî hukuklarda yer alan tahkime elverişlilik kurallarını geçersiz hale getirebilir ve hileli bağlanmaların önünü açabilir. Nitekim New York Sözleşmesi m. 5(2)(a) lafzının bu şekilde yorumlanmasının yepyeni bir hukukî rejim yaratmak anlamına geleceği de eklenmiştir[270]. MTK m. 15(3)'ün lafzının da aksi yöndeki bu yorumu desteklediğini söylemek mümkündür[271].

b) Tahkim Yeri Hukuku

Bazı yazarlar, elverişliliğin tayininde tahkim yerinin baz alınması gerektiğini savunmaktadır. Gerekçe olarak da tahkim anlaşmasının geçerliliğinin tahkim yerinin usul hukuku kurallarına göre belirlendiği; bu usul hukuku kuralları sayesinde tahkime elverişliliğin tespit edileceği ileri sürülmektedir[272]. Nitekim yargılamanın sonucundan memnun olmayan tarafın açacağı olası bir iptal davasında tahkime elverişlilik, hakem kararının icrasında ayrı bir

[267] **EKŞİ,** *Hukuk Muhakemesi*, s. 91; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 354 vd.

[268] **İLHAN,** s. 226; **ÖZEL, Sibel:** Milletlerarası Ticari Tahkimde Kanunlar İhtilafı Meseleleri, İstanbul 2008, s. 55.

[269] **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 354.

[270] **BARAUSOVA,** s. 139; **CHUKWUMERIJE, Okeize:** Choice of Law in International Commercial Arbitration, Thesis of Doctor of Jurisprudence, York University, Toronto 1992, s. 142.

[271] **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 358; **İLHAN,** s. 231.

[272] **HANOTIAU,** s. 883; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 360; **İLHAN,** s. 224 – 225.

yeri olan tahkim yeri devleti mahkemeleri tarafından çözülecektir. Bundan ötürü tahkime elverişliliğin hakem kararına icraî kabiliyeti kazandıracak hukuka bağlanarak belirlenmesi sağlıklı bir çözüm sunmaktadır[273].

Tahkim yeri hukukuna göre elverişliliğin tayin edileceğini kabul eden görüşü eleştiren yazarlar, tahkim yerinin belirlenmesinde seyahat külfetini azaltma amacının güdülebildiğine; dolayısıyla uyuşmazlık ile tahkim yeri arasında doğal bir bağlantının bulunmayabileceğine işaret etmektedir[274]. Lakin bu eleştiri, tahkim yeri ile tahkimin cereyan ettiği yerin aynı olmak zorunda olmadığı[275] argümanı ile karşı karşıya kalabilir. Görüşe yönelik bir diğer eleştiri ise Türkiye gibi tahkime elverişliliği *"serbest tasarruf ölçütü"* şeklinde bir kurala bağlayan devletlerde yeni bir uygulanacak hukuk probleminin doğmasıdır. Uygulamada hakemler, elverişliliği belirlerken en çok tahkim yeri hukukunu göz önüne almaktadır[276].

c) Tenfiz Yeri Hukuku

İleri sürülen görüşlerden biri, tahkime elverişliliğe tenfiz yeri hukukunun uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Bu görüşü savunan yazarlar, New York Sözleşmesi m. 5(2)(a) çerçevesinde somut olay değerlendirmesinin yapılması gerektiğini ve hakem kararına etki tanıyacak devletin hukukuna göre elverişliliğin tayin edilmesinin mantıklı olduğunu savunmaktadır[277]. Bu görüş, hakem kararının hangi devlette etki doğuracağının önceden belirlenemeyeceği gerekçesiyle eleştirilmiş; hakemin kararı verirken tenfiz yerini göz önüne

[273] **BREKOULAKIS,** *Arbitrability*, s. 120; **CAN,** s. 1357 – 1359.

[274] **CAN,** s. 1359; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 366.

[275] **AKINCI,** *Tahkim*, s. 284 – 286; **CAN, Hacı/ TUNA, Ekin:** Milletlerarası Tahkim Hukuku, Ankara 2021, s. 386.

[276] **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 362, 368; **ÖZEL,** s. 55; **ÖZKAN,** s. 835 – 836.

[277] **DARAOĞLU,** s. 32.

alamayacağı ve almaması gerektiği ileri sürülmüştür. Uygulamada pek karşılık bulan bir görüş değildir[278].

d) Diğer Hukuklar

Tahkime elverişliliğe uygulanacak hukuk konusunda bir netlik olmayışı, uyuşmazlık ile irtibatı olan bütün hukukların uygulanma ihtimalini de beraberinde getirmiştir[279]. Doktrinde taraflardan birinin veya her ikisinin millî hukuku, tahkim anlaşmasının konusunu oluşturan uyuşmazlığa uygulanacak hukuk, tahkim anlaşmasıyla yetkisi kaldırılan mahkemenin millî hukuku veya bahsi geçen bütün hukuk düzenlerinin bir kombinasyonu; elverişliliğe uygulanabilecek hukuklar arasında sayılmıştır[280].

Milletlerarası kamu düzenine yönelik geliştirilen standartların netleştirilmesi ve tahkime elverişliliğin tespitinde uygulanması, ileri sürülen bir başka çözüm önerisidir. Ancak bu yaklaşım, tahkim yeri hukukunun emredici hükümleri ile milletlerarası kamu düzeninin çatışması halinde her devletin, kendi emredici hükümlerine öncelik tanıması ihtimalinden dolayı sakıncalı bir tarafa sahiptir[281].

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere hakemin tahkime elverişliliğe uygulayacağı hukuk, tartışmalı bir konudur. Her ne kadar milletlerarası hukukta bu konuya ilişkin farklı çözüm önerileri getirilmiş olsa da yeknesak bir uygulama için özel adım atılmadığı müddetçe elverişlilik, millî kanunlara göre çözülmeye devam edecektir[282].

[278] **CAN,** s. 1359; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 369; **İLHAN,** s. 226; **ÖZEL,** s. 56.

[279] **CAN,** s. 1360; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 348.

[280] **CAN,** s. 1353; **DARAOĞLU,** s. 48 – 49; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 348 – 349.

[281] **CAN,** s. 1360 – 1361; **DARAOĞLU,** s. 49 – 50; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 372.

[282] **CAN,** s. 1362.

2. Mahkeme Tarafından Tahkime Elverişlilik İncelemesi

Tahkimde görülse dahi uyuşmazlık, bir şekilde devlet mahkemesinin önüne getirilecektir. Bu durum tahkim yargılaması devam ederken açılan davada tahkim itirazının öne sürülmesi, hakem kararının iptalinin talep edilmesi veya hakem kararının icrasının istenmesi ile gündeme gelebilir. Dolayısıyla hakemin tahkime elverişliliğe uygulayacağı hukuktan ziyade hâkimin bu noktadaki değerlendirmesi ayrı bir öneme sahiptir[283]. Hem doktrindeki genel görüş hem uygulama, mahkemenin *lex fori*'ye göre elverişliliği tayin edeceğini kabul etmektedir[284]. Ancak devlet mahkemelerinin tahkime elverişlilik problemini ele alma şekli, tahkimde ilerlenen aşamaya göre değişecektir. Diğer bir deyişle hakem kararı verilmeden önce ve verildikten sonra mahkemenin elverişliliğe yaklaşımı, farklı dayanak noktalarına sahiptir[285].

a) Hakem Kararı Verilmeden Önce Uygulanacak Hukuk

Tahkim yargılaması başlamadan önce veya başladıktan sonra ancak nihaî karar verilmeden önce hâkimin uygulayacağı hukuk konusunda devletlerin farklı uygulamalarına rastlanılsa bile genel kabul, yukarıda da belirtildiği üzere mahkemelerin kendi hukukuna göre tahkime elverişliliği belirlemesidir[286]. Ancak bu aşamada yapılan elverişlilik incelemesinde mahkeme, kendi hukukunda yer alan elverişlilik kriterlerini uygulamaktan ziyade yetki alanına giren bir uyuşmazlığın varlığından hareket etmektedir. Diğer bir deyişle hakem kararı verilmeden önce yapılan elverişlilik incelemesi, yetkiye dair bir meseledir[287]. Hem New York Sözleşmesinde hem MTK'da elverişlilik ile geçerlilik şartlarının farklı düzenlendiğine vurgu yapan doktrin, meselenin yetkiye göre ele alınması gerektiğini kabul etmektedir[288].

---

[283] **CAN,** s. 1360; **ÖZEL,** s. 56.

[284] **BARAUSOVA,** s. 140; **CAN,** s. 1362.

[285] **DARAOĞLU,** s. 33; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 376.

[286] **BREKOULAKIS,** *Arbitrability*, s. 103 – 104; **HANOTIAU,** s. 884; **ÖZEL,** s. 56; **UÇAR,** s. 89.

[287] **BARAUSOVA,** s. 142; **CAN,** s. 1365; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 391 – 392.

[288] **CAN,** s. 1363; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 397 – 398.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda bir devlet mahkemesi, hakem kararı verilmeden önce yaptığı elverişlilik incelemesinde münhasır yetkiyi araştıracaktır. Münhasır yetkinin bulunduğu bir uyuşmazlıkta tahkime başvurulduğunu tespit eden mahkeme, *lex fori*'ye göre problemi çözecektir. Diğer yandan münhasır yetkinin bulunmadığı veya kendi ülkesinin tahkime konu olan uyuşmazlık açısından güçlü bir irtibat noktası teşkil etmediğini tespit eden mahkeme, uyuşmazlıktan elini çekmeli ve karar verme yetkisini hakeme veya hakem heyetine bırakmalıdır[289].

b) Hakem Kararı Verildikten Sonra Uygulanacak Hukuk

Hakem kararı verildikten sonra tahkime elverişlilik meselesini hâkim ya kararı iptal etmek ya da kararın icra edilmesini sağlamak amacıyla göz önüne alacaktır.

İptal davalarında devletlerin neredeyse tamamı, kendi hukukunu uygulamaktadır. Zira New York Sözleşmesi m. 5(2)(a) hükmünde belirtilen *"tanıma ve icra talebinin öne sürüldüğü memleketin kanununa göre ihtilâf mevzuunun hakemlik yolu ile halle elverişli bulunmaması"* şartı, açık bir şekilde *lex fori*'nin uygulanacağına işaret etmektedir. Aynı şekilde *UNCITRAL* Model Kanunu m. 34(2)(b)(i)'de *"uyuşmazlığın konusunun bu Devletin hukukuna göre tahkim yoluyla çözüme kavuşturulamaması"* ifadesi, benzer bir yorum yapılmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte doktrinde bazı yazarlar, uyuşmazlık ile mahkeme ülkesi arasındaki irtibatın zayıf olması halinde hâkimin elverişliliği *lex fori*'ye göre belirlenmesinin hakkaniyete uygun olmayacağını da ileri sürmüştür[290].

New York Sözleşmesi m. 5(2)(a)'ya göre hakem kararının icrası için mahkemeye başvurulması halinde tahkime elverişliliğe *lex fori*'nin uygulanacağı nettir. Ancak doktrin, burada dar yorum yapılmasının ve icra edilebilirliğe ilişkin karar verilirken hâkimin,

[289] **BARAUSOVA,** s. 142; **BREKOULAKIS,** *Arbitrability*, s. 107; **CAN,** s. 1364.

[290] **BREKOULAKIS,** *Arbitrability*, s. 108; **CAN,** s. 1366; **HANOTIAU,** s. 884 – 885; **İLHAN,** s. 230; **ÖZEL,** s. 57; **UÇAR,** s. 89.

uyuşmazlık ile kendi ülkesi arasındaki bağlantıyı dikkate almasının hakkaniyetli olacağını belirtmiştir. Zira bir devletin mahkemesi, sadece icrada yardımcı olması için başvurulan bir makam ise *lex fori*'nin uygulanması her daim âdil bir çözüm teşkil etmeyebilir[291].

B. Objektif Tahkime Elverişlilik Konusunda İleri Sürülen Görüşler

Tahkime elverişliliğe Türk hukukunun uygulanması halinde bu kavramın içinin nasıl doldurulacağı meselesi, incelenmesi gereken bir diğer konudur. Objektif tahkime elverişliliğin kapsamının belirlenmesinde temel amaç, irade serbesti ile kamu yararının korunması arasındaki hassas dengenin tesis edilmesidir. Ancak bu dengeyi sağlamak her zaman açık ve net olmayabilir[292].

Daha önce de değinildiği üzere *"taşınmaz mallar üzerindeki aynî haklar"* ile *"iki tarafın iradelerine tâbi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar"*, tahkime elverişliliğin sınırını belirleyen iki kriterdir. Taşınmazlara ilişkin uyuşmazlıkların tahkime elverişliliği konusuna ilerleyen kısımlarda değinilecektir[293]. Diğer taraftan iki tarafın iradesine tâbi olan uyuşmazlıkları belirlemek, tahkimin kapsamının çizilmesi açısından ayrıca önemlidir.

1. Kıta Avrupası Hukuk Sistemi Görüşü

Kıta Avrupası Hukukuna tâbi devletlerde tahkime elverişliliğin kriteri, genellikle *"malvarlığına ilişkin uyuşmazlıklar"* olarak belirlenmiştir[294]. Almanya, Fransa ve İsviçre gibi devletlerde bu görüşün geçerli olduğuna; ilgili hukuk düzenlerinde malvarlığına ilişkin aile hukuku uyuşmazlıklarının tahkime götürülmesine izin verildiğine veya götürülmesinde sakınca olmadığını savunan görüşlere gittikçe daha fazla rastlanıldığına çalışmamızın önceki

[291] **CAN,** s. 1367; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 408.

[292] **BREKOULAKIS,** *Arbitrability*, s. 110; **DARAOĞLU,** s. 23 – 25.

[293] Konunun detayları için ayrıca bknz: **II. Tahkime Elverişlilik Yönünden Değerlendirme**, s. 93, 100 – 101.

[294] **FOUCHARD, Philippe/ GAILLARD, Emmanuel/ GOLDMAN, Berthold:** On International Commercial Arbitration (**Ed. GALLIARD, Emmanuel/ SAVAGE, John**) The Hague 1999, s. 340

kısımlarında değinilmiştir[295]. Doktrinde de bazı yazarlar, malvarlığına ilişkin uyuşmazlıklar kriterinin ya Türk hukukunda kullanılması ya da bu konuda düzenleme yapılması gerektiğine işaret etmiştir[296]. Bununla birlikte bu görüşün Türk hukukunda genel anlamda kabul gördüğünü söylemek güçtür. Türk hukukunda tahkime elverişlilik, birçok Kıta Avrupası Hukukuna tâbi devlette olduğu gibi maddî hukuk hükmüne bağlanmamıştır. HMK ile MTK'daki ilgili hükümlerin lafızları bu konuda açıktır. İki tarafın iradesine tâbi işlemler ile malvarlığına ilişkin uyuşmazlıklar her zaman örtüşmeyebilir. Ayrıca malvarlığına ilişkin uyuşmazlıklar kriterinin uygulanması kabul edilse dahi maddî hukuka bağlı kriterlerin kapsamının ayrıca çizilmesi gerekecektir ve bu işlem, her zaman kolay bir şekilde gerçekleştirilememektedir[297].

2. Uyuşmazlığın Kamu Düzeninden Olması Görüşü

Tahkime elverişlilik kriterini açıklamak amacıyla ortaya atılan bir diğer görüş, kamu düzeni müdahalesidir. Doktrinde kamu düzeni, *"toplum çıkarının korunması amacıyla ortaya çıkan düzenin bütünü"* olarak tanımlanmıştır[298]. Görüşü savunan yazarlar, bazı uyuşmazlıkların kamu düzeninden olduğunu ileri sürmüş; devletin egemenlik alanına giren ve toplumsal bütünlüğünü etkileyen konuların tahkimin kapsamının dışında tutulması gerektiğini belirtmiştir[299]. Yargıtay uygulamasının da bu görüşü destekleyecek şekilde geliştiği ayrıca vurgulanmalıdır. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, kamu düzenini *"tarafların uymak*

[295] Konunun detayları için ayrıca bknz: **IV. Aile Tahkiminin Özellikleri**, s. 27 vd.

[296] **IŞIK,** s. 301 – 308; **İLHAN,** s. 225; **ÖZSUNAY, Ergun:** Adalet Bakanlığı Hukuk Muhakemeleri Tasarısı'nda İç Tahkim (m. 411 – 448) Paneli, Ankara 2007, s. 47; **YILMAZ, Ejder:** *"Tahkimde İtirazın İptali Davası ve Tahkime Elverişlilik Kuralı"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 547.

[297] **FOUCHARD/ GAILLARD/ GOLDMAN,** s. 341.

[298] **HENDEM,** s. 54; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 199.

[299] **ÖZTÜRK, Emrah:** Medeni Usul Hukukunda İlk İtirazlar, Ankara 2014, s. 110 – 113; **KALPSÜZ, Turgut:** Türkiye'de Milletlerarası Tahkim, Ankara 2010, s. 143- 144.

zorunda oldukları, kamu hukukundan ve özel hukuktan doğan ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri kurallar" olarak tanımlamıştır[300].

Bu görüş, farklı açılardan eleştiriye maruz kalmıştır. Görüşü eleştiren yazarlar, uyuşmazlığın kamu düzenine ilişkin olması ile tahkime elverişlilik arasında doğrudan bir bağ olmadığından hareket etmekte; her iki kavramın sadece paralel bir ilişkiye sahip olduğuna dikkat çekmektedir[301]. Zira kamu düzeni, sadece belli uyuşmazlıklarda uygulanmaz; şartların sağlanması halinde bütün uyuşmazlıklarda verilen kararlar kamu düzenini ihlal edebilir. Öte yandan kamu düzenine içkin olarak nitelendirilen uyuşmazlıklar hakkında verilen kararlar da her zaman kamu düzenini ihlal etmez. Dolayısıyla tahkime elverişliliğin tayininde bu kriterin kullanılmasının yerinde olmadığı ileri sürülmüştür[302].

Tüketici, kira veya iş hukukundan doğan uyuşmazlıklar; tasarruf serbestisine yönelik işlemlerin konusu oluşturmalarına rağmen doktrinde genellikle tahkime elverişsiz olarak nitelendirilmektedir. Söz konusu uyuşmazlıklarda verilen hakem kararlarının kamu düzenini ihlal etme riskinin yüksek olması ve zayıf konumdaki tarafın korunmaya ihtiyaç duyması, bu durumun temel nedenleri arasında sayılmıştır[303]. Aile hukukunda da hukukî güvenlik ve tarafların korunması gibi farklı menfaatler, sık ve yoğun devlet müdahalesini beraberinde getirmektedir[304]. Dolayısıyla bir aile hukuku uyuşmazlığında verilen kararın, farklı bir özel hukuk uyuşmazlığında verilen karara kıyasen kamu düzenini ihlal etme riski daha yüksek

---

[300] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: Yargıtay İBGK, E. 1972/2, K. 1972/12, T. 23.10.1972 (*Legal Bank*) <https://mevzuatvekararlar.legalbank.net/arama> (Erişim Tarihi: 11.02.2025); Yargıtay İBGK, E. 1993/4, K. 1994/1, T. 28.01.1994; Yargıtay İBBGK, E. 2010/1, K. 2012/1, T. 10.02.2012 (*lexpera.com*) <https://www.lexpera.com.tr/> (Erişim Tarihi: 11.02.2025).

[301] **DÜRÜSTKAN, Seden:** Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul 2016, s. 52; **HENDEM,** s. 57; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 133.

[302] **HENDEM,** s. 60.

[303] **TAŞPINAR AYVAZ, Sema:** *"Bedensel Zararlarda Tahkim"*, Bedensel Zararlardan Doğan Hukuki Sorumluluk Uluslararası Kongresi, Türkiye Barolar Birliği, Kıbrıs 2019, s. 415 – 416.

[304] **BURLEY, Zachary:** *"The Idea of Arbitration"*, Arbitration Law Review, 2015, V. 7, s. 367.

olabilir. Ancak bu tutuma karşı doktrin, kamu düzeni müdahalesinin istisnai niteliğine vurgu yapmakta ve Türk hukukunda kabul edilen temel prensiplere aykırılığın doğması halinde kamu düzeninin devreye girdiğini hatırlatmaktadır[305]. Nitekim kamu düzeninin belli başlı kriterlere bağlı olmadan uygulanması, nitelik itibariyle bu kurumun adlî veya idarî makamlara verilen bir çeşit takdir yetkisine ya da keyfi uygulamaya dönüşmesi riskini de beraberinde getirmektedir[306]. Ayrıca belli belli başlı emredici hükümlerin ihlal edilmesi riskine bağlı olarak tahkime başvurunun engellenmesi, tahkime olan güveni zedeleme ihtimalini de beraberinde getirdiği için ayrıca eleştirilmektedir[307].

Kamu düzenini ele alan hükümler, bu görüşe yönelik eleştirilere de ayrıca katkı sağlayabilir. Hem HMK m. 439'da hem MTK m. 15'de hem de 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun[308] (MÖHUK) m. 62'de *"kararın kamu düzenine aykırı olması"* hali düzenlenmiştir. İlgili hükümlerin lafzı, kamu düzeninin ihlal edilip edilmediğinin verilen *"karar"* üzerinden tespit edileceğine işaret etmektedir. Kamu düzeninin *"karar"* aşamasında dikkate alınması, tahkime elverişlilik kriterinde bir ön koşul olmayacağı iddiasını pekiştirebilecektir. Keza sayılan hükümlerde *"kamu düzenine aykırı olma"* ile *"tahkime elverişli olmama"* hallerinin ayrı bir şekilde düzenlemesi, ileri sürülebilecek bir başka savunmadır. Nitekim kamu düzeni, otomatik olarak tahkime elverişliliğin bir önkoşulu olarak değerlendirilirse iki halin ayrı bir şekilde düzenlenmesine gerek kalmayacak; tahkime elverişsiz olma durumu doğrudan kamu düzenine aykırılık olarak değerlendirilebilecektir.

---

[305] **GÜNGÖR, Gülin:** Türk Milletlerarası Özel Hukuku: Kanunlar İhtilafı Hukuku – Milletlerarası Usul Hukuku, Ankara 2022, s. 94 – 95; **HENDEM,** s. 60; **NOMER, Ergin:** Devletler Hususî Hukuku, İstanbul 2021, s. 187; **UÇAR,** s. 84.

[306] **MILLS, Alex:** *"The Dimensions of Public Policy in Private International Law"*, Journal of Private International Law, 2008, V. 4, I. 2, s. 204 vd.

[307] **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 203; **UÇAR,** s. 84.

[308] RG. 12.12.2007 S. 26728.

3. Geçerli Sonuç Doğurabilme Görüşü

Son yıllarda popülerleşen ve Türk hukukunda kendisini daha fazla kabul ettirmeye başlayan görüşlerden biri, mahkemenin müdahalesine ihtiyaç duymadan ve taraf anlaşması ile geçerli bir hukukî sonucun meydana getirilebildiği uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğunu belirtmektedir[309]. Özellikle usul hukuku ile maddî hukuk açısından ikili bir şekilde konuyu ele alan bu görüş, maddî hukuktaki *"irade serbestisi"* ilkesinin usul hukukundaki görümünün *"tasarruf serbestisi"* olduğundan yola çıkarak kavramın lafzını yorumlamaya çalışmaktadır. Nitekim HMK m. 24'ün gerekçesi, söz konusu irade serbestisi ile tasarruf serbestisi arasındaki ilişkiyi açıkça gözler önüne sermektedir[310].

Yukarıdaki açıklamalar ekseninde usul hukukunda tarafların uyuşmazlık konusu üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabildiği ve maddî hukukta bu tasarrufa bir sonucun bağlandığı hallerde irade serbestisinin varlığından söz edileceği ileri sürülmüştür[311]. HMK'da tasarruf serbestisi kriterine bağlanan usul hukuku işlemleri yetki anlaşması yapabilme, sulh ve kabul işleminde bulunabilme, yemine konu olabilme ve cumhuriyet savcısının görev almadığı işler ile davalar olarak sayılmıştır.

Aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkime elverişliliğinin tespiti için söz konusu usul kurumlarına ayrıca bakılmalıdır. Lakin bu dört kavramın aile hukuku ile ilişkilerini

---

[309] **DÜRÜSTKAN,** s. 53; **KURU, Baki/ AYDIN, Burak:** Medeni Usul Hukuku Cilt: II, Ankara 2021, s. 137; **POSTACIOĞLU, İlhan E./ ALTAY, Sümer:** Medenî Usûl Hukuku Dersleri, İstanbul 2020, s. 999 – 1000; **ŞANLI,** s. 309 – 314.

[310] HMK m. 24(3)'ün gerekçesinde *"...özel hukuktaki hukukî ilişkilerde var olan irade serbestisinin, dava açılmakla doğan kamusal nitelikteki dava ilişkisinde, daha geniş bir ifadeyle, usul ilişkisinde de devam ettiği açıkça ifade edilmektedir..."* ibaresi yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/574), Dönem: 23, Yasama Yılı: 3, S. Sayısı: 393* (*Türkiye Büyük Millet Meclisi*) <https://www.tbmm.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 21.02.2024).

[311] **BULUR,** s. 32; **HENDEM,** s. 44 – 45; **HUYSAL,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 202; **İLHAN,** s. 227; **KURU/ AYDIN,** s. 1876; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 137.

açıklamadan önce tartışmalı olan bir konuya değinmekte fayda vardır. Doktrinde bazı yazarlar, re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığını; bu tarz uyuşmazlıklarda tarafların serbest iradesinin bulunmadığını ileri sürmüştür[312]. Ancak bu görüşe karşı çıkanlar, re'sen araştırma ilkesinin her zaman tasarruf ilkesi ile birbirini dışlamadığına atıfta bulunmaktadır. Diğer bir deyişle tasarruf serbestisinin bulunduğu bir uyuşmazlık, sırf re'sen araştırma ilkesine tâbi olduğu için tahkime elverişsiz olarak vasıflandırılmaz[313]. İkinci görüşten hareket ederek çalışmamızda uyuşmazlığın re'sen araştırma ilkesine tâbi olup olmadığına ilişkin bir ayrım yapılmamış; bizzat tasarruf serbestisi üzerinden bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Ancak aksi görüşün desteklenmesi halinde boşanma ve ayrılık davaları, babalık davaları ve evlenmenin butlanı gibi konuların hepsinin otomatik olarak tahkime elverişsiz olduğu kabul edilecektir[314].

a) Yetki Anlaşması

Yetki anlaşması, uyuşmazlığın yetkili kılınan mahkemede görülmesi ve diğer mahkemelerde görülmemesi olmak üzere iki farklı boyutta sonuç doğuran bir usul hukuku sözleşmesidir[315]. Türk hukukunda yetki anlaşması hem HMK'da hem MÖHUK'da düzenlenmiştir.

---

[312] **PEKCANITEZ/ ÖZEKES/ AKKAN/ TAŞ KORKMAZ,** s. 2632.

[313] **HENDEM,** s. 50; **TAHİROĞLU, Fatih:** Medenî Usûl Hukukunda Re'sen Araştırma İlkesi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2021, s. 150.

[314] **ÖZMUMCU, Seda:** *"Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi"*, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 4, S. 2, s. 146.

[315] **ATALI/ ERMENEK/ ERDOĞAN,** s. 208; **GÜNGÖR, Gülin:** Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması, Ankara 2000, s. 159 – 160; **İBİŞ, Çiğdem:** Milletlerarası Yetki Sözleşmeleri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2018, s. 3; **İRGE ERDOĞAN, Burcu:** Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşmaları, Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli 2021, s. 8; **SARGIN, Fügen:** Milletlerarası Usûl Hukukunda Yetki Anlaşmaları, Ankara 1996, s. 26 – 27.

MÖHUK m. 47'de düzenlenen yetki anlaşması, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini kaldırmaya ve yabancı mahkemeleri yetkili kılmaya yaramaktadır. Maddenin lafzı, tasarruf serbestisine ilişkin herhangi bir göndermede bulunmamakta; *"yabancılık unsuru taşıyan ve borç ilişkilerinden doğan uyuşmazlığın"* mahkemeye götürülmesine izin vermektedir. Borç ilişkisi kavramını doktrin, farklı şekillerde yorumlamıştır. Çoğunluk görüş kişiler, aile ve miras hukukundan doğan hukukî ilişkilerin *"borç ilişkisi"* kapsamında değerlendirilemeyeceğini ileri sürmüştür[316]. Bazı yazarlar ise maddenin lafzından hareket ederek doğrudan doğruya bir borçlar hukuku sözleşmesinin şart olmadığına dikkat çekmiştir[317]. Bir diğer grup yazar ise eski kanun veya yeni kanun döneminde borç ilişkileri kavramına yönelik bir sınırlamanın bulunmadığını; aile hukukundan doğan borç ilişkilerinin de kapsama girebileceğini savunmuştur[318].

HMK m. 17 ile m. 18'de düzenlenen yetki anlaşması, Türk mahkemelerinin yetkili kılınmasını sağlamaktadır. HMK m. 18(1)'e göre *"tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri konularda"* yetki anlaşması yapılamayacaktır. Dolayısıyla aile hukuku uyuşmazlıklarında bu iki hükmün göz önüne alınabileceği düşünülebilir. Ancak HMK m. 17'ye göre yetki anlaşmalarında tarafların *"tacir"* veya *"kamu tüzel kişisi"* olması gerekir. Bu durumun temel nedeni, tacirlerin kendi aralarında daha eşit konumda olmaları iken diğer gerçek kişilerin aynı eşitlik ilişkisinden faydalanamamalarıdır[319]. Tacir sıfatının varlığına, niteliğine ve

[316] **ÇELİKEL, Aysel/ ERDEM, Bahadır:** Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2021, s. 646; **NOMER,** s. 495.

[317] **CAN, Hacı/ TUNA, Ekin:** Milletlerarası Usul Hukuku, Ankara 2022, s. 162; **ŞANLI, Cemal/ ESEN, Emre/ ATAMAN FİGANMEŞE, İnci:** Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2023, s. 528 – 529.

[318] **İRGE ERDOĞAN,** s. 91; **SARGIN,** *Yetki Anlaşmaları*, s. 153 – 154.

[319] **YILMAZ, Gizem:** Milletlerarası Özel Hukukta Yetki Sözleşmeleri, içinde: Milletlerarası Tahkim ve Usul Hukukuna İlişkin Güncel Meseleler (**Ed. ÖZEL, Sibel/ PÜRSELİM, Hatice Selin**), İstanbul 2022, s. 222.

bu sıfata uygulanacak hukuka yönelik doktrinde farklı tartışmalar bulunsa da[320] yetki anlaşması yapma ehliyetinin ön koşulu, tarafların tacir sıfatını haiz olmasıdır.

Yukarıdaki açıklamalardan ötürü ne MÖHUK m. 47 ne HMK m. 17 ile m. 18 hükümleri bir kriter olarak göz önüne alınabilir. Aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda MÖHUK m. 47'e göre yetki anlaşması yapılabileceği görüşü kabul edilse dahi ilgili hüküm, tasarruf serbestisine yönelik herhangi bir ayrım yapmadığı için tahkime elverişliliğin belirlenmesinde kullanılamayacaktır. Diğer taraftan HMK m. 17 ile m. 18'de düzenlenen yetki anlaşması, tasarruf serbestisine yönelik bir sınırlama yapmasına rağmen taraflara *"tacir"* olma şartı getirdiği için aile hukukunda tasarruf serbestisinin yetki anlaşması çerçevesinde ele alınması ihtimalinin önünü kesmektedir.

b) Sulh – Kabul

Sulh, HMK m. 313(1)'de *"görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşme"* olarak tanımlanmıştır. Kabul işlemi de HMK m. 308(1)'de *"davacının talep sonucuna, davalının kısmen veya tamamen muvafakat etmesi"* şeklinde nitelendirilmiştir. Tahkime elverişlilik tespitinde bulunurken sulhun ve kabulün bir kriter olarak benimsenmesi, doğru bir yaklaşım olarak ileri sürülmektedir[321]. Zira her iki maddenin ikinci fıkrasında sulhun ve kabulün *"ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıkları konu alan davalarda yapılabileceği"* hüküm altına alınmıştır. Sadece borçlar hukukundan doğan uyuşmazlıklar değil; aynî haklar, miras hukuku veya aile hukukuna giren uyuşmazlıkların da sulh yolu ile çözülmesi mümkündür[322]. Bu noktada çekişmesiz yargı işlerinin tahkime elverişli

[320] **İBİŞ,** s. 33 – 35; **İRGE ERDOĞAN,** s. 208 – 209; **NOMER,** s. 487 – 488; **ŞANLI,** s. 77 – 78; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 520 – 521; **YILMAZ,** *Yetki Sözleşmeleri*, s. 223 vd.

[321] **HENDEM,** s. 45 – 46; **TAŞPINAR AYVAZ,** s. 414.

[322] **İZGİ,** s. 40 – 41.

olmadığı hem uygulamada hem doktrinde kabul edilmektedir. Yargıtay da verdiği farklı kararlar ile çekişmesiz yargı işlerinin tahkime elverişli olmadığını açıklamıştır[323]. Zira bu tarz işler, sulh anlaşmalarının veya kabul işleminin konusunu oluşturamazlar[324].

Bu başlık altında ayrıca feragat işlemine değinilebilir. Feragat, HMK m. 307'de *"davacının, talep sonucundan kısmen veya tamamen vazgeçmesi"* olarak vasıflandırılmıştır. Sulh ve kabulden farklı olarak feragatin yapılabilmesi, serbestçe tasarrufta bulunabilme kriterine bağlanmamıştır. Çünkü feragat, davacının tek taraflı bir şekilde gerçekleştirdiği bir işlem olduğu için neredeyse bütün uyuşmazlıklarda yapılabilmektedir[325]. Bununla birlikte kişilerin irade özgürlüğünü yansıttığı için uygulama, feragati de göz önüne alabilmektedir. Nitekim Yargıtay içtihadına bakıldığında bazı davalarda feragate izin verilmediği görülmektedir[326]. Dolayısıyla zamanla ve içtihat aracılığıyla belli aile hukuku meselelerinin feragata konu olamayacağı göz önüne alınması gereken bir ihtimaldir.

Aile hukukunda sulh – kabul işlemlerine tâbi olmayan düzenlemelerden birisi, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu[327] (TMK) m. 184'dür. Aile Hukuku Kitabının Boşanma adlı İkinci Bölümünde düzenlenen hükümde *"tarafların bu konudaki her türlü ikrarının hâkimi bağlamayacağı"* belirtilmekte; aynı zamanda *"boşanma veya ayrılığın fer'î sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz"* ifadesine yer verilmektedir. Böylece boşanmanın sulh ve kabul işlemine konu olamayacağı açıkça düzenlenmiştir.

---

[323] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: Yargıtay 15. HD, E. 2018/2228, K. 2019/950, T. 05.03.2019; Yargıtay 15. HD, E. 2019/3450, K. 2020/1932, T. 29.06.2020; Yargıtay HGK, E. 2021/855, K. 2022/129, T. 15.02.2022. (*lexpera.com*) <https://www.lexpera.com.tr/> (Erişim Tarihi: 21.02.2025).

[324] **HENDEM,** s. 50.

[325] **ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI,** s. 606; **ATALI/ ERMENEK/ ERDOĞAN,** s. 598; **HENDEM,** s. 47.

[326] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: Yargıtay HGK, E. 2016/1084, K. 2017/248, T. 15.02.2017; Yargıtay HGK, E. 2016/2671, K. 2020/331, T. 03.06.2020. (*lexpera.com*) <https://www.lexpera.com.tr/> (Erişim Tarihi: 21.02.2025).

[327] RG. 08.12.2001. S. 24607.

c) Yemin

Yemin; davanın çözümünü ilgilendiren çekişmeli bir olayın doğruluğu ile gerçekliğinin usule uygun bir şekilde, mahkeme önünde, kutsal sayılan değerlerle teyit eden veya doğrulayan sözlü açıklamalardır[328]. HMK m. 226(1)(a)'ya bakıldığında *"tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği vakıaların"* yemine konu edilemeyeceği açıkça düzenlenmiştir.

Sulh – kabul işlemlerine konu olamayan aile hukuku uyuşmazlıklarında yemin teklif edilmesi mümkün değildir. TMK m. 184'e göre *"hâkim, bu olgular hakkında gerek re'sen, gerek istem üzerine taraflara yemin öneremez"*. Dolayısıyla boşanma veya ayrılık davasında yemin teklif edilmesi mümkün değildir.

d) Cumhuriyet Savcısının Davada Yer Alması

HMK m. 70(3)'de *"cumhuriyet savcısının yer aldığı dava ve işler üzerinde tarafların serbestçe tasarruf edemeyecekleri"* açıkça vurgulanmıştır. TMK m. 146'ya göre batıl evliliğe ilişkin davalar, TMK m. 294'e göre evlenmeyle soybağının kurulmasının itirazına ilişkin davalar, TMK m. 298'e göre tanımanın iptali davaları, TMK m. 301'e göre babalık davaları ve TMK m. 318'e göre evlâtlık ilişkisinin kaldırılması davaları; cumhuriyet savcısının dava açarak, davaya katılarak veya kanun yararına bozma talep ederek katkısını sunabildiği başlıca dava örneklerdir[329].

[328] **ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI,** s. 472; **ATALI/ ERMENEK/ ERDOĞAN,** s. 535; **PEKCANITEZ/ ÖZEKES/ AKKAN/ TAŞ KORKMAZ,** s. 1873; **POSTACIOĞLU/ ALTAY,** s. 674; **TANRIVER, Süha:** Medenî Usûl Hukuku, Ankara 2024, s. 977.

[329] **BİLGİN, Adem:** Cumhuriyet Savcısının Hukuk Davalarındaki Görevleri, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, Ankara 2013, s. 50, 73, 90, 98, 104; **GENÇ, Ali Selim:** Cumhuriyet Savcısının Özel Hukuk Davalarındaki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2019, s. 48, 64 – 65, 91, 100 – 101, 113.

C. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarına Elverişlilik ile Tahkime Elverişlilik Arasındaki İlişki

Geçerli sonuç doğurabilme görüşü kabul edildiği takdirde tahkime elverişlilik meselesi, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına elverişlilik ile beraber değerlendirilebilir. Her ne kadar aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tahkime elverişliliği konusunda pek fazla inceleme yapılmamış olsa da aynı durum, alternatif uyuşmazlık çözüm yolları açısından geçerli değildir.

1. Uzlaştırma/ Sulh

1136 sayılı Avukatlık Kanunu[330] m. 35/A hükmünde avukatların *"dava açılmadan veya dava açılmış olup da henüz duruşma başlamadan önce kendilerine intikal eden iş ve davalarda, tarafların kendi iradeleriyle istem sonucu elde edebilecekleri konulara inhisar etmek kaydıyla, müvekkilleriyle birlikte karşı tarafı uzlaşmaya davet edebilecekleri"*; bunun sonucunda *"davete icabet edilip ve uzlaşma sağlanırsa, uzlaşma konusunu, yerini, tarihini, karşılıklı yerine getirmeleri gereken hususları içeren tutanak, avukatlar ile müvekkilleri tarafından birlikte imza altına alınacağı"* belirtilmiştir. Bu anlaşmanın ilâm niteliğinde olduğu konusunda bir tartışma bulunmasa da öngörülen usulün hangi alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olduğu net değildir. Yazarların önemli bir kısmı, Avukatlık Kanunu m. 35/A'yı bir çeşit müzakere veya uzlaştırma olarak nitelendirmektedir[331].

4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun[332] (AMK) m. 7(1)'e bakıldığında aile mahkemelerinin "*eşlerin ve çocukların karşı*

[330] RG. 07.04.1969. S. 13168.

[331] **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 78; **KAPLAN, Yavuz:** *"Arabuluculuk ve Türk Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanun Tasarısına Eleştirel Bir Bakış"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2008, C. 28, S. 1-2, s. 129; **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 1239 – 1240; **DEMİR, Şamil:** *"Avukatlık Kanunu Tasarısı Çalışma Metninin Uzlaşma Sağlamaya İlişkin 35/A Maddesinin Değerlendirilmesi"*, Ankara Barosu Dergisi, 2012, S. 2, s. 194; **TANRIVER,** *ADR ve Arabuluculuk*, s. 173; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 133.

[332] RG. 18.01.2003. S. 24997

karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik edeceği" hüküm altına alınmış; ancak *"sulh sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında karar verilir*" ifadesine yer verilmiştir. Sulh olmaya teşviğin aynı zamanda yargısal bir arabuluculuk metodu olduğunu savunan yazarlar ağırlıkta olmakla birlikte aksi görüşü destekleyenlere rastlamak mümkündür[333]. Benzer bir şekilde TMK m. 195(2), hâkimin uzlaştırma konusundaki çabasını gösteren bir diğer önemli hükümdür.

Yukarıda açıklanan pozitif hükümlere rağmen aile hukukunda tasarruf yetkisi, sonsuz ve sınırsız değildir. Taraflar, aralarında anlaşarak evlilik ilişkisini sonlandıran bir boşanma, ayrılık veya iptal kararı veremezler. Bu kararlar için mahkeme tarafından kazaî bir işlem gerçekleştirilmelidir. Ayrıca kazaî işlem gerektiren uyuşmazlıklardaki fer'î kalemler açısından tarafların anlaşmasının geçerlilik kazanması, hâkimin onayına tâbidir. Yukarıda da değinilen TMK m. 184 hükmünün AMK m. 7(1) ile çelişeceğini ileri süren yazarlar, TMK m. 184'ün oluşturulma amacına göre mahkeme içi sulhun dahi hâkim onayına ihtiyaç duyduğuna vurgu yapmaktadır[334].

2. Arabuluculuk

6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu[335] (HUAK) m. 1(2), aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişliliği konusunda önemli bir hükümdür. Söz konusu maddede HUAK'ın *"yabancılık unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere,*

---

[333] AMK m. 7 hükmünün yargısal arabuluculuk olduğunu savunanlar için ayrıca bknz: **BAŞÖZEN, Ahmet:** *""Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanun Tasarısı" Taslağı'na Dair Değerlendirme"*, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007, C. 2, S. 1-2, s. 237; **BÖRÜ,** s. 1048; **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 1031; **ŞIPKA, Şükran:** *"Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk"*, Medeni Usul ve İcra – İflas Hukukçuları Toplantısı IX, Türkiye Barolar Birliği, Ankara 2010, s. 344. Bu görüşe karşı çıkanlar için ayrıca bknz: **KAPLAN,** s. 131.

[334] **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 135 – 136.

[335] RG. 22.06.2012. S. 28331.

ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde uygulanacağını" belirtmektedir. Doktrin, boşanmanın fer'î sonuçlarına yönelik anlaşmaların hâkim onayına tâbi olmadığının netleştirilmesi için HUAK m. 1(2)'ye özel bir bendin eklenmesi gerektiğini; bu sayede konuya açıklık getirileceğini vurgulamaktadır[336]. Madde hükmünde yer alan *"iş"* kavramının hukukî işlem veya ilişki olarak anlaşılması gerektiği; tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri çekişmesiz yargı işlerinin bu kapsama girmeyeceği unutulmamalıdır[337].

HUAK m. 1(2)'de *"aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli"* olmadığının altı çizilmektedir. Aile içi şiddet, 6284 Sayılı Aile Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunu m. 2(1)(b)'de bahsi geçen *"ev içi şiddet"* ifadesine karşılık gelmektedir. Bu kavram, *"şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet"* olarak tanımlanmış; bu tarz uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olmadığı açıkça belirtilmiştir. Doktrinin çoğunluğu, adaletsiz durumların engellenmesi ve aile üyelerinin haksızlıklara karşı korunabilmesi için bu tutumun doğru olduğuna işaret etmektedir[338]. Ancak bütün aile içi şiddet uyuşmazlıklarının bu istisnaya girmediğini iddia eden veya konuya farklı açılardan yaklaşan yazarlara rastlamak mümkündür[339].

HUAK'ın aile içi şiddet uyuşmazlıklarını kapsam dışında tutması, bu iddiaları içermeyen ve tasarruf serbestisi ilkesine uyan aile hukuku uyuşmazlıklarının arabuluculuğa

---

[336] **BAŞÖZEN,** s. 236; **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 17.

[337] **HENDEM,** s. 64; **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 1500 – 1501; **PEKCANITEZ/ ÖZEKES/ AKKAN/ TAŞ KORKMAZ,** s. 2828.

[338] **DEMİR, Şamil:** *"Arabuluculuk ile Aile İçi Şiddet ve Uzlaşmaya Tabi Suçların İlişkisi"*, Ankara Barosu Dergisi, 2014, S. 2, s. 216; **KARAGÖZOĞLU,** s. 98; **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 19.

[339] **DEMİR,** *Aile İçi Şiddet*, s. 222; **KARAGÖZOĞLU,** s. 101.

götürülebileceği görüşünü desteklemektedir[340]. Zaten mevzuatta da bu görüşün farklı yansımalarına rastlamak mümkündür. Mesela HUAK m. 18(3)'de *"arabuluculuğa elverişli olan aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda"* ifadesine yer verilmektedir. Ayrıca Arabuluculuk Asgari Ücret Tarifesinin[341] Ekinin "*Konusu Para Olmayan veya Para ile Değerlendirilemeyen Hukuki Uyuşmazlıklarda"* arabulucuya verilecek ücreti düzenleyen Birinci Kısımda aile hukuku başlığının yer alması, aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarının arabuluculuğa elverişli olduğunun önemli bir göstergedir[342].

Yukarıda yapılan açıklamalardan yola çıkarak arabuluculuğa elverişli sayılan bir uyuşmazlığın aynı zamanda tahkime elverişli sayılması gerektiği ileri sürülebilir[343]. Her ikisinde de elverişlilik kriteri, tarafların serbest tasarrufta bulunabilmelerine bağlanmıştır. Aralarındaki temel fark, taşınmazlarda kendisini gösterir. Zira yabancılık unsuru taşımayan tahkimde bütün *"taşınmaz mallar üzerindeki aynî hakların"*; yabancılık unsuru taşıyan tahkimde ise *"Türkiye'de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynî hakların"* tahkime elverişsiz olduğu belirtilmiştir. Öte taraftan HUAK m. 17/B'de *"taşınmazın devrine veya taşınmaz üzerinde sınırlı aynî hak kurulmasına ilişkin uyuşmazlıkların"* tahkime elverişli olduğu açıkça düzenlenmiştir. Ancak kanun koyucunun yaptığı bu düzenleme haricinde arabuluculuğa elverişlilik ile tahkime elverişlilik arasında somut bir fark bulunmamaktadır.

Doktrinde bazı yazarlar, HMK m. 413(1)'de yer alan tahkim itirazından hareketle arabuluculuğa elverişliliğin, tahkime elverişlilikten daha geniş bir şekilde yorumlanması gerektiğini savunmaktadır[344]. Nitekim tüketici, kira, iş hukuku gibi uyuşmazlıklarda arabuluculuğa izin verilirken ve bazı hallerde bu yol zorunlu dahi tutulurken aynı durumun

[340] **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 16; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 138.

[341] RG. 25.12.2024 S: 32763

[342] **KARAGÖZOĞLU,** s. 85; **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 17.

[343] **HENDEM,** s. 66 – 67.

[344] **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 1051; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 139.

tahkim açısından geçerli olmaması, bu görüşün yansıması olarak yorumlanabilir[345]. Arabuluculuk dostane bir uyuşmazlık çözüm yolu teşkil ederken tahkimin nihaî karar verici nitelikte bir yargısal yol olması, elbette ki kamu düzeninin tahkimde daha hassas bir şekilde uygulanmasına neden olabilecektir[346]. Ancak bu yöndeki yorumun eleştiriye açık olduğu unutulmamalıdır. Hem HUAK m. 1(2)'de hem HMK m. 408 ile MTK m. 1(4)'de düzenlenen elverişlilik, aynı kritere göre belirlenmiştir ve o kriter de tasarruf serbestisidir. Tahkimde verilen kararlara karşı sadece iptal davasının açılabilmesi, ticarî nitelikte olmayan uyuşmazlıklar açısından elbette ki hakkaniyetsiz sonuçların doğmasına neden olabilir. Lakin kamu düzeninin, tahkime elverişlilik şartını da kapsayacak şekilde geniş yorumlanması bu sakıncalara doğrudan cevap vermemektedir. Onun yerine ticarî olmayan uyuşmazlıkların niteliklerinin göz önüne alınarak mevcut tahkim rejimlerinin yeniden düzenlenmesi veya yeni bir rejimin oluşturulması daha sağlıklı bir çözüm teşkil edecektir.

D. Aile Hukuku Uyuşmazlıklarının Türüne Göre Tahkime Elverişlilik

Aile hukuku uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliği, yukarıda anlatılan görüşlerden hangisinin benimsendiğine göre değişecektir. Uyuşmazlığın kamu düzeninden olması görüşü kabul edilirse özel olarak incelemesi gereken bir durumdan bahsedilemeyecektir. Zira bu görüş çerçevesinde aile hukuku, devlet müdahalesini gerektiren bir disiplin olarak görülecek; tahkime başvuru yönünde ortaya koyulan irade kamu düzenini ihlal edeceğinden geçersiz sayılacaktır. Dolayısıyla bu görüşe göre aile hukuku uyuşmazlıklarının nitelik olarak ayrıca incelenmesine gerek yoktur.

---

[345] **ÇETİNEL, Tunahan:** *"İç (Millî) Tahkime Elverişlilik Çerçevesinde Kira Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklar"*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022, C. 26, S. 3, s. 435; **KURTULAN, Gökçe:** *"Türk Hukukunda Tüketici Uyuşmazlıklarının Tahkime Elverişliliği"*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2017, S. 131, s. 254.

[346] **EMİNOĞLU, Cafer:** *"Anonim Şirketler Hukuku Uyuşmazlıklarının Arabuluculuğa Elverişliliği ve Elverişliliğin Tespitinde Ölçüt Önerileri"*, Ticari ve Fikri Mülkiyet Hukuk Dergisi, 2021, C. 7, S. 2, s. 275.

Geçerli sonuç doğurabilme görüşü kabul edildiği takdire aile hukuku uyuşmazlıkları, niteliklerine göre incelenmelidir. Zira aile hukukunun kapsamına çok çeşitli konular girmektedir ve bazı konuların tahkime elverişli olmaması, diğer konuların elverişsiz olduğu anlamına gelmemektedir[347]. Bu başlık altında yer alan diğer açıklamalar, geçerli sonuç doğurabilme görüşünün kabulü üzerinden yapılmıştır.

1. Nişanlılık İlişkisinden Doğan Uyuşmazlıklar

TMK m. 118 vd. hükümlerinde düzenlenen nişanlanma, karşı cinsiyetten iki kişinin birbirlerine yönelik açıkladıkları *"evlenme vaadi"* olarak tanımlanmıştır[348]. Nişanlılığın sonucunda beklenen, evlilik ilişkisinin kurulmasıdır. Ancak nişanlılık ilişkisi, evlilik dışında bir sebep ile sona ererse TMK m. 120 – 121'e göre tazminat talep edilmesi ile TMK m. 122'ye göre hediyelerin geri verilmesi gibi iki farklı talebin doğması mümkündür. Kusurlu olan taraftan *"dürüstlük kuralı çerçevesinde ve evlenme amacıyla yaptığı harcamalar ve katlandığı maddî fedakârlıklar"* nedeniyle maddî tazminat; *"kişilik hakkının saldırıya uğraması"* nedeniyle manevî tazminat talep edebileceği hüküm altına alınmıştır. Benzer bir şekilde *"bir nişanlıya verilen alışılmışın dışındaki hediyelerin geri istenebileceği"* de ayrıca düzenlenmiştir.

Hediyelerin geri verilmesinden kaçınılması halinde TMK m. 683(2)'ye göre istihkak davası açma hakkı, zarar gören taraftadır. Benzer bir şekilde maddî ve manevî tazminat istemek, tarafların kendi iradelerine ve takdirlerine bırakılmış taleplerdir. Dolayısıyla nişanlılığa ilişkin uyuşmazlıklarda tasarruf serbestisinin geçerli olduğu söylenebilir[349] ve arabuluculuğa

---

[347] **KOSHY,** s. 222 – 223.

[348] **AKİPEK ÖCAL,** s. 34 – 35; **ERDEM, Mehmet/ MAKARACI BAŞAK, Aslı:** Aile Hukuku, Ankara 2024, s. 25; **KILIÇOĞLU, Ahmet:** Aile Hukuku, Ankara 2022, s. 10; **ÖZTAN, Bilge:** Aile Hukuku, Ankara 2015, s. 24; **YILMAZ, Süleyman/ KILIÇ, Muhammed Harun:** Turkish Family Law, Ankara 2025, s. 59.

[349] **BÖRÜ,** s. 1050 – 1051; **DAĞLIOĞLU, Duygu:** *"Aile Hukukuna İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk"*, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 2, S. 2, s. 567 – 568; **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 82 – 83; **HENDEM,** s. 151 – 152; **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 1044; **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 19; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 143 – 145.

elverişlilikten bahsedilebilir. Benzer durum, Türkiye'deki taşınmazların aynına ilişkin olmadığı müddetçe tahkime elverişlilik açısından da geçerli olacaktır.

2. Evlilik İlişkisinden Doğan Uyuşmazlıklar

TMK m. 124 vd. hükümlerinde şartları; m. 134 vd. hükümlerinde başvurusu ile töreni; m. 145 vd. hükümlerinde ise batıl olan türleri düzenlenen evlilik, iki ayrı cinsiyetten kişinin ömür boyu bir hayat ortaklığı kurmak amacıyla kurduğu aile hukukuna özgü hukukî işlemdir[350]. Evliliğin nasıl yapılacağı kanunda açıkça düzenlendiği ve bu konudaki usul net bir şekilde ortaya konulduğu için ne arabuluculuğun ne de tahkimin evlilik ilişkisinin kurulmasında bir rolü vardır.

Evliliğin evlendirme memuru önünde yapılmaması, aynı cinsiyetten kişiler arasında gerçekleşmesi veya taraflardan birinin evlenme yönündeki iradeyi açıklamaması halinde evlilik yok hükmündedir. Böyle bir durumda taraflar arasında evlilik ilişkisi kurulmamıştır ve herhangi bir karar alınmasına gerek de yoktur[351]. Hem tasarruf serbestisi ile alakalı olmaması hem de kamu düzenini ihlal etme ihtimalinin yüksek olması bu tarz uyuşmazlıkların, arabuluculuğa[352] veya tahkime elverişli olmadığını göstermektedir.

Evlilik, TMK m. 145'de sayılan dört sebepten birinin varlığı halinde mutlak butlan; TMK m. 148, m. 149, m. 150 veya m. 151'deki sebeplerden birinin varlığı halinde ise nisbî butlan ile sakattır. Yokluk yaptırımından farklı olarak butlan ile sakat bir evliliğin

[350] **AKİPEK ÖCAL,** s. 81; **ERDEM/ MAKARACI BAŞAK,** s. 51; **GENÇCAN,** *Boşanma Hukuku*, s. 99; **KILIÇOĞLU,** s. 35; **ÖZTAN,** s. 119; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 103 – 105.

[351] **AKİPEK ÖCAL,** s. 113; **ERDEM/ MAKARACI BAŞAK,** s. 72; **KILIÇOĞLU,** s. 58 – 60; **ÖZTAN,** s. 571 – 577; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 136 – 139.

[352] **HENDEM,** s. 153; **DAĞLIOĞLU,** s. 568; **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 92; **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 22; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 147.

sonlandırılması, TMK m. 156'ya göre dava açılmasına bağlıdır[353]. Bu tarz uyuşmazlıklarda tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir durum söz konusu olmadığı için[354] tahkime elverişlilikten bahsedilemez.

Evlilik ilişkisinin kurulmasının yanı sıra evliliğin korunması amacıyla tarafların mahkemeye başvurması da TMK m. 195 hükmüne göre mümkündür. Böyle bir başvurunun sonucunda hâkim; *"eşleri yükümlülükleri konusunda uyarma"*, *"onları uzlaştırmaya çalışma"* ve *"eşlerin ortak rızası ile uzman kişilerin yardım isteme"* imkanına sahiptir. Aile konutunun seçimi, giderlere katılma, evlilik birliğinin temsili, evlilik birliği içinde doğan çocuğun önadının koyulması, çocukların devam edeceği okula karar verilmesi, çocuğun nişanlanmasına veya evlenmesine izin verilmesi gibi çok çeşitli konu başlıklarının TMK m. 195'in kapsamına girebileceği unutulmamalıdır[355]. Söz konusu uyuşmazlıklarda tarafları uzlaştırmaya sevk edilmesi için arabulucu veya arabulucu niteliğindeki kişilerden yararlanılabileceği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür[356]. Ancak kanunun lafzından hareket edildiğinde evliliğin hükümlerine ilişkin uyuşmazlıklarda karar verecek kişinin hâkim olduğu görülmektedir. Dolayısıyla hakemin bu konularda tarafları bağlayıcı bir karar verebileceğini savunmak güçtür.

3. Boşanma ve Ayrılık Kararına İlişkin Uyuşmazlıklar

Boşanma; hukuken geçerli bir evliliğin, eşler hayatta iken kanunda öngörülen sebepler veya koşullarla ve mahkeme kararına dayanılarak sona erdirilmesidir[357]. Dolayısıyla Türk hukukunda bir boşanma kararının verilebilmesi, hâkim tarafından bu konuda bir hüküm tesis

---

[353] **AKİPEK ÖCAL,** s. 117; **DAĞLIOĞLU,** s. 568; **ERDEM/ MAKARACI BAŞAK,** s. 76 – 77; **KILIÇOĞLU,** s. 61 – 62; **ÖZTAN,** s. 585; **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 23; **UÇAR,** s. 84; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 141 – 142.

[354] **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 92 – 93; **HENDEM,** s. 152; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 147.

[355] **AKİPEK ÖCAL,** s. 247; **ERDEM/ MAKARACI BAŞAK,** s. 248; **KILIÇOĞLU,** s. 209 – 210; **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 1040; **ÖZTAN,** s. 329 vd.; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 336 vd.

[356] **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 1041.

[357] **AKİPEK ÖCAL,** s. 126; **BÖRÜ,** s. 1051 – 1052; **ERDEM/ MAKARACI BAŞAK,** s. 102; **GENÇCAN,** *Boşanma Hukuku*, s. 89; **KILIÇOĞLU,** s. 88; **ÖZTAN,** s. 639; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 177.

edilmesine bağlıdır. Ayrıca boşanma davasında taraflar, uyuşmazlığa ilişkin meseleleri serbestçe çözemezler; bu noktada son karar verici makam hâkimin kendisidir[358].

TMK m. 166(3)'de düzenlenen anlaşmalı boşanmada da farklı bir tutum veya yaklaşım benimsenemez. Eşlerden birinin, diğerinin açmış olduğu boşanma davasını kabul etmesi sadece evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı yönünde bir karine tesis etmektedir. Buna rağmen hâkimin yine de *"tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi"* ve *"boşanmanın malî sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması"* gerekir. Diğer bir deyişle, anlaşmalı boşanma protokolünün geçerlilik kazanabilmesi, mahkeme tarafından uygun bulunmasına bağlıdır[359]. Dolayısıyla çekişmeli boşanmada olduğu gibi anlaşmalı boşanma kararının verilmesinde de tarafların serbest tasarrufları bulunmamaktadır.

Yukarıda sayılan sebeplerden ötürü bir boşanma veya ayrılık kararının verilmesinde arabuluculuğa veya tahkime elverişlilikten bahsedilemez. Yukarıda değinilen TMK m. 184'de *"tarafların bu konudaki her türlü ikrarları hâkimi bağlamaz"* hükmü, boşanma davalarında tarafların tasarruflarının sınırlandırıldığını açıkça ortaya koymaktadır[360].

4. Boşanmanın Fer'î Taleplerine İlişkin Uyuşmazlıklar

TMK m. 184, boşanma veya ayrılık davalarında tarafların tasarruf serbestisinin olmadığını açıkça belirtmektedir. Ancak *"boşanmada yargılama usulü"* başlıklı bu hüküm, sadece belli dava çeşitlerinde uygulanan bir usul tesis etmektedir. Boşanma ve ayrılık davalarında tarafların tasarruf serbestisinin olmaması, bu davalarda istenen kalemlerin de

[358] **HENDEM,** s. 154; **ÖZTAN,** s. 639; **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 24; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 147 – 148.

[359] **DOĞAN, Burak:** *"Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma (TMK m. 166/III)"*, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2024, C. 19, S. 2, s. 779 – 780; **KILIÇOĞLU,** s. 157; **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 1055; **ÖZTAN,** s. 694 – 696; **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 25; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 229.

[360] **DAĞLIOĞLU,** s. 565 – 566; **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 85; **HENDEM,** s. 48 – 49; **ÖZTAN,** s. 734 – 735; **TAŞPINAR AYVAZ,** s. 415.

tasarruf serbestisine uymadığını göstermez. Çünkü boşanma davalarında irade serbestisinin bulunmamasının asıl sebebi, yargılamada ileri sürülen bütün fer'î taleplerin tasarruf serbestisi kriterine uymaması değil; boşanma davalarında tasarruf serbestisini kaldıran özel bir hükmün varlığıdır. Dolayısıyla boşanma davalarında istenen kalemlerin ayrı bir şekilde ele alınması, aile hukukunda tahkime elverişliliğin değerlendirilmesinde ayrıca önem arz etmektedir[361].

a) Mal Rejimi

Eşlerin evlilik öncesinde ve sonrasında edindikleri mallar üzerindeki haklar ve yükümlülükler, evlilik ilişkisi sona erdikten sonra paylaştırılmalıdır. Bu paylaştırmanın hukukî rejimini belirleyen kurallar bütününe mal rejimi denir[362]. Eşler arasındaki mal rejimi, TMK m. 179'a göre boşanma ile birlikte sona erer ve *"tasfiyesinde eşlerin bağlı olduğu rejime ilişkin hükümler uygulanır"*. Her ne kadar sınırlı sayıda mal rejimi bulunsa da eşler, kanunî sınırlara uyma şartı ile sözleşmeler üzerinde serbestçe tasarruf edebilirler ve boşanma davasından ayrı bir şekilde mal rejiminin tasfiyesini isteyebilirler[363]. Nitekim bu durum, farklı Yargıtay kararlarına da açık bir şekilde konu olmuştur[364]. Bundan ötürü doktrin, mal rejimi uyuşmazlıklarının arabuluculuğa elverişli olduğunu kabul etmektedir[365]. Benzer durum, kural olarak tahkime elverişlilik açısından da söylenebilir.

---

[361] **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 152.

[362] **ERDEM/ MAKARACI BAŞAK,** s. 265; **GENÇCAN, Ömer Uğur:** Mal Rejimleri Hukuku, Ankara 2022, s. 108; **KILIÇOĞLU,** s. 223; **ÖZTAN,** s. 395; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 357.

[363] **AKİPEK ÖCAL,** s. 268; **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 89; **ERDEM/ MAKARACI BAŞAK,** s.; **GENÇCAN,** *Mal Rejimi*, s. 134 – 137; **HENDEM,** s. 155; 396 – 397; **KILIÇOĞLU,** s. 236; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 363.

[364] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: Yargıtay HGK, E. 2010/96, K. 2010/106, T. 24.02.2010; Yargıtay 8. HD, E. 2012/4617, K. 2012/4800, T. 24.05.2012. (*lexpera.com*) <https://www.lexpera.com.tr/> (Erişim Tarihi: 01.03.2025).

[365] **BÖRÜ,** s. 1051; **KARAGÖZOĞLU,** s. 113; **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 1042 – 1043; **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 29 – 30; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 154.

Mal rejimleri ile alakalı dikkat edilmesi gereken bir husus, taşınmazlar meselesidir. Bir mal rejimi uyuşmazlığında taşınmazlara ilişkin talepler doğabilir. Ancak Türk hukukunda hakemler, taşınmazın aynına ilişkin uyuşmazlıklarda karar veremezler. Bir işlemin taşınmazın aynına ilişkin olması için tapu sicilindeki kaydı değiştirmesi gereklidir. Dolayısıyla hakem, taşınmaz üzerindeki mülkiyetin veya sınırlı aynî hakkın eşlerden birine devredilmesine hükmedemezken taşınmaza sunulan katkı veya taşınmazlardan elde edilen kira gelirinin paylaştırılması gibi aynî hakta herhangi bir etki doğurmayan talepleri çözüme kavuşturabilir[366].

Bu noktada HMK ile MTK arasındaki lafız farkına tekrardan değinilebilir. HMK m. 408'de *"taşınmaz mallar üzerindeki aynî haklar"* ifadesi kullanılırken MTK m. 1(4)'de *"Türkiye'de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynî haklar"* ibaresine yer verilmektedir. Doktrinde bazı görüşler bu noktada tahkime elverişsizliğin, taşınmazın aynına ilişkin bir eda hükmünden kaynaklanabileceği; tespit davalarında ise bu tarz zorunluluğun bulunmadığını ileri sürmektedir[367]. Ayrıca pek çok yazar, yabancı ülkede bulunan taşınmazların aynı ile alakalı uyuşmazlıkların tahkime elverişli olabileceğini; her iki hüküm beraber yorumlandığında bu tarz bir sonuca varılabileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte bu tartışmanın biraz daha teorik düzeyde kalacağı; pek çok ülkenin kendi egemenliği altında bulunan taşınmazların aynını etkileyecek bir kararı tanımayacağı veya tenfiz edilemeyeceği de eklenmiştir[368]. Dolayısıyla mal rejimine ilişkin bir tahkim söz konusu olduğunda hakem, yurt dışında bulunan

[366] **AKINCI,** *Tahkim*, s. 97 – 98; **IŞIK,** s. 298; **NOMER, Ergin/ EKŞİ, Nuray/ ÖZTEKİN GELGEL, Günseli:** Milletlerarası Tahkime İlişkin Mevzuat ve Anlaşmalar Cilt I, İstanbul 2021, s. 47 – 48; **ŞANLI,** s. 310 – 311; **YILMAZ,** *Tahkime Elverişlilik*, s. 546; **YILMAZ/ ÇAVUŞOĞLU,** s. 602.

[367] **YILMAZ/ ÇAVUŞOĞLU,** s. 609.

[368] **AKINCI, Ziya:** Çin ve Türk Ticari İlişkilerinde Tahkim, içinde: Türk – Çin Hukuk Zirvesi Konferans Bildiri Kitabı (**Ed. YENİDÜNYA, Caner/ ERKAN, Mustafa/ ASAT, Rayhan**), Ankara 2013, s. 124; **DÜRÜSTKAN,** s. 52 – 53; **EKŞİ, Nuray:** *"Milletlerarası Tahkim Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2003, C. 23, S. 1-2, s. 306; **İLHAN,** s. 222 – 223; **NOMER/ EKŞİ/ ÖZTEKİN GELGEL,** s. 48.

taşınmazların aynını etkileyecek bir kararı teoride verebilecektir; lakin hakem kararına ilgili devlet tarafından etki tanınmama ihtimalinin olduğu göz önüne alınmalıdır.

b) Yoksulluk Nafakası

Eşlerden biri lehine hükmedilen yoksulluk nafakası, TMK m. 175'de düzenlenmiştir. Nafaka alacaklısı, daha kusurlu taraf olmamak kaydıyla "*geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka"* talep edebilir. Hâkimin nafakaya hükmetmesi için karşı tarafın, nafaka istemini açık bir şekilde mahkemeye sunması gerekir[369]. Tarafların, nafaka için boşanma davasından ayrı bir dava açmaları veya daha sonrasında uyarlama talep edebilmeleri mümkündür. Dolayısıyla yoksulluk nafakasının, tarafların serbest iradelerine tâbi tasarruflardan sayılmaktadır[370]. Bundan ötürü yoksulluk nafakasına ilişkin uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğu ileri sürülebilir.

c) Maddî Tazminat

Bir boşanma davasında kusursuz veya daha az kusurlu taraf, TMK m. 174(1)'e göre *"kusurlu taraftan uygun bir maddî tazminat isteme"* hakkına sahiptir. Tazminat istemi, bizzat hâkim tarafından göz önüne alınmaz; kusursuz veya daha az kusurlu taraf, maddî tazminat istemini açıkça talep etmelidir. Ayrıca boşanma davasından ayrı bir şekilde talep edilmesinde de herhangi bir sakınca bulunmamaktadır[371]. Dolayısıyla maddî tazminat istemi, tarafların serbest iradelerine tâbi tutulmuştur[372] ve tahkime elverişli kabul edilebilen taleplerdendir.

---

[369] **AKİPEK ÖCAL,** s. 194 – 195; **KILIÇOĞLU,** s. 325 – 326; **ÖZTAN,** s. 836; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 272.

[370] **BÖRÜ,** s. 1051; **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 88; **HENDEM,** s. 155; **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 1042 – 1043; **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 29; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 154.

[371] **ERDEM/ MAKARACI BAŞAK,** s. 197; **GENÇCAN,** *Boşanma Hukuku*, s. 1048, 1133; **ÖZTAN,** s. 805; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 264 – 266.

[372] **BÖRÜ,** s. 1051; **DAĞLIOĞLU,** s. 569; **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 86 – 87; **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 1042 – 1043; **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 28; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 152.

d) Manevî Tazminat

Bir boşanma davasında kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, TMK m. 174(2)'e göre *"kusurlu olan diğer taraftan manevî tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini"* talep edebilir. Maddî tazminattan farklı olarak manevî tazminat, ayın şeklinde ödenemez[373]. Lakin bizzat hâkim tarafından hükmedilebilecek bir kalem olmaması ve ayrı bir dava ile talep edilebilmesi, maddî tazminat ile manevî tazminatın ortak noktaları arasındadır[374]. Doktrindeki çoğunluk görüş, Türk hukukunda manevî tazminat taleplerinin tasarruf serbestisine tâbi uyuşmazlıklardan olduğunu ileri sürmektedir[375]. Dolayısıyla manevî tazminat istemlerinin de tahkime elverişli olduğu iddia edilebilir.

e) Çocuğun Velâyeti

Velâyet, evli çiftlerde TMK m. 336'ya göre beraber kullanılan; evli olmayan anne ile babada ise TMK m. 337'ye göre ikisinden birinin veya her ikisinin de kullanamadığı ilişki türüdür. Velâyet ilişkisi; küçükler ve kısıtlı çocukların mallarının korunması ile bu kişilerin temsil edilmesi için anne ile babaya yüklenen yükümlülükler ve bu yükümlülüklerin yanında gelen haklar bütünü olarak nitelendirilebilir[376]. Velâyet konusunda tarafların aralarında anlaşması önemli değildir; anlaşmanın hâkim tarafından tasdik edilmesi gerekir. Dolayısıyla çocuğun velâyetine ilişkin konularda eşlerin tasarruf serbestisi bulunmamaktadır. Zaten HMK m. 382(2)(b)(13)'de *"velayetin kaldırılması"*, *"velayetin eşlerden birinden alınarak diğerine*

[373] **AKİPEK ÖCAL,** s. 161; **ERDEM/ MAKARACI BAŞAK,** s. 200; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 270.

[374] **GENÇCAN,** *Boşanma Hukuku*, s. 1234, 1249; **ÖZTAN,** s. 805.

[375] **BÖRÜ,** s. 1051; **DAĞLIOĞLU,** s. 569; **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 86 – 87; **IŞIK,** s. 313; **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 1042 – 1043; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 153.

[376] **GENÇCAN, Ömer Uğur:** Vasilik Hukuku, Ankara 2022, s. 105; **GENÇCAN, Ömer Uğur:** Velâyet Hukuku, Ankara 2020, s. 81; **ÖZTAN,** s. 1074; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 279.

verilmesi" ve *"kaldırılan velayetin geri verilmesi"* hallerinin çekişmesiz yargı işi olarak düzenlenmiş olması; bu konuların tahkime elverişli olmadığının önemli bir göstergesidir[377].

f) Çocuk ile Kişisel İlişkinin Kurulması ve Çocuğun Bakımı

TMK m. 182(3)'e göre velâyet kendisine verilmese dahi bir ebeveyn, *"çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorunda"* tutulabileceği için kendisi ile çocuk arasında kişisel ilişki tesis edilebilir. Bu ilişkinin, sadece anne veya baba ile tesis edilmesine de gerek yoktur. TMK m. 325'e göre ilgili üçüncü bir kişi ile çocuk arasında da benzer bir ilişki tesisi mümkündür[378]. Kişisel ilişkiyi düzenleyen makamın açık bir şekilde mahkemeler olduğu TMK m. 326'da düzenlenmiştir. Dolayısıyla tarafların kişisel ilişki konusunda aralarında anlaşmaları tek başına sonuç doğurmayacaktır. Söz konusu anlaşmanın mahkeme tarafından ayrıca onaylanması gerekir[379].

Eşe hükmedilecek yoksulluk nafakasından farklı olarak çocuklar lehine hükmedilecek iştirak nafakasında tarafların istemi önemli değildir. Hâkim, re'sen bu konuda bir hüküm tesis etmekle yükümlü tutulmuştur[380]. Dolayısıyla eşlerin çocuklar üzerinde yaptıkları anlaşmalarda serbest tasarruf ilkesi geçerli değildir[381]. Boşanma davasından ayrı bile açılsa çocuklara ilişkin meselelerde mahkemenin onayı gerekir.

---

[377] **AKİPEK ÖCAL,** s. 469; **BÖRÜ,** s. 1051; **DAĞLIOĞLU,** s. 567; **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 97; **GENÇCAN,** *Velâyet Hukuku*, s. 149 – 150; **HENDEM,** s. 155 – 156; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 157.

[378] **AKİPEK ÖCAL,** s. 401; **ERDEM/ MAKARACI BAŞAK,** s. 417; **GENÇCAN,** *Velâyet Hukuku*, s. 495; **KILIÇOĞLU,** s. 152; **ÖZTAN,** s. 790 – 791; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 286 – 287.

[379] **DAĞLIOĞLU,** s. 570; **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 97; **GENÇCAN,** *Velâyet Hukuku*, s. 496; **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 1043; **ÖZTAN,** s. 1097; **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 26 – 27; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 156.

[380] **ÖZTAN,** s. 1084.

[381] **AKİPEK ÖCAL,** s. 187; **DAĞLIOĞLU,** s. 567; **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 98; **ÖZBEK,** *Alternatif*, s. 1043; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 156; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 288.

g) Boşanan Eşlerin Yasal Mirasçılığı

TMK m. 181'de boşanan eşlerin, eş sıfatı ile *"birbirlerinin yasal mirasçısı olamayacakları"* hüküm altına alınmış; aksi özel olarak belirtilmediği müddetçe *"boşanmadan önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendilerine sağlanan hakları kaybedecekleri"* ayrıca vurgulanmıştır. Burada yapılan ölüme bağlı tasarruf da TMK m. 184 hükmü gereğince hâkim onayına tâbi olacaktır. Dolayısıyla bu açıdan uyuşmazlık, tahkime elverişlilik kriterini sağlamamaktadır[382].

5. Yardım Nafakasına İlişkin Uyuşmazlıklar

TMK m. 364'e göre bir kişi; yoksulluğa düşme tehlikesi altında bulunan üstsoylarına, altsoylarına veya kardeşlerine nafaka vermekle yükümlü tutulabilir[383]. Yardım nafakası olarak ileri sürülen bu talep, TMK m. 365(1)'e göre *"mirasçılıktaki sıra göz önünde tutularak"* açılmaktadır. Hâkimin bu konu başlığı altında yapabileceği tek müdahale, üçüncü fıkrada belirtilen *"yükümlülerin bir veya bir kaçından istenmesi hakkaniyete aykırı"* olması halinde nafaka yükümlülüğünü azaltma veya kaldırmaktan ibarettir. Dolayısıyla yardım nafakasına ilişkin uyuşmazlıklarda tarafların serbestçe tasarruf etmelerinde herhangi bir problem olmadığı sonucuna ulaşılabilecek[384]; buna bağlı olarak uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğundan bahsedilecektir.

6. Soybağı İlişkisinden Doğan Uyuşmazlıklar

Soybağı kavramı, geniş ve dar olmak üzere iki farklı perspektiften ele alınan bir kurumdur. Geniş anlamda soybağı, birbirlerinden üreyen kişiler arasındaki kan hısımlığını ifade

---

[382] **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 150.

[383] **AKİPEK ÖCAL,** s. 203 – 204; **ERDEM/ MAKARACI BAŞAK,** s. 494; **KILIÇOĞLU,** s. 530; **ÖZTAN,** s. 1201 vd.; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 604.

[384] **DAĞLIOĞLU,** s. 569; **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 89 – 90; **HENDEM,** s. 156; **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 34; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 158.

ederken dar anlamda soybağı, anne veya baba ile çocuk arasındaki aile hukuku ilişkisini belirtir[385]. Anne ile soybağının kurulması ya doğum ya da evlât edinme ile mümkündür. Baba ile soybağının kurulması ise anne ile evlilik, tanıma, hâkim hükmü veya evlât edinme ile gerçekleşebilir. Soybağı ilişkisinin kurulmasıyla ebeveynler, TMK m. 321 vd. hükümlerine uygun bir şekilde hareket etmek zorunda kalırlar.

Soybağı ilişkisinin tesis edilmesi ile alakalı uyuşmazlıkların önemli bir kısmında hem hâkim kararı gerekmekte hem de savcının katılımı söz konusu olmaktadır[386]. Lakin babanın çocuğunu tanıyarak soybağını kurması ve özel olarak itiraz edilmediği müddetçe bu tanıma işleminin geçerli olması, babanın tanıma işleminin arabuluculuğa elverişli olup olmadığının sorgulanmasına neden olmuştur[387]. Ancak genel olarak soybağına ilişkin uyuşmazlıklarda tarafların serbest tasarruf yetkilerinin olmadığı ve buna bağlı olarak tahkime elverişlilikten bahsedilemeyeceği belirtilebilir.

7. Vesâyet İlişkisinden Doğan Uyuşmazlıklar

Vesâyet, velâyet altında bulunmayan küçükler ile ergin olmalarına rağmen menfaatlerinin muhafaza edilmesi için kısıtlanan kişilerin korunması maksadıyla oluşturulan hukukî bir kurumdur[388]. Vesâyet, TMK m. 396 vd. hükümlerinde düzenlenmiştir ve HMK m. 382(2)(b)(19)'a göre açık bir şekilde çekişmesiz yargı işi olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla vesâyete ilişkin uyuşmazlıklarda tasarruf yetkisinin bulunmadığı ve dolayısıyla tahkime elverişlilikten söz edilemeyeceği vurgulanabilir[389].

---

[385] **AKİPEK ÖCAL,** s. 329; **ERDEM/ MAKARACI BAŞAK,** s. 337; **KILIÇOĞLU,** s. 404; **ÖZTAN,** s. 867; **YILMAZ/ KILIÇ,** s. 469 – 470.

[386] **AKİPEK ÖCAL,** s. 423 – 424; **BÖRÜ,** s. 1052; **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 101; **HENDEM,** s. 156- 158; **ŞAHİN ALTINTAŞ,** s. 33- 34; **UÇAR,** s. 84; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 159.

[387] **DAĞLIOĞLU,** s. 571; **DEMİR,** *Aile Arabuluculuğu*, s. 101.

[388] **AKİPEK ÖCAL,** s. 517; **GENÇCAN,** *Vasilik Hukuku*, s. 87; **ÖZTAN,** s. 1257 – 1258.

[389] **DAĞLIOĞLU,** s. 571; **HENDEM,** s. 158; **UYUMAZ/ ERDOĞAN,** s. 160.

III. AİLE TAHKİMİ VE MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUK

Çalışmamızın son kısmında aile tahkimi, Türk milletlerarası özel hukuku perspektifinden ele alınacaktır. İlk olarak geçerli sonuç doğurabilme görüşünün kabulü halinde yabancılık unsuru içeren aile hukuku uyuşmazlıklarının Türk hukukundaki durumuna göz atılacaktır. Ardından milletlerarası aile tahkim yargılamaları ile hakem kararlarının Türk milletlerarası usul hukukundaki konumları incelenecektir.

A. Yabancılık Unsuru İçeren Aile Tahkimi Yargılamaları

Geçerli sonuç doğurabilme görüşü kabul edildiği takdirde bazı aile hukuku uyuşmazlıkları tahkime elverişli olarak değerlendirilecek; buna bağlı olarak aile hukukundan doğan uyuşmazlıklara uygulanacak rejim problemi doğacaktır. Türk hukukunda iki farklı tahkim rejimi vardır: HMK hükümlerine göre oluşturulan millî tahkim ile MTK hükümlerine göre oluşturulan milletlerarası tahkim.

MTK m. 1(2), milletlerarası tahkim rejiminin *"yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya bu Kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklarda"* uygulanacağını belirtmektedir. Maddenin lafzı, uyuşmazlığın ticarî nitelikte olup olmamasına yönelik bir ayrım yapmamaktadır. Dolayısıyla yabancılık unsuru içeren ve tahkime elverişli bir aile hukuku uyuşmazlığına uygulanacak kurallar, milletlerarası ticarî tahkim yargılamalarının tâbi olduğu kurallardan farklı değildir. Her iki durumda da MTK hükümleri uygulanacaktır.

Yukarıda yapılan açıklamalardan ötürü aile tahkimi olarak nitelendirilebilecek bir rejimden bahsedilmesi mümkün değildir. Zira tahkimin kapsamı, geçerli sonuç doğurabilme görüşü altında tahkime elverişli olan uyuşmazlıklardan oluşacaktır. Tahkim anlaşması, hakemler, yargılamaya ilişkin kurallar ve hakem kararı açısından da MTK'da yer alan kurallar

aynen uygulanacaktır. Lakin konunun tam anlamıyla ele alınabilmesi için aile hukuku ekseninde iki farklı meseleye değinilmesi yerinde olacaktır.

1. Geçici Hukukî Koruma Önlemi Verme Meselesi

MTK m. 6(2)'de taraflardan birinin istemi üzerine hakem veya hakem kurulunun *"ihtiyatî tedbire veya ihtiyatî hacze karar verebileceği"* hüküm altına alınmıştır. Hakemin vereceği ihtiyatî tedbir kararının *"cebrî icra organları tarafından icrası ya da diğer resmî makamlar tarafından yerine getirilmesi"* ihtiyacının bulunmaması; ayrıca *"üçüncü kişileri"* de bağlamaması gerekir. Maddenin lafzından ötürü doktrinde farklı tartışmalar gündeme gelmiştir. Tartışmaların ilki, ihtiyatî haciz kararı verme yetkisine yönelik eleştirilerdir. Belli yazarlar, haciz söz konusu olduğunda cebri icradan bahsedileceğine vurgu yapmakta ve tahkim anlaşması ile yetkisini kazanan hakemlerin ihtiyatî haciz kararı veremeyeceklerini ileri sürmektedir[390]. Diğer taraftan MTK m. 6(2)'de sayılmasa da delil tespitinin hakemler tarafından yapılıp yapılamayacağı ayrı bir sorudur. Doktrindeki pek çok yazar, delil tespitinin uyuşmazlığın çözümü için elzem olabileceğini belirtmekte ve maddenin kapsamına gireceğini savunmaktadır[391].

Aleyhine geçici hukukî koruma kararı verilen tarafın rızasıyla bu karara uymama ihtimaline karşı MTK m. 6(3)'de yetkili mahkemeden yardım istenebileceği hüküm altına

---

[390] **BALKAR BOZKURT, Süheyla:** *"Milletlerarası Tahkime Konu Uyuşmazlıklarda Hakemlerin Geçici Koruma Tedbirlerine Hükmedebilme Yetkisi ve Imperium Kavramı"*, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, S. 2, s. 289; **LOKMANOĞLU, Salim Yunus:** *"6100 Sayılı Yasa Uyarınca Tahkim Yargılamasında Geçici Hukuki Koruma Tedbirleri"*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2020, S. 44, s. 212; **SAYGIN, Beyza:** *"Uluslararası Ticari Tahkimde Geçici Hukuki Koruma"*, Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Dergisi, 2022, C. 1, S. 1, s. 129 – 130; **TAŞPOLAT TUĞSAVUL, Melis:** *"4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca Hakemlerin ve Mahkemelerin Geçici Hukuki Koruma Kararı Verme Yetkisi"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 2085.

[391] **LOKMANOĞLU,** s. 212; **SAYGIN,** s. 129; **TAŞPOLAT TUĞSAVUL,** s. 2088.

alınmıştır[392]. Ancak mahkemenin ne şekilde yardım edeceği net değildir. Bazı yazarlar, mahkemenin yapacağı yardımın sınırlı olduğuna işaret etmekte ve verilen kararı denetleme gibi bir gayenin bulunmadığına vurgu yapmaktadır. Diğer bir deyişle MTK m. 6(3) çerçevesinde yapılacak inceleme; geçici hukukî koruma kararının açıkça kamu düzenine aykırılığını denetleme, tahkim anlaşmasının geçerliliğini inceleme ve hakemlerin yetkilerini aşıp aşmadığını belirleme ile sınırlı olmalıdır. Buna göre mahkemenin görevi, kendisinden yardım istenilmesi halinde yeni bir geçici hukukî koruma kararı vermek değildir[393].

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde geçici hukukî koruma kararının tasarruf serbestisi kriterine uyup uymadığı ayrıca inceleme konusu olmalıdır. Zira tahkim, günün sonunda anlaşma ile geçerliliğini kazanan bir uyuşmazlık çözüm yoludur ve söz konusu anlaşma, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebildikleri konularda geçerlidir. Dolayısıyla hakemin vereceği geçici hukukî tedbir kararı bir çekişmesiz yargı işi olmamalıdır. Mesela mal rejimi ile alakalı bir uyuşmazlıkta hakem, HMK m. 382(2)(b) kapsamında sayılan *"mevcut mal rejiminin eşlerden birinin veya alacaklıların talebiyle mal ayrılığına dönüştürülmesi ve sebeplerin ortadan kalkması hâlinde mal ayrılığından eski rejime geri dönülmesi"*, *"paylaşmalı mal ayrılığında boşanma veya evliliğin iptali hâlinde, aile konutu ve ev eşyasını hangi eşin kullanmaya devam edeceği hakkında karar verilmesi"* veya *"mal ortaklığında eşlerden birinin mirası reddine izin verilmesi"* gibi ihtiyatî tedbir kararına konu olabilecek noktalarda karar verme yetkisini haiz değildir.

Yukarıda yapılan açıklamalardan dolayı tahkime elverişli bir aile hukuku uyuşmazlığında verilecek kararların da nitelik olarak ayrıca incelenmesi gerekir. Daha öncesinde de belirtildiği üzere geçerli sonuç doğurabilme görüşü altında nişanlılık veya evlilik

[392] **LOKMANOĞLU,** s. 213; **TAŞPOLAT TUĞSAVUL,** s. 2080.

[393] **ERTEN, Rifat:** Milletlerarası Ticarî Tahkim Hukukunda Geçici Hukukî Koruma Önlemleri, Ankara 2010, s. 203; **TAŞPOLAT TUĞSAVUL,** s. 2091 – 2092.

ilişkisinden doğan tazminat talepleri, mal rejimi veya nişanlılıktan doğan hediyelerin geri verilmesi, yoksulluk nafakası veya yardım nafakasına ilişkin uyuşmazlıklarda geçici hukukî koruma tedbiri kararı verilebilecektir[394]. Lakin bu kararın nitelik olarak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği bir konuya ilişkin olması gerektiği unutulmamalıdır.

2. Esasa Uygulanacak Hukuk Problemi

MTK m. 12(C) hükmü, uyuşmazlığın *"tarafların seçtikleri hukuka"* göre çözüleceğini; hukuk seçiminin olmaması halinde *"uyuşmazlık ile en yakın bağlantı içinde olduğu sonucuna varılan devletin maddî hukuk kurallarının"* uygulanacağını belirtmekte; devamında da *"ticarî örf ve âdetler ile ticarî teamüllere"* değinmektedir. Bu hükümden yola çıkarak kanunun, ticarî tahkimin özelliklerini göz önüne alarak hazırlandığı ileri sürülebilecektir. Nitekim doktrinde pek çok yazar, haklı olarak meseleyi milletlerarası ticarî hayatın akışına göre ele almaktadır[395]. Ancak ticarî olmayan uyuşmazlıklarda tasarruf serbestisi genellikle daha sınırlıdır ve bu sınırlamanın kapsamına esasa uygulanacak hukuk seçimi de girmektedir. Elbette ki MTK, ticarî ve ticarî olmayan uyuşmazlıklar şeklinde bir ayrım yapmamaktadır. Dolayısıyla aile hukuku uyuşmazlıklarında MTK m. 12(C) hükmünün uygulanması ileri sürülebilecektir. Ancak bu görüş, kanun koyucunun aile hukukunda tasarruf serbestisini sınırlandırdığının göz ardı edilmesi şeklinde yorumlanmaya açıktır. Dolayısıyla aile hukuku uyuşmazlıklarında esasa uygulanacak hukuk seçimini kısıtlayan bir kurumun var olup olmadığı ayrıca incelenmelidir.

Bu aşamada doğrudan uygulanan kuralların dikkate alınması düşünülebilir. Zira ticarî tahkimde dahi taraf iradelerine mutlak bir sonuç bağlanması görüşü terk edilmiş; doğrudan uygulanan kuralların tatbikinde menfaati bulunan devletlerin normlarının göz önüne alınması

[394] Konunun detayları için ayrıca bknz: **II. Tahkime Elverişlilik Yönünden Değerlendirme**, s. 94 vd.

[395] **AKINCI,** *Tahkim*, s. 348 – 355; **NOMER/ EKŞİ/ ÖZTEKİN GELGEL,** s. 41 – 42; **ÖZKAN,** s. 839 – 847; **USLU,** s. 177 vd.

gerektiği ileri sürülmüştür[396]. Hatta bu görüşü savunan yazarlar, hakemin tatbik edeceği doğrudan uygulanan kuralların taraflarca ileri sürülmesine gerek olmadığını da eklemiştir[397]. Dolayısıyla tahkime elverişli aile hukuku uyuşmazlıklarında doğrudan uygulanan kuralların gündeme gelebileceği ileri sürülebilir. Ancak doğrudan uygulanan kurallar, bir devletin sosyal ve ekonomik politikasına ait görevleri üstlenen müdahaleci normlardan oluşur. Diğer bir deyişle temel amaçları, özel hukuk hükümlerini dikkate almadan kişilerin menfaatlerini korumaktır. Söz konusu normların, müdahaleyi gerektirecek nitelikte bir öneme sahip olması gerekir[398]. Diğer yandan Türk aile hukukunun maddî hükümlerinin tamamı, doğrudan uygulanan kural olarak değerlendirilemez. Ayrıca aile hukukuna özgü doğrudan uygulanan kurallar, tarafların hukuk seçim özgürlüğünü sınırlamamakta; sadece belli konularda hukuk seçiminden bağımsız bir şekilde müdahale etmeyi sağlamaktadır. Milletlerarası tahkim rejimi söz konusu olduğunda da hukuk seçimini kısıtlayan bir başka kurumdan bahsedilemeyecektir.

MTK'deki milletlerarası tahkim rejiminin de ticarî uyuşmazlıkları baz alarak hazırlandığı düşünüldüğünde esasa uygulanacak hukuk konusunda sınırlayıcı bir hükme

---

[396] Bu görüşü savunan yazarlara göre uyuşmazlığın esasına Türk hukukunun uygulanacağı belirtildiği takdirde herhangi bir problem doğmamaktadır. Çünkü bu seçim sayesinde hem doğrudan uygulanan kuralların tatbikinde bir sıkıntı çıkarmayacak hem de tahkim yeri hukuku ile esasa uygulanan hukuk aynı olacaktır. Bununla birlikte esasa uygulanacak hukuk, üçüncü bir devletin hukuku seçilirse doğrudan uygulanan kuralların hakem tarafından göz önüne alınıp alınmayacağı ayrı bir soru işaretidir. Doktrindeki yaygın görüş, hakemin doğrudan uygulanan kuralları göz önüne alma zorunluluğunun bulunmadığını ifade etmektedir. Bununla birlikte doğrudan uygulanan kuralların tatbik edilmemesi, tahkim yerinin kamu düzenini ihlal etme ve buna bağlı olarak hakem kararının iptal edilmesi riskini de beraberinde getirebilir. Bu ihtimalde artık doğrudan uygulanan kuralların dikkate alınması gerekecektir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **ALBAYRAK CEYLAN, Nazlı:** Uluslararası Tahkimde Doğrudan Uygulanan Kuralların Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul 2014, s. 102 – 108; **ÖZEL,** s. 167 – 168; **TAKAVUT, İbrahim Doğan:** Milletlerarası Ticari Tahkimde Doğrudan Uygulanan Kurallar, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2014, s. 116 – 117.

[397] **ALBAYRAK CEYLAN,** *Uluslararası Tahkim*, s. 100 – 101; **ÖZEL,** s. 167; **TAKAVUT,** *Doğrudan Uygulanan Kurallar*, s. 105.

[398] **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 155; **GÜNGÖR,** *MÖHUK*, s. 45 – 47; **NOMER,** s. 185 – 187; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 11 – 12; **TAKAVUT,** *Doğrudan Uygulanan Kurallar*, s. 26 – 27.

rastlanılmaması anlaşılabilir bir durumdur. Zira ticarî uyuşmazlıklara veya sözleşmelere uygulanacak kanunlar ihtilâfı kuralları, seçim serbestisinin genel olarak daha mümkün olduğu MÖHUK m. 24 vd. hükümlerinden oluşmaktadır. Diğer taraftan aile hukukunu düzenleyen kanunlar ihtilâfı kurallarında sadece MÖHUK m. 15, sınırlı bir hukuk seçimine müsaade etmekte; diğerlerinde ise herhangi bir seçimden bahsedilememektedir. Kanunun koyucunun aile ihtilâflarındaki bu tutumu, koruyucu bir hukuk politikası olarak değerlendirilebilir[399]. Aile tahkiminin kabul edildiği devletlerde dahi esasa uygulanacak hukuk seçimine ilişkin kısıtlamalara rastlanılmaktadır[400]. Son yıllarda Yargıtay uygulamasında da ticarî olmayan uyuşmazlıkların tahkime götürülebildiği göz önüne alındığında[401] esasa uygulanacak hukuk seçimine yönelik mevzuatta bir değişiklik gerekip gerekmediği, üzerinde durulması gereken bir meseledir.

[399] Bu durum sadece aile hukukuna da özgü değildir. Tüketici veya iş hukuku gibi ticarî uyuşmazlıklara nazaran hukuk seçim serbestisinin daha kısıtlı olduğu alanlarda da benzer bir görüş benimsenebilecektir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, *"iş sözleşmesinde hukuk seçiminin yapılmaması halinde anılan sözleşmeyle daha sıkı ilişkili hukukun uygulanabilmesi"* mümkün iken aynı durumun *"hukuk seçimi yapılan sözleşmelerde"* geçerli olmamasından hareket ederek *"işçi aleyhine sonuçlar doğabileceğini"* belirtmiş ve MÖHUK m. 27(1) hükmünü iptal etmiştir. Bu karar, farklı yönlerden eleştiriye açık olsa da tarafların menfaatlerini korumak maksadıyla esasa uygulanacak hukuk seçiminin kısıtlanabildiğini gözler önüne sermektedir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *AYM E. 2023/158, K. 2024/187, T. 05.11.2024* (*Resmî Gazete*) <https://www.resmigazete.gov.tr/10.03.2025> (Erişim Tarihi: 10.03.2025).

[400] Konunun detayları için ayrıca bknz: **V. Karşılaştırmalı Hukukta Aile Tahkimine İlişkin Değerlendirmeler**, s. 64.

[401] İş sözleşmelerinin feshi durumunda 4857 Sayılı İş Kanunu m. 20(1) hükmüne göre tarafların *"özel hakeme başvurabilecekleri"* belirtilmiştir. Belli sınırlamalara tâbi olsa da Yargıtay'ın da iş uyuşmazlıklarında tahkime başvurulmasına müsaade ettiği görülmektedir. Ayrıca Yargıtay'ın güncel kararlarından biri, avukatlık sözleşmesinden doğan ve tüketici uyuşmazlığı olarak nitelendirilebilecek bir meselede tahkime başvurulabileceğini kabul etmektedir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: Yargıtay 9. HD, E. 2016/21367, K. 2017/14609, T. 02.10.2017.; Yargıtay 3. HD, E. 2024/2704, K. 2024/3706, T. 19.11.2024 (*lexpera.com*) <https://www.lexpera.com.tr/> (Erişim Tarihi: 12.03.2025). Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **ŞAHİN EMİR, Asiye:** *"İş Sözleşmesinde Yer Alan Tahkim (Özel Hakem) Şartının Geçerlilik Sorunu"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 22, S. 2, s. 920 vd.

B. Milletlerarası Aile Tahkiminin Türk Milletlerarası Usul Hukukundaki Sonuçları

Aile tahkim yargılamalarının veya hakem kararlarının Türk milletlerarası usul hukukundaki konumu, üzerinde durulması gereken bir diğer konudur. Bu çerçevede özellikle milletlerarası karakterli bir aile tahkim yargılamasının Türk milletlerarası usul hukukunda yetki meselesini nasıl etkilediği incelenmeli; aynı zamanda verilecek aile hakem kararlarının Türkiye'de etki doğurması meselesine değinilmelidir.

1. Milletlerarası Aile Tahkim Yargılamalarının Sonuçları: Milletlerarası Yetki

Bu başlık altında milletlerarası aile tahkimine konu olan uyuşmazlığın hangi Türk mahkemelerinin yetki alanına gireceğine bakılacaktır. Aile tahkimine konu olan uyuşmazlığın aile hukuku, kişiler hukuku veya miras hukukundan doğabileceği göz önüne alındığında MÖHUK m. 41, MÖHUK m. 42 ile MÖHUK m. 43 ekseninde bir değerlendirme yapılması elzemdir. MÖHUK'daki özel yetki kurallarının kapsamına girmeyen uyuşmazlıklarda ise MÖHUK m. 40 devreye sokulacaktır.

a) MÖHUK m. 41 Çerçevesinde Milletlerarası Yetki

"Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalar" başlıklı MÖHUK m. 41 hükmünde tesis edilen milletlerarası yetkinin doğması, birtakım koşulların gerçekleşmesine bağlıdır. Sayılan şartların kümülatif olarak sağlanması ile birlikte *"Türkiye'de yer itibariyle yetkili mahkeme"*, bu mahkemenin bulunmaması hâlinde *"ilgilinin sâkin olduğu yer mahkemesi"*, ilgilinin Türkiye'de sâkin olmaması halinde *"ilgilinin Türkiye'deki son yerleşim yeri mahkemesi"*, böyle bir mahkemenin bulunmaması durumunda da *"Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden biri"* yetkili olacaktır.

(1) İlgililerden Birinin Türk Vatandaşı Olması

MÖHUK m. 41'de tesis edilen yetkinin doğması için ilk olarak uyuşmazlığın, *"Türk vatandaşlarının"* durumu ile alakalı olması gerekir. Bir kişinin Türk vatandaşı olarak değerlendirilmesi, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu[402] (TVK) m. 3'e göre *"Türkiye Cumhuriyeti Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı"* olması ile mümkündür. Kişinin çok vatandaşlı olması veya Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile bağlarının zayıf olması, MÖHUK m. 41'in uygulanmasını engellemez[403]. Tarafların her ikisinin de Türk vatandaşı olmasına gerek yoktur. Davacılardan veya davalılardan birinin Türk vatandaşı olması, MÖHUK m. 41'de tesis edilen yetkinin doğması için yeterlidir[404]. Hatta maddenin lafzından yola çıkarak davacı veya davalı olmayan ilgilinin Türk vatandaşlığının, MÖHUK m. 41'deki yetkinin doğması için yeterli olduğu ileri sürülebilir[405].

TVK m. 28'e göre *"doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoylarının"*, söz konusu maddede belirtilen istisnalar haricinde *"Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam edecekleri"* hüküm altına alınmıştır. Doktrine göre ilgili madde, vatandaş olmayı veya gibi sayılmayı değil; vatandaşlara sağlanan haklardan yararlanmayı düzenlemektedir. Diğer bir deyişle düzenlemenin amacı, kapsamına aldığı kişilerin yabancı olmasını önlemek değildir[406].

---

[402] RG. 12.06.2009 S. 27256.

[403] **ERTEN, Rifat:** Türklerin Kişi Hâllerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, Ankara 2017, s. 83; **NOMER,** s. 476 – 477; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 502.

[404] **CAN/ TUNA,** *Usul Hukuku*, s. 126; **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 624; **ERTEN,** *Kişi Halleri*, s. 81; **NOMER,** s. 476; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 502; **TAN DEHMEN, Mine:** *"Türk Vatandaşlarının Kişi Hallerine İlişkin Davalar Bakımından 5718 Sayılı MÖHUK'ta Kabul Edilen Yetki Kuralı"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2013, C. 33, S. 1, s. 172.

[405] **SARGIN, Fügen:** Türk Milletlerarası Usûl Hukuku, Ankara 2024, s. 73.

[406] **ALBAYRAK CEYLAN, Nazlı:** *"Mavi Kart Sahibi Olanların Kişi Hallerine İlişkin Davalarda MÖHUK m. 41'in Uygulanma Alanı Hakkında Karar İncelemesi"*, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022, C. 10, S. 2, s. 578; **AYGÜN, Mesut:** *"Yabancılık Unsurunun Mahiyeti ve Yargılamadaki Rolü"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 1039 – 1040; **ERTEN,** *Kişi Halleri*, s. 92 – 94; **GÜNGÖR,**

Diğer taraftan MÖHUK m. 41 hükmünün hak sağlama amacına hizmet etmediği göz önüne alındığında çıkma suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kişilerin bu kural kapsamına girmeyeceği söylenebilir[407]. Mavi kart hamillerinin Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanabilmeleri, kendilerinin statü olarak Türk vatandaşı olduklarını göstermez[408]. Nitekim mavi kart sahibi yabancıların yanı sıra uzun dönem ikamet izni sahipleri, süresiz çalışma izni sahipleri ve turkuaz kart sahipleri de kanunî istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanabilmektedir. Dolayısıyla MÖHUK m. 41'in vatandaşlara benzer haklardan yararlanan yabancılara da uygulanacağının kabul edilmesi halinde Anayasa m. 142'ye göre dar yorumlanması gereken bir yetki kuralı genişleyecek ve aşkın yetkiye ilişkin farklı tartışmalar doğacaktır[409]. Diğer bir deyişle Türk vatandaşlarının sahip olduğu hakların önemli bir kısmından yararlanan özel statülü yabancılar açısından MÖHUK m. 41'in uygulanmayacağı kabul edilmelidir.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda milletlerarası aile tahkim yargılamasının taraflarından birinin veya uyuşmazlığın sonucundan etkilenecek ilgilinin Türk vatandaşı olması, MÖHUK m. 41'de sayılan vatandaşlık şartını sağlayacaktır.

MÖHUK, s. 255 – 256; **NALÇACIOĞLU ERDEN, Hümeyra Zeynep:** *"Yabancıların Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi"*, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022, C. 12, S. 1, s. 919 – 920; **SARGIN,** *Milletlerarası Usûl*, s. 73.

[407] **ALBAYRAK CEYLAN,** *MÖHUK m. 41*, s. 578 – 579; **NALÇACIOĞLU ERDEN,** s. 919 – 920; **TAN DEHMEN,** s. 174.

[408] **ÖZTÜRK, Necla:** *"Mavi Kart Hamillerinin Türk Vatandaşlarına Tanınan Haklardan Aynen Yararlanacağına İlişkin Düzenlemeye Eleştirel Bir Bakış"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2021, C. 41, S. 2, s. 967 – 968; **SÜZEN, Begüm:** *"Özel Statülü Yabancıların Türkiye'de Görülen Kişi Hallerine İlişkin Davalarında Usule ve Uygulanacak Hukukun Belirlenmesine İlişkin Bazı Tespitler"*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2023, C. 29, S. 2, s. 1498.

[409] **SÜZEN,** s. 1498 – 1502.

(2) Uyuşmazlığın Kişi Hâllerine İlişkin Olması

MÖHUK m. 41'deki yetki kuralının doğması için gereken ikinci şart, uyuşmazlığın *"kişi hâllerine ilişkin"* olmasıdır. Bu noktada önem arz eden konu, kişi hâlleri kavramının içerisine giren uyuşmazlıkların tespitidir. Doktrinde kişi hâlleri, bir kişinin hukukî vasıfları aracılığıyla hak ve yükümlülüklerden yararlanma ile bu hak ve yükümlülükleri kullanma ehliyetini düzenleyen kişiler hukuku ile aile hukuku meseleleri olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla evlenme, evlilik birliğinin korunması, boşanma, ehliyet durumu, velâyet ile vesâyet, çocuk ile kişisel ilişki kurulması, hısımlık, ad, yaş ve cinsiyete ilişkin talepler MÖHUK m. 41'in kapsamına girecektir[410].

Doktrindeki çoğunluk görüş, bütün kişiler hukuku ile aile hukuku meselelerinin *"kişi hâlleri"* altında değerlendirilemeyeceğini savunmaktadır. Bu görüşteki yazarlar; maddî veya manevî tazminat, nafakalar, mal rejimine ilişkin uyuşmazlıkların ayrı bir dava ile talep edilmesi halinde söz konusu uyuşmazlıkların kişi hâllerine ilişkin olmadığını kabul etmektedir[411]. Diğer taraftan bizim de katıldığımız doktrindeki azınlık görüş, maddenin lafzında bu konuya ilişkin herhangi bir ayrım yapılmadığına; kişilerin şahsî statülerinin değiştirilmesine dair kanunda bir ibarenin yer almadığına işaret etmektedir. Nitekim çoğunluk görüş desteklense dahi evliliğin sona erdirilmesine ilişkin bir uyuşmazlıkta "kişi hâllerine ilişkin olmayan" kalemlerin fer'î olarak talep edilmesi halinde usul ekonomisi ilkesi devreye girmeli ve davaların birleştirilmesi

[410] **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 623; **ERTEN,** *Kişi Halleri*, s. 100; **GÜNGÖR,** *MÖHUK*, s. 256 – 257; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 503; **TAN DEHMEN,** s. 175.

[411] **ALBAYRAK CEYLAN,** *MÖHUK m. 41*, s. 569; **CAN/ TUNA,** *Usul Hukuku*, s. 130 – 131; **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 623; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 504.

gündeme gelmelidir[412]. Yargıtay uygulaması da büyük oranda doktrindeki çoğunluk görüş ile örtüşmemekte; kişi hâlleri kavramının kapsamını belirlerken geniş bir yorum yapmaktadır[413].

Aile tahkimine konu olan uyuşmazlıkların neredeyse tamamı, evliliğin sona erdirilmesi ve buna bağlı fer'î taleplerden oluşmaktadır. Dolayısıyla milletlerarası aile tahkim yargılamalarına konu olan uyuşmazlıklar, MÖHUK m. 41'de belirtilen kişi hâlleri şartını sağlayacaktır. Tazminat, nafaka veya mal rejimi gibi malî taleplerin ayrı bir şekilde tahkime götürülmesi, MÖHUK m. 41'deki yetki kuralının doğmasını engellemeyecektir.

(3) Kişi Hâllerine İlişkin Dava

MÖHUK m. 41'de düzenlenen yetki kuralında sayılan bir diğer şart, mahkeme önüne götürülen uyuşmazlığın *"dava"* niteliğinde olmasıdır. Doktrinde *"dava"* ifadesinin kapsamına çekişmesiz yargı işlerinin sokulup sokulamayacağı yönünde bir tartışma bulunmaktadır.

Doktrindeki çoğunluk görüş, MÖHUK'un kabul edildiği dönemde yürürlükte olan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda[414] (HUMK) çekişmeli – çekişmesiz yargı işi ayrımının olmadığından hareket etmektedir. Bu görüşü savunan yazarlar, MÖHUK'tan sonra yürürlüğe giren HMK'nın yetki kurallarını daraltmayacağını belirtmekte; *"davalar"* başlığı altında düzenlenen MÖHUK m. 41 ile MÖHUK m. 42'nin farklı şekillerde uygulanmasının bir tutarsızlık teşkil edeceğine dikkat çekmekte; bundan dolayı çekişmesiz yargı işlerinin de MÖHUK m. 41 kapsamında değerlendirilebileceğini ifade etmektedir[415]. Bizim de katıldığımız doktrindeki azınlık görüş ise HUMK'un yürürlükte olduğu dönemde çekişmesiz yargı işlerine

[412] **ERTEN,** *Kişi Halleri*, s. 101, 106; **SARGIN,** *Milletlerarası Usûl*, s. 75 – 76.

[413] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: Yargıtay 3. HD. E. 2016/1960, K. 2016/9078, T. 06.06.2016; Yargıtay 20. HD. E. 2015/14472, K. 2015/12779, T. 17.12.2015 (*lexpera.com*) <https://www.lexpera.com.tr/> (Erişim Tarihi: 07.03.2025).

[414] RG. 02,03,04.07.1927 S. 622, 623, 624.

[415] **ALBAYRAK CEYLAN,** *MÖHUK m. 41*, s. 570 – 571; **GÜNGÖR,** *MÖHUK*, s. 257; **NALÇACIOĞLU ERDEN,** s. 934; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 501; **TAN DEHMEN,** s. 174 – 175.

yönelik bir düzenlemenin yapıldığına; ancak bu düzenlemelerin açık, yeterli ve genel nitelikte olmamasından ötürü uygulama tarafından yeterince anlaşılamadığına vurgu yapmaktadır. Bu görüşe göre MÖHUK m. 42'nin başlığında *"davalar"* ibaresinin yer alması, ilgili hükümde değinilen konuların çoğunluğunun çekişmesiz yargı işi olduğunu değiştirmemekte; sadece düzenlemenin kendisi ve başlığı arasındaki çelişkiye işaret etmektedir. MÖHUK m. 41'de *"davalar"* başlığı altında düzenlenen hükmün lafzının çekişmesiz yargı işlerini dışladığını ve bu işlerinin maddenin kapsamına girmeyeceğini savunmak, yetki kurallarının açıkça kanunda düzenlenmesi gerektiği ve bu kuralların kıyas yolu ile genişletilemeyeceği ilkesi ile örtüşecektir[416]. Her halükârda konuya açıklık getirilmesi için mevzuatta düzenleme yapılması gerektiğine bir kez daha vurgu yapılabilir.

Yukarıda yer alan açıklamalardan hareketle aile tahkimine konu olan uyuşmazlık, HMK m. 382(2)(b) hükmünde sayılan çekişmesiz yargı işlerinden birinin kapsamına giriyorsa MÖHUK m. 41'de belirtilen yetki kuralı doğmayacaktır.

(4) Yabancı Mahkemede Dava Açılmamış veya Açılamayacak Olması

MÖHUK m. 41'deki yetki kuralının doğması için sağlanması gereken son şart, davanın *"yabancı ülke mahkemelerinde açılmadığı veya açılamadığı"* bir halin varlığıdır. Davanın yabancı ülke mahkemesinde *"açılmaması"*, tarafların davayı açmamayı tercih etmeleri anlamına gelir. Diğer taraftan davanın yabancı ülke mahkemesinde *"açılamaması"*, yabancı bir ülke mahkemesine başvurulmasına rağmen esas hakkında karar verilememesidir[417]. Hangi halden bahsedilirse bahsedilsin, başvurulan mercinin mahkeme olması gerektiği nettir.

Çalışmamızın ilk kısmında mahkeme için yapılan terminolojik tanım göz önüne alındığında[418] tahkim yargılaması, MÖHUK m. 41 bağlamında *"mahkeme"* olarak

[416] **ERTEN,** *Kişi Halleri*, s. 115 – 117; **SARGIN,** *Milletlerarası Usûl*, s. 80 – 81.

[417] **ALBAYRAK CEYLAN,** *MÖHUK m. 41*, s. 572; **ERTEN,** *Kişi Halleri*, s. 121 – 123.

[418] Konunun detayları için ayrıca bknz: **I. Terminoloji**, s. 11.

nitelendirilemeyecektir. Doktrinde bazı yazarlar, MÖHUK m. 50(1) ile m. 58(1) hükümlerine göre tanıma ve tenfize konu olabilecek bir karar veren makamın mahkeme olabileceğini ileri sürerken diğerleri yargılamanın yapıldığı devletin hukukuna göre kararı veren mercinin mahkeme olarak vasıflandırılmasını yeterli görmektedir[419]. Ancak hangi görüş desteklenirse desteklensin, tahkimin *"mahkeme"* olmama niteliği değişmemektedir[420]. Bu noktada zorunlu tahkim meselesine girilmesi mümkündür. Ancak konudan sapılmaması için bu meseleye ilerleyen kısımda değinilecektir[421].

Yukarıdaki açıklamalardan ötürü bir aile tahkim yargılaması, MÖHUK m. 41 doğrultusunda *"mahkeme"* olarak nitelendirilemeyecek[422]; yargılama başlasa bile MÖHUK m. 41'e göre yetkili Türk mahkemesinde dava açılabilecektir.

b) MÖHUK m. 42 Çerçevesinde Milletlerarası Yetki

"Yabancıların kişi hâllerine ilişkin bazı davalar" başlıklı MÖHUK m. 42 hükmünde tesis edilen milletlerarası yetki kuralının doğması, birtakım koşullara bağlıdır. Söz konusu şartların kümülatif olarak sağlanması ile *"ilgilinin Türkiye'de sâkin olduğu yer mahkemesi"*, ilgili Türkiye'de sâkin değilse *"mallarının bulunduğu yer mahkemesi"* yetkili olacaktır.

(1) Tarafların Yabancı Gerçek Kişi Olması

MÖHUK m. 42'de tesis edilen yetkinin doğması için ilk olarak uyuşmazlığın, *"yabancılar"* ile alakalı olması gerekir. Bir kişinin yabancı olması, TVK m. 3'e göre *"Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmamasına"* bağlıdır. TVK m. 28'in kapsamına giren kişiler, her ne kadar Türk vatandaşlarının yararlandıkları haklardan büyük ölçüde

[419] Mahkeme kavramının vasıflandırılmasına ilişkin ayrıca bknz: **NOMER,** s. 421; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 653 – 654.

[420] **ERTEN,** *Kişi Halleri*, s. 188 – 189; **SARGIN,** *Milletlerarası Usûl*, s. 87 – 88.

[421] Konunun detayları için ayrıca bknz: **III. Aile Tahkimi ve Milletlerarası Özel Hukuk**, s. 129 vd.

[422] **ERTEN,** *Kişi Halleri*, s. 194 – 195.

faydalansalar da statü olarak Türk vatandaşlığına sahip olmadıkları için yabancı olarak değerlendirilirler[423].

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle milletlerarası aile tahkim yargılamasının her iki tarafı da 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu[424] kapsamına giriyorsa MÖHUK m. 42'de belirlenen yabancılık şartı sağlanmış sayılacaktır.

(2) Yabancının Türkiye'de Yerleşim Yerinin Bulunmaması

MÖHUK m. 42'de tesis edilen yetki kuralının doğması için ikinci şart, yabancının *"Türkiye'de yerleşim yerinin bulunmamasıdır"*. Milletlerarası usul hukukunda yetki kurallarında yer alan bağlama noktalarının vasıflandırılması, *lex fori*'ye göre gerçekleştirilir[425]. Dolayısıyla yerleşim yerinin vasıflandırılması da Türk hukukuna göre gerçekleştirilecektir.

Aile tahkiminin taraflarının yerleşim yeri belirlenirken TMK m. 19(1) hükmü esas alınacak; *"sürekli kalma niyetiyle oturdukları yerin"* Türkiye'de bulunup bulunmadığı incelenecektir. Doktrinde yabancının ikamet iznine sahip olmasının Türkiye'de yerleşim yerinin bulunduğuna işaret etmeyeceği; başlangıcı ve sonu belli olmayan bir zaman diliminde kişinin Türkiye'de oturma hakkı elde etmesinin TMK m. 19(1)'de belirtilen durumdan farklı olduğu; somut olay merkezli bir inceleme yapılmasının gerektiği ileri sürülmüştür[426]. Bu açıklamalardan yola çıkarak milletlerarası aile tahkiminin taraflarının Türkiye'de sürekli kalma niyeti ile oturdukları bir yerin bulunması halinde MÖHUK m. 42'de bulunan yetki kuralı doğmayacak; genel yetki kuralına başvurulması gerekecektir.

[423] **NALÇACIOĞLU ERDEN,** s. 919; **NOMER,** s. 414 – 415; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 427.

[424] RG. 11.04.2013 S. 28615.

[425] **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 628; **GÜNGÖR,** *MÖHUK*, s. 226 – 227; **NOMER,** s. 466.

[426] **NALÇACIOĞLU ERDEN,** s. 924 – 928.

(3) Uyuşmazlığın Belli Başlı Kişi Hâllerine İlişkin Olması

MÖHUK m. 42'deki yetki kuralı, sadece bazı yargısal işlerde doğar. Zira maddenin lafzı, *"yabancı hakkında vesâyet, kayyımlık, kısıtlılık, gaiplik ve ölmüş sayılma kararları"* açısından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis etmektedir[427].

MÖHUK m. 42'nin kapsamının bu şekilde daraltılması, milletlerarası aile tahkimine konu olan uyuşmazlıklarda bu yetki kuralının uygulanmasını büyük oranda imkânsız hale getirmektedir. Özellikle aile tahkimini kabul eden Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Kanada açısından değerlendirildiğinde vesâyet, kayyımlık ile kısıtlılık işlerinin tahkimin kapsamına girdiğini belirtmek güçtür[428]. Öte yandan gaiplik veya ölmüş sayılma meseleleri, nitelikleri gereği iki farklı tarafın tahkime başvurabileceği hallerden değildir. Dolayısıyla mevcut düzende milletlerarası aile tahkim yargılamalarında MÖHUK m. 42'nin uygulanması oldukça güç görünmektedir.

c) MÖHUK m. 43 Çerçevesinde Milletlerarası Yetki

"Miras davaları" başlıklı MÖHUK m. 43 hükmü, değinilebilecek bir diğer milletlerarası yetki kuralıdır. Terekenin paylaştırılması, paylaşma sözleşmesinin geçersizliği, ölüme bağlı tasarrufların iptali ve tenkisi, miras sebebiyle istihkak talepleri, terekenin yönetimi, terekenin paylaşımına kadar geçen süreçte gündeme gelebilecek istihkak istemlerinin tamamı *"mirasa ilişkin davalar"* olarak nitelendirilebilir[429]. Mirasçılık belgesinin verilmesine ilişkin talepler ise HMK m. 382(2) bağlamında çekişmesiz yargı işi olarak nitelendirildiği için *"dava"*

---

[427] **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 628; **NOMER,** s. 480 – 481; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 507 – 508.

[428] *UFLAA* m. 3(b)'de *"ebeveynlik haklarını sonlandırılmasının"* ile *"çocuk veya ehliyetsiz bir kişi hakkında evlâtlık veya kayyımlık ilişkisinin tesis edilmesinin"* aile tahkimine elverişli olmadığı belirtilmiştir. İngiliz Aile Tahkiminde Finansal Şart m. 2.3'de *"kişilerin özgürlükleri"* ve *"kişilerin statüleri"* açısından tahkime başvurulamayacağı hüküm altına alınmıştır. Kanada'da da aile tahkiminin düzenlendiği kanunlar sistematik bir şekilde yorumlandığında aynı sonuca varılabilecektir.

[429] **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 632; **GÜNGÖR,** *MÖHUK*, s. 261.

niteliği taşımamaktadır. Bundan dolayı mirasçılık belgesinin alınacağı mahkemenin MÖHUK m. 43'e göre değil; HMK m. 384'e göre belirleneceği ileri sürülmüştür[430]. MÖHUK m. 43'e göre *"ölenin Türkiye'deki son yerleşim yeri mahkemesi"*; ölenin son yerleşim yerinin Türkiye'de olmaması hâlinde *"terekeye dâhil malların bulunduğu yer mahkemesi"* milletlerarası yetkilidir.

Milletlerarası aile tahkimine konu olan uyuşmazlıkların niteliği elverdiği ölçüde MÖHUK m. 43'ün kapsamına girebileceği unutulmamalıdır. Her ne kadar Amerika Birleşik Devletleri ile Kanada hukukunda mirasa ilişkin uyuşmazlıkların aile tahkiminde çözülmesi mümkün olmasa da aynı durum İngiltere'de geçerli değildir[431]. Bundan ötürü İngiltere'de aile tahkimine götürülen bir uyuşmazlığın Türk mahkemeleri önündeki milletlerarası yetkisi, uyuşmazlığın miras hukukuna ilişkin olması halinde MÖHUK m. 43 hükmüne göre belirlenecektir.

d) MÖHUK m. 40 Çerçevesinde Milletlerarası Yetki

MÖHUK'ta sayılan özel milletlerarası yetki kurallarının kapsamına girmeyen aile hukuku uyuşmazlıklarında Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, MÖHUK m. 40'a göre belirlenecektir. MÖHUK m. 40, *"Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları"* ile tayin edileceğini açıkça hüküm altına almıştır. Bu noktada HMK ile TMK hükümlerine göre bir değerlendirme yapılmalıdır. Boşanma veya ayrılık davalarında TMK m. 168'de, boşanma davasından ayrı bir şekilde açılacak nafaka davalarında TMK m.177'de, evlilik birliğinin korunması için açılan davalarda TMK m. 201'de, mal rejimine

[430] **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 632 – 633; **SARGIN,** *Milletlerarası Usûl*, s. 111; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 510.

[431] İngiliz Aile Tahkiminde Finansal Şart m. 2.1'de "*vefat edenin mirasından bağımlılar için sağlanan desteklerin"* açıkça aile tahkimine götürülebileceği hüküm altına alınmış; m. 2.2'de miras ile eşya hukukuna ilişkin yasaların kapsamına giren uyuşmazlıklar açısından tahkime başvurulabileceği belirtilmiştir. Konunun detayları için ayrıca bknz: **V. Karşılaştırmalı Hukukta Aile Tahkimine İlişkin Değerlendirmeler**, s. 59 – 60.

ilişkin belli başlı çekişmesiz yargı işlerinde TMK m. 207 ile TMK m. 210'da, mal rejiminin tasfiyesine ilişkin davalarda TMK m. 214'de, soybağına ilişkin davalarda TMK m. 283'de, çocuk ile kişisel ilişki kurulmasına ilişkin davalarda TMK m. 326'da, yoksulluk nafakasına ilişkin davalarda TMK m. 365'de, kişilik haklarının saldırıya uğraması nedeniyle talep edilen manevî tazminat davalarında TMK m. 25'de bulunan yetki kuralı uygulanacaktır Sayılan özel yetki kurallarının dışında geriye kalan uyuşmazlıklarda ise HMK uygulanacaktır.

e) Milletlerarası Aile Tahkimi ile Milletlerarası Yetkili Türk Mahkemesi Arasında Paralel Yargılama Meselesi

MÖHUK m. 40'a, m. 41'e veya m. 43'e göre Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi tesis edildiği takdirde ortaya yeni bir problem çıkmaktadır. Yabancı bir tahkim yargılaması devam ederken yetkili bir Türk mahkemesine başvurulursa paralel yargılamalar gündeme gelecektir. Bu noktada milletlerarası aile tahkim yargılamasının, Türkiye'nin milletlerarası yetkisini nasıl etkilediği sorusu ayrıca önem kazanmaktadır. Zira paralel yargılamalar altında ne tarz bir çözümün benimseneceği, Türk hukukunda net ve yeknesak bir çözüme kavuşturulamamıştır[432]. Bu çerçevede meseleye iki farklı açıdan yaklaşılabilir.

(1) Tahkim İtirazı

Doktrinde önemli sayıda yazar, tahkimde görülen bir uyuşmazlığın devlet mahkemesine götürülmesini bir yetki problemi olarak değerlendirmekte; söz konusu paralel yargılamaların sadece görünürde bir derdestlik imajı çizdiğini belirtmektedir. Çünkü derdestlik, iki farklı yetkili mahkemede tarafları, konusu ve sebebi aynı olan uyuşmazlığın görülmesidir. Öte yandan paralel yargılama bir mahkeme ile hakem heyeti arasında olduğunda temel sorun, yetkinin

[432] **BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, Gülüm:** Milletlerarası Usûl Hukukunda Paralel Davalar, Ankara 2016, s. 290; **ŞENSÖZ MALKOÇ, Ebru:** Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Milletlerarası Derdestlik ve Bağlantılı Dava İtirazı, İstanbul 2020, s. 6; **YAŞLI, Ömer:** MTK Kapsamında Tahkimde Paralel Yargılamalara Çözüm Olarak Derdestlik, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2023, s. 14.

hangi organ tarafından kullanılacağına ilişkindir[433]. Bu görüşü savunan yazarların temel dayanak noktası, tahkim anlaşması ile hakem heyetine münhasır yetki tanınmasıdır. Gerçekten de bir tahkim anlaşmasının olumsuz etkisi, devlet mahkemelerinin ilgili uyuşmazlık açısından yetkisini ortadan kaldırmasıdır[434]. Nitekim MTK m. 5(1) hükmü, bu yöndeki yorumu desteklemektedir. Dolayısıyla bir mahkeme ile hakem heyeti arasında paralel yargılama meselesi gündeme geldiğinde taraflardan biri, MTK m. 5(1)'in yaptığı gönderme ile birlikte HMK m. 116(1)(b) ile HMK m. 413'de yer alan ilk itirazı ileri sürecektir. Buna bağlı olarak mahkeme, *"tahkim sözleşmesi hükümsüz, tesirsiz veya uygulanması imkânsız değil ise"* ilk itirazı kabul edecek ve davayı usulden reddedecektir.

New York Sözleşmesi ile Milletlerarası Ticarî Hakemlik Konusundaki Avrupa Sözleşmesinde[435] yer alan hükümler göz önüne alındığında yukarıda yapılan açıklamalara katılmak mümkündür[436]. Ancak bu değerlendirmelerin, ticarî uyuşmazlıkların özellikleri göz önüne alınarak yapıldığı unutulmamalıdır. Aynı kesinliği veya netliği aile tahkiminde

---

[433] **CAN/ TUNA,** *Usul Hukuku*, s. 187; **CAN/ TUNA,** *Tahkim*, s. 329; **CANBELDEK AKIN, Özlem:** Milletlerarası Derdestlik (Lis Pendens), İstanbul 2019, s. 257; **CANBELDEK AKIN, Özlem:** *"Milletlerarası Tahkimde Derdestlik İtirazı"*, İzmir Barosu Dergisi, 2017, S. 3, s. 48 – 49; **SÖKMEN GÜLER, Ekin:** Milletlerarası Derdestlik, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 2019, s. 51 – 52; **PEKCANITEZ/ ÖZEKES/ AKKAN/ TAŞ KORKMAZ,** s. 1185 – 1186.

[434] **ERKAN, Mustafa:** Milletlerarası Tahkimde Yetki Sorunları, Ankara 2013; s. s. 121; **GÜNGÖR,** *MÖHUK*, s. 272; **SÖKMEN GÜLER,** s. 37 – 38; **PEKCANITEZ/ ÖZEKES/ AKKAN/ TAŞ KORKMAZ,** s. 1186.

[435] *European Convention on International Commercial Arbitration* <https://www.newyorkconvention.org/> (Erişim Tarihi: 06.03.2025).

[436] New York Sözleşmesi m. 2(3) hükmü, *"Bir Âkit Devlet mahkemesi, tarafların, işbu maddenin anladığı manada anlaşma akdettikleri bir konu ile ilgili uyuşmazlıklarına el koyduğu takdirde, anlaşmanın hükümden düşmüş, tesirsiz veya tatbiki imkânsız bir halde olduğunu tespit etmedikçe, bunları, birinin talebi üzerine, hakemliğe sevkeder"* ifadesini içermekte; Milletlerarası Ticarî Hakemlik Konusundaki Avrupa Sözleşmesi m. 6(1) *"Hakemlik anlaşması akdedenlerden birinin müracaatı üzerine ortada hakemlik anlaşması mevcut olduğu iddiasıyla işe vaziyet eden mahkemeye karşı davalı tarafından öne sürülecek selahiyetsiztik defi, işe vaziyet eden mahkeme kanununun selahiyet sizlik defini usule veya esasa müteallik bir mesele telakki etmesine göre, hakkın düşmesi müeyyidesi altında, esasa ait iddia müdafadan evvel veya bununla birlikte öne sürülmek lazımdır"* hükmüne yer vermektedir. Her iki hüküm de Türk doktrinin konuya ilişkin duruşuna arka çıkmaktadır.

benimsemek, bu rejiminin kendine özgü yanlarının göz ardı edilmesine neden olabilir. Yatırım tahkimi söz konusu olduğunda dahi uyuşmazlıkta hem devlet mahkemelerinin hem de hakem heyetinin yetkili olacağı konusunda taraflar anlaşabilmektedir[437]. Diğer bir deyişle ticarî uyuşmazlıklarda bile tahkim anlaşmasının olumsuz etkisi, kendisini mutlak bir şekilde göstermemekte; belli durumlarda mahkemeye başvuru yolu açık kalmaktadır. Aile tahkiminin kabul edildiği devletlerde ise hem âdil yargılanma hakkının zedelenmemesi hem de koruma yükümlülüğünün yerine getirilebilmesi için tarafların her zaman mahkemeye başvurabilecekleri kabul edilmektedir. Bundan ötürü tahkim itirazının ileri sürülüp sürülemeyeceği, aile tahkim rejiminin özellikleri göz önüne alınarak ayrıca değerlendirilmelidir.

Aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda MTK m. 5'in hiçbir şekilde ileri sürülemeyeceğini ve Türk mahkemelerinin davaya bakacağını savunmak, doğru bir çözüm teşkil etmemektedir. Çünkü Türk mahkemesinde bir davanın açılması, milletlerarası aile tahkiminde hakeminin konuya ilişkin karar vermesini engellemeyecektir[438]. Taraflar, kendileri için daha pratik ve hızlı olacağını düşündükleri bir yolu seçmiş iken onları mahkeme yargısına mahkûm bırakmak, hakkaniyet ilkesi ile örtüşmez. Milletlerarası aile tahkim yargılaması devam ederken MTK m. 5 itirazı reddedilse ve Türk hâkimi davaya bakmaya başlasa bile aile hakeminin uyuşmazlığı daha hızlı bir şekilde karara bağlaması muhtemeldir. Bu aşamada tahkime elverişlilikten hareket ederek milletlerarası aile hakem kararına etki tanınmasının mümkün olmayacağı ve MTK m. 5 itirazının reddedilebileceği de iddia edilmemelidir. Çalışmamızın önceki kısımlarında da ifade edildiği üzere aile hakem kararlarının önemli bir

[437] **ERKAN,** s. 127 – 129.

[438] **CANBELDEK AKIN,** *Derdestlik İtirazı*, s. 75; **CANBELDEK AKIN,** *Lis Pendens*, s. 280 – 281; **YAŞLI,** s. 103.

bölümü, mahkeme tarafından onaylanmakta ve bir ilâm formatına sokulmaktadır[439]. Dolayısıyla yargılama devam ederken tahkime elverişlilik şartını göz önüne alan ve tahkim itirazını reddeden Türk hâkimi, aynı uyuşmazlık hakkında verilen ve tanınması ile tenfizi mümkün olan yabancı bir mahkeme hükmü ile sonradan karşı karşıya kalabilecektir. Diğer bir deyişle yargılama aşamasında göz önüne alınabilecek tahkime elverişlilik şartı, karara Türkiye'de etki tanınması aşamasında bir anlam ifade etmeyecektir. Bütün bu açıklamalar göz önüne alındığında MTK m. 5'in aile tahkiminde hiçbir şekilde kullanılamayacağını savunmak, usul ekonomisi ilkesine aykırı sonuçların doğmasına neden olacaktır.

Yukarıdaki açıklamalardan ötürü aile tahkiminde MTK m. 5'in hiçbir zaman ileri sürülemeyeceğini iddia etmek yerinde olmayacaktır. Ancak tahkim itirazının kabul edilmesi halinde ortaya çıkabilecek problemlerin de ayrıca irdelenmesi gerekecektir. Bu noktada meseleye aile tahkim anlaşması ve aile tahkim anlaşmasından bağımsız bir şekilde yaklaşılması mümkündür.

MTK m. 5'in uygulanmasında ilk sorun, tahkim anlaşmasının *"hükümsüz"*, *"tesirsiz"* veya *"uygulanmasının imkânsız"* olma hallerinden birinin varlığıdır. Bu kavramlar, kanunda net bir şekilde tanımlanmamıştır; ancak doktrindeki yazarların vasıflandırma noktasında benzer yönde görüş belirttikleri söylenebilir[440]. Bununla birlikte söz konusu kavramların içeriğinin

[439] Konunun detayları için ayrıca bknz: **IV. Aile Tahkiminin Özellikleri**, s. 46 vd.; **V. Karşılaştırmalı Hukukta Aile Tahkimine İlişkin Değerlendirmeler**, s. 54 vd.

[440] Doktrindeki temel kabuller doğrultusunda *"hükümsüzlük"*; kanuna veya ahlaka aykırılık, ihtilâf konusunun imkânsız olması, irade sakatlıkları veya ehliyetsiz gibi sebeplerden dolayı tahkim anlaşmasının sakatlığı; *"tesirsizlik"*, geçerli olarak kurulan tahkim anlaşmasının feragat, iptal, geri alınması veya feshi gibi sebepler ile geçerliliğini yitirmesi; *"uygulanabilirlik"* ise tahkim anlaşmasının ifa kabiliyetinden yoksunluğu veya eksikliklerin tamamlanamamasından ötürü etki doğuramaması olarak nitelendirilebilir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **CAN/ TUNA,** *Tahkim*, s. 325 – 326; **ÖZBEK, Mustafa Serdar:** *"Tahkim İlk İtirazı Üzerine Tahkim Sözleşmesi Üzerinde Yapılan Mahkeme Denetimi"*, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 1, S. 2, s. 217, 221, 222; **SARIÖZ BÜYÜKALP, İpek:** *"Uluslararası Tahkimde "Tahkim Anlaşmasının*

doldurulması, tahkim anlaşmasının geçerliliğine yönelik farklı tartışmalardan doğan soru işaretlerine cevap vermemektedir. Özellikle tahkim anlaşmasının geçerliliğinin incelenme derecesi[441] ve tahkim anlaşmasının geçerliliğine uygulanacak hukuk[442] konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bu noktada benimsenen görüş, aile tahkim anlaşmasının Türk hukukuna göre geçerliliğini bizzat etkileyecektir. Geçerlilik incelemesinin *prima facie* düzeyinde kalması gerektiği ve MÖHUK m. 24'e göre tayin edileceği savunulursa aile tahkim anlaşmasının ayakta kalması daha kolay olacaktır. Zira en sıkı ilişkili hukuk prensibi devreye sokulacak ve yargılamanın gerçekleştirildiği hukukun geçerlilik şartlarına göre bir inceleme

Hükümsüz, Tesirsiz veya İcrasının İmkansız Olması" Kavramları", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 2033 vd.

[441] Görüşlerden birisi, tahkim anlaşmasının geçerliliğine yönelik incelemenin yüzeysel (*prima facie*) olması gerektiğine işaret etmekte; asıl geçerlilik değerlendirmesinin hakemlere bırakılması gerektiğine vurgu yapmakta; bu sayede etkin bir tahkim yargılamasının gerçekleştirileceğini belirtmektedir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **ERKAN,** s. 96; **ESEN, Emre:** *"Uluslararası Tahkime Tâbi Bir Uyuşmazlığın Devlet Mahkemelerine Götürülmesi Halinde Tahkim Anlaşmasının Geçerliliğine İlişkin İtirazların İncelenmesi ve Kompetenz – Kompetenz Prensibi"*, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, S. 1, s. 377; **YAVUZ, Cevdet:** *"Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesi ve Tabi Olduğu Hükümler"*, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu, İstanbul 2009, s. 148; **YEŞİLIRMAK, Ali:** *"Geçerli Bir Tahkim Anlaşmasının Varlığına Rağmen Genel Haciz Yoluna Takip Yapılabilir mi?"*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2011, S. 96, s. 209 – 210. Aksi yönde görüş belirten yazarlar ise tahkim anlaşmasının geçerliliğinin daha derinlemesine incelenebileceğini iddia etmektedir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **AYDIN, Esen:** *"Yabancı Bir Devletin Tahkim Yeri Olarak Kararlaştırıldığı Hallerde Tahkim Anlaşmasının Geçerliliğine İlişkin Türk Mahkemelerinin Yapacağı İnceleme ve Uygulanacak Hukuk"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2019, C. 39, S. 1, s. 59; **ÖZBEK,** *İlk İtiraz*, s. 196 – 197; **ÖZEL,** s. 80; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 803; **NOMER,** s. 563.

[442] Çoğunluk görüş, MTK m. 4(3) hükmünün kıyasen uygulanması gerektiğini belirtmekte; tahkim anlaşmasına uygulanması için seçilen hukukun geçerlilik şartlarına bakılmasını; herhangi bir seçimin olmaması halinde Türk hukukuna göre geçerliliğin belirleneceğini ileri sürmektedir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **CAN/ TUNA,** *Tahkim*, s. 340 – 341; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 803; **NOMER,** s. 585. Azınlık görüş ise MÖHUK m. 24 çerçevesinde bir değerlendirme yapılması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **ESEN, Emre:** *"Yetkili Kılınan Tahkim Kurumunun Mevcut veya Belirli Olmadığı Tahkim Anlaşmalarının Geçerliliği"*, Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi, 2017, C. 6, S. 1, s. 94 – 95. Bazı yazarlar ise özel kanun olarak MTK'nın, MTK'nın uygulanamadığı hallerde ise MÖHUK'un uygulanabileceğini ileri sürmektedir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **AYDIN,** s. 59.

yapılması yeterli sayılacaktır. Böylece MTK m. 5'de yer alan tahkim itirazı göz önüne alınabilecek ve dava usulden reddedilebilecektir. Diğer taraftan Türk hâkiminin bütün geçerlilik şartlarını inceleyebileceği veya geçerliliğin MTK m. 4(3)'de tespit edilen hukuka göre yapılacağı savunulursa aile tahkim anlaşmasının ayakta kalması zorlaşacaktır. Zira aile tahkim anlaşmalarında özel olarak sözleşmeye uygulanacak hukuk seçilmediği takdirde Türk hukukuna göre bir inceleme yapılacak; bu ihtimalde tahkim anlaşması, elverişlilik şartını sağlamadığı için geçersiz olarak değerlendirilebilecektir. Buradan hareket ederek Türk hâkimi, MTK m. 5 itirazını reddederek davaya bakmaya başlayacaktır. Ancak bu yorum, tahkim itirazının her zaman reddedilmesine ve bunun sonucunda usul ekonomisi ilkesine aykırı durumların doğmasına neden olabilir. Kanaatimizce *favor negotii* ilkesi gereği aile tahkim anlaşmasını olabildiğince ayakta tutacak bir yaklaşımın benimsenmesi ve bu doğrultuda yorum yapılması faydalı olacaktır.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta, tahkim anlaşmasının geçerliliğinden bağımsız bir şekilde Türk hâkiminin olaya müdahale etmesini gerektirecek bir riskin varlığıdır. Diğer bir deyişle aile tahkim anlaşması geçerli kabul edilse bile somut olayın özelliklerinden tarafların veya ortak çocukların güvenliği konusunda bir şüphe duyulabilir. Dolayısıyla uyuşmazlığın tahkimde görülmesinin uygun olmayacağı kanaati hâkimde oluşabilir. Böyle bir durumda âdil yargılanma hakkının zedelenmemesi, asgari usulî garantilerin sağlanması, tahkim yargılamasının taraflarının veya yargılamanın tarafı olmayan kişilerin korunması gibi farklı irade serbestisini sınırlandıran sebeplere dayanılması gerekecek; bu tarz temel ilkelerden hareket ederek tahkim anlaşmasına sonuç bağlanmasının önüne geçilmeye çalışılacaktır[443].

MTK m. 5'in ileri sürülmesi halinde ortaya çıkabilecek bir diğer problem, mahkemenin uyuşmazlıktan elini çekme riskidir. Tahkim itirazı, niteliği gereği taraflara tanınan usulî bir

[443] **TAKAVUT, İbrahim Doğan:** Milletlerarası Ticari Tahkimde Usule İlişkin Konularda İrade Serbestisi, İstanbul 2021, s. 144 vd.

haktır ve HMK'da yer alan ilk itiraz hükümlerine tâbidir. Tahkim itirazının *"cevap dilekçesinde ileri sürülmesi"* gerektiği de ayrıca belirtilmiştir. Dolayısıyla mahkeme, davanın esasına girmeden önce bu itiraz ile karşı karşıya gelmektedir[444]. Mahkemeye yapılan başvuruda Türk hâkimi, uyuşmazlığın mahkemede incelenmesinin daha doğru olacağına kanaat getirirse MTK m. 5'deki itirazı reddedecek; böylece kendisi uyuşmazlığı incelemeye başlayacaktır. Bu ihtimalde herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır. Ancak Türk hâkimi, mahkemeye başvuru anında herhangi bir risk görmediği için tahkim itirazını kabul edebilir ve bu kabulden sonra mahkeme müdahalesini gerektiren bir tehlike doğabilir. Bu halde ne olacağı net değildir. Elbette ki tahkim itirazının kabulü ile verilen ret kararı, usul hukukuna ilişkin olduğu için maddî anlamda kesin hüküm teşkil etmeyecek; dolayısıyla taraflar, yardım istemeyi gerektiren bir hal ile karşı karşıya geldiklerinde Türk mahkemesine tekrardan başvurulabilecektir[445]. Ancak ret kararı ile yeniden başvuru arasında kalan sürede Türk mahkemesi, milletlerarası yetkisinin bulunduğu bir aile hukuku uyuşmazlığında sürecin dışında kalmış olacaktır.

Yapılan bütün açıklamalar göz önüne alındığında MTK m. 5'in aile hukukundan doğan bir ihtilâfta ve aile tahkiminde ileri sürülebileceği kanaatindeyiz[446]. Bununla birlikte Türk hâkiminin somut olayın özelliklerini göz önüne alması, *favor negotii* ilkesine uygun bir şekilde tahkim anlaşmasının geçerliliğini incelemesi ve tarafların âdil yargılanma hakkının zedelenmesine neden olabilecek ihtimallerin varlığını değerlendirmesi gerekecektir. Tahkim itirazı kabul edildiği takdirde Türk hâkimi, olaydan elini çekeceğinin farkında olmalı; bu riski

---

[444] **AKINCI,** *Tahkim*, s. 217; **ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI,** s. 363; **ATALI/ ERMENEK/ ERDOĞAN,** s. 348 – 349, 771; **CAN/ TUNA,** *Tahkim*, s. 344; **GÖLCÜKLÜ, İlyas:** Milletlerarası Tahkimde Dava Açma Yasakları, İstanbul 2018, s. 115 – 117; **KALPSÜZ,** s. 38; **ÖZBEK,** *İlk İtiraz*, s. 199; **PEKCANITEZ/ ÖZEKES/ AKKAN/ TAŞ KORKMAZ,** s. 1220 – 1221.

[445] **ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI,** s. 727; **ÖZMUMCU, Seda:** *"Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların Davanın Açılmamış Sayılması Halinde Değerlendirilmesi"*, İstanbul Hukuk Mecmuası, 2012, C. 70, S. 2, s. 201; **PEKCANITEZ/ ÖZEKES/ AKKAN/ TAŞ KORKMAZ,** s. 2073.

[446] **ERTEN,** *Kişi Halleri*, s. 202; **SARGIN,** *Milletlerarası Usûl*, s. 87 – 88.

göz önüne alarak bir karar vermelidir. Verilecek hakem kararının mahkeme hükmüne dönüşme ve buna bağlı olarak söz konusu ilâmın tanınması ile tenfizi ihtimali, tahkim itirazının kabul edilip edilmemesinde de ayrıca dikkate alınabilir.

(2) Milletlerarası Derdestlik

Yukarıda da ifade edildiği üzere tahkimde ve mahkemede paralel yargılamaların varlığı, yetkinin hangi makam tarafından kullanılacağına dair bir mesele olduğu için tahkim itirazı ekseninde çözülecek; derdestlik kurumuna başvurulmayacaktır. Ancak meseleyi aile tahkimi çerçevesinde ele almak, daha sağlıklı bir sonuca ulaşılmasını sağlayacaktır.

Milletlerarası derdestlik, Türk hukukunda çözüme bağlanmış bir konu değildir ve doktrinde çok çeşitli görüşler ileri sürülmüştür[447]. Konudan sapılmaması için bu tartışmalara ayrıca girilmemiştir. Doktrindeki popüler görüşlerden birisi, bu noktada Milletlerarası Ticarî Hakemlik Konusundaki Avrupa Sözleşmesi m. 6(3)'de *"âkit devlet adlî mahkemeleri ciddî sebepler olmadıkça hakem mahkemesinin selahiyeti hakkında karar ittihazı hususunu hakem kararının verildiği ana kadar talik edeceklerdir"* hükmüne atıfta bulunarak bir yorum geliştirmekte; söz konusu hükümden yola çıkarak HMK m. 114(1)(ı)'da derdestlik şartı ile HMK m. 165'de düzenlenen bekletici mesele kurumlarının kıyas yolu ile uygulanabileceği ileri sürmektedir[448]. Bu görüşe göre hâkim, verilecek mahkeme hükmünün Türkiye'de tanınması ile tenfiz edilme ihtimalini göz önüne alarak tahkim yargılamasında kesin bir karar verilmesini

[447] **BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK,** *Paralel Davalar*, s. 301 – 302; **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 664; **EGEMEN DEMİR, Işıl:** *"Milletlerarası Usul Hukukunda Bekletici Sorun"*, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 7, S. 2, s. 226; **ERDOĞAN, Ersin:** *"Milletlerarası Derdestlik (Lis Alibi Pendens)"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 1862; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 565.

[448] **BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK,** *Paralel Davalar*, s. 302; **EGEMEN DEMİR,** s. 231 – 232; **SARGIN, Fügen:** İnternet Aracılığıyla Gerçekleşen Marka İhlâlleri Hakkında Milletlerarası Yetkiyi Haiz Mahkemeler ve Uygulanacak Hukuk, Ankara 2005, s. 252; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 273; **ŞENSÖZ MALKOÇ,** *Milletlerarası Derdestlik*, s. 138 – 139; **YAŞLI,** s. 20.

beklemelidir. Mahkeme ilâmının Türkiye'de tanınması ve tenfiz edilmesi mümkün ise dava, HMK m. 303'de düzenlenen kesin hüküm sebebiyle reddedilmeli; tanıma veya tenfiz işlemi mümkün gözükmüyorsa uyuşmazlığa bakılmalıdır[449].

Aile tahkimine konu olan uyuşmazlıkta milletlerarası derdestlik, iki farklı ihtimal ekseninde tartışılabilir. İlk olarak tahkim anlaşmasına veya yargılamasına rağmen Türk mahkemesinde dava açıldıktan sonra yargılamanın gerçekleştiği ülkede uyuşmazlık o devlet mahkemesine devredilebilir. Bu ihtimalde milletlerarası derdestliğe başvurulmayacaktır. Zira milletlerarası derdestliğin dikkate alınması için uyuşmazlığın, Türk mahkemesine başvurudan önce yabancı mahkemede bulunması gerekir[450]. Diğer bir deyişle milletlerarası derdestlikte aranan öncelik şartı, söz konusu ihtimalde sağlanmamaktadır.

Dikkat edilmesi gereken ikinci nokta zorunlu tahkimdir. Çalışmamız ekseninde aile tahkimini, mahkemeye başvuru şartı olarak gören bir hukuk düzeni bulunmamaktadır[451]. Taraflar, aile tahkimine başvurmak istiyorlarsa bir sözleşme yapmakta ve kendi iradeleri ile hakeme yetki vermektedir. Dolayısıyla aile tahkimi, nitelik olarak ihtiyari bir yoludur. Ancak Anglosakson Hukukuna tâbi devletlerde bu kuralın istisnasına rastlamak "teorik olarak" mümkündür: Bir uyuşmazlığa bakan hâkim, davanın taraflarını farklı uyuşmazlık çözüm yollarına yönlendirme konusunda yetkilendirilmişse ve bu yetkisini kullanarak tarafları tahkime

[449] **ERDOĞAN,** s. 1879; **EGEMEN DEMİR,** s. 244 – 245; **YAŞLI,** s. 104.

[450] **BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK,** *Paralel Davalar*, s. 304; **CANBELDEK AKIN,** *Lis Pendens*, s. 151 vd.

[451] Amerika Birleşik Devletleri'nde *Nevada* ile *Oregon*, bu konuya doğrudan açıklık getiren iki eyalettir. Her iki hukuk düzeninde de mahkemeler, zorunlu tahkime başvurmayı gerektiren alanlar için bir program oluşturma yükümlülüğü altındadır. Ancak zorunlu tahkime götürülmesi gereken programların kapsamına aile hukuku uyuşmazlıklarının açıkça alınmadığı görülmektedir. Dolayısıyla taraflar, mahkemeye başvurmak için aile tahkimini işletmek zorunda değildir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Nevada Revised Statutes Chapter 38. Mediation and Arbitration § 38.*255; *Oregon Revised Statutes Volume: 01. Courts, Oregon Rules of Civil Procedure Chapter 036. Mediation and Arbitration § 36.405.* (*Justia*) <https://www.justia.com/> (Erişim Tarihi: 09.07.2024).

başvurmaya zorlarsa zorunlu bir tahkiminden bahsedilebilecektir[452]. Böyle bir ihtimalde taraflar, aile tahkimini işletmeden mahkemeye tekrardan başvuramayacaktır[453].

Bir önceki paragrafta bahsedilen ihtimalde aile tahkimi, zaten yabancı mahkemeye başvurudan sonra gündeme gelen ve davaya devam şartı teşkil eden bir yol haline gelecektir. Bu noktada MÖHUK m. 41'e göre tespit edilen Türk mahkemesinin milletlerarası yetkisinin doğmayacağı; diğer yetki kurallarına göre tespit edilen mahkemeler açısından ise paralel yargılama probleminin milletlerarası derdestliğe göre çözülmesi gerekeceği göz önüne alınmalıdır[454].

2. Milletlerarası Aile Hakem Kararlarının Sonuçları: Etki Tanıma

Milletlerarası aile tahkim yargılamasında verilen hakem kararlarına Türk hukukunda etki tanınıp tanınamayacağı, MÖHUK ile 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu[455] (NHK) çerçevesinde incelenebilir. Bu noktada aile hakem kararlarının neredeyse tamamının mahkeme hükmü formatına sokulduğu bir kez daha hatırlatılmalıdır[456]. Dolayısıyla bu başlık altında yapılan açıklamalarımız, aile tahkimi bir rejim olarak daha fazla devlette kabul edilmediği

[452] **JONG,** s. 2396 – 2397.

[453] İngiltere ve Kanada açısından bu durumun geçerliliğini savunmak güçtür. Her iki hukuk düzeninde de tahkim, tarafların kendi iradeleri ile başvurdukları bir yoldur. Ancak Amerika Birleşik Devletleri ve kısmen Avustralya hukukunda bu ihtimal, teorik olarak gerçekleşebilir. Elbette ki hâkim, özellikle de aile hukuku gibi bir alanda tarafları daha çok arabuluculuk veya uzlaştırma gibi yollara yönlendirmeyi tercih edecektir. Ancak Amerikan hukukunda mahkemenin zorunlu tuttuğu tahkim, nitelik olarak bağlayıcı olmayacağı için tarafların âdil yargılanma hakkının zedelendiği iddia edilemeyecektir. Keza Avustralya hukukunda da finansal konularda uygulanabilen aile tahkimi, genellikle mahkemenin yönlendirmesi ile gündeme gelmektedir. Böyle bir senaryoda taraflar, tahkim yolunu işletmeden de mahkeme sürecini devam ettiremeyecektir. Konunun detayları için ayrıca bknz: **IV. Aile Tahkiminin Özellikleri**, s. 31 – 32; **V. Karşılaştırmalı Hukukta Aile Tahkimine İlişkin Değerlendirmeler**, s. 55 – 56.

[454] **ERTEN,** *Kişi Halleri*, s. 188 – 189; **SARGIN,** *Milletlerarası Usûl*, s. 87 – 88.

[455] RG. 29.04.2006 S. 26153.

[456] Konunun detayları için ayrıca bknz: **IV. Aile Tahkiminin Özellikleri**, s. 46 vd.; **V. Karşılaştırmalı Hukukta Aile Tahkimine İlişkin Değerlendirmeler**, s. 54 vd.

müddetçe uygulamada çok karşılık bulamayabilir. Zira çalışmamızın bu kısmı, aile hakem kararlarına etki tanınmasına yoğunlaşmaktadır. Mahkeme hükmü vasfı kazanan hakem kararlarına etki tanınması, özel olarak incelenmemiştir. Çünkü ilgili hakem kararları, bir mahkeme hükmü formatı kazandığı takdirde diğer mahkeme kararlarına etki tanıyan rejim hükümlerine tâbi olacaktır.

a) MÖHUK Hükümlerine Göre Etki Tanıma

Aile hakem kararlarının Türkiye'de etki tanımasını sağlayabilecek ilk rejim, MÖHUK'da hakem kararlarının tanınmasını ve tenfizini düzenleyen hükümlerdir. Milletlerarası ticarî tahkimde sıkça kullanılan ve ticarî nitelikteki hakem kararlarının Türkiye'de etki doğurmasını kolaylaştıran New York Sözleşmesi, aile tahkiminde kullanılamayacaktır. Zira Türkiye, Sözleşmeyi sadece ticarî uyuşmazlıklarda uygulanacağına dair bir çekince koymuştur[457].

(1) Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi

Türk usul hukuku kurallarının uygulanmadığı yabancı hakem kararları[458], MÖHUK m. 60(1)'de belirtilen iki şarttan birisini sağlıyorsa tenfiz ettirilebilecek ve MÖHUK m. 63'e göre tanınabilecektir. Bu iki şart, hakem kararının *"kesinleşmiş ve icra kabiliyeti kazanmış"* veya *"taraflar için bağlayıcı"* olması halleridir. İngiltere[459] ve Kanada'da[460] verilen aile hakem

---

[457] **AKINCI,** *Tahkim*, s. 636; **BORN,** s. 50; **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 823; **DEYNEKLİ, Adnan:** *"Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye'de Tanınması ve Tenfizinde Karşılaşılan Sorunlar"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 105.

[458] **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 823; **GÜNGÖR,** *MÖHUK*, s. 327; **NOMER,** s. 567 – 568.

[459] Aile tahkiminde Finansal Şart ile Çocuk Şartı m. 13.3, hakem kararının (*award* veya *determination*) verilmesi ile birlikte kesin ve bağlayıcı olacağını hüküm altına almıştır. Hakem kararının daha sonradan mahkemeye taşınması ve değiştirilmesi ihtimalinin varlığı; kesinlik, icra edilebilirlik ve bağlayıcılık niteliklerini değiştirmemektedir.

[460] Kanada'da aile tahkimini özel olarak düzenleyen *Ontario*, *British Columbia*, *Manitoba* ve *Saskatchewan* Eyaletlerinin mevzuatlarına bakıldığında hakem kararı, icra edilmesi veya esasa ilişkin incelemeye tâbi tutulması amacıyla hâkim huzuruna çıkarılabilir. Ancak bu durum, aile hakem kararlarının *"taraflar için bağlayıcı olma"*

kararlarının, bu iki halden birine gireceğini belirtmek zor değildir. Ancak Amerika Birleşik Devletleri'nde verilen aile hakem kararlarının her iki şartı sağlamadığı ihtimal ile karşılaşılması mümkündür. Bu noktada somut olay ekseninde bir değerlendirme yapılması daha doğru olacaktır[461].

Aile hukukuna ilişkin yabancı mahkeme ilâmlarının tanınması ile tenfizinde görevli mahkeme, AMK m. 4(2)'de özel hüküm bulunduğu için aile mahkemeleridir[462]. Ancak aile hakem kararları açısından da aynı görev kuralının uygulanabileceğini söylemek mümkün değildir. HMK m. 1'e göre görev kuralları, emredici nitelikte olduğu için yorum veya kıyas yoluyla genişletilemez. Bundan dolayı milletlerarası aile hakem kararlarının tanınması ile tenfizinde görevli mahkeme, genel kural niteliğindeki MÖHUK m. 60(2)'ye göre belirlenecek; dolayısıyla bu talepler için tarafların asliye hukuk mahkemesine başvuruları aranacaktır. MÖHUK m. 60(2)'ye göre yetkili mahkeme ise *"tarafların yazılı olarak kararlaştırdıkları yer mahkemesi"*, böyle bir yer yok ise *"aleyhine karar verilen tarafın Türkiye'deki yerleşim yeri"*, yoksa *"aleyhine karar verilen tarafın sâkin olduğu yer mahkemesi"*, o da yoksa *"icraya konu teşkil edebilecek malların bulunduğu yer mahkemesi"* olacaktır.

niteliğini ortadan kaldırmamaktadır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: *Ontario Family Law Act R.S.O. 1990, c 17 § 59.8*; *British Colombia Family Law Act S.B.C. 2011, c 25 § 19.20*; *Manitoba Arbitration Act C.C.S.M. 2023, c A120 § 49(2.1)*; *Saskatchewan Arbitration Act S.S. 1992, c a-24.1 § 32(1)* (*CanLII*) <https://www.canlii.org/en/> (Erişim Tarihi: 09.03.2025).

[461] Amerikan hukukunda aile hakem kararlarının *"kesinleşmiş ve icra kabiliyeti kazanmış"* olması için *UFLAA* m. 15 hükmündeki hallerin gerçekleşmesi gerekecektir. Bu hükme göre hakem kararının icra edilebilmesi, mahkemeye götürülmesine bağlıdır. Taraflar hakem kararına onay verirse veya belirlenen süre içinde itiraz etmezlerse aile hakem kararı, *UFLAA* m. 16'ya göre onanır ve icra edilebilir. Dolayısıyla ticarî tahkimde olduğu gibi aile hakem kararı, verildiği an icra edilebilir vasfını haiz değildir. Diğer yandan *"taraflar için bağlayıcı olma"* şartı, aile tahkiminin bir çeşit bağlayıcı olmayan tahkim olarak nitelendirilmesinden dolayı sağlanmayacaktır.

[462] **GÜNGÖR,** *MÖHUK*, s. 289.

(2) Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ile Tenfizinde Dilekçe ve İnceleme Usulü

Milletlerarası aile hakem kararlarına MÖHUK ekseninde etki tanınırken benimsenecek usul, diğer hakem kararlarının tanınması ile tenfizindeki dilekçe ve inceleme usulünden farklı değildir. Dolayısıyla MÖHUK m. 61(1)'de sayılan belgeler sunulmalı; MÖHUK m. 61(2) göndermesi ile MÖHUK m. 55, m. 56 ile m. 57'de yer alan hükümler kıyasen uygulanmalıdır. MÖHUK m. 55(1)'de çekişmesiz yargı işlerinde *"tebliğ hükmünün uygulanmayacağına"* dair hüküm, bir sonraki başlıkta bahsedilen iptal sebeplerinden birinin kapsamına gireceği için Türk hukukunda sonuç doğurmayacaktır. MÖHUK m. 56 doğrultusunda da yabancı hakem kararlarında revizyon yasağının[463] geçerli olduğu; dolayısıyla milletlerarası aile hakem kararlarına etki tanınırken esasa girilmeyeceği unutulmamalıdır.

(3) Yabancı Hakem Kararlarının Reddi Sebebi

MÖHUK m. 62(1)'de yabancı bir hakem kararının tanınması veya tenfizi talebinin reddi sebepleri düzenlenmiştir. Birinci fıkrada sayılan (a), (b)[464], (ç), (d), (e), (f), (g) ve (h)

---

[463] **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 787 – 789; **GÜNGÖR,** *MÖHUK*, s. 293 – 294.

[464] Bu aşamada kamu düzenini ihlal eden sebeplere genel hatlarıyla değinmenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Dürüstlük kuralı ve hakkın kötüye kullanılması yasağına aykırılık, eşitlik ilkesine aykırılık, hakemlerin bağımsız ve tarafsız olmaması veya bunlara ilişkin yapılan itirazların dikkate alınmaması, hakemlerin hak ve nısfet ölçüsünü aşmaları, yüksek ekonomik güce sahip tarafın sosyal açıdan daha zayıf olan tarafa tahkim şartını zorla kabul ettirmesi, kararın hukuka aykırı edimleri konu edinmesi, kararın hile ile verilmesi, kamu düzenini ihlal edecek seviyede hukukî dinlenilme hakkının ihlal edilmesi, kararın verildiği ülkede yargılamanın yenilenme sebeplerinden birisinin varlığına rağmen bu yola başvurulamaması; temel kamu düzeni ihlali sebepleri olarak sıralanabilir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **AKINCI, Ziya/ DEMİR GÖKYAYLA, Cemile:** Milletlerarası Aile Hukuku, İstanbul 2010, s. 51 vd.; **GÜNGÖR,** *MÖHUK*, s. 330; **RUHİ, Ahmet Cemal:** Türk Hukukunda Yabancı Boşanma İlamlarının Tanınması ve Tenfizi, Ankara 2013, s. 87 vd.; **ŞENSÖZ MALKOÇ, Ebru:** Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması, İstanbul 2017, s. 467. Dikkate alınabilecek bir diğer husus, Türk hukukuna veya üçüncü devletlere ait doğrudan uygulanan kurallardır. Söz konusu kuralların tatbik edilmemesi, doğrudan kamu düzenini ihlal etmeyecektir. Ancak revizyon yasağını ihlal etmeyecek bir şekilde doğrudan kurallarının tatbik edilmeme hali ile kamu düzeninin ihlal edilme sebepleri arasında bağlantı kurulması mümkündür. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **ALBAYRAK CEYLAN,** *Uluslararası Tahkim*, s. 130 – 131; **ŞANLI,** s. 483 – 484. İleri

bentlerindeki sebepler ayrıca incelenmemiştir. Zira sayılanlar sebeplerde aile tahkimine özel olarak değerlendirilmesi gereken bir durum bulunmamaktadır.

Aile hakem kararları açısından tartışmalı olabilecek asıl husus, MÖHUK m. 62(1)(c)'de düzenlenen ret sebebidir. İlgili bentte *"hakem kararına konu olan uyuşmazlığın Türk kanunlarına göre tahkim yoluyla çözümünün mümkün olmaması"* hali, yabancı hakem kararının tanınması veya tenfizinin reddi sebebi olarak düzenlenmiştir[465]. Dolayısıyla Türk hukukunda tahkime elverişli olmayan uyuşmazlıklar hakkında verilen hakem kararları, MÖHUK m. 62(1)(c) hükmüne göre tanınamayacak veya tenfiz edilemeyecektir. Burada benimsenen görüş, ulaşılan sonucu da etkilemektedir. Uyuşmazlığın kamu düzeninden olması görüşü benimsenirse hiçbir aile hakem kararının tahkime elverişli olmayacağı kabul edilecek; böylece bütün aile hakem kararlarının tanınması ile tenfizi talepleri reddedilecektir. Diğer yandan geçerli sonuç doğurabilme görüşünün kabul edilmesi halinde uyuşmazlık türlerine göre bir ayrıma gidilecektir. Mesela evliliği sona erdirme, çocuğun velâyeti, çocuk ile kişisel ilişkinin kurulması, iştirak nafakası gibi konularda yapılan tanıma ile tenfiz başvuruları; tahkime elverişli olmadıkları için reddedilirken nişanlanmanın sonuçları, mal rejiminin tasfiyesi, maddî ve manevî tazminat talepleri, yoksulluk nafakası veya yardım nafakasına ilişkin başvurular kabul edilebilecektir. Hakem kararlarında da kısmen tanıma veya tenfizin yapılabileceği veya bazı talepler açısından tanıma işlemi yapılırken diğerlerinde tenfizin gerçekleştirilebileceği

sürülmesi mümkün olan bir diğer durum, aile hukukuna ilişkin yabancı ilâmların tanınması ile tenfizinde gündeme gelebilen kamu düzeni ihlalleridir. Nafaka borçlusunun ödeme gücünün dikkate alınmadan ve ödeme gücünün çok üzerinde bir nafakaya hükmedilmesi, belirlenen tazminatın bir tarafı zenginleştirirken diğer tarafı fakirliğe sürüklemesi veya cezalandırıcı niteliğe sahip olması bu hallere örnek olarak gösterilebilir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **TEZGEL, Mehmet:** Türk Hukukunda Yabancı Boşanma Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, Ankara 2012, s. 170 – 174.

[465] **SERTER, Öncü:** Aile Hukukunda Tahkim, içinde: Milletlerarası Aile ve Çocuk Hukukuna İlişkin Seçilmiş Makaleler (**Ed. ÖZTEKİN GELGEL, Günseli/ GİRAY, Faruk Kerem**), İstanbul 2017, s. 263.

unutulmamalıdır[466]. Dolayısıyla boşanma hükmüne benzeyen bir aile hakem kararının tahkime elverişli fer'îleri açısından tanıma/ tenfiz talebi kabul edilebilirken geriye kalan talepler açısından ret kararı verilebilecektir. Aile hakem kararı tamamen tahkime elverişli bir uyuşmazlığa yönelikse tanıma ile tenfiz talebinin kabul edileceğini söylemek de mümkündür.

MÖHUK çerçevesinde aile hakem kararlarına etki tanınması konusu noktalanmadan önce vasıflandırma meselesine de ayrıca değinilmelidir. Vasıflandırma, Türk hukukunda daha çok kanunlar ihtilâfı meselelerinde tartışılmıştır. Milletlerarası usul hukukunda ise kavramlar, *lex fori*'ye göre belirlenmektedir[467]. Nitekim yabancı mahkemelerin verdikleri kararların *"hukuk davalarına ilişkin olması"* şartının *lex fori* çerçevesinde ele alınması, bu kabulün önemli bir görünümüdür[468]. Bununla birlikte tanıma ve tenfiz şartlarının bazılarının mevcudiyetini tespit etmek için daha derinlemesine bir vasıflandırmanın gerekebileceği göz önüne alınmalıdır[469]. Zira aile tahkiminin yaygınlaşması halinde Türk hukukunda yer almayan kurumların Türk hukukuna göre tahkime elverişli olup olmadığının değerlendirilmesi gerekecektir. Mesela evlilik dışı bir yaşam modeli veya başka bir hayat ilişkisi hakkında verilen hakem kararının tahkime elverişliliği, bu kurumun vasıflandırılmasının evliliğe veya nişanlılığa

[466] **GÜNGÖR,** *MÖHUK*, s. 292.

[467] **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 506; **GÜNGÖR,** *MÖHUK*, s. 226 – 227; **NOMER,** s. 414 – 415; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 427.

[468] **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 717; **ESEN, Emre:** *"Alman Hukukunda İhtarlı Basit Dava Usulü (Mahnverfahren) Çerçevesinde Verilen Kararların Türk Hukukunda Tenfizi"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2007, C. 27, S. 1-2, s. 52 – 53; **TİRYAKİOĞLU, Bilgin:** Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye'de Tanınması ve Tenfizi, Ankara 1996, s. 34 – 35;

[469] Bu konuya temas eden Aygül, meseleyi yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi açısından ele almakta; yabancı ilâmın Türk mahkemelerinin münhasır yetkisini ihlal edip etmediğini belirlerken daha detaylı bir vasıflandırmaya ihtiyaç duyulabileceğini ileri sürmektedir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz **AYGÜL, Musa:** *"Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Davalarında Bazı Usul Hukuku Problemleri"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2011, C. 31, S. 2, s. 113 – 114. Konuyu kamu düzeni müdahalesi açısından ele alan Nomer'in yaklaşımı için ayrıca bknz: **NOMER,** s. 424 – 425.

göre yapılmasından etkilenecektir[470]. Bu noktada sınırın nerede çizileceğini belirlemek de kolay değildir. Yargıtay'ın bazı kararlarında ilâma konu olan uyuşmazlığın vasıflandırılmasında *lex fori*'nin uygulanması, revizyon yasağının ihlali olarak nitelendirilmektedir[471].

b) Nüfus Hizmetleri Kanununa Göre Etki Tanıma

Aile hakem kararlarının Türkiye'de etki doğurup doğuramayacağının belirlenmesinde üzerinde durulabilecek bir diğer hüküm, 690 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname[472] ile NHK'ye eklenen 27/A maddesidir. Düzenlemenin niteliği konusunda farklı tartışmalar bulunmaktadır[473].

Aile hakem kararlarının NHK m. 27/A hükmünün kapsamında değerlendirilip buna bağlı olarak söz konusu kararlara etki tanınıp tanınamayacağını belirlemek için aşağıda sayılan şartlar, tek tek incelenmelidir. Doktrin, NHK m. 27/A(3)'de *"maddede sayılan şartlar yerine getirilmediği gerekçesiyle tescil talebi reddedilen kararların"* MÖHUK'a göre tanınabileceğini belirten hükmü, ret taleplerinin karşısında kolaylık sağlayan bir yol olarak

[470] Evlilik dışı yaşam modellerinin vasıflandırılması hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **NOMER,** s. 237; **ÖZTÜRK,** *Yaşam Modelleri*, s. 196 – 201; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 149; **TEKDOĞAN BAHÇIVANCI,** s. 662 vd.

[471] Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: Yargıtay 11. HD. E. 2009/85, K. 2010/11230, T. 04.11.2010 (*lexpera.com*) <https://www.lexpera.com.tr/> (Erişim Tarihi: 06.03.2025). Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **AYGÜL,** *Usul Problemleri*, s. 115 – 116.

[472] RG. 29.04.2017 S: 30052.

[473] Bazı yazarlar, MÖHUK sistematiğinin dışında kalan bir çeşit "idarî tanıma" olduğunu; birtakım görüşler kendiliğinden hüküm ve sonuç doğuran bir "doğrudan tanıma" olduğunu; diğerleri ise mahkemeleri bertaraf eden özel bir doğrudan tescil olduğu görüşünü benimsemektedir. Görüşleri ileri süren ve değerlendiren yazarlar için ayrıca bknz: **AYHAN İZMİRLİ, Lâle:** *"Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdarî Yoldan Tanınması"*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2018, C. 22, S. 4, s. 85 vd.; **ERTEN,** *Kişi Halleri*, s. 194; **HUYSAL, Burak:** *"Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında Yabancı Boşanma Kararlarının Doğrudan Tescili"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2017, C. 37, S. 2, s. 499 – 500; **SARGIN,** *Milletlerarası Usûl*, s. 912 vd.

yorumlanmamaktadır[474]. Bundan ötürü milletlerarası aile hakem kararlarının NHK m. 27/A'ya göre reddedilmesi halinde kolaylaştırılmış bir usulden bahsedilemeyecek; MÖHUK m. 60 – 63 arasında düzenlenen şartlara göre bir inceleme gerçekleştirilecektir.

(1) Adlî veya İdarî Makam Kararı

NHK m. 27/A, *"yabancı ülke adlî veya idarî makamlarınca"* verilen kararların tesciline ilişkin bir düzenlemedir. Dolayısıyla evlilik ilişkisinin sona erdirilmesi, evliliği sona erdirme gücüne sahip olan[475] bir makamın katılımına bağlıdır[476]. Ayrıca söz konusu kararı veren makamın, *"verildiği devlet kanunlarına göre konusunda yetkili adlî veya idarî makam"* olması gerektiği de özel olarak vurgulanmıştır. Yani yabancı bir aile hakem kararına NHK m. 27/A'ya göre etki tanınabilmesi, kararı veren hakemin veya tahkim enstitüsünün bir idarî makam olarak değerlendirilmesi ile mümkündür. Aksi takdirde NHK m. 27/A hükmü uygulanamayacaktır.

İdarî makam kavramından ne anlaşılması gerektiği ve bu konuda bir vasıflandırma ihtiyacının olup olmadığı doktrinde çok tartışılmamış; daha ziyade noter, belediye, valilik, nüfus müdürlükleri, diplomasi veya konsolosluk memurları gibi Türk hukukunda idarî teşkilat içerisinde değerlendirilebilecek kurumlar üzerinden konu somutlaştırılmaya çalışılmıştır[477]. Bu örnekler üzerinden değerlendirildiğinde Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da olduğu gibi bir sözleşme ile belirlenen veya mahkeme tarafından atanan aile hakemlerinin, idarî teşkilatın içerisinde yer almadığı veya idarî bir temsilci olarak değerlendirilmeyeceği muhtemeldir.

---

[474] **AYHAN İZMİRLİ,** s. 90; **HUYSAL,** *NHK m. 27/A*, s. 499 – 500; **TÜTÜNCÜBAŞI, Uğur:** *"Yabancı Kararların Türk Hukukunda Tanınması Konusunda 690 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Düzenlenen Yenilikler"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 19, S. 2, s. 121.

[475] **HUYSAL,** *NHK m. 27/A*, s. 490; **SEZİŞLİ, Vildan:** *"Yabancı Ülkelerin Adli veya İdari Makamlarınca Verilen Boşanma Kararlarının Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 27/A Çerçevesinde Tanınması İçin Öngörülen "Kararla İlgili Türkiye'de Açılmış ve Halen Devam Eden veya Reddedilmiş Dava Bulunmaması Şartı"nın Değerlendirilmesi"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2022, C. 42, S. 1, s. 268.

[476] **AYHAN İZMİRLİ,** s. 91; **HUYSAL,** *NHK m. 27/A*, s. 485.

[477] **AYHAN İZMİRLİ,** s. 77 – 78; **HUYSAL,** *NHK m. 27/A*, s. 476 – 477.

Benzer bir şekilde İngiltere'de *IFLA*, kâr amacı gütmeyen ve kurumsal tahkim niteliğinde bir kuruluş olduğu için verilen hakem kararlarının idarî makam kararı olarak değerlendirilmesi güç görünmektedir.

NHK m. 27/A hükmünün geniş bir şekilde yorumlanmasının, milletlerarası aile hakem kararlarının idarî makam kararı olarak nitelendirilmesini sağlayıp sağlamayacağı bu noktada tartışılabilir. Yasa koyucunun, boşanma veya evliliğin sonlandırılması işleminin *"adlî veya idarî makam"* dışında bir merci tarafından gerçekleştirilebileceğini göz önüne almamış olması ihtimal dâhilindedir[478]. Dolayısıyla NHK m. 27/A hükmünün amacının, ilgili ülkede boşanma kararı vermeye *"yetkili"* herhangi bir mercinin verdiği kararların tescilinin sağlamak olduğu ileri sürülebilir. Diğer bir deyişle geniş ve amaçsal bir yorum yapılarak hakemler ile tahkim enstitüleri dâhil olmak üzere ülkede evliliği sona erdirme konusunda yetkili herhangi bir makam kararının, NHK m. 27/A kapsamına gireceği iddia edilebilir. Ancak bu tarz bir yorum, çok geniş olacağı ve hukuk yaratma olarak değerlendirilebileceği için doktrinde birçok eleştiriye maruz kalacaktır. Aile hakem kararlarının maddenin kapsamına girmesi sağlayacak en sağlıklı çözüm, maddenin yeniden düzenlenmesidir.

Kanaatimizce hakemler veya tahkim enstitüleri, NHK m. 27/A çerçevesinde *"idarî makam"* olmadıkları için aile hakem kararlarının tescili de bu hükme göre gerçekleşmeyecektir. Bununla birlikte ilerleyen dönemde aile tahkiminin yaygınlaşması, milletlerarası aile hakem kararlarının tescil taleplerinde de paralel bir artışın gözlenmesine neden olabilir. Dolayısıyla

[478] Saatcioğlu, Japonya'da yer alan *Kyougi Rikon* boşanmalarda belediyelerin verdikleri kararların; NHK m. 27/A ekseninde bir karar teşkil etmediğini belirtmektedir. Ancak NHK m. 27/A hükmünün amacından hareket ederek yasa koyucunun, boşanma işleminin *"karar"* dışında gerçekleşebileceğini öngörememiş olacağını da eklemektedir. Her ne kadar Saatcioğlu'nun incelediği kavram (*"karar"*) ile burada incelenen kavram (*"idarî makam"*) farklı olsa da aynı gerekçeden yararlanılması mümkündür. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **SAATCİOĞLU, Onur Can:** *"Japonya'da Gerçekleştirilen Bildirime Dayalı Boşanmaların (Kyougi Rikon) 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 27/A Kapsamında Tescile Elverişsiz Oldukları Tezi"*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2025, S. 61, s. 460 vd.

hükmün kapsamına girmese bile uygulama, kolaylık olması için aile hakem kararlarının tescillerini kabul edebilir[479]. Bundan ötürü NHK m. 27/A hükmünde belirtilen diğer şartlara kısaca değinmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Geriye kalan açıklamaların, *"idarî veya adlî makam"* kararı şartı sağlanmış gibi kabul edilerek yapıldığı unutulmamalıdır.

(2) Boşanma, Evliliğin Butlanı, İptali veya Mevcut Olup Olmadığına İlişkin Tespit Kararı

NHK m. 27/A hükmünün uygulanabilmesi için bir kararın *"boşanmaya, evliliğin butlanına, iptaline veya mevcut olup olmadığının tespitine ilişkin"* verilmesi gerekir. Hükmün kapsamının evlilik ilişkisini sona erdiren kararlar çerçevesinde daraltıldığı göz önüne alındığında boşanmanın fer'î sonuçları açısından NHK m. 27/A'ya göre tescil talebinde bulunulması mümkün olmayacaktır[480]. Dolayısıyla milletlerarası aile hakem kararının bizzat evlilik ilişkisini ortadan kaldıracak nitelikte olması gerekir. Milletlerarası aile hakem kararının sadece boşanmanın fer'î taleplerinden biri veya birkaçına ilişkin olması halinde NHK m. 27/A uygulanamayacaktır.

Evliliği sona erdiren milletlerarası aile hakem kararının tescil talebi kabul edilse dahi kararın kapsamında yer alan nafaka, velâyet, mal rejimi, tazminat gibi konu başlıklarının NHK m. 27/A'ya göre bir etki doğurmayacağı; bunun için ayrıca MÖHUK hükümlerine başvurulması gerektiği unutulmamalıdır[481]. Yabancı Ülke Adlî ve İdarî Makamlarında Verilen Kararların Nüfus Kütüğüne Tescili Hakkında Yönetmelik m. 9(5)'de sayılan *"tenfize konu olan hükümler"* açısından MÖHUK'a göre tanıma ve tenfiz isteminde bulunulabileceği belirtilmiştir. Ancak

[479] Japonya'da yer alan *Kyougi Rikon* boşanmalar, her ne kadar NHK m. 27/A hükmünün kapsamına girmese de uygulamada bu boşanmaların tescil talepleri kabul edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bknz: **SAATCİOĞLU,** s. 472.

[480] **ERTEN,** *Kişi Halleri*, s. 194; **HUYSAL,** *NHK m. 27/A*, s. 484; **SARGIN,** *Milletlerarası Usûl*, s. 916; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 780.

[481] **SEZİŞLİ,** s. 268; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 780.

MÖHUK'da yer alan tanıma tenfiz usulünün adlî makam kararlarına ilişkin olması, idarî makamlar açısından bir düzenleme yapılması gerekliliğini de beraberinde getirdiği için doktrinde eleştirilmektedir[482]. Bu noktada dikkat edilmesi gereken nokta, tanıma ile tenfizin hangi hükümlere göre yapılacağıdır. Eğer idarî makam kararlarının tanınması ile tenfizi, MÖHUK m. 50 – m. 59 hükümlerine göre gerçekleştirilebilir hale gelirse aynı durum, NHK m. 27/A'ya göre tescil edilen milletlerarası aile hakem kararları açısından da tartışılabilecektir. Bu ihtimalde tahkime elverişlilik yönünden bir inceleme yapılmasına gerek kalmayacaktır. Ancak mevcut düzende hakem kararlarının tanıma – tenfiz yolunun MÖHUK m. 60 – 63 hükümlerinde yer alan usule göre işletileceği; dolayısıyla kararda yer alan ancak tahkime elverişli olmayan taleplerin etki doğurmayacağı göz önüne alınmalıdır.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da milletlerarası aile hakem kararının evlilik ilişkisini sona erdirmekten veya kaldırmaktan ziyade bir ayrılığa hükmetmesi halidir. Böyle bir ihtimalde NHK m. 27/A'da bulunan tescil yoluna başvurulması söz konusu olmayacaktır. Zira ayrılık kararları, Türk hukukunda tescile konu işlemlerden değildir[483].

(3) Kararın Kesinleşmesi

NHK m. 27/A'ya göre tescil yapılabilmesinin bir diğer şartı, evlilik ilişkisini kaldıran kararın *"usulen kesinleşmiş olmasıdır"*. Bu şart, milletlerarası özel hukukta doğabilecek muhtemel sakıncaların engellenmesi ve hukuk güvenliğinin sağlanması açısından yerinde görülmektedir. Ancak maddenin lafzında yer alan *"usulen kesinleşme"* ibaresi, *"şekli anlamda kesinleşme"* veya *"işleme karşı idarî başvuru imkanının bulunmaması"* olarak anlaşılmalıdır. Bu sayede metodolojik açıdan daha faydalı bir kavram kullanılmış olacaktır[484]. Milletlerarası

[482] **AYHAN İZMİRLİ,** s. 120.

[483] **HUYSAL,** *NHK m. 27/A*, s. 484 – 485; **SARGIN,** *Milletlerarası Usûl*, s. 916 – 917.

[484] **AYHAN İZMİRLİ,** s. 95 – 96; **HUYSAL,** *NHK m. 27/A*, s. 492 – 494; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 779; **TÜTÜNCÜBAŞI,** s. 118 – 119.

aile hakem kararlarında kesinleşme kavramına yukarıda değindiğimiz için tekrardan bu şarta ilişkin açıklama yapılmayacaktır[485].

(4) Taraflardan En Az Birinin Türk Vatandaşı Olması ve Bizzat Başvurulması

NHK m. 27/A hükmüne göre bir idarî veya adlî kararın tescilinin yapılmasındaki bir öteki şart, *"bizzat veya vekilleri aracılığıyla tarafların birlikte veya taraflardan birinin ölmüş ya da yabancı olması halinde Türk vatandaşı olan diğer taraf veya vekilinin tek başına başvurmasıdır"*. Maddenin lafzından hareket edilerek sadece evlilik ilişkisi sona eren tarafların başvuruda bulunabileceği anlamına varıldığı için menfaati bulunan mirasçıların veya ortak çocukların dışlandığı düşünülmüştür[486]. Ancak bu mesele, Yabancı Ülke Adlî ve İdarî Makamlarında Verilen Kararların Nüfus Kütüğüne Tescili Hakkında Yönetmelik m. 6(2)'de tanıma talebinden önce taraflardan birinin ölmesi ile birlikte *"tescil talebinde hukuki yararı bulunanların"* da tescil isteminde bulunabileceği hüküm altına alınarak atlatılmaya çalışılmıştır. Lakin bu ekleme, kanunun lafzı ile uygunluk arz etmediği için doktrinde daha fazla tartışmaların doğmasına da neden olmuştur[487].

Mavi kart sahipleri açısından da konuya değinilmesi mümkündür. Nitekim Mavi Kartlılar Kütüğü ve Beyan Edilen Nüfus Olaylarının Tutulması Hakkında Yönerge m. 10(3) ile m. 17'ye bakıldığında mavi kart sahipleri hakkında verilen boşanma kararlarının, MÖHUK'a göre tanınması ile tenfizinin istenmesinde bir sakınca bulunmamaktadır. Bu kişiler açısından gerekli koşul, *"karar ve idarî belgelerin usulüne göre tasdik edilmiş ve onaylanmış"* olmasıdır. Ancak söz konusu yönergenin MÖHUK m. 1 ile m. 58'de belirtilen kurallara aykırı olduğu ve

[485] Konunun detayları için ayrıca bknz: **III. Aile Tahkimi ve Milletlerarası Özel Hukuk**, s. 132 – 133.

[486] **HUYSAL,** *NHK m. 27/A*, s. 497 – 498; **TÜTÜNCÜBAŞI,** s. 118.

[487] **AYHAN İZMİRLİ,** s. 101 – 103; **SARGIN,** *Milletlerarası Usûl*, s. 919.

normlar hiyerarşisine uymadığı; meşru bir amaç bulunmadan ayrıcalıklı bir sınıf yarattığı doktrinde ileri sürülmüştür[488].

(5) Kararın Kamu Düzenine Aykırı Olmaması

NHK m. 27/A'ya göre tescil talebinin kabulü için gereken bir diğer önemli husus, söz konusu kararın *"Türk kamu düzenine açıkça aykırı bulunmamasıdır"*. Düzenlemenin lafzından aykırılık halini inceleyecek makamın idare olduğu anlaşılmaktadır[489]. Yabancı Ülke Adlî ve İdarî Makamlarında Verilen Kararların Nüfus Kütüğüne Tescili Hakkında Yönetmelik m. 9(7)'ye göre idare, tescil talebini reddedecekse gerekçe sunmak zorundadır.

MÖHUK'da hakem kararlarının tanınması veya tenfizinin reddi sebepleri, NHK m. 27/A'da ayrı ayrı sayılmamış; tescil talebinin reddi olarak bir tek *"kamu düzeni"* kriteri belirlenmiştir. Lakin tanıma tenfizde yer alan bazı ret sebeplerin somut olaydaki mevcudiyetinin kamu düzenini ihlal edebileceği ve bu bağlamda tescil talebinin reddedilebileceği unutulmamalıdır[490].

(6) Tanınması Talep Edilen Kararla İlgili Türk Mahkemelerinde Görülmekte Olan veya Reddedilmiş Bir Dâvanın Bulunmaması

NHK m. 27/A'nın lafzında bizzat yer almasa da Yabancı Ülke Adlî ve İdarî Makamlarında Verilen Kararların Nüfus Kütüğüne Tescili Hakkında Yönetmelikte tescil talebinin kabul edilebilmesi için son bir şart sayılmıştır. Yönetmelik m. 9(6)'da *"yabancı ülke adlî veya idarî makamlarınca verilen kararla ilgili Türkiye'de açılmış ve halen devam eden veya reddedilmiş dava bulunuyorsa başvuru reddedileceği"* belirtilmiştir. Söz konusu davanın niteliği doktrinde tartışmalıdır. Hükmün lafzı, yabancı bir kararın Türk mahkemeleri tarafından tanınması ile tenfizine yönelik talebin mahkemede inceleniyor olması şeklinde yorumlanmaya

[488] **ÇELİKEL/ ERDEM,** s. 806; **HUYSAL,** *NHK m. 27/A*, s. 478.

[489] **HUYSAL,** *NHK m. 27/A*, s. 494; **SEZİŞLİ,** s. 273.

[490] **AYHAN İZMİRLİ,** s. 107; **ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN FİGANMEŞE,** s. 779; **TÜTÜNCÜBAŞI,** s. 120.

açıktır. Ancak burada asıl olarak kast edilen, Türk mahkemelerinde evliliği sona erdiren bir davanın olmamasıdır. Dolayısıyla doktrin, yönetmelik hükmünün daha dikkatli bir şekilde düzenlenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır[491].

[491] **AYHAN İZMİRLİ,** s. 109 – 110; **SARGIN,** *Milletlerarası Usûl*, s. 925 – 926; **SEZİŞLİ,** s. 283 – 285.

SONUÇ

Mahkemelerin son yıllarda artan iş yükü ve azalan verimlilikleri sonucunda birçok devlet, mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yollarına ilişkin çalışmalara ağırlık vermeye başlamıştır. Bu hedef doğrultusunda atılan en somut adımlar, mahkeme dışı devlet kurumlarının belli konularda yetkilendirilmesi veya aile arabuluculuğunun kabul edilmesi olmuştur. Ancak söz konusu yenilikler, sayılan bu yollar ile sınırlı değildir. Bazı devletler, tahkime elverişliliğe bakış açısını değiştirerek veya bir rejim kabul ederek aile tahkimini uygulamaya başlamıştır.

Seküler bir rejim olarak aile tahkimi, yaklaşık 30 yıllık geçmişe dayanmaktadır. Bu rejim özellikle de Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Kanada'da gelişmiştir. Söz konusu üç devlet dışında da aile tahkimi uygulamalarına hukuk düzenlerinde yer veren devletlerle karşılaşılması mümkündür. Lakin bu devletlerde aile tahkimi genellikle bir rejim olarak kabul edilmemekte; daha çok tahkime elverişlilik anlayışının değişmesi ile birlikte kendisini göstermektedir.

Aile tahkiminin, mahkeme yargısına göre farklı avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Tarafların irade serbestisini ön plana çıkarması, mahkemelere göre daha hızlı olması, gizlilik ilkesine uygun bir şekilde süreci ilerletme imkânı tanıması ve uzman hakemlerden faydalanılması doktrinde en çok sayılan avantajlar arasındadır. Bununla birlikte aile hukukunda kamu düzeninin hassas bir şekilde yorumlanması, hukukî denetimde aykırı hallerin doğması ve hakemlerin tarafsızlığı konusunda ortaya çıkabilecek sakıncaların varlığı da aile tahkiminin başlıca dezavantajları arasında sayılabilir. Gizlilik ilkesinden ötürü yapılan masrafların avantaj mı yoksa dezavantaj mı olduğu konusunda net bir yorum yapılması zor görünmektedir. Ancak ağırlığın dezavantaj yönünde olduğunu söylemek mümkündür.

Bazı hukuk düzenleri, aile tahkimini bir rejim olarak kabul etmese de aile hukukundan doğan ihtilâfların tahkime götürülebileceğini kabul etmiştir. Mesela Hindistan, bütün aile

hukuku uyuşmazlıklarının, İsviçre, Almanya ve Avustralya ise bazı aile hukuku ihtilâflarının tahkime elverişli olduğunu kabul etmektedir. Yeni Zelanda ile İspanya'da tahkime elverişlilik kavramına yönelik farklı tartışmalara rastlanılmakta; Güney Afrika ve Fransa'da aile tahkimine yönelik çalışmalarla karşılaşılmaktadır.

Aile tahkimi, boşanma ve boşanmanın fer'î sonuçlarına ilişkin uyuşmazlıklar açısından oluşturulan bir mahkeme dışı uyuşmazlık yoludur. Aile tahkiminin bir rejim olarak kabul edilmesi, her zaman boşanmanın fer'îsi niteliğindeki bütün taleplerin tahkimde çözülebileceği anlamına gelmemektedir.

Aile tahkiminin ticarî tahkimden farklı yanları bulunmaktadır. Mesela aile tahkiminde uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuk seçim serbestisi kısıtlanmış ve dini tahkim engellenmeye çalışılmıştır. Keza aile tahkiminde sözleşme kurma serbestisi, taraf menfaatini korumak maksadıyla zamansal sınırlamaya tâbi tutulmuştur. Dolayısıyla uyuşmazlık doğmadan önce yapılan tahkim anlaşmaları genellikle geçersizdir. Değinilebilecek bir diğer farklı yan, aile tahkiminde yargılamanın her an durdurulma riski altında olmasıdır. Geçerli bir tahkim anlaşması bulunsa ve hatta tahkim yargılaması başlasa bile mahkemenin müdahalesini gerektirecek bir olay her zaman doğabilir. Yine bahsedilebilecek bir diğer fark, aile hakem kararlarına karşı açılan iptal davalarında esasa yönelik inceleme yapılabilmesi veya bu kararlara karşı bizzat temyiz yolunun açık olmasıdır. Ayrıca birçok aile hakem kararı ya zorunluluktan ya da uygulamada bu yönde bir eğilim olduğu için mahkeme hükmü formatına sokulmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri, seküler anlamda aile tahkimi rejimi üzerine çalışmalarda bulunan ilk hukuk düzenidir. Çocuklar ile alakalı uyuşmazlıklarda tahkime izin verip vermeme noktasında eyaletlerin farklılaşması ve hakem kararlarının sıkı bir denetime tâbi tutulması, Amerika Birleşik Devletlerinde aile tahkiminin farklı yanları olarak sayılabilir.

İngiltere, aile tahkimini *IFLA* çatısı altında ve kurumsal bir tahkim yolu ile gerçekleştirmektedir. İngiltere'deki aile tahkim rejimi, aile hukukunun dışındaki farklı uyuşmazlık türlerinin de tahkim altında çözülebilmesine izin vermesi ve tahkim anlaşmalarının maktu formlar aracılığı ile oluşturmasıyla diğer devletlerdeki rejimlerden ayrışmaktadır.

Kanada'da aile tahkim rejimi, eyaletler tarafından ayrı ayrı düzenlenmiştir. *Québec* dışında her eyaletin aile tahkimi rejimi, birbirine çok benzemektedir. Esasa uygulanacak hukuk seçiminde dar bir anlayış benimsemesi, hakemin taşıması gereken şartlarının yürütme organları tarafından belirlenmesi ve icra edilebilirlik – temyiz incelemesi açısından net bir ayrıma gitmesi; Kanada'da aile tahkiminin kendine özgü yanları olarak nitelendirilebilir.

Aile tahkiminin Türk hukukunda bir rejim olarak kabul edilmesinin faydalı olabileceği kanaatindeyiz. Bununla birlikte rejimin dikkatli bir şekilde düzenlenmesi ve mevcut tahkim mevzuatında var olan kuralların doğurabileceği sakıncaların dikkate alınması gerekecektir.

Türk hukukunda aile tahkiminin durumu, tahkime elverişlilik ve Türk milletlerarası özel hukuku olmak üzere iki farklı perspektiften ele alınmıştır. Bu çerçevede ilk olarak objektif tahkime elverişliliğe uygulanacak hukuk meselesi incelenmiştir. Doktrinde farklı öneriler ileri sürülse de hakemlerin tahkime elverişliliğe tahkim yeri hukukunun kurallarını uygulaması gerektiği kabul edilmektedir. Mahkemenin tahkime elverişliliğe uyguladığı hukuk ise genellikle *lex fori*'dir.

Türk hukukunda tahkime elverişliliğin sınırını *"iki tarafın iradelerine* tâbi *olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar"* oluşturmaktadır. Kıta Avrupası Hukukuna tâbi farklı devletlerde kullanılan *"malvarlığına ilişkin uyuşmazlıklar"* görüşü, Türk kanunlarında yer alan lafız ile örtüşmediği için pek benimsenmemiştir. Diğer taraftan bazı yazarların kabul ettiği *"uyuşmazlığın kamu düzeninden olması"* görüşü, özellikle Yargıtay uygulamasında sıklıkla karşılaşılmaktadır. Ancak kamu düzeninin istisnai nitelikte bir uygulama teşkil etmesinden

ötürü bu görüş doktrinde eleştirilmiştir. Son yıllarda daha çok kendisinden söz ettiren *"geçerli sonuç doğurabilme"* görüşü ise HMK'da tasarruf serbestisi kriterine bağlanan usul hukuku işlemleri çerçevesinde meseleyi ele almaya amaçlamaktadır.

Geçerli sonuç doğurabilme görüşü kabul edildiği takdirde tahkime elverişlilik ile arabuluculuğa elverişlilik arasında bir bağ kurulabilir. Zira her ikisinde de uyuşmazlığın, *"iki tarafın iradelerine tâbi olmayan işlerden"* kaynaklanması gerektiği vurgulanmıştır. Doktrinde bazı görüşler, HMK m. 413'de yer alan tahkim itirazı nedeniyle arabuluculuğa elverişliliğin kapsamının; tahkime elverişliliğe göre daha geniş bir şekilde tayin edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Lakin arabuluculuğa elverişlilik ile tahkime elverişlilik arasında, taşınmazlara ilişkin ayrıksı durum dışında bir fark bulunmamaktadır. Ancak ticarî uyuşmazlıkların niteliklerini göz önüne alarak hazırlanan tahkim rejimlerinin ticarî olmayan uyuşmazlıklarda uygulanmaya çalışılması, hakkaniyetli olmayan sonuçlar doğurabilecektir.

Geçerli sonuç doğurabilme görüşü altında Türk aile hukukunda nişanlılık, mal rejimi, maddî ve manevî tazminat talepleri, yoksulluk nafakası ve yardım nafakasına ilişkin uyuşmazlıklarda tasarruf serbestisinin bulunduğu kabul edilebilir. Ancak söz konusu hallerin kapsamına taşınmazların aynına ilişkin bir durumun girmemesi gerektiği unutulmamalıdır.

Türk hukukunda ticarî tahkim – ticarî olmayan tahkim şeklinde bir ayrım olmadığı için geçerli sonuç doğurabilme görüşü altında tahkime elverişli ve yabancılık unsuru içeren aile hukuku uyuşmazlıklarında iki noktaya dikkat edilmelidir. İlk olarak bu tarz uyuşmazlıklarda verilecek geçici hukukî koruma kararlarının, tasarruf serbestisi kriterini sağlayan işlere yönelik olması; dolayısıyla çekişmesiz yargı işi olmaması gerekir. Diğer bir husus ise esasa uygulanacak hukuktur. Ticarî uyuşmazlıkları göz önüne alarak hazırlanan MTK'da esasa uygulanacak hukuk noktasında serbestlik tanınması, benzer uyuşmazlıklar açısından uygulanacak MÖHUK m. 24 vd. hükümleri ile uyumludur. Diğer taraftan aile hukuku başta olmak üzere ticarî nitelikte olmayan ve kanunlar ihtilâfı kurallarında seçim serbestisinin

sınırlandırıldığı uyuşmazlıklarda MTK m. 12(C) hükmünü mutlak bir şekilde uygulamak, kanun koyucunun belirlediği koruyucu politikanın göz ardı edilmesi anlamına gelebilecektir.

Milletlerarası aile tahkim yargılamalarının Türk milletlerarası usul hukukunda doğuracağı temel etki, Türk mahkemelerinin yetkisi meselesinde kendisini gösterecektir. Türk mahkemelerinde ileri sürülen ve aile tahkiminde görülebilecek bir uyuşmazlığı ilgilendiren temel yetki kuralları MÖHUK m. 41, MÖHUK m. 43 ve MÖHUK m. 40 olarak sıralanabilir. Bu noktada tahkim yargılaması ile Türk mahkemesi arasında doğabilecek paralel yargılama meselesi incelenmelidir. Kanaatimizce MTK m. 5'de düzenlenen tahkim itirazı, aile tahkiminde göz önüne alınabilmelidir. Lakin bu itiraz karşısında Türk hâkimi, somut olayı her yönüyle incelemeli; tahkim anlaşmasının geçerliliğinden bağımsız bir şekilde tarafların menfaatlerinin tahkimde zedelenip zedelenmeme ihtimalleri göz önüne almalı ve itirazın kabul edilmesi ile birlikte uyuşmazlıktan elini çekeceğinin farkında olmalıdır.

Milletlerarası aile hakem kararlarının Türk milletlerarası usul hukukunda doğuracağı temel etki ise Türk hukuku çerçevesinde etki tanınmasıdır. New York Sözleşmesi, Türkiye'nin çekincesinden ötürü aile hakem kararlarında uygulanmayacaktır. Dolayısıyla Türk hukukunda etki tanımayı sağlayan MÖHUK ve NHK hükümleri çerçevesinde bir değerlendirme yapılmalıdır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde verilen aile hakem kararlarının, *"kesinleşmiş ve icra kabiliyeti kazanmış"* ya da *"taraflar için bağlayıcı"* şartlarını her zaman sağlamayabileceği unutulmamalıdır. Bu husus dışında devletlerin verdiği aile hakem kararları ancak Türk hukukunda tahkime elverişli olduğu takdirde tanınabilecek veya tenfiz edilebilecektir. Kısmî tanıma ile tenfizin de mümkün olduğu ve Türk hukukuna göre tahkime elverişliliğin sınırını belirlerken vasıflandırma ihtiyacının doğabileceği unutulmamalıdır.

NHK m. 27/A hükmüne bağlı olarak aile hakem kararlarının tescili zor görünmektedir. Zira maddenin kapsamına girebilmek için aile hakem kararlarını veren hakemler veya kurumlar, *"idarî makam"* olarak vasıflandırılmalıdır. Bu noktada kanun koyucunun amacının, evliliği sona erdirme konusunda herhangi yetkili bir makamın kararın tesciline izin vermek olabileceği ileri sürülebilir. Lakin maddenin bu şekilde geniş yorumlanmasından ziyade lafzın yeniden düzenlenmesi daha yerinde olacaktır.

Türk hukukunda tahkim, millî tahkim ve milletlerarası tahkim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır ve her iki rejim, ticarî uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözümüne odaklanan milletlerarası düzenlemeler ile paralel bir şekilde hazırlanmıştır. Dolayısıyla ticarî olmayan uyuşmazlıkların tahkime götürülmesi, farklı sakıncaları da beraberinde getirmiş; hatta tahkime elverişlilik ve kamu düzeni kavramının iç içe geçmesine neden olmuştur. Doktrinde ileri sürülen problemlerin haklılık payın bulunmakla beraber bahsi geçen sakıncalar; ticarî olmayan uyuşmazlıkların niteliklerini göz önüne alan, revize edilmiş veya yeni baştan yaratılmış bir tahkim rejimi ile aşılabilecektir.

KAYNAKÇA

I. GENEL ESERLER

AKINCI, Ziya: Milletlerarası Tahkim, İstanbul 2021. (*Tahkim*)

AKİPEK ÖCAL, Şebnem ve Diğerleri: Aile Hukuku, Ankara 2024.

ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder/ TAŞPINAR AYVAZ, Sema/ HANAĞASI, Emel: Medenî Usul Hukuku, Ankara 2023.

ATALI, Murat/ ERMENEK, İbrahim/ ERDOĞAN, Ersin: Medenî Usûl Hukuku, Ankara 2024.

BLACKABY, Nigel/ PARTASIDES, Constantine/ REDFERN, Alan/ HUNTER, Martin: International Arbitration, Oxford 2015.

BORN, Gary B.: International Arbitration: Law and Practice, Croydon 2016.

CAN, Hacı/ TUNA, Ekin: Milletlerarası Usul Hukuku, Ankara 2022. (*Usul Hukuku*)

CAN, Hacı/ TUNA, Ekin: Milletlerarası Tahkim Hukuku, Ankara 2021. (*Tahkim*)

ÇELİKEL, Aysel/ ERDEM, Bahadır: Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2021.

ERDEM, Mehmet/ MAKARACI BAŞAK, Aslı: Aile Hukuku, Ankara 2024.

FOUCHARD, Philippe/ GAILLARD, Emmanuel/ GOLDMAN, Berthold: On International Commercial Arbitration (**Ed. GALLIARD, Emmanuel/ SAVAGE, John**) The Hague 1999.

GÜNGÖR, Gülin: Türk Milletlerarası Özel Hukuku: Kanunlar İhtilafı Hukuku – Milletlerarası Usul Hukuku, Ankara 2022. (*MÖHUK*)

KALPSÜZ, Turgut: Türkiye'de Milletlerarası Tahkim, Ankara 2010.

KILIÇOĞLU, Ahmet: Aile Hukuku, Ankara 2022.

KRONBY, Malcolm C.: Canadian Family Law, Mississauga 2010.

KURU, Baki/ AYDIN, Burak: Medeni Usul Hukuku Cilt: II, Ankara 2021.

LOWE, Nigel & Others: Bromley's Family Law, Oxford 2021.

NOMER, Ergin: Devletler Hususî Hukuku, İstanbul 2021.

NOMER, Ergin/ EKŞİ, Nuray/ ÖZTEKİN GELGEL, Günseli: Milletlerarası Tahkime İlişkin Mevzuat ve Anlaşmalar Cilt I, İstanbul 2021.

ÖZTAN, Bilge: Aile Hukuku, Ankara 2015.

PEKCANITEZ, Hakan/ ÖZEKES, Muhammet/ AKKAN, Mine/ TAŞ KORKMAZ, Mine: Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku, İstanbul 2017.

POSTACIOĞLU, İlhan E./ ALTAY, Sümer: Medenî Usûl Hukuku Dersleri, İstanbul 2020.

SARGIN, Fügen: Türk Milletlerarası Usûl Hukuku, Ankara 2024. (*Milletlerarası Usûl*)

ŞANLI, Cemal/ ESEN, Emre/ ATAMAN FİGANMEŞE, İnci: Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2023.

TANRIVER, Süha: Medenî Usûl Hukuku, Ankara 2024.

YILMAZ, Süleyman/ KILIÇ, Muhammed Harun: Turkish Family Law, Ankara 2025.

II. TEZLER VE MONOGRAFİLER

AKINCI, Ziya/ DEMİR GÖKYAYLA, Cemile: Milletlerarası Aile Hukuku, İstanbul 2010.

ALBAYRAK CEYLAN, Nazlı: Uluslararası Tahkimde Doğrudan Uygulanan Kuralların Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul 2014. (*Uluslararası Tahkim*).

ASHWORTH, Laura: Islamic Arbitration of Family Law Disputes in New Zealand, Dissertation, University of Otago, Dunedin 2010.

AYGÜL, Musa: Milletlerarası Ticarî Tahkimde Tahkim Usûlüne Uygulanacak Hukuk ve Deliller, İstanbul 2014. (*Uygulanacak Hukuk ve Deliller*)

BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, Gülüm: Milletlerarası Usûl Hukukunda Paralel Davalar, Ankara 2016. (*Paralel Davalar*)

BİLGİN, Adem: Cumhuriyet Savcısının Hukuk Davalarındaki Görevleri, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, Ankara 2013.

CANBELDEK AKIN, Özlem: Milletlerarası Derdestlik (Lis Pendens), İstanbul 2019. (*Lis Pendens*)

CARTER, James H. (Ed.): The International Arbitration Review, Londra 2015.

CASEY, Brian: Arbitration Law of Canada: Practice and Procedure, Huntington 2011.

CHUKWUMERIJE, Okeize: Choice of Law in International Commercial Arbitration, Thesis of Doctor of Jurisprudence, York University, Toronto 1992.

DARAOĞLU, Doğuş: Tahkime Elverişlilik Doktrini, Yüksek Lisans Tezi, Altınbaş Üniversitesi, İstanbul 2023.

DEMİR, Gül İpek: Karşılaştırmalı Hukukta Aile Arabuluculuğu, Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir 2022. (*Aile Arabuluculuğu*)

EDELMAN, Lester/ CARR, Frank/ LANCASTER, Charles/ CREIGHTON, James L.: Non – Binding Arbitration, Virginia 1990.

EKŞİ, Nuray: Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Tahkim (6100 Sayılı HMK m. 407 – 444), İstanbul 2013. (*Hukuk Muhakemesi*).

ERDEN, Zeynep: Günümüz İslâm Aile Hukuku Kanunlarında Tahkim Müessesesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2019.

ERKAN, Mustafa: Milletlerarası Tahkimde Yetki Sorunları, Ankara 2013.

ERTEN, Rifat: Milletlerarası Ticarî Tahkim Hukukunda Geçici Hukukî Koruma Önlemleri, Ankara 2010.

ERTEN, Rifat: Türklerin Kişi Hâllerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, Ankara 2017. (*Kişi Halleri*)

GENÇ, Ali Selim: Cumhuriyet Savcısının Özel Hukuk Davalarındaki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2019.

GENÇCAN, Ömer Uğur: Boşanma Hukuku, Ankara 2020. (*Boşanma Hukuku*)

GENÇCAN, Ömer Uğur: Mal Rejimleri Hukuku, Ankara 2022. (*Mal Rejimi*)

GENÇCAN, Ömer Uğur: Vasilik Hukuku, Ankara 2022. (*Vasilik Hukuku*)

GENÇCAN, Ömer Uğur: Velâyet Hukuku, Ankara 2020. (*Velâyet Hukuku*)

GÖLCÜKLÜ, İlyas: Milletlerarası Tahkimde Dava Açma Yasakları, İstanbul 2018.

GÜNGÖR, Gülin: Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması, Ankara 2000.

HENDEM, Burcu: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Bakımından Tahkime Elverişlilik, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2023.

HODGES, Christopher/ VOGENAUER, Stefan/ TULIBACKA, Magdalena: Costs and Funding of Civil Litigation: A Comparative Study, Oxford 2009.

HUYSAL, Burak: Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkime Elverişlilik, İstanbul 2010. (*Tahkime Elverişlilik*)

IŞIK, Serpil, MTK ve HMK Kapsamında Hakem Kararlarına Karşı İptal Davası, İstanbul 2022.

İBİŞ, Çiğdem: Milletlerarası Yetki Sözleşmeleri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2018.

İLHAN, Hüseyin Afşin: Tahkim Sözleşmesinin Geçerliliği, Ankara 2016.

İRGE ERDOĞAN, Burcu: Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşmaları, Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli 2021.

İZGİ, Mehmet Feridun: Türk Hukukunda Tahkim Benzeri Uyuşmazlık Çözüm Yolları, İstanbul 2023.

KARAGÖZOĞLU, Nursen: Aile Uyuşmazlıklarında Arabuluculuğa Elverişlilik, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara 2017.

KEKEÇ, Elif Kısmet: Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Şartlar ve Taktikler, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 2010.

KORKMAZ, Abdullah Harun: Tanıma – Tenfiz Hukukunda Yeni Eğilimler: 2 Temmuz 2019 Tarihli Hukukî ve Ticarî Konularda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması

ve Tenfizi Hakkında Lahey Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2021.

ÖZBEK, Mustafa Serdar: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 5. Bası, Ankara 2022. (*Alternatif*)

ÖZEL, Sibel: Milletlerarası Ticari Tahkimde Kanunlar İhtilafı Meseleleri, İstanbul 2008.

ÖZTÜRK, Emrah: Medeni Usul Hukukunda İlk İtirazlar, Ankara 2014.

ÖZTÜRK, Necla: Aile Kurma Amaçlı Evlilik Benzeri Yaşam Modelleri, Ankara 2016. (*Yaşam Modelleri*)

RUHİ, Ahmet Cemal: Türk Hukukunda Yabancı Boşanma İlamlarının Tanınması ve Tenfizi, Ankara 2013.

SARGIN, Fügen: İnternet Aracılığıyla Gerçekleşen Marka İhlâlleri Hakkında Milletlerarası Yetkiyi Haiz Mahkemeler ve Uygulanacak Hukuk, Ankara 2005.

SARGIN, Fügen: Milletlerarası Usûl Hukukunda Yetki Anlaşmaları, Ankara 1996. (*Yetki Anlaşmaları*)

SHACHAR, Ayelet: Multicultural Jurisdictions: Cultural Differences and Women's Rights, Cambridge 2001. (*Multicultural Jurisdictions*)

SHERIDAN, Dennis/ KINGSTON, Susanne: Family Law Arbitration: Practice & Precedence, Londra 2022.

SÖKMEN GÜLER, Ekin: Milletlerarası Derdestlik, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 2019.

ŞANLI, Cemal: Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, İstanbul 2023.

ŞENSÖZ MALKOÇ, Ebru: Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması, İstanbul 2017.

ŞENSÖZ MALKOÇ, Ebru: Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Milletlerarası Derdestlik ve Bağlantılı Dava İtirazı, İstanbul 2020. (*Milletlerarası Derdestlik*)

TAHİROĞLU, Fatih: Medenî Usûl Hukukunda Re'sen Araştırma İlkesi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2021.

TAKAVUT, İbrahim Doğan: Milletlerarası Ticari Tahkimde Doğrudan Uygulanan Kurallar, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2014. (*Doğrudan Uygulanan Kurallar*)

TAKAVUT, İbrahim Doğan: Milletlerarası Ticari Tahkimde Usule İlişkin Konularda İrade Serbestisi, İstanbul 2021.

TEZGEL, Mehmet: Türk Hukukunda Yabancı Boşanma Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, Ankara 2012.

TİRYAKİOĞLU, Bilgin: Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye'de Tanınması ve Tenfizi, Ankara 1996.

WILKINSON, Francis/ HUNTON, Sara: Costs in Family Law Proceedings, Londra 2020.

YAŞLI, Ömer: MTK Kapsamında Tahkimde Paralel Yargılamalara Çözüm Olarak Derdestlik, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2023.

ZELLERHOFF, Saskia Constanze: Die Familienschiedsgerichtsbarkeit in Recht und Praxis Eine Rechtsvergleichende Untersuchung Des Deutschen und Englischen Rechts, Bern 2020.

III. ARMAĞANLAR, KİTAP BÖLÜMLERİ VE BİLDİRİLER

AKINCI, Ziya: Çin ve Türk Ticari İlişkilerinde Tahkim, içinde: Türk – Çin Hukuk Zirvesi Konferans Bildiri Kitabı (**Ed. YENİDÜNYA, Caner/ ERKAN, Mustafa/ ASAT, Rayhan**), Ankara 2013.

BERGSCHNEİDER, Ludwig/ WOLF, Annette: Eheverträge, in: Familienrecht in der Notar- und Gestaltungspraxis, 4. Auflage (**Ed. BERGSCHNEİDER, Ludwig/ MÜNCH, Christof**), Münih 2023, s. 485 – 527.

BÖRÜ, Levent: *"Aile Arabuluculuğu Konusunda Güncel Gelişmeler"*, II. Uluslararası Kadın ve Hukuk Sempozyumu, Türkiye Barolar Birliği, Ankara 2019, s. 1043 – 1062.

BREKOULAKIS, Stavros: Law Applicable to Arbitrability: Revisiting the Revisited Lex Fori, içinde: Arbitrability: International and Comparative Perspectives (**Ed. BREKOULAKIS, Stavros/ MISTELIS, Loukas A.**), Güney Hollanda 2009. (*Arbitrability*)

HELFAND, Michael A.: The Future of Religious Arbitration in the United States: Looking Through a Pluralist Lens, in: The Oxford Handbook of Global Legal Pluralism (**Ed. BERMAN, Paul Schiff**), Oxford 2020.

HUYSAL, Burak: International Family Law Arbitrations (Uluslararası Aile Hukuku Tahkimi), içinde: Rona Aybay'a Armağan Cilt: 1, İstanbul 2014, s. 1351–1364. (*Family Law Arbitration*)

ÖZSUNAY, Ergun: Adalet Bakanlığı Hukuk Muhakemeleri Tasarısı'nda İç Tahkim (m. 411 – 448) Paneli, Ankara 2007.

SERTER, Öncü: Aile Hukukunda Tahkim, içinde: Milletlerarası Aile ve Çocuk Hukukuna İlişkin Seçilmiş Makaleler (**Ed. ÖZTEKİN GELGEL, Günseli/ GİRAY, Faruk Kerem**), İstanbul 2017, s. 259–278.

SWENNEN, Frederik: Private Ordering in Family Law: A Global Perspective, in: Contractualisation of Family Law – Global Perspectives (**Ed. SWENNEN, Frederik**), New York 2015, s. 1- 60.

ŞIPKA, Şükran: *"Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk"*, Medeni Usul ve İcra – İflas Hukukçuları Toplantısı IX, Türkiye Barolar Birliği, Ankara 2010, s. 343 – 344.

TAŞPINAR AYVAZ, Sema: *"Bedensel Zararlarda Tahkim"*, Bedensel Zararlardan Doğan Hukuki Sorumluluk Uluslararası Kongresi, Türkiye Barolar Birliği, Kıbrıs 2019, s. 405 – 432.

YAVUZ, Cevdet: *"Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesi ve Tabi Olduğu Hükümler"*, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu, İstanbul 2009, s. 133 – 178.

YILMAZ, Ejder: Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi, içinde: 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Ankara 2005, s. 843 – 856.

YILMAZ, Gizem: Milletlerarası Özel Hukukta Yetki Sözleşmeleri, içinde: Milletlerarası Tahkim ve Usul Hukukuna İlişkin Güncel Meseleler (**Ed. ÖZEL, Sibel/ PÜRSELİM, Hatice Selin**), İstanbul 2022, s. 213 – 314. (*Yetki Sözleşmeleri*)

IV. MAKALELER

ALBANO, Christine: *"Binding Arbitration: A Proper Forum for Child Custody?"*, Journal of American Academy of Matrimonial Lawyers, 1997, V. 14, I. 2, s. 419 – 434.

ALBAYRAK CEYLAN, Nazlı: *"Mavi Kart Sahibi Olanların Kişi Hallerine İlişkin Davalarda MÖHUK m. 41'in Uygulanma Alanı Hakkında Karar İncelemesi"*, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022, C. 10, S. 2, s. 563 – 584. (*MÖHUK m. 41*)

ASLAM, Jehan: *"Judicial Oversight of Islamic Family Law Arbitration in Ontario: Ensuring Meaningful Consent and Promoting Multicultural Citizenship"*, New York University Journal of International Law and Politics, 2006, V. 38, I. 4, s. 841 – 876.

ATWOOD, Barbara: *"Religious Arbitration of Family Disputes"*, Family Advocate, 2019, V. 42, I. 2, s. 24 – 29.

AYDIN, Esen: *"Yabancı Bir Devletin Tahkim Yeri Olarak Kararlaştırıldığı Hallerde Tahkim Anlaşmasının Geçerliliğine İlişkin Türk Mahkemelerinin Yapacağı İnceleme ve Uygulanacak Hukuk"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2019, C. 39, S. 1, s. 33 – 61.

AYDOĞMUŞ, Ayşe Yasemin: *"Aile Hukuku Hakemleri Enstitüsü Kuralları Uyarınca Aile Hukuku Tahkimi"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2020, C. 40, S. 2, s. 1261 – 1291.

AYGÜL, Musa: *"Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Davalarında Bazı Usul Hukuku Problemleri"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2011, C. 31, S. 2, s. 83 – 121. (*Usul Problemleri*)

AYGÜN, Mesut: *"Yabancılık Unsurunun Mahiyeti ve Yargılamadaki Rolü"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 1025 – 1066.

AYHAN İZMİRLİ, Lâle: *"Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdarî Yoldan Tanınması"*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2018, C. 22, S. 4, s. 67 – 126.

BACCAGLINI, Laura: *"Arbitration on family matters and religious law: a Civil Procedural Law Perspective"*, Civil Procure Review, 2014, V. 5, I. 2, s. 3 – 21.

BAKHT, Natasha: *"Family Arbitration Using Sharia Law: Examining Ontario's Arbitration Act and its Impact on Women"*, Muslim World Journal of Human Rights, 2004, V. 1, I. 1, s. 1 – 24.

BALKAR BOZKURT, Süheyla: *"Milletlerarası Tahkime Konu Uyuşmazlıklarda Hakemlerin Geçici Koruma Tedbirlerine Hükmedebilme Yetkisi ve Imperium Kavramı"*, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, S. 2, s. 259 – 294.

BANDA, Fareda/ EEKELAAR, John: *"International Conceptions of the Family"*, International and Comparative Law Quarterly, 2017, V. 66, I. 4, s. 833 – 862.

BARAUSOVA, Victoria: *"The Law Governing Arbitrability: Problems and Proposals"*, International Commercial Arbitration Review, 2017, V. 2017, I. 2, s. 136 – 155.

BARON, Partick M./ LINIGER, Stefan: *"A Second Look at Arbitrability: Approaches to Arbitration in the United States, Switzerland, and Germany"*, Arbitration International, 2003, V. 19, I. 1, s. 27 – 54.

BAŞÖZEN, Ahmet: *""Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanun Tasarısı" Taslağı'na Dair Değerlendirme"*, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007, C. 2, S. 1-2, s. 235 – 239.

BAYATA CANDAŞ, Aslı: *"Sınır Dışı Etme İşlemi ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı: Çatışan Menfaatler ve Esas Alınan Ölçütler"*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2023, S. 56, s. 177 – 202.

BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, Gülüm: *"Roma III Tüzüğü Uyarınca Boşanma ve Ayrılığa Uygulanacak Hukukun Tayini ve Uygulanması"*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012, C. 62, S. 2, s. 505 – 539.

BEESON, Audrey J.: *"Arbitration. A Promising Avenue for Resolving Family Law Cases?"*, Pepperdine Dispute Resolution Law Journal, 2018, V. 18, I. 2, s. 211 – 240.

BENNETT, Steven C.: *"Non – Binding Arbitration: An Introduction"*, Dispute Resolution Journal, 2006, V. 61, I. 2, s. 22 – 27.

BIX, Brian H.: *"Family Law: Values Beyond Choice and Autonomy?"*, Law and Philosophy, 2021, I. 40, s. 163 – 196.

BIX, Brian H.: *"Private Ordering and Family Law"*, Journal of American Academy of Matrimonial Lawyers, 2010, V. 23, I. 2, s. 249 – 285.

BOELE-WOELKI, Katharina: *"What comparative family law should entail"*, Utrecht Law Review, 2008, V. 4, I. 2, s. 1 – 24.

BRAVO DE MANSILLA, Guillermo Cerderia: *"Divorcio, Transacción y Arbitraje: ¿Desjudicialización o Privatización del Matrimonio?"*, Actualidad Jurídica Iberoamericana, 2024, I. 20, s. 14 – 41.

BREKOULAKIS, Stavros: *"The Historical Treatment of Arbitration under English Law and the Development of the Policy Favouring Arbitration"*, Oxford Journal of Legal Studies, 2019, V. 39, I. 1, s. 124 – 150.

BROYDE, Michael J.: *"Multicultural ADR and Family Law: A Brief Introduction to the Complexities of Religious Arbitration"*, Cardozo Journal of Conflict Resolution, 2016, V. 17, I. 3, s. 793 – 822.

BROYDE, Michael J.: *"The Rise of Religious Arbitration in America: American Arbitration Law, Jewish Batai Din, Protestant Peacemaker Panels, and Islamic Sharia Court Review"*, Studies in Judaism, Humanities, and Social Sciences, 2018, V. 2, I. 1, s. 1 – 22. (*Religious Arbitration*)

BULUR, Alper: *"Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi"*, Ankara Barosu Dergisi, 2007, S. 4, s. 30 – 46.

BURLESON, Lynn P.: *"Family Law Arbitration: Third Party Alternative Dispute Resolution"*, Campbell Law Review, 2008, V. 30, I. 2, s. 297 – 314.

BURLEY, Zachary: *"The Idea of Arbitration"*, Arbitration Law Review, 2015, V. 7, s. 356 – 376.

CAN, Mustafa Cemre: *"Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkime Elverişliliğe Uygulanacak Hukuk"*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2020, C. 26, S. 2, s. 1349 – 1370.

CANBELDEK AKIN, Özlem: *"Milletlerarası Tahkimde Derdestlik İtirazı"*, İzmir Barosu Dergisi, 2017, S. 3, s. 45 – 92. (*Derdestlik İtirazı*)

CARBONNEAU, Thomas E/ JANSON, Francois: *"Cartesian Logic and Frontier Politics: French and American Concepts of Arbitrability"*, Tulane Journal of International and Comparative Law, 1994, V: 2, s. 193 – 222.

CARRUTHERS, Janeen: *"Party Autonomy in the Legal Regulation of Adult Relationships: What Place for Party Choice in Private International Law?"*, International and Comparative Law Quarterly, 2012, V. 61, I. 4, s. 881 – 913.

CHOTALIA, Shirish P.: *"Arbitration Using Sharia Law in Canada: A Constitutional and Human Rights Perspective"*, Constitutional Forum, 2006, V. 15, I. 2, s. 63 – 78.

COULSON, Robert: *"Family Arbitration – An Exercise in Sensitivity"*, Family Law Quarterly, 1969, V. 3, I. 1, s. 22 – 30.

ÇETİNEL, Tunahan: *"İç (Millî) Tahkime Elverişlilik Çerçevesinde Kira Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklar"*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022, C. 26, S. 3, s. 425 – 470.

DAĞLIOĞLU, Duygu: *"Aile Hukukuna İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk"*, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 2, S. 2, s. 551 – 587.

DEMİR, Şamil: *"Avukatlık Kanunu Tasarısı Çalışma Metninin Uzlaşma Sağlamaya İlişkin 35/A Maddesinin Değerlendirilmesi"*, Ankara Barosu Dergisi, 2012, S. 2, s. 187 – 216.

DEMİR, Şamil: *"Arabuluculuk ile Aile İçi Şiddet ve Uzlaşmaya Tabi Suçların İlişkisi"*, Ankara Barosu Dergisi, 2014, S. 2, s. 213 – 228. (*Aile İçi Şiddet*)

DEYNEKLİ, Adnan: *"Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye'de Tanınması ve Tenfizinde Karşılaşılan Sorunlar"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 105 – 122.

DOĞAN, Burak: *"Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma (TMK m. 166/III)"*, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2024, C. 19, S. 2, s. 755 – 787.

EGEMEN DEMİR, Işıl: *"Milletlerarası Usul Hukukunda Bekletici Sorun"*, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 7, S. 2, s. 213 – 258.

EKŞİ, Nuray: *"Milletlerarası Tahkim Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2003, C. 23, S. 1-2, s. 295 – 338.

ELROD, Linda D.: *"The Case for Arbitration in Family Cases – and for the Uniform Act"*, Dispute Resolution Magazine, 2017, V. 23, I. 2, s. 18 – 21.

EMİNOĞLU, Cafer: *"Anonim Şirketler Hukuku Uyuşmazlıklarının Arabuluculuğa Elverişliliği ve Elverişliliğin Tespitinde Ölçüt Önerileri"*, Ticari ve Fikri Mülkiyet Hukuk Dergisi, 2021, C. 7, S. 2, s. 271 – 291.

ENGLE, Rachel: *"Party Autonomy in International Arbitration: Where Uniformity Gives Way to Predictability"*, Global Business & Development Law Journal, 2002, V. 15, I. 2, s. 323 – 356.

ERDOĞAN, Ersin: *"Milletlerarası Derdestlik (Lis Alibi Pendens)"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 1857 – 1884.

ESEN, Emre: *"Alman Hukukunda İhtarlı Basit Dava Usulü (Mahnverfahren) Çerçevesinde Verilen Kararların Türk Hukukunda Tenfizi"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2007, C. 27, S. 1-2, s. 21 – 80.

ESEN, Emre: *"Uluslararası Tahkime Tâbi Bir Uyuşmazlığın Devlet Mahkemelerine Götürülmesi Halinde Tahkim Anlaşmasının Geçerliliğine İlişkin İtirazların İncelenmesi ve Kompetenz – Kompetenz Prensibi"*, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, S. 1, s. 355 – 380.

ESEN, Emre: *"Yetkili Kılınan Tahkim Kurumunun Mevcut veya Belirli Olmadığı Tahkim Anlaşmalarının Geçerliliği"*, Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi, 2017, C. 6, S. 1, s. 75 – 148.

FADEL, Mohammed H.: *"Religious Law, Family Law and Arbitration: Shari'a and Halakha in America"*, Chicago – Kent Law Review, 2015, V. 90, I. 1, s. 163 – 182.

GASS, Werthen: *"We're Getting SUED??? *emotional* *with proof*: Using Alternative Dispute Resolution in Child Influencer Disputes"*, Journal of Dispute Resolution, 2024, V. 2024, I. 2, s. 1 – 13.

GODDARD, David: *"The Judgements Convention – The Current State of Play"*, Duke Journal of Comparative & International Law, 2019, C. 29, S. 3, s. 473 – 490.

GU, Weixia: *"Looking at Arbitration Through a Comparative Lens: General Principles and Specific Issues"*, The Journal of Comparative Law, 2018, V. 13, I. 2, s. 164 – 188.

HANOTIAU, Bernard: *"The Law Applicable to Arbitrability"*, Singapore Academy of Law Journal, 2014, V. 26, Special Issue, s. 874 – 885.

HARGES, Bobby Marzine: *"Alternative Dispute Resolution in Divorce and Family Cases in France and United States: What the Two Countries Can Learn from Each Other"*, Loyola Law Review, 2023, V. 70, s. 117 – 163.

HARMAN, Joseph: *"Family Arbitration in Australia: A difficult birth"*, Bond Law Review, 2023, V. 35, I. 1, s. 83 – 99.

HEENAN, Anna: *"Haley v Haley: Family law arbitration and the new frontier of private ordering"*, The Modern Law Review, 2021, V. 84, I. 6, s. 1385 – 1398.

HORTON, David: *"The Limits of the Ending Forced Arbitration of Sexual Assault and Sexual Harassment Act"*, The Yale Law Journal Forum, 2022, V. 132, s. 1 – 28.

HUYSAL, Burak: *"Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında Yabancı Boşanma Kararlarının Doğrudan Tescili"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2017, C. 37, S. 2, s. 473 – 507. (*NHK m. 27/A*)

JONG, Madelene de: *"Arbitration of Family Separation Issues – A Useful Adjunct to Mediation and the Court Proceedings"*, Potchefstroom Electronic Law Journal, 2014, V. 17, I. 6, s. 2356 – 2410.

JUNCO, Ana Palamo Abarca/ JENE, Miguel Gómez: *"Arbitraje Familiar Internacional"*, Cuadernos de Derecho Transnacional, 2012, V. 4, I. 1, s. 5 – 19.

KAPLAN, Yavuz: *"Arabuluculuk ve Türk Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanun Tasarısına Eleştirel Bir Bakış"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2008, C. 28, S. 1-2, s. 115 – 146.

KEENE, Alec Ruck/ KANE, Nuala B./ KİM, Scott Y.H./ OWEN, Gareth S.: *"Taking capacity seriously? Ten years of mental capacity disputes before England's Court of Protection"*, International Journal of Law and Psychiatry, 2019, V. 62, s. 56 – 76.

KENNETT, Wendy: *"It's Arbitration, But Not As We Know It: Reflections on Family Law Dispute Resolution"*, International Journal of Law, Policy and the Family, 2016, V. 30, I. 3, s. 1 – 31.

KESSLER, Joan F./ KORITZINKSY, Allan R./ SCHLISSEL, Stephen: *"Why Arbitrate Family Law Matters?"*, Journal of American Academy of Matrimonial Lawyers, 1997, V. 14, I. 2, s. 333 – 352.

KISTHARDT, Mary Kay: *"The Use of Mediation and Arbitration for Resolving Family Conflicts: What Lawyers Think About Them"*, Journal of American Academy of Matrimonial Lawyers, 1997, V. 14, I. 2, s. 353 – 392.

KOSHY, Alex K.: *"Scope of Arbitration in Family Law: Analysis in Light of Developments in Foreign Jurisdiction and Jurisprudence"*, Chanakya National Law University Journal, 2020 – 2021, V. 9, s. 220 – 233.

KURTULAN, Gökçe: *"Türk Hukukunda Tüketici Uyuşmazlıklarının Tahkime Elverişliliği"*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2017, S. 131, s. 239 – 260.

KÜÇÜKGÜNGÖR, Erkan: *"Spor Hukuku Uyuşmazlıklarında Tahkim ve Alternatif Çözüm Yöntemleri"*, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 2004, C. 22, S. 4, s. 47 – 76.

LAMONT, Ruth: *"Habitual Residence and Brussels IIbis: Developing Concepts for European Private International Family Law"*, Journal of Private International Law, 2007, V. 3, I. 2, s. 261 – 281.

LAND, John: *"The Revolution in Family Law Dispute Resolution"*, Journal of American Academy of Matrimonial Lawyers, 2012, V. 24, I. 2, s. 411 – 450.

LOKMANOĞLU, Salim Yunus: *"6100 Sayılı Yasa Uyarınca Tahkim Yargılamasında Geçici Hukuki Koruma Tedbirleri"*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2020, S. 44, s. 203 – 238.

LOKMANOĞLU, Salim Yunus: *"Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesinin Kurucu Unsurları ve Geçerlilik Şartları"*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2020, S. 41, s. 347 – 368.

MARELLA, Mana Rosaria: *"Critical Family Law"*, American University Journal of Gender, Social Policy & the Law, 2011, V. 19, I. 2, s. 721 – 754.

MCGILL, Shelley: *"Family Arbitration: One Step Forward, Two Steps Back"*, Journal of Law and Social Policy, 2007, V. 21, s. 49 – 62.

MCGUANE, Frank L. Jr.: *"Model Marital Arbitration Act: A Proposal"*, Journal of American Academy of Matrimonial Lawyers, 1997, V. 14, I. 2, s. 393 – 418.

MEKENGEÇ, Merve Acun: *"Türk Şirketler Hukukundaki Bazı Durumlarda Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili Sorunu"*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 68, S. 1, s. 1 – 38.

MELVILLE, Angela: *"'Giving Hope to Fathers': Discursive Constructions of Families and Family Law by McKenzie Friends Associated With Fathers' Rights Groups"*, International Journal of Law, Policy and The Family, 2017, V. 31, I. 2, s. 147 – 173.

MILES, Joanna/ HITCHINGS, Emma: *"Financial remedy outcomes on divorce in England and Wales: Not a 'meal ticket for life'"*, Australian Journal of Family Law, 2018, V. 31, I. 1 & 2, s. 1 – 50.

MILLS, Alex: *"The Dimensions of Public Policy in Private International Law"*, Journal of Private International Law, 2008, V. 4, I. 2, s. 201 – 236.

NALÇACIOĞLU ERDEN, Hümeyra Zeynep: *"Yabancıların Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi"*, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022, C. 12, S. 1, s. 898 – 970.

NICOLA, Fernanda: *"Family Law Exceptionalism in Comparative Law"*, The American Journal of Comparative Law, 2010, I. 58, s. 777 – 810.

OGUS, Anthony/ JONES-LEE, Michael/ COLE, William, MCCARTHY, Peter: *"Evaluating Alternative Dispute Resolution: Measuring the Impact of Family Conciliation on Costs"*, The Modern Law Review, 1990, V. 53, I. 1, s. 57 – 74.

ÖZBEK, Mustafa Serdar: *"Tahkim İlk İtirazı Üzerine Tahkim Sözleşmesi Üzerinde Yapılan Mahkeme Denetimi"*, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 1, S. 2, s. 179 – 253. (*İlk İtiraz*)

ÖZKAN, Işıl: *"Uluslararası Ticari Tahkimde Uygulanacak Hukuk"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2020, C. 40, S. 2, s. 831 – 858.

ÖZMUMCU, Seda: *"Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların Davanın Açılmamış Sayılması Halinde Değerlendirilmesi"*, İstanbul Hukuk Mecmuası, 2012, C. 70, S. 2, s. 183 – 205.

ÖZMUMCU, Seda: *"Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi"*, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 4, S. 2, s. 145 – 171.

ÖZTEKİN GELGEL, Günseli: *"Türk Devletler Özel Hukukunda Velayet ve Vesayet Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Bazı Problemler"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2015, C. 35, S. 2, s. 107 – 138.

ÖZTÜRK, Necla: *"Mavi Kart Hamillerinin Türk Vatandaşlarına Tanınan Haklardan Aynen Yararlanacağına İlişkin Düzenlemeye Eleştirel Bir Bakış"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2021, C. 41, S. 2, s. 955 – 978.

PITTMAN, Larry J.: *"Arbitration and Federal Reform: Recalibrating the Separation of Powers Between Congress and the Court"*, Washington and Lee Law Review, 2023, V. 80, I. 2, s. 893 – 964.

PRESCOTT, Dana E.: *"Parental Conflict and the Appointment of Referees in Child Custody Cases"*, Maine Bar Journal, 2000, V. 15, s. 44 – 48.

PROVINS, Marie Egan: *"Constructing and Islamic Institute of Civil Justice That Encourages Women's Rights"*, Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, 2005, V. 27, I. 3, s. 515 – 540.

REDMOND, Melissa/ MARTIN, Beth: *"All in the (Definition of) Family: Transnational Parent – Child Relationships, Rights to Family Life, and Canadian Immigration Law"*, Journal of Family Issues, 2023, V. 44, I. 3, s. 766 – 784.

ROSE, Teleicia J.: *"For Better or Worse: Surviving Divorce Through Alternative Dispute Resolution"*, Arbitration Law Review, 2012, V. 4, s. 291 – 298.

SAATCİOĞLU, Onur Can: *"Japonya'da Gerçekleştirilen Bildirime Dayalı Boşanmaların (Kyougi Rikon) 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 27/A Kapsamında Tescile Elverişsiz Oldukları Tezi"*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2025, S. 61, s. 433 – 480.

SARIÖZ BÜYÜKALP, İpek: *"Uluslararası Tahkimde "Tahkim Anlaşmasının Hükümsüz, Tesirsiz veya İcrasının İmkansız Olması" Kavramları"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 2015 – 2061.

SAYGIN, Beyza: *"Uluslararası Ticari Tahkimde Geçici Hukuki Koruma"*, Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Dergisi, 2022, C. 1, S. 1, s. 111 – 145.

SCHLISSEL, Stephen W.: *"A Proposal for Final and Binding Arbitration of Initial Custody Determinations"*, Family Law Quarterly, 1992, V. 26, I. 1, s. 71 – 84.

SEZİŞLİ, Vildan: *"Yabancı Ülkelerin Adli veya İdari Makamlarınca Verilen Boşanma Kararlarının Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 27/A Çerçevesinde Tanınması İçin Öngörülen "Kararla İlgili Türkiye'de Açılmış ve Halen Devam Eden veya Reddedilmiş Dava Bulunmaması Şartı"nın Değerlendirilmesi"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2022, C. 42, S. 1, s. 249 – 291.

SHACHAR, Ayelet: *"Privatizing Diversity: A Cautionary Tale from Religious Arbitration in Family Law"*, Theoretical Inquiries in Law, 2008, V. 9, I. 2, s. 573 – 607. (*Religious Arbitration*)

SİRMEN, Kazım Sedat: *"Yabancıların Türkiye'den Sınırdışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar"*, Ankara Barosu Dergisi, 2009, S. 9, s. 29 – 45.

SPITKO, Gary: *"Reclaiming the "Creatures of the State": Contracting for Child Custody Decisionmaking in the Best Interests of the Family"*, Washington and Lee Law Review, 2000, V. 57, I. 4, s. 1139 – 1212.

STARK, Barbara: *"When Globalization Hits Home: International Family Law Comes of Age"*, Vanderbilt Journal of Transnational Law, 2006, V. 39, I. 5, s. 1551 – 1604.

STERK, Stewart E.: *"Enforceability of Agreements to Arbitrate: An Examination of Public Policy Defense"*, Cardozo Law Review, 1981, I. 2, s. 481 – 543.

STYCH, Marek: *"The Definition of Family in International and EU Law"*, MEST Journal, 2021, V. 9, I. 1, s. 192 – 198.

SÜZEN, Begüm: *"Özel Statülü Yabancıların Türkiye'de Görülen Kişi Hallerine İlişkin Davalarında Usule ve Uygulanacak Hukukun Belirlenmesine İlişkin Bazı Tespitler"*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2023, C. 29, S. 2, s. 1490 – 1520.

ŞAHİN ALTINTAŞ, Mehtap: *"Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Arabuluculuğa Elverişliliği"*, Medeni Hukuk Dergisi, 2024, C. 1, S. 2, s. 1 – 42.

ŞAHİN EMİR, Asiye: *"İş Sözleşmesinde Yer Alan Tahkim (Özel Hakem) Şartının Geçerlilik Sorunu"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 22, S. 2, s. 905 – 946

ŞİT KÖŞGEROĞLU, Banu: *"Yabancı Hakem Kararlarının Üçüncü Kişilere Karşı Tenfizi"*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, C. 15, S. 3, s. 1 – 30.

TAKKAR, Parameesh: *"A Research on Arbitration in Family Disputes"*, Indian Journal of Law and Legal Research, 2022, V. 4, I. 4, s. 1 – 11.

TAN DEHMEN, Mine: *"Türk Vatandaşlarının Kişi Hallerine İlişkin Davalar Bakımından 5718 Sayılı MÖHUK'ta Kabul Edilen Yetki Kuralı"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2013, C. 33, S. 1, s. 160 – 211.

TANRIVER, Süha: *"Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk"*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2006, S. 64, s. 151 – 177. (*ADR ve Arabuluculuk*)

TAŞPOLAT TUĞSAVUL, Melis: *"4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca Hakemlerin ve Mahkemelerin Geçici Hukuki Koruma Kararı Verme Yetkisi"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 2063 – 2113.

TEKDOĞAN BAHÇIVANCI, Işıl Selin: *"Evlilik Dışı Birlikte Yaşam Modellerine Uygulanacak Hukuk"*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2018, S. 33, s. 623 – 684.

TÜTÜNCÜBAŞI, Uğur: *"Yabancı Kararların Türk Hukukunda Tanınması Konusunda 690 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Düzenlenen Yenilikler"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 19, S. 2, s. 103 – 127.

TÜZÜNER, Özlem: *"Türk ve İslam Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukukî Niteliği Hakkında Bir İnceleme"*, Ankara Barosu Dergisi, 2013, S. 1, s. 125 – 148.

UÇAR, Mehmet: *"Tahkime Elverişlilik"*, İstanbul Barosu Dergisi, 2023, C. 97, S. 2023/2, s. 76 – 94.

USLU, Gülser Banu: *"Milletlerarası Tahkim Anlaşmasının Esasına Uygulanacak Hukuk"*, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021, C. 7, S. 1, s. 167 – 193.

UYUMAZ, Alper/ ERDOĞAN, Kemal: *"Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, C. 17, S. 1, s. 119 – 169.

ÜREM ÇETİNEL, Merve/ GÜNEŞ, Biset Sena: *"Mahkeme Dışı Boşanma Kurumu ve Türk Hukukunun Bu Kuruma Yaklaşımı"*, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, 2020, S. 1, s. 309 – 340.

WADE, John: *"Arbitration of Matrimonial Property Disputes"*, Bond Law Review, 1999, V. 11, I. 2, s. 395 – 443

WALKER, George K.: *"Family Law Arbitration: Legislation and Trends"*, Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers, 2008, V. 21, I. 2, s. 521 – 652.

WALKER, Lara: *"Party autonomy, inconsistency and the specific characteristics of family law in the EU"*, Journal of Private International Law, V. 14, I. 2, s. 225 – 261.

WALTER, Nicholas: *"Religious Arbitration in the United States and Canada"*, Santa Clara Law Review, 2012, V. 52, I. 2, s. 501 – 569.

WARDLE, Lynn D.: *"What is Marriage"*, Whitter Journal of Child and Family Advocacy, 2006, V. 6, I. 1, s. 53 – 106.

WOODFORD, Bridgette: *"Leave it to the Courts: Why Child Custody Arbitration is Improper"*, Arbitration Law Review, 2023, V. 5, s. 1 – 16.

WOODHOUSE, Barbara Bennett: *"Child Custody in the Age of Children's Rights: The Search for a Just and Workable Standard"*, Family Law Quarterly, 1999, V. 33, I. 3, s. 815 – 832.

VON BARY, Christiane: "*Die Familienschiedsgerichtsbarkeit in Recht und Praxis—eine rechtsvergleichende Untersuchung des deutschen und englischen Rechts [Family Arbitration in Law and Practice—A Comparative Study of German and English Law], by Saskia Constanze Zellerhoff"*, International Journal of Law, Policy and Family, 2021, V. 35, I. 1, s. 1 – 6.

VOSER, Nathalie: *"Arbitrability and the Applicable Law in the Claims Resolution Process for Dormant Accounts in Switzerland"*, Arbitration International, 1999, V. 15, I. 3, s. 237 – 266.

YEŞİLIRMAK, Ali: *"Geçerli Bir Tahkim Anlaşmasının Varlığına Rağmen Genel Haciz Yoluna Takip Yapılabilir mi?"*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2011, S. 96, s. 205 – 228.

YEŞİLOVA, Bilgehan: *"Milletlerarası Tahkimin Hukuki Niteliği Üzerine Düşünceler ve Güncel Gelişmeler"*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2008, S. 76, s. 83 – 164.

YILMAZ, Ejder: *"Tahkimde İtirazın İptali Davası ve Tahkime Elverişlilik Kuralı"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 531 – 554. (*Tahkime Elverişlilik*)

YILMAZ, Süleyman/ ÇAVUŞOĞLU, Gökçe Filiz: *"Türk Hukukunda Tahkime Elverişlilik Kavramı ve Taşınmaz Aynına İlişkin Uyuşmazlıkların Tahkimde Görülmesi"*, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 10, S. 2, s. 594 – 613.

V. RAPORLAR, REHBERLER VE DİĞER ESERLER

BOYD, Marion: Dispute Resolution in Family Law: Protecting Choice, Promoting Inclusion (*Executive Summary Report* 2004).

FREY, Harold/ FAVRE – BULLE, Xavier/ AEBI, Martin: *"Arbitration procedures and practices in Switzerland: overview"*, Lenz & Staehelin 2016 <https://www.lenzstaehelin.com/fileadmin/user_upload/publications/PracticalLaw_Multi-Jurisdictional_Guide_Arbitration_201617.pdf>.

IFLA, *A Guide to the Family Law Arbitration Scheme*, Fourth Edition, <https://ifla.org.uk/wp-content/uploads/Arbitrators.pdf>. (*Guide to Scheme*)

IFLA, *Family Arbitration An introductory guide*, Fourth Edition, <https://ifla.org.uk/wp-content/uploads/Public.pdf>. (*Introductory Guide*)

JURCYS, Paulius/ FENWICK, Mark: *"Party Autonomy in International Family Law: A Note from an Economic Perspective"*, (SSRN 2015) <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2127081>

MORRIS, Catherine: Arbitration of Family Law Disputes in British Columbia (*Paper prepared for the Ministry of Attorney General of British Columbia 2004*).

LENKINSKI, Esther L./ MEHRA, Maneesha: *"Are we Counsel or Counsellors? Alternative Dispute Resolution & the Evolving Role of Family Law Lawyers in Canada"* International Academy of Family Lawyers 2010 <https://www.iafl.com/resources/articles/alternatives-to-court/are-we-counsel-or-counsellors-alternative-dispute-resolution-the-evolving-role-of-family-law-lawyers-in-canada/>.

WAUTELET, Patrick R: *"Party Autonomy in International Family Relationships: A Research Agenda"*, (SSRN 2015) <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2589980>.

VI. MAHKEME KARARLARI

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Kroon and Others v. The Netherlands, No: 18535/91, 27 October 1994.

Marckx v. Belgium, No: 6833/74, 13 June 1979.

Schalk and Kopf v. Austria, No: 30141/04, 22 November 2010.

X, Y and Z v. The United Kingdom, No: 21830/93, 22 April 1997.

Amerika Birleşik Devletleri

Faherty v. Faherty, [1984] 97 A.2d 1257, 19 July 1984.

Glauber v. Glauber [1993] 600 N.Y.S.2d. 740, 26 July 1993.

Kelm v. Kelm [2001] 749 N.E.2d 299, 5 July 2001.

Troxel v. Granville [2000] 530 U.S. 57, 5 June 2000.

İngiltere

Camm v. Camm [1982] EWCA Civ J1207-1, 7 December 1982.

Edgar v. Edgar [1980] EWCA Civ J0723-1, 23 July 1980.

Granatino v. Radmacher [2010] UKSC 42, 20 October 2010.

Haley v. Haley [2020] EWCA Civ 1369, 23 October 2020.

Hyman v. Hyman [1929] UKHL J0430-1, 30 April 1929.

McKenzie v. McKenzie [1970] 3 WLR 472, 11 June 1970.

S v. S [2014] EWHC 7, 14 January 2014.

Xydhias v. Xydhias [1998] UWCA Civ 1966, 21 December 1998.

Kanada

Lalonde v. Lalonde [1994] CanLII 18196, 9 November 1994.

Marchese v. Marchese [2007] 219 OAC 257, 18 January 2007.

Shoval v. Shoval [2006] CanLII 60347, 23 March 2006.

Türkiye

AYM E. 2023/158, K. 2024/187, T. 05.11.2024.

Yargıtay 3. HD, E. 2024/2704, K. 2024/3706, T. 19.11.2024.

Yargıtay 8. HD, E. 2012/4617, K. 2012/4800, T. 24.05.2012.

Yargıtay 9. HD, E. 2016/21367, K. 2017/14609, T. 02.10.2017.

Yargıtay 15. HD, E. 2018/2228, K. 2019/950, T. 05.03.2019.

Yargıtay 15. HD, E. 2019/3450, K. 2020/1932, T. 29.06.2020.

Yargıtay HGK, E. 2010/96, K. 2010/106, T. 24.02.2010.

Yargıtay HGK, E. 2016/1084, K. 2017/248, T. 15.02.2017.

Yargıtay HGK, E. 2016/2671, K. 2020/331, T. 03.06.2020.

Yargıtay HGK, E. 2021/855, K. 2022/129, T. 15.02.2022.

Yargıtay İBGK, E. 1972/2, K. 1972/12, T. 23.10.1972.

Yargıtay İBGK, E. 1993/4, K. 1994/1, T. 28.01.1994.

Yargıtay İBBGK, E. 2010/1, K. 2012/1, T. 10.02.2012.

VII. HUKUKÎ BELGELER

Milletlerarası Sözleşmeler ve Belgeler

African Charter on the Rights and Welfare of the Child 1990.

American Convention on Human Rights 1969.

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women 1979.

Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards 1958.

Convention on the Rights of Child 1989.

Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and Nationals of Other States 1965.

Council Regulation of 20 December 2010 implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation.

European Convention on Human Rights 1950.

European Convention on International Commercial Arbitration 1961.

International Covenant on Civil and Political Rights 1966.

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights 1966.

Protocol on the Law Applicable to Maintenance Obligations 2007.

UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985.

Universal Declaration of Human Rights 1948.

Yerel Mevzuat

Almanya

Zivilprozessordnung 1879.

Amerika Birleşik Devletleri

Arizona Rules of Family Law Procedure Rule 2006.

California Family Code 1992.

Code of Georgia 1982.

Colorado Revised Statutes 1973.

Connecticut General Statutes 1958.

Consolidated Laws of New York 1909.

Federal Arbitration Act 1925.

Florida Family Law Rules of Procedure 1995.

Indiana Code 1976.

Maine Revised Statutes 1964.

Michigan Complied Laws 1871.

Minnesota Court Rules General Rules of Practice 1990.

Minnesota Statutes Chapters 1939.

Missouri Revised Statutes 1879.

Nevada Revised Statutes 1957.

New Hampshire 1953.

New Jersey Revised Statutes 1937.

New Mexico Statutes 1978.

Ohio Revised Code 1953.

Oklahoma Statutes 1910.

Oregon Revised Statutes 1953.

Texas Family Code 1973.

Uniform Arbitration Act 1955.

Uniform Family Law Arbitration Act 2016.

Utah Code 1898.

Revised Uniform Arbitration Act 2000.

Washington State Legislature 1951.

Avustralya

Family Court Act 1997.

Family Law Act 1975.

Family Law Regulations 1984.

Fransa

French Code Civil 1804.

Güney Afrika Cumhuriyeti

South African Arbitration Act 1965.

Hindistan

India The Code of Civil Procedure 1908.

İngiltere

Arbitration Act 1996.

Mental Capacity Act 2005.

İspanya

Ley de Arbitraje 2003.

İsviçre

Federal Act on Private International Law 1987.

Kanada

Alberta Arbitration Act 2000.

British Columbia Arbitration Act 2020.

British Columbia Family Law 2011.

Civil Code of Québec 1991.

Commercial Arbitration Act 1986.

Divorce Act R.S.C. 1985.

Manitoba Arbitration Act 2023.

New Brunswick Family Law 2020.

Newfoundland and Labrador Family Law Act 1990.

Nova Scotia Arbitration Act 1989.

Nova Scotia Matrimonial Property Act 1989.

Ontario Arbitration Act 1991.

Ontario Family Law Act 1990.

Prince Edward Island Arbitration Act 1988.

Saskatchewan Arbitration Act 1992.

Saskatchewan Children's Law Act 2020.

Saskatchewan Family Maintenance Act 1997.

Saskatchewan Family Property Act 1997.

Türkiye

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu.

1136 sayılı Avukatlık Kanunu.

4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu.

4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun.

4857 Sayılı İş Kanunu.

5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu.

5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun.

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu.

6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.

Yeni Zelanda

New Zealand Arbitration Act 1996.

ÖZET

Aile tahkimi, başta Anglosakson Hukukuna tâbi devletler olmak üzere belli başlı hukuk düzenlerinde karşılaşılan; aile hukukundan kaynaklanan bir uyuşmazlığın çözülmesi amacıyla bir hakemin atandığı ve söz konusu hakemin uyuşmazlığı esastan çözdüğü mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yoludur. Türk hukukunda da mahkeme dışı uyuşmazlık yollarının her geçen gün daha fazla önem kazandığı düşünüldüğünde aile tahkiminin Türk milletlerarası özel hukuk ekseninde incelenmesi ayrı bir öneme sahiptir.

Çalışmamız iki temel bölümden oluşmaktadır. İlk kısmında aile tahkiminin gelişiminden, avantajları ile dezavantajlarından, ticarî tahkimden farklı yönlerinden bahsedilecek; karşılaştırmalı hukuk çerçevesinde konu ele alınarak somutlaştırılmaya çalışılacaktır. İkinci kısımda ise Türk hukukunda tahkime elverişlilik kavramına yönelik birtakım açıklamalar yapılacaktır. Ardından tahkime elverişlilik açıklamaları ile paralel bir şekilde aile tahkiminin, Türk milletlerarası özel hukukunda ne şekilde yorumlanması gerektiğine dair birtakım değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Aile Hukuku, Aile Tahkimi, Milletlerarası Özel Hukuk, Tahkim, Tahkime Elverişlilik, Tanıma ve Tenfiz, Yetki

ABSTRACT

Family law arbitration is an alternative dispute resolution mechanism encountered in a considerable number of countries, particularly in jurisdictions governed by Common Law. It involves appointing an arbitrator to resolve a dispute arising from family law, with the arbitrator giving a decision on the subject – matter of the dispute. Considering the increasing significance of alternative dispute resolution methods in Turkish law, examining family law arbitration within the framework of Turkish private international law holds particular importance.

Our study consists of two main sections. The first section discusses the development of family law arbitration, its advantages and disadvantages, and distinguishing features of it from commercial arbitration. The concept of family law arbitration is further elaborated under the context of comparative law to provide a concrete meaning. The second section provides explanations regarding the concept of arbitrability in Turkish law. Following these explanations, the study explores how family law arbitration should be interpreted within the Turkish private international law in relation with the concept of arbitrability.

Keywords: Family, Family Law, Family Law Arbitration, Private International Law, Arbitration, Arbitrability, Recognition and Enforcement, Jurisdiction